"... romanul lui Filimon este [...] singurul care mai poate fi citit şi astăzi cu plăcere şi care a lăsat o urmă adâncă în literatura română, prin romane şi mai ales prin eroi care au urmat modelul său [...]. Peste romanul istoric al Bucureştilor de odinioară se suprapune [...] romanul mărril şi decăderii unui parvenit cu superioare înzestrări, distrus de aceeaşi forţă şi perseverenţă care îl ajutaseră să-şi vadă pentru o clipă visul cu ochii."

Mircea Anghelescu – 2007

ISBN 978-973-21-0805-5

Librăria "Alexandria"
11,00
LIBRĂRII

Biblioteca Pentru Toți

serie nouă
45
(1575)

NICOLAE FILIMON

ciocoii vechi și noi

BPT

NICOLAE FILIMON

ciocoii vechi și noi

BPT

CLUBUL CĂRȚII DIGITALE
BIBLIOTECA ALEPH

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
FILIMON, NICOLAE

Ciocoii vechi şi noi / Nicolae Filimon ; pref. şi cronologie: Mircea Anghelescu. - Bucureşti : Editura Minerva, 2007

ISBN 978-973-21-0805-5

I. Anghelescu, Mircea (pref.)

821.135.1-31

Noua serie a colecţiei „Biblioteca pentru toţi"
apare datorită cooperării dintre
Ministerul Culturii şi Cultelor,
Uniunea Scriitorilor din România,
MEGApress holdings S.A.

MINERVA S.A.
Redacţia şi sediul social:
Bd. Metalurgiei nr. 32-44, cod 041833, sector 4, Bucureşti,
O.P. 82 – C.P. 38
Tel.: (021) 461.08.08, 461.08.10; Fax: (021) 461.08.09
www.edituraminerva.ro

Tipărit la *MEGApress holdings S.A.*

NICOLAE FILIMON

ciocoii vechi şi noi

sau ce naşte din pisică şoarici mănâncă

Prefaţă şi tabel cronologic de
Mircea Anghelescu

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 2007
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Coperta colecţiei: CRISTINA DUMITRESCU
Ilustraţia copertei: *Baş-boierul Iordache Filipescu pe la 1843*, gravură în lemn

Textul ediţiei de faţă este reprodus
după NICOLAE FILIMON, *Opere*, vol.2,
Editura Minerva, Bucureşti, 2000

Notă

Redacţia îşi cere scuze colecţionarilor pentru regretabilele erori de numerotare a colecţiei.

Astfel, se vor considera:

Adela, Garabet Ibrăileanu
Serie nouă 35 Serie veche 1565

Avatar, Théophile Gautier
Serie nouă 42 Serie veche 1572

Viaţa la ţară / Tănase Scatiu, Duiliu Zamfirescu
Serie nouă 43 Serie veche 1573

Redactori: Ioan Luca, Dan-Sorin Manea
Tehnoredactare computerizată: Cristian-Dănuţ Neacşu
Corectură: Gabriela Ilincioiu

Prefață

Până în 1863, când apărea, în volum, *Ciocoii vechi și noi*, literatura română număra vreo zece-cincisprezece romane și încercări de roman, între care unele neterminate (ale lui Alecsandri, Kogălniceanu); romanul lui Filimon este însă singurul care mai poate fi citit și astăzi cu plăcere și care a lăsat o urmă adâncă în literatura română, prin romane și mai ales prin eroi care au urmat modelul său în proze de Gr. Grandea, Duiliu Zamfirescu, G.Călinescu, Ion Marin Sadoveanu ș.a. De fapt, evoluția romanului social în literatura română, care este în mare măsură romanul arivistului, al eroului care reușește să se ridice deasupra condiției din care vine, nici nu poate fi înțeleasă fără o privire – oricât de scurtă – asupra modelului său îndepărtat: Ciocoii lui Filimon.

El pornește de la o intenție ambițioasă și fără termen de comparație între modestele încercări ale epocii, pe care o și anunță în prologul cărții sale: să realizeze un portret, un fel de fiziologie istorică a ciocoiului „*în deosebitele faze prin care el a trecut în secolul nostru, de la ciocoiul cu anteriu și cu călămări la brâu al timpilor fanariotici, pînă la ciocoiul cu frac și mănuși albe din zilele noastre*". Cum arată și titlul, evoluția urma să fie înfățișată prin comparația dintre ciocoiul vechi, dinaintea revoluției lui Tudor, și cel nou, contemporan autorului. Ideea pare să vină direct de la I.Heliade Rădulescu, care o enunță în *Echilibru între antiteze*, scriere utilizată în roman și citată ca atare. În esență, după Heliade, boieria este o funcție recompensatorie pentru cetățenii de orice origine socială care se disting în

treburile publice, în special în războaie: „*Boieria a coprins şi coprinde în sine toate fonctiunile patriei, fonctiuni civile, judecătoreşti, instrucţiunii publice şi cele militare mai vârtos, deschise la toţii fiii patriei. Tot românul s-a născut şi se naşte boieribil*". Nu altfel judecă Banul C., în romanul lui Filimon, în legătură cu Gheorghe, tînărul său protejat: „*Noi n-avem boieri de moştenire, ca alte neamuri străine de prin Europa. Letopiseţele noastre şi arhondologia ne arată curat că Ştefan-Vodă, Mihai-Vodă şi alţi domni, moldoveni şi români, au boierit pe câmpul de bătaie pe mai mulţi opincari cu inima de boier...*" Nici Filimon nu opune boierii de stirpe veche noilor veniţi, ciocoilor, ci boierimea de merit aceleia care s-a ridicat prin intrigă şi corupţie; între Gheorghe şi Păturică nu sunt diferenţe de ordin social, căci amândoi se ridică în ranguri plecând de jos; primul parvine însă prin mijloace oneste, prin muncă şi credinţă, în timp ce al doilea ajunge la cele mai înalte poziţii prin înşelătorie, furt şi abuz de încredere. Romanul presupune deci un dublu paralelism, dintre care doar unul este anunţat în titlu: pe de o parte între merit şi impostură, între boieri şi ciocoi, iar pe de alta între ciocoiul de ieri şi ciocoiul de azi, între metodele, trăsăturile, lumea parveniţilor de ieri şi cele ale parvenitului modern.

Ca şi Caragiale, care n-a reuşit niciodată să scrie promisa continuare a *Scrisorii pierdute*, nici Filimon n-a mai realizat partea a doua a romanului, promisă şi în textul *Ciocoilor...* Foarte probabil că nu moartea sa timpurie, la doi ani abia după apariţia primei părţi, este cauza, căci atunci ar fi rămas urme ale acestei continuări, schiţe, fragmente sau măcar un proiect, cum a rămas de la Caragiale. Însă romanul „ciocoilor noi" nu pare să fi fost nici măcar început, şi explicaţia trebuie căutată în însuşi textul cărţii. *Ciocoii vechi şi noi*, aşa cum îl avem astăzi,

este un roman istoric, deşi evenimentele la care autorul se raportează sunt vechi abia de o generaţie, căci se petrecuseră pe vremea naşterii lui, le putuse deci afla direct din gura celor mai vârstnici, cunoscuse oameni care participaseră la ele. Foarte mică în timp, distanţa dintre cele două generaţii este însă uriaşă în privinţa transformărilor petrecute în societate, moravuri, costume, obiceiuri. În 1851 încă, Alecu Russo observase această prăpastie: „*Viaţa părinţilor a trecut, ca şi viaţa strămoşilor lor, adică lină ca un râu... Viaţa noastră nu are legătură cu a lor, am putea să zicem mai că nu suntem fiii lor...*" Asupra acestui trecut atât de apropiat şi totuşi atât de diferit, Filimon se apleacă cu o adevărată pasiune arheologică, realizând una dintre cele mai izbutite reconstituiri istorice din câte ne-a transmis proza secolului al XIX-lea. Ea a fost de multe ori considerată „realistă" sau balzaciană, uitându-se că avem a face – deşi în cuprinsul aceluiaşi secol – cu o cu totul altă epocă istorică decât aceea în care trăia şi scria autorul său; prin interesul pentru document, pentru culoarea locală, prin gustul pentru contrastul violent, ea poate fi subsumată mai degrabă romantismului, şi anume romantismului crepuscular, cel al romanului popular şi de mistere, în care trecutul devine locul de înfruntare al unor tipologii umane schematice, derivate direct dintr-o abstracţie caracterologică cu conţinut etic: buni şi răi, boieri (sau „boieribili") şi ciocoi.

În *Ciocoii vechi şi noi*, „arheologia" nu este atât a peisajului urban, a exterioarelor, a vechilor construcţii cărora li se integrează o lume dispărută; ele nici nu prea mai existau de altfel, rarele clădiri de oarecare însemnătate fiind distruse periodic de foc, cutremure sau războaie, şi Filimon nu putuse vedea cu propriii săi ochi palatul domnesc pe care încearcă să-l înfăţişeze cititorului său, în al doilea capitol al romanului, decât în prima sa copilărie: el arsese în 1825. De

aceea, dar şi dintr-o manifestă lipsă de apetenţă pentru descrierile propriu-zise, imaginea arhitectonică a palatului rămîne la generalităţi fără putere evocatoare („*o zidire sau o grămădire de material în care se vedeau mai multe ordine de arhitectură*"), iar puţinele detalii oferite sînt mai mult de natură explicativă, nu plastică; menţiunea balconului turcesc al palatului, care dădea în stradă, introduce de fapt detaliul infinit mai semnificativ că aici „*venea adesea principele de-şi lua cafeaua şi ciubucul, privind pe trecători*". Episodul este caracteristic pentru că trădează adevăratul interes al autorului în această reconstituire istorică: nu pentru locuri, monumente şi sugestia lor de vechime, ci pentru oamenii de altădată, pentru vestimentaţia, comportamentul, limbajul lor diferit, toate dispărute în seismul revoluţiei lui Tudor şi al marilor prefaceri care i-au urmat.

Imaginea estompată a palatului lui Caragea serveşte numai ca fundal pentru evocarea curţii sale, a mulţimii de demnitari, de slujbaşi, gărzi, servitori şi pierde-vară care umpleau cu forfota lor colorată incinta acestui adevărat caravanserai, „*plin de boieri şi de calemgii de tot felul, dintre cari fanarioţii se deosebeau prin cochetăria îmbletului lor, prin desele complimente şi temenele ce făceau în dreapta şi în stânga, iar mai cu seamă prin eleganţa veştmintelor tăiate după ultima modă venită din Fanar*"; vizitiii lui vodă „*preîmblau armăsarii îmbrăcaţi cu cioltare cusute cu sîrmă de aur*"; tufecciii, arnăuţii şi satâraşii „*îşi curăţau armele şuierând printre dinţi câte o arie albaneză*"; pehlivani şi măscărici domneşti, simigii „*cu tablele lor sferice puse pe cap şi cu tripodele de lemn subţioară*", contrastînd cu vînzătorii de alune şi de şerbet „*cari purtau pe cap fesuri mici cu funde stufoase de ibrişim*

și cămăși de borangic subțiri"; iar prin fundul curții, masalagii și pungași jucînd jocuri de noroc ș.a.m.d.

O atenție deosebită arată totuși autorul felului în care sunt îmbrăcați eroii săi, descrierea minuțioasă a numeroaselor veșminte realizând o sugestie plastică nu numai prin culoare și formă, ci și prin vocabularul „tehnic" ieșit din uz, cu sonorități neînțelese, dar sugestive, după cum observase încă Tudor Vianu în *Arta prozatorilor români*; la prima sa apariție, Păturică era îmbrăcat *„cu un anteriu de șamalgea rupt în spate, cu caravani de pânză de casă văpsiți cafeniu, încins cu o bucată de pânză cu marginile cusute în gherghef, cu picioarele goale băgate în niște iminei de saftian, care fuseseră odată roșii dar își pierduseră culoarea din cauza vechimei*"; drumul parvenirii sale este însemnat cu semnificative modificări în îmbrăcăminte, care au rostul de a exterioriza succesul: trimis la Duduca, omul de încredere al postelnicului este *„înveșmântat în anteriu și giubea*", poartă *„ceacșiri și ilic*" și e prea elegant pentru țiitoarea stăpânului său, care vrea să-l trimită cu coșnița la piață, iar mai târziu, când se prezintă lui Ipsilanti, *„stolnicul Dinu Păturică halè ispravnic de străini*", are cizme de saftian roșu, işlic și giubea, ca orice boier adevărat. Aceeași diferențiere marchează și universul său interior, încăperea în care se instalează la început în calitate de ciubucciu (cu o vatră *„pe care sta un ibric colosal*", *„un dulap prin ale cărui sticle se vedeau o mulțime de ciubuce cu antep și de iasomie, cu imamele de chihlimbar limoniu..., feligene pentru cafea, cu zarfurile lor de argint*" și *„un pat mizerabil de scânduri, acoperit cu o pătură de lână albastră, iar pe pereți erau țintuite câteva cadre de hârtie*"), evocând prin fiecare detaliu funcția umilă a noului slujbaș; camera în care va da ospățul cunoscut, peste puțină vreme, arată cu totul altfel, luxul fiind discret

colorat cu sugestii despre gustul proprietarului: ea „*era împodobită cu două paturi turceşti înfundate, peste care erau puse saltele de lână acoperite cu chilimuri vărgate de Idirne, cusute pe margini cu ciucuri de bumbac alb; pe lângă pereţi erau puse perne îmbrăcate cu cit tocat; prin unghiurile acestor paturi erau aşezate perniţe mici împlute cu puf, pe ale căror feţe albe de batistă se vedeau mai multe arabescuri cusute cu fir şi mătase, iar pe una dintr-însele erau cusuţi doi amoraşi...*“ şi descrierea continuă pe o pagină întreagă, cu conspecte din biblioteca sa şi o grandioasă enumerare a bucatelor servite cu această ocazie.

Familiarizarea cititorului cu lumea în care evoluează eroii lui Filimon nu rămâne însă la aspectele decorative; ea se desăvârşeşte prin surprinderea unei game foarte largi de gesturi şi dialoguri caracteristice, de la observaţia că „*românul, când se află coprins de gânduri întristătoare, obicinuieşte a-şi îndesa căciula pe cap*“, până la discuţiile eroilor în diferite împrejurări, cum e de pildă aceea a lui Păturică cu mai vârstnicul vătaf Niculăiţă, marcată stilstic de rostiri sentenţioase şi proverbe populare: „*ce mai veste-poveste*“, „*cu capul între urechi*“, „*vrea să ţie doi pepeni într-o mână*“, „*sunt lup bătrân, am dat cu capul de pragul de sus şi am văzut pe cel de jos*“ etc. Sigur că aceste elemente, datorate unui spirit de observaţie foarte ascuţit şi exersat prin îndeletnicirea de cronicar dramatic, atent la punerea în scenă, naturaleţea replicilor şi adecvarea termenilor, nu se leagă direct de intenţia istorică; ele sunt componente ale „culorii locale“ într-un sens foarte larg, dar se leagă nemijlocit de încercarea de a reînvia lumea Bucureştilor de altădată. Nu întâmplător, cele mai pitoreşti şi mai grăitoare scene sunt cele desprinse din viaţa târgoveţilor, a meseriaşilor şi a slujbaşilor cum sunt cei a căror petrecere la iarbă verde este evocată în capitolul *Scene*

de viață socială: ele se prelungesc probabil în mahalalele bucureștene până târziu, după epoca regulamentară și Filimon le putuse vedea direct, participând chiar la ele, dacă este să-l credem pe Ion Ghica.

Peste aceste detalii de viață trăită, Filimon construiește însă romanul său istoric cu ajutorul documentelor pe care le cunoscuse ca funcționar și secretar al Comisiunii Documentale, apoi cap al despărțiturii istorice de la Arhivele Statului și cu ajutorul textelor pe care, cu un procedeu foarte modern pe atunci, le citează în text sau în notele de subsol. Toată armătura istorică a romanului său, în măsura în care o mai putem verifica astăzi, se întemeiază pe informații din surse sigure, fie orale, mai rar (cum e aceea despre adâncimea ocnelor de odinioară, pentru care citează „*oameni speciali în mineralogie*"), fie scrise: despre Tudor și conflictele cu căpitanii săi, memoriul lui Cioranu, istoria lui Spiridon Palauzoff, a lui Ioan Filimon sau a lui Tricupis; despre diferitele hotărâri domnești, cuantumul veniturilor sau al materiilor venite din import, textele respective din condicile și dosarele de la Arhivele Statului; despre teatrul de atunci, articolele din *Gazeta Teatrului Național* sau din *Echilibru între antiteze*. Chiar detalii pentru care autorul nu citează surse și par simple accidente epice inventate, cum este povestea cu piatra verde pe care Păturică o schimbase „*prin vicleșug*" (în capitolul *Marea hătmănie*), se dovedesc a avea un temei documentar real, întâmplarea respectivă având loc în noiembrie 1817 iar „*banul R.G.*", cum apare în roman, nu este decât marele ban Radu Golescu, părintele celor doi frații scriitori Dinicu și Iordache Golescu. Reale sunt și fragmentele de poezie haiducească citate în roman, reale și versurile eroice grecești – dintre cele ale cunoscuților Adamantios Corais și Rhigas Velestinlis –, după cum pot fi identificate și modele reale pentru unele

dintre personajele cărții, banul Constantin Filipescu pentru Banul C., de pildă, Iordache Slătineanu pentru logofătul Iordache Zlatonitul, care cutează să-i înfrunte pe boieri cu sarcasmul său amar ș.c.l.

Foarte bun cunoscător al trecutului, în special al Bucureștilor și al lumii mijlocii din care el însuși ieșise, Filimon realizează la un prim nivel o reconstituire plină de viață și de culoare și în același timp de o documentare solidă până la amănunte. În mare măsură, această reconstituire uzează de procedee de tip memorialistic, plasarea unor explicații, descrierile sau detaliile topografice fiind adeseori introduse prin adresarea directă către cititor („*să dăm cititorilor noștri o idee repede despre locul unde se afla palatul domnesc pe acei timpi*" sau „*Cei ce cunosc cum era forma orașului București înaintea focului de la 1847 n-au decât să se gândească puțin și-și vor aduce aminte că, mergând drept pe ulița Colții spre Sf.Gheorghe cel Nou, era pe timpii aceia o piață triunghiulară...*" etc.); în esență, aceasta nu este decât o modalitate a procedurii autorului atoateștiutor, caracteristic romanului popular și, în general, romanului așa-zis realist din secolul al XIX-lea, în care destinele și condițiile îndeplinirii lor sunt perfect cunoscute autorului și împărtășite de acesta cititorului într-o curgere geometrică a acțiunii spre finalul cărții și totodată spre deznodământul dinainte cunoscut.

Ilustrat cu aceeași competență autoritară ca și fundalul istoric de epocă, al doilea nivel al romanului este consacrat biografiei exemplare a unui tip caracteristic acelor vremi, ciocoiul vechi, întrupat în figura lui Dinu Păturică, urmărit de la primele etape ale uceniciei sale, când mergea cu părintele său la „*împliniri de bani*", „*cu vinăriciul, cu oieritul și cu fumăritul*", până la sfârșitul său tragic și nu mai puțin exemplar. Păturică concentrează în persoana sa,

după un procedeu caracteristic romanului de senzație, toate calitățile și defectele tipului pe care îl reprezintă. Avatar al eroului romantic, hiperbolic și total în bine sau în rău, eroul romanului popular nu este un personaj realist, pentru că el cumulează – pentru ușurința demonstrației – trăsături ale mai multor persoane cu existență reală. Nu e mai puțin adevărat că tipul lui Păturică supraviețuiește epocii în care s-a născut și că profilul pe care i-l schițează Filimon va fi identificat și în alte ipostaze, cum face Panait Istrati de pildă, în *Capitaine Mavromati*, unde nu găsește mai fericită caracterizare pentru tipul ciocoiului decât aceea a lui „*Dinu Păturică al arivismului universal... pe care marele Nicolae Filimon l-a făcut definitiv și nemuritor*".

Exagerarea trăsăturilor până la monomanie caracterizează și celelalte personaje negative ale romanului, chera Duduca fiind o adevărată întrupare a luxuriei, a desfrâului, cămătarul Costea Chiorul, una a cupidității, Tuzluc însuși ilustrând lipsa de caracter și slăbiciunea față de propriile impulsuri, toate aceste existențe fiind în cele din urmă sancționate prin pedepsele cerute de natura delictului săvârșit, ca într-o justiție imanentă a cărei reprezentanță scriitorul și-o asumă în chip evident: femeia necredincioasă este înnecată în Dunăre de turcul cu care fugise, falitul fraudulos este țintuit în târg, înșelătorul atâtor nevinovați este el însuși înșelat și sărăcit de cel pe care-l crescuse la sân, iar Păturică sfârșește în ocna părăsită, despuiat de toate bogățiile și onorurile câștigate, pentru o clipă, cu prețul atâtor trădări, hoții și nedreptăți.

Într-un paralelism care a stat de la început în intenția autorului, personajele care se opun caracterologic acestui grup infernal își găsesc în cele din urmă răsplata binemeritată, după trecătoare suferințe pricinuite tocmai de inflexibilitatea lor morală: logofătul Gheorghe este numit

mare spătar şi caimacam al Craiovei, Maria, fiica banului C., îşi găseşte fericirea alături de cel pe care îl iubea, iar tatăl său este recompensat tocmai prin realizarea şi fericirea celor dragi. Pentru ca paralelismul să fie mai evident şi mai dramatic, în spiritul romanului popular căruia *Ciocoii* îi aparţin prin unele trăsături, autorul face ca drumurile şi destinele celor doi protagonişti să se mai întâlnească o dată, în finalul romanului, cortegiul mortuar al lui Păturică încrucişându-se cu cel nupţial al spătarului Gheorghe.

Dacă nimeni n-a pus în cauză farmecul şi veridicitatea reconstituirii fundalului social-istoric al romanului (el este chiar considerat de Şerban Cioculescu ca fiind, înainte de orice, „*un roman al Bucureştilor*"), asupra construcţiei sale şi asupra personajelor mai ales, opiniile au fost împărţite. Remarcând „*jocul de fizionomii al fiecărui personaj în parte*" sau faptul că autorul este un „*excelent expozitor de medii şi fizionomii*", dar „*un analist mediocru*", Şerban Cioculescu şi, respectiv, G.Călinescu atrag de fapt atenţia asupra caracterului exterior al eroilor lui Filimon, înfăţişaţi cu o mimică, gestică şi acţiuni adecvate rolului, dar fără justificările interioare pe care autorul le înlocuieşte cu generalizările sale naive şi grandilocvente. Personajele sale apar de fapt ca actori pe o scenă, eroi dramatici satisfăcător conturaţi prin jocul lor, prin traiectoria propriei deveniri, dar a căror motivaţie particulară este înlocuită de comentariul cronicarului teatral: el atribuie acestora motivaţii şi frământări perfect plauzibile în datele lor generale, dar fără o legătură anume, directă şi determinantă, cu evoluţiile lor particulare. Acceptabile ca tipuri şi coerente în sine, personajele lui Filimon rămân unidimensionale, fără surprize, prea „tipice" şi de aceea puţin convingătoare pentru cititorul modern. Fără îndoială că vinovată este în primul rând lipsa de experienţă a romancierului, aflat abia la

a şasea încercare de proză de ficţiune şi singura de o asemenea amploare, un roman în care personajele au o evoluţie consistentă în timp şi în propria lor existenţă, dar nici practica cronicarului dramatic nu este străină de această situaţie, cel care cerea „adevăr" în construcţia personajului şi apoi adecvare la datele istoriei şi ale propriului caracter.

Faţă de personajele secundare ale romanului, figura lui Păturică este infinit superioară, cu toate stângăciile menţionate ale construcţiei sale. Dominând peripeţiile romanului, care în definitiv urmăreşte linia destinului său, Păturică acumulează o serie de nuanţe desprinse treptat din impactul mediilor şi întâmplărilor diferite asupra unei personalităţi tot aşa de dominate ca şi celelalte de o pasiune devoratoare. Prezentarea înfăţişării sale exterioare este întovărăşită de la început de semne precise ale caracterului său, trăsăturile sunt interpretate potrivit logicii mecanice a fiziologiilor, aşa încât constituirea treptată a portretului fizic este dublată de definirea treptată a portretului său moral. În acest fel, înfăţişarea, fizionomia şi ansamblul gesturilor sale nu mai sunt semne ale unor însuşiri pe care cititorul este invitat să le descifreze, ci justificări ale unui portret gata descifrat de scriitor şi doar dezvăluite treptat, în cursul unor prezentări succesive. Portretul eroului se face din acumulări prezentate aproape monografic, în capitole speciale: *Educaţiunea ciocoiului* (introducere în arta prefăcătoriei), *Până nu faci foc, fum nu iese* (duplicitatea, înţelegerea cu ibovnica stăpânului său), *Una la mână* (extorcarea ţăranilor de pe moşiile lui Tuzluc), *Ce dai să te fac ispravnic* (vânzarea funcţiunilor în stat, pe care o deplânge şi Dinicu Golescu în „*Însemnarea*" sa) ş.a.m.d.

Dominat cu totul de ambiţie şi de visul parvenirii, care îi definesc întreaga existenţă şi îi determină cele mai mărunte gesturi, lipsit de scrupule morale şi de alte „slăbiciuni" care

i-ar fi putut împiedica realizarea ţelurilor, Păturică nu este căutuşi de puţin un personaj rudimentar, un simplu funcţionar necinstit şi abuziv; marile sale defecte de ordin moral se împletesc cu nu mai puţin remarcabile calităţi de ordin „intelectual", capacitate de analiză a situaţiilor, cu o neobişnuită suplețe şi capacitate de adaptare sau de transformare demne de o cauză mai bună („*Inteligent şi iubitor de a se instrui*" zice Călinescu). El este conştient că literatura îi poate oferi, concentrată, toată experienţa istoriei pentru a-şi extrage modelele necesare şi are puterea să se dedice studiului: desigur, nu al literaturii etice, Homer, Sofocle, Pindar („*buni pentru femei şi oameni afemeiaţi*" zice el), ci al cărţilor „*care să-mi subţieze mintea, să mă înveţe mijlocul de a mă ridica la mărire*", al literaturii istorice deci (Plutarh, Comentariile lui Cezar, „*vieţile marilor bărbaţi din veacurile trecute şi acelea în care trăim*") şi al celei politice, între care în primul rând *Principele* lui Machiavelli. Susţinut de o mare putere de muncă, dar şi de aptitudini intelectuale indiscutabile, el învaţă greceşte „*ca un sofologhiotatos*", greaca fiind limba protipendadei de atunci, dar şi instrumentul cunoaşterii operelor de care avea nevoie.

Romancierul este superior moralistului şi datorită faptului că el are urechea fină şi exersată în activitatea de cronicar teatral; el poate surprinde şi reconstitui felul de a vorbi al diferitelor sale personaje, limbajul înflorit şi parabolic al bătrânilor, sentenţios cu o anumită maiestate, la Banul C., şi cu o înţelepciune hâtră la vătaful armaşului, graiul oltenesc al pandurilor lui Tudor şi cel direct, încărcat de obidă al ţăranilor de pe moşie, şi mai ales schimbările intervenite în însăşi vorbirea lui Păturică după starea şi poziţia celui cu care vorbea, umil şi slugarnic cu cei mari, obraznic şi poruncitor cu cei mici, conturând o dată în plus

un profil caracteristic prin mijloacele unei arte familiare: în teatru, dialogul este principala modalitate de identificare şi caracterizare a personajelor.

Peste romanul istoric al Bucureştilor de odinioară se suprapune deci romanul măririi şi decăderii unui parvenit cu superioare înzestrări, distrus de aceeaşi forţă şi perseverenţă care îl ajutaseră să-şi vadă pentru o clipă visul cu ochii. El este romanul unui tip, unei personalităţi puternice („*Păturică este un demon împielițat*" zice autorul la un moment dat) şi totodată un roman de aventuri, romanul vieţii unui aventurier, îmbinare paradoxală posibilă numai în romanul popular post-romantic, aflat la confluenţa a două epoci istorice şi a două curente artistice. De aceea, experienţa nici n-a mai fost posibilă în altă epocă şi tipurile din descendenţa romanului lui Filimon, care vor apărea în proza lui Duiliu Zamfirescu, G.Călinescu sau Ion Marin Sadoveanu, nici nu mai încearcă să convertească destinul lor spre deznodământul epic al lui Păturică: ele se consumă doar în aria reprezentărilor tipologice.

Mircea Anghelescu

Tabel cronologic

1819, 6 sept.: Se naşte, la Bucureşti, Nicolae Filimon, fiul protopopului Mihai Filimon, în vârstă de 35 de ani, preot paroh la Biserica Enei cu hramul Sf. Nicolae (azi, pe str.Batiştei), din „văpseaua" (mahalaua, cartierul) albastră, şi al preotesei Maria. Viitorul scriitor mai avea doi fraţi şi trei surori.

1829: Potrivit unei însemnări mai târzii, în acest an, la **13 aprilie**, viitorul scriitor ar fi debutat în calitate de cântăreţ la biserica unde slujea tatăl său .

1830: În timpul marii epidemii de ciumă moare tatăl său.

Nicolae învaţă carte mai întâi cu dascălul Chiru, de la biserica Enei, dar, de frica bătăilor acestuia, va fugi de acasă şi se va adăposti un timp pe lângă curtea logofătului Bărcănescu.

1835: La Bucureşti se înfiinţează şcoala de muzică a Societăţii Filarmonice, condusă de I.A.Wachmann, ale cărei cursuri se pare că le-a urmat viitorul cronicar muzical sau măcar le-a frecventat ca audient.

1841, 1 aug.: Pe o carte păstrată la biserica Sf.Nicolae, Filimon notează că *„la leat 1841, ghenarie 8, m-am tocmit cântăreţ la biserica Ianei drept lei opt sute pă an"*.

1844: N.Filimon începe să cânte în corul Operei italiene din Bucureşti, condusă de artista vieneză Henrietta Karl, sau poate la flaut, în orchestra acestei trupe. În aceeaşi perioadă, îl cunoaşte şi frecventează pe Anton Pann

(care era profesor de cântări la Seminarul Mitropoliei) şi se integrează în cercul acestuia.

1852: La **4 dec.**, N.Filimon, epitrop al bisericii Enei şi, în acelaşi timp, „scriitor" la Departamentul Credinţei, este ridicat la rangul de „conţipist".

1856, 26 febr.: Domnitorul Barbu Ştirbei îl ridică la rangul de pitar, „pentru slujbele ce săvârşise". În acelaşi an, este confirmat ajutor „la masa a doua", la secţia I a Departamentului Credinţei.

1857: Debutează în nr.1, din **5 dec.**, al ziarului *Naţionalul*, cu articolul *Paralelism între fosta direcţiune şi cele de astăzi*, despre reprezentaţiile teatrului italian de operă din Bucureşti.

1858: Scriitorul pleacă în călătorie, spre Italia, probabil la **29 iunie**, şi revine probabil în luna **octombrie**. A trecut prin Budapesta, Viena, Praga, München, Dresda etc. În Italia, vizitează Veneţia, Padova, Milano, Bergamo şi ajunge până la Roma. Principalul scop al acestei călătorii a fost de a lua contact cu viaţa muzicală şi artistică italiană pe care, în calitate de cronicar muzical şi mai ales de operă, se simţea obligat să o cunoască nemijlocit.

1859, 17 sept.: Este transferat de la Departamentul Credinţei şi numit secretar al Comisiei Documentale.

1860: Activitatea publicistică a lui Filimon desfăşurată în paginile ziarului *Naţionalul* este remarcată de cititori şi de critică; într-o cronică din *Revista Carpaţilor*, în ianuarie, G. Sion scrie: *„sub foiletoanele Naţionalului străluceşte un nume care face onoare literaturii noastre. D. N.Filimon ..."*

1861: Filimon publică în *Revista Carpaţilor* nuvela *Nenorocirile unui slujnicar sau gentilomii de mahala.* În acelaşi an, nuvela este reluată în volumul *Mateo Cipriani, Bergamo şi Slujnicarii.*

1862: În urma desfiinţării Comisiei Documentale, este transferat la Arhivele Statului, ca funcţionar superior.

1863: Se încheie publicarea romanului *Ciocoii vechi şi noi sau ce naşte din pisică şoarece mănâncă*, în foileton, în *Revista română pentru litere, ştiinţe şi arte*, şi apoi apare, şi în volum, la Imprimeria Statului, VI + 347 p., cu titlul puţin schimbat *Ciocoii vechi şi noi sau ce naşte din pisică şoarici mănâncă*; textul comportă câteva modificări faţă de cel apărut în revistă. În acest an, nu publică nicio cronică dramatică sau muzicală.

Aprilie: În articolul *Reorganizarea Teatrului român*, din nr. 47 al ziarului *Ţăranul român*, Pantazi Ghica propune înfiinţarea unui Comitet teatral *„pentru alegerea şi priimirea pieselor"* din care să facă parte şi N. Filimon, alături de V.Alecsandri, Al.Odobescu, D.Bolintineanu şi alţii.

1864, 1 sept.: N.Filimon este numit „cap al secţiunii Bunurilor Publice" de la Arhivele Statului (cf. Monitorul Oficial nr.198 din 4/16 sept.);

Filimon îşi reia activitatea publicistică, în nr. din **20 oct.** al ziarului *Buciumul*, editat de Cezar Bolliac, cu o cronică la opera *Un ballo in maschera* (Bal mascat) de G.Verdi.

În nr. 304, din **3/17 nov.**, al aceluiaşi ziar, se anunţă *„lectorilor noştri că d. Costache Negruzzi, d. Philemon şi alte condeie eminenţi"* vor colabora la *Buciumul*, confirmând încă o dată că scriitorul devenise o personalitate cunoscută şi preţuită.

1865, 19 martie: Bolnav de tuberculoză, N. Filimon se stinge din viaţă. La înmormântarea de la cimitirul Bellu, din Bucureşti, cuvântul de despărţire de apreciatul scriitor şi publicist a fost rostit de Cezar Bolliac.

Aflat printre cei care l-au însoţit pe N. Filimon pe ultimul drum, Ion Ghica avea să-şi aducă aminte cât de uluit s-a arătat, cu puţină vreme în urmă, când a aflat chiar de la regretatul său confrate şi prieten că ar fi suferind: *„Din vorbă în vorbă, îmi spune că sufere de piept; eu, având înaintea mea un om cât un munte, nalt, gros şi rumen la faţă, mi-a venit să râz şi l-am tratat de ipocondru, dar peste trei săptămâni, nemaivăzându-l pe la mine, trimit să-l întrebe de sănătate şi mi se răspunde că era greu bolnav în aşternut. M-am dus să-l văd, dar când am intrat în camera unde zăcea, nu l-am mai cunoscut, atât era de schimbat. Peste trei zile aveam durerea a-i întovărăşi rămăşiţele la ultimul locaş"*.

Dedicaţie

Domnilor ciocoi!

Este mult timp de când îmblu cu această nuvelă ziua şi noaptea, întocmai ca Diogen, căutând o clasă de oameni ca să le-o dedic. Am voit să fac această onoare boierilor, dar, după o gândire serioasă, mi-am schimbat hotărârea, căci, deşi într-această clasă s-au strecurat mulţi venetici corupţi şi, cu toate lovirile şi tentaţiunile străinilor la care servă de ţintă de un secol şi jumătate, tot se găsesc pintre dânşii bărbaţi cu simţiminte nobile şi cu inimă de adevăraţi români, cari au făcut, fac şi sunt convins că vor face mult bine patriei lor.

De la boieri am alergat la neguţători. Am revizuit toate stabilimentele de comerciu, de la magaziile cele mari şi luxoase până la maghernicele cele umilite ale precupeţilor. Am văzut zarafi fără capital, fanfaroni şi maloneşti, cari sărăcesc lumea prin dobânzile cele nemăsurate, lipscani şi bogasieri care îşi împodobesc magazinele cu marfă putredă şi cu oglinzi mincinoase şi, dându-şi ton de mari capitalişti, ruinează societatea prin falimente frauduloase, ce se efectuesc foarte lesne în ţara noastră; băcani cari vând rapiţă în loc de untdelemn, orez îndoit cu pietricele ca să tragă mai

greu la cântar şi cafea amestecată cu orz şi fasole. Am văzut cârciumari amestecând vinul cu apă şi vânzând cu ocale cu două funduri, măcelari şi precupeţi vânzând cu cântare strâmbe şi m-am mâhnit, căci răul este foarte mare; dar n-am găsit în aceşti amăgitori decât nişte hoţi sau ciocoiaşi ordinari, ieşiţi din şcoala voastră fără diplomă de specialitate!... Am alergat prin sate şi cătune, am vorbit cu ţărani bătrâni şi tineri; ce e drept, sunt plini şi ei, sărmanii, de mârşăvii până între urechi, dar n-am găsit nici între dânşii pe oamenii ce căutam. Am intrat în locaşul lui Dumnezeu, am observat cu conştiinţă clerul înalt şi pe cel proletar. Dar vai! ce dezamăgire!... Acolo unde credeam că voi găsi toiagul şi traista, sacrul simbol al umilinţei şi pietăţei creştine, am găsit ignoranţa întronată, invidia, mândria, lăcomia şi alte păcate mortale pe care ne oprim a le descrie căci legea de presă, fără îndoială, ne-ar condamna la zece ani de ocnă.

Obosit de atâtea cercetări zadarnice, hotărâsem să-mi ard manuscriptul; dar tocmai când mă pregăteam să dau flăcărilor rodul ostenelilor mele de şase luni, m-am gândit şi la voi, preaiubiţii mei ciocoi ai condeiului, de toate clasele şi partidele, şi am zis ca strămoşul vostru Pilat: „*Ecce homo*", sau „Iată oamenii mei!"

Vouă dar, strălucitilor luceferi ai vicielor, cari aţi mâncat starea stăpânilor voştri şi v-aţi rădicat pe ruinele acelora ce nu v-au lăsat să muriţi în mizerie;

vouă, cari sunteţi putrejunea şi mucegaiul ce sapă din temelii şi răstoarnă împărăţiile şi domniile; vouă, cari aţi furat cu svanţul din funcţiunele cele mici şi cu miile de galbeni din cele mari, iar acum, când v-aţi cumpărat moşii şi palate, stropiţi cu noroi pe făcătorii voştri de bine; vouă şi numai vouă dedic această slabă şi neînsemnată scriere. Citiţi-o cu băgare de seamă, domnii mei, şi oricâte hoţii îmi vor fi scăpat din vedere, însemnaţi-le pe un catastih şi mi le trămiteţi ca să le adaog la a doua ediţiune.

Prolog

Nimic nu este mai periculos, pentru un stat ce voieşte a se reorganiza, decât a da frânele guvernului în mânile parveniţilor, meniţi din concepţiune a fi slugi şi educaţi într-un mod cum să poată scoate lapte din piatră cu orice preţ!... Platon a zis, cu două mii ani înainte de a lua noi pana în mână ca să scriem pe ciocoi, că un om, ca să poată deveni cetăţean onest, mai întâi de toate cată să fie născut bine, crescut în frica lui Dumnezeu şi din copilărie până la maturitate să trăiască înconjurat de oameni virtuoşi şi drepţi[1].

Ciocoiul este, totdeauna şi în orice ţară, un om venal, ipocrit, laş, orgolios, lacom, brutal până la barbarie şi dotat de o ambiţiune nemărginită, care eclată ca o bombă pe dată ce şi-a ajuns ţinta aspiraţiunilor sale.

Pepiniera în care cresc aceşti inemici ai onoarei şi ai tuturor virtuţilor cetăţeneşti este mai totdeauna casa bogatului, şi mai cu seamă a bogatului parvenit. Aci vine ciocoiul umilit şi cere a servi pe boierul pentru o bucată de pâne, o cameră de dormit şi un veştmânt ca să se apere de asprimea frigului.

[1] În *Republica* IV, 424 a, Platon spune că cetăţenii devin mai buni prin educaţie, iar societatea fixează şi dezvoltă calităţile dobândite (*n. ed.*).

În anii dintâi, aceste vulpi cu două picioare, care întrec în ipocrizie şi vicleşug pe cele cu patru picioare din fabulile lui Esop şi La Fontaine, petrec împreună cu servitorii cei îmbătrâniţi în păcate de tot felul, îi studiază cu cea mai mare atenţiune, încât, la etatea de douăzeci ani, ei ştiu foarte bine cum se fură cloşca dupe ouă fără să cârâie; cu alte cuvinte, ştiu cât să fure de la aprovizionarea din toate zilele, cât de la aprovizionările cele mari, cât de la arendarea moşiilor şi alte mai multe tranzacţiuni ale casei boiereşti în care se aflu servind.

Ştim cu toţii că între slugile de la casele bogaţilor, ca în toate meseriile sociale, există o ierarhie oarecare. Ciocoiul dar îşi începe uneori cariera de la postul de rândaş, iar altcori de la lacheu, ce se pune în coada trăsurei boierului; devine cu încetul sofragiu, apoi vătaf de curte, iar mai pe urmă se face şi el boier; şi cu toate că unii-alţii îi zic în deriziune „boier făcut", copiii lui însă devin boieri şi fii de boieri.

În timpul pe când ciocoiul îmblă după trăsura boierului, el află toate slăbiciunile stăpânului său şi-i ajută cât poate ca să şi le împlinească în paguba lui şi în folosul său. Se întâmplă însă de multe ori ca stăpânul ciocoiului să aibă şi virtuţi, dar aceste lucruri pătrate nu pot să intre în capul şi-n inima cea triunghiulară şi îngustă a ciocoiului, plecat pe drumul de a deveni om mare cu orice preţ.

Ca sofragiu, se obicinuieşte atât de mult cu mâncările delicate, încât nu mai poate să trăiască fără

friptură de fazan, brânză de Parma, salami de Verona, icre moi, conserve de Francia şi vinuri din cele mai celebre dealuri ale Europei. Astfel dar, când ciocoiul ajunge la gradul de vătaf, este corupt moraliceşte şi fiziceşte până la măduva oaselor.

Înălţat la acest din urmă şi mai suprem grad al slugăriei, ciocoiul devine prevăzător ca un prezident de cabinet... din Europa. Ideea ce-l preocupă ziua şi noaptea este de a afla metodul prin care să-şi facă stare. Diferite planuri i se prezintă în imaginaţiune, unul mai întunecos decât cellalt; le studiază pe toate şi, găsindu-le realizabile, le pune în lucrare fără mustrare de conştiinţă.

S-a zis de mai mulţi filosofi şi cărturari că conştiinţa este cel mai aspru jude al criminalului. O fi, nu tăgăduiesc; dar vătaful de curte cunoaşte secretul de a face din acest aspru judecător un consilier întocmai după cum îi trebuieşte lui.

El zice în sine: „Tot omul este creat de Dumnezeu cu dreptul de a se hrăni pe pământ; de ce dar unii oameni au mai mult decât le trebuie, când alţii nu au nici chiar mijloacele necesarii spre a se susţine? De ce unii stăpânesc pământuri întinse, iar alţii nu au nici chiar pământul necesar spre a se înmormânta? Aceasta este o stare de lucruri anormală, zice înţeleptul vătaf de curte, şi cată să o combat din toate puterile", adaogă el.

Astfel dar, omul nostru, mergând din raţionământ în raţionământ şi din deducţie în deducţie, devine comunist fără ştirea lui şi începe a pune în lucrare această doctrină,

atât de frumoasă şi egalitară în aparinţă cât este de hidoasă în fond.

Nu trece mult, şi ingeniosul vătaf de curte se pune cu ardoare a nivela starea societăţii dupe un metod mult mai practic decât al adevăraţilor comunişti. Încercarea reuşaşte de minune; starea comunistului nostru se îmbunătăţeşte cu aceeaşi repeziciune cu care se ruinează a stăpânului său. Îşi cumpără moşioare, [căscioare,] vitişoare şi alte diminutive de acestea care fac viaţa lesne şi plină de plăceri.

După ce a ruinat de ajuns pe nenorocitul boier, care nu l-a lăsat să piară de foame pe drumuri, şi după ce şi-a luat rangul de pitar, la care nu este vătaf de curte care să nu aspire, omul nostru caută un pretext şi părăseşte casa stăpânului său tocmai atunci când acesta simte cea mai mare nevoie de dânsul.

Este cunoscut că omul îmbogăţit prin furtişag nu se satură niciodată de avere, oricât de bogat ar deveni, ci din contră, caută nouă mijloace de a-şi mări bogăţiile. Căsătoria dar devine pentru dânsul o nouă mină de exploatat. Se propune ca ginere pe la toate fetele bogate; trămite samsari de căsătorie în toată ţara şi nu se însoară decât numai atunci când găseşte o zestre dupe placul lui; fără să se turbure cât de puţin dacă femeia cu care-şi leagă soarta este june, frumoasă şi crescută bine sau slută şi depravată.

Omul ce se însoară numai pentru ca să-şi mărească starea niciodată nu ia soţie bună. Ciocoiul o ştie şi

aceasta, dar îi pasă foarte puțin, căci el nu are altă țintă decât realizarea planurilor sale celor ambițioase. N-apucă să treacă luna de miere și casa ciocoiului devine o cafenea, în care se adună toată lepra societății. Soția lui devine o Messalină; copiii se nasc Dumnezeu mai știe cum, cresc împreună cu slugile și, tocmai când ajung la gradul cel mai înalt al corupțiunei, îi trimite în Francia ca să învețe carte.

Nenorociții copii, lipsiți de educațiunea morală și încîntăriți prin virtuți și exemple de onoare învățate din casa părinților, cum ajung la porțile Parisului, cad în mâinile femeilor și junilor celor stricați, cari îi depravează și mai rău, iar când se întorc în patrie, în loc să aducă cu dânșii luminele Europei civilizate, nu aduc decât viciul și depravarea; sau, dacă vreunul dintr-înșii reușește a învăța câte ceva, această cultură intelectuală, nefiind susținută de [un caracter leal și de] o educațiune morală, produce mai mult rău decât bine nenorocitei țări ce hrănește în sânu-i asemenea vipere.

Ciocoiul sau puiul de ciocoi, ajuns om de stat, se deosibește de omul onest prin mai multe fapte iar mai cu seamă prin purtarea sa. El nu se pronunță definitiv pentru nicio doctrină politică, nu se face adept credincios al niciunui partid, nu doară că are spiritul drept și nepărtinitor, ci ca să poată exploata deodată toate doctrinele și partidele în folosul său.

Amorul de patrie, libertatea, egalitatea și devotamentul sunt vorbele sacramentale ale ciocoiului, pe

care le rostește prin adunări publice și private; dar aceste virtuți cetățenești, de care face atâta pompă, nu sunt decât treptele scării pe care voiește a se sui la putere și uneori, când ele nu-i servă de ajuns, el aleargă la străini și priimește de la dânșii posturi în țara sa.

Ajuns la gradul de mărire pentru care a comis toate mișeliile, a suferit toate umilințile și a declamat, fără a le simți, toate virtuțile din lume, ciocoiul își ridică masca ipocriziei de la ochi și se arată lumei în mizerabila și uricioasa nuditate a sufletului său celui mic.

Inima lui, asprită de suferințele, umilirile și înjosirile prin care a trecut, devine incapabilă de orice simțimânt frumos și uman. Libertatea presei îl supără, căci descoperă inichitățile vieței sale și nu-l lasă să despoaie de averi pe stat și pe particolari; funcțiunile statului le împarte la ciocoi cu cea mai mare prodigalitate și, ca să se poată folosi mai bine de orânduirile în servicie, își recrutează un ciocoi tot de calibrul său și speculează printr-însul pânea nenorociților funcționari.

Iată tipul ciocoiului din toate țările și mai cu seamă din țara noastră, unde lumina adevăratei civilizațiuni n-a răsipit încă norii cei groși ai ignoranței și ai depravațiunci. Iată tipul ce ne propunem a urmări în deosebitele faze prin care el a trecut în secolul nostru, de la ciocoiul cu anteriu și cu călămări la brâu al timpilor fanariotici până la ciocoiul cu frac și cu mănuși albe din zilele noastre.

PARTEA I
DE LA 1814 PÂNĂ LA 1830
Capitolul I
Dinu Păturică

Într-o dimineaţă din luna octombre, anul 1814, un june de 22 de ani, scurt la statură, cu faţă oacheşă, ochi negri, plini de viclenie, un nas drept şi cu vârful cam ridicat în sus, ce indică ambiţiunea şi mândria grosolană, îmbrăcat cu un anteriu de şamalgea rupt în spate, cu caravani[1] de pânză de casă văpsiţi cafeniu, încins cu o bucată de pânză cu marginile cusute în gherghef, cu picioarele goale băgate în nişte iminei de saftian, care fuseseră odată roşii dar îşi pierduseră culoarea din cauza vechimei, la încingătoare cu nişte călimări colosale de aramă, în cap cu cauc de şal, a cărui coloare nu se putea distinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era cârpit, şi purtând ca veştmânt de căpetenie o fermenă de pambriu ca paiul grâului, căptuşit cu bogasiu roşu, un astfel de june sta în scara caselor marelui postelnic Andronache Tuzluc, rezimat de stâlpii intrării şi absorbit în nişte meditaţiuni care, reflectându-se în trăsurele feţei sale, lăsau să se vază până la evidenţă că gândirea ce-l preocupa nu era decât planuri ambiţioase ce închipuirea lui cea vic îi punea

[1] Pantaloni.

înainte, şi obstacolile ce întâmpina în realizarea lor.

În momentul acela, uşa scărei se deschise şi se arătă înaintea junelui un arnăut îmbrăcat numai în fir, cu pistoale şi iatagan la brâu şi cu tătarcă roşie blănită cu vulpe nafé. Mândrul albanez, fără să privească cât de puţin pe bietul june ce-i făcea temenele[1] până la pământ, strigă cu voce de stentor:

– Ioane, trage butca boierului la scară!

Vizitiul, dupe ce plesni de câteva ori din bici şi mai făcu câteva marafeturi, prin care voia să arate abilitatea ce avea în meseria sa, trase butca la scară.

Nu trecu mult şi se auzi paşii cei leneşi şi gravi ai marelui postelnic ce cobora scara cu o cadenţă simetrică. Junele, a cărui atenţiune era aţintită la cea mai mică mişcare ce se petrecea, auzi şi el acest zgomot şi, cu un aer în care se vedea foarte curat neliniştea, ridică de la pământ două cutii cu păstrăvi şi câteva găini; apoi vârî machinăliceşte mâna în sân şi scoase un plic sigilat, iar după ce îşi strânse fermeneaua la piept şi-şi luă caucul din cap, lăsând să se vază o căpăţână rasă peste tot şi numai în creştet cu vreo câteva fire de păr, luă o poziţie umilitoare şi aşteptă sosirea boierului.

În fine, postelnicul apăru în scară îmbrăcat cu antiriu de cutnie ca guşa porumbelului, încins peste mijloc cu un şal de Ţarigrad, cu işlicul în cap şi învelit până la ochi cu o giubea de postav albastru blănită cu

[1] Complimente turceşti.

blană de râs. El zări pe june şi-i zise cu gravitatea de boier de protipendadă[1].

– Cine eşti, mă băiete, şi ce voieşti de la mine?

Junele căzu în genunchi şi, sărutând pulpana antiriului, răspunse cu o voce lângedă, ce inspira compătimire:

– Să trăiţi întru mulţi şi fericiţi ani! Sunt Dinu Păturică, nemernicul fiu al preaumilitei voastre slugi, treti-logofăt Ghinea Păturică, fostul odinioară vătaf de curte al Înălţimei voastre.

– Ei bine, spune-mi ce vrei de la mine?

– Am o scrisoare de la tata către preacinstitul şi de bun neam obraz al Măriei voastre.

– Ad-o-ncoa, să vedem acea scrisoare.

Junele se apropie de postelnicul ţinând capul plecat până la pământ şi-i dete scrisoarea, apoi căzu iarăşi în genunchi şi, stând în această poziţiune, aşteptă răspunsul.

Boierul deschise scrisoarea şi citi cele următoare:

„Preamilostivului şi de bun neam al meu stăpân, cu cea de slugă supunere mă închin.

După sânta datorie ce am, ca un supus credincios viu a cerceta despre fericita şi mie foarte scumpă sănătate a Panevgheniei tale, ca, aflându-o pe deplin, să mă bucur din rărunchii inimei mele, căci eu, din mila Domnului, mă aflu în toată întregimea sănătăţei şi mă îndeletnicesc cu umilita mea slujbuliţă de sameş,

[1] De prima clasă.

ce te-ai milostivit a-mi da. Am primit preacinstita scrisoare a Blagorodniciei tale şi cele ce îmi porunceşti le-am pus în lucrare. Cele patruzeci lude[1] *scutelnici: pescari, răcari, vânători şi dărvari, i-am împrăştiat în tot judeţul şi crez că, cu ajutorul lui Dumnezeu şi iuşchiuzarlâcul smeritului tău rob, curtea Blagorodniciei tale în scurtă vreme se va împlea de toate cele trebuincioase.*

Alta am să te rog, arhon postelnice; fiul meu, înfăţişătorul acestei umilite scrisori, a ajuns în ilichie şi cu toate că m-am silit a-l învăţa toate iuşchiuzarlâcurile şi marafeturile cu care trebuie să fie împodobit un adevărat calemgiu, dar nefiind de ajuns toate acestea, îl trămit la Domnia ta ca să se mai roadă, să poată ieşi şi el mâne-poimâne la obraze.

Primeşte, milostive stăpâne, două bote cu păstrăvi şi zece găini crescute şi îngrăşate de mine.

A Panevgheniei tale smerită
şi umilită slugă,
treti-logofăt Ghinea Păturică
ot Bucov sud. Saac"[2]

---

[1] Individe.

[2] Saac, sau Săcueni, unul din cele 17 judeţe ale Ţării Româneşti din timpul administraţiei fanariote, situat între Transilvania şi judeţele Prahova, Ialomiţa şi Buzău, cu capitala la Bucov. Mai cuprindea Vălenii de Munte şi Slănicul. În 1818, după Dionisie Fotino (*Istoria Dachiei*, 1818, pe care o foloseşte şi Filimon), judeţul avea 10.892 familii. Judeţul a fost desfiinţat în 1844, teritoriul său împărţindu-se între judeţele Prahova şi Buzău (*n. ed.*).

După ce postelnicul Andronache citi scrisoarea, chemă pe vătaful său de curte şi-i zise:

– Ia aceste cutii cu păstrăvi şi să le trămiţi colo, ştii tu! Iar pe ştrengarul acesta de băiat să-l opreşti în curtea mea şi să mi-l faci deocamdată ciubucciu.

La aceste vorbe ale boierului, inima lui Dinu Păturică săltă de bucurie, şi avea mare dreptate, căci prin admiterea lui în serviciul postelnicului devenise proprietar pe prima literă a alfabetului fortunei.

În timpul acesta, vizitiul atinse caii cu biciul şi ieşi cu butca din curte, iar vătaful luă cutiile cu păstrăvi împreună cu găinile şi, urmat de noul său confrate în ciocoism, sui mai întâi scara cea mare a casei, trecu prin sală şi, ajungând la o galerie cam întunecoasă, se opri în loc şi zise lui Dinu Păturică:

– Iată odaia ce ţi-am gătit pentru locuinţă; intră într-însa, şi peste un ceas voi veni să te învăţ meseria de ciubucciu cu care te-a cinstit stăpânul.

Noul ciocoi aşteptă până se depărtă vătaful, iar după aceea se coborî în curte şi, luând o pereche de desagi în care era o colecţiune de trenţe ce compuneau averea ce aducea el din casa părintească, sui scara cu repeziciunea vântului şi, intrând iarăşi în camera sa, îşi aşeză toate lucrurile pe la locul lor.

Camera despre care vorbim era în periferie de un stânjin pătrat; într-unul din cele patru unghiuri era o vatră întocmai ca cele obicinuite la cafenelile turceşti, pe care sta un ibric colosal, încongiurat de toate părţile

cu cărbuni stinşi pe jumătate. În cellalt unghi era aşezat un dulap prin ale cărui sticle se vedeau o mulţime de ciubuce cu antep şi de iasomie, cu imamele de chihlibar limoniu, iar mai sus, pe o despărţire făcută într-adins, se vedeau o mulţime de feligene pentru cafea, cu zarfurile lor de argint, şi câteva chisele de dulceaţă. La extremitatea de jos a acestui dulap se zărea un lighean de argint, pe al cărui acoperământ era pusă o bucată de săpun mosc în formă sferică. Lângă acest dulap era un pat mizerabil de scânduri, acoperit cu o pătură de lână albastră, iar pe pereţi erau ţintuite câteva cadre de hârtie, zugrăvite cu vopseli proaste: una dintr-însele reprezinta lupta navală de la Ceşme-Liman şi arderea flotei turceşti de către prinţul Orlof, iar pe cealaltă era desemnată asasinarea principelui Hangerli de către trămisul Porţei Otomane[1].

Dinu Păturică dete o privire repede şi dispreţuitoare camerii sale, apoi deschise fereastra şi începu să se uite în curte. Privi cu băgare de seamă mulţimea de găini, gâşte, raţe, claponi, cocori şi călifari ce furnicau

[1] Prima gravură ilustrează un episod celebru al războiului ruso-turc din 1767-1774; plecată din Baltica, după ce a ocolit toată Europa, flota rusă comandată de amiralul Alexei Orlov ajunge în apele greceşti, ridică populaţia din Moreea occidentală împotriva jugului otoman şi distruge flota turcă în rada portului Ceşmè, la 5 iulie 1770. A doua gravură reprezintă un alt eveniment care a impresionat puternic epoca: mazilirea şi uciderea domnitorului Constantin Hangerli al Ţării Româneşti, la 18 februarie 1779 (*n. ed.*).

prin curtea boierească, apoi se întoarse către bucătărie şi, la vederea mulţimei de tingiri de diferite capacităţi, în care se pregăteau cele mai gustoase bucate din Fanar, faţa lui se coloră de o bucurie nedescriptibilă, iar după o reflecţiune de câteva minute, zise în sine: „Iată-mă, în sfârşit, ajuns în pământul făgăduinţei; am pus mâna pe pâne şi pe cuţit; curagiu şi răbdare, prefăcătorie şi iuşchiuzarlâc, şi ca mâne voi avea şi eu case mari şi bogăţii ca ale acestui fanariot".

Capitolul II

Postelnicul Andronache Tuzluc

Să lăsăm pe ambiţiosul nostru ciocoi în pace a-şi face planurile sale pentru exploatarea averei stăpânului său şi, în loc de a-l întrerupe din visările sale ambiţioase, să facem cunoscut lectorilor noştri pe postelnicul Andronache Tuzluc.

Acest fanariot venise din Constantinopole în suita domnitorului Georgie Caragea şi făcuse meseria de ciohodar în curtea acelui principe.

Ca fanariot, născut în uliţele cele strimte ale Fanarului, unde se urzesc şi se pun în lucrare cele mai întunecoase intrigi ce au ruinat imperiul greco-roman, el moştenise din naştere un mare talent de intrigă şi de linguşire; ştia din încercare că raiul ceresc şi pământesc nu se poate deschide decât prin femei; de aceea, îşi îndreptase bateriile intrigilor sale în contra femeilor doamnei şi mai cu seamă ale domniţei Ralu, fiica preaiubită a domnului Caragea.

El făcu cunoştinţa cu acea volubilă şi capriţioasă principesă prin mijlocul unei dame a ei de onoare, cu care se înamorase numai pentru împlinirea acestui scop. Un an întreg fanariotul nostru făcu domniţei tot acele service ce făcea odinioară Mercur celui mai mare dintre zeii Olimpului elenic, cu deosebire numai

că domniţa, neputând să dea fanariotului nemurirea, făcu să cază în mânile lui pitacul domnesc prin care îl numea vel-cămăraş.

A fi mare cămăraş al unui principe care are un fiu frumos ca Paris şi desfrânat ca Don Juan şi a fi rădicat la această demnitate prin intrigele unei principese, frumoasă ca Elena lui Menelau şi mai desfrânată decât Phrine şi decât Cleopatra, este negreşit a poseda cheile minelor de aur ale Californiei.

Fanariotul nostru exploată cât se putu mai bine postul de cămăraş, iar când văzu că în cămără nu mai rămăsese nimic de furat, cumpără mai întâi calemul vinăriciului, al oieritului şi mai în urmă huzmetul spătăriei şi astfel, unindu-se cu hoţii şi tâlharii de drumuri, despuie ţara în toate modurile mai mult de trei ani, până ce îşi cumpără vreo zece moşii, câteva familii de ţigani, case, vii şi altele; iar după aceea izbuti, tot prin intrigă şi baseţă, a deveni mare postelnic.[1]

O singură dorinţă mai avea să-şi împlinească, ca să ajungă la culmea fericirii sale.

El hrănea de mult timp un amor foarte tare pentru juna Maria, unica fiică a banului C..., român de naţiune, dar rangul tatălui frumoasei copile, sufletul ei

[1] Istoria ajungerii lui Andronache Tuzluc la postul de mare postelnic (un an ca om de încredere al domniţei Ralu, apoi încă trei în care „despoaie ţara în toate modurile", după ce a venit „în suita domnitorului", deci în 1812) plasează acţiunea acestui capitol prin anul 1816. Prezentarea lui Tuzluc în capitolul anterior ca mare postelnic încă din 1814 este deci, după chiar datele oferite de scriitor, un anacronism (*n. ed.*).

nobil şi curat, faptele ei pline de cuviinţă şi de blândeţe înfrângeau toate semeţele dorinţe ale depravatului venetic. De multe ori el se încercă a se duce la banul ca să ceară mâna fiicei sale, dar totdeauna un simţimânt fatal îl oprea din această întreprindere. În acele momente de îndoială şi descuragiare, el devenea posomorât şi teribil. Adevărul pe care Dumnezeu l-a pus şi în inima celui mai mizerabil om se prezinta în acele momente dinaintea lui şi, arătându-i oglinda în care se răsfrângeau crimele prin care ajunsese la mărirea în care se afla, pare că-i zicea: „Priveşte, mizerabile, crimele tale, şi nu cuteza să păleşti cu suflarea ta cea înveninată acel crin semănat de mâna Domnului în această vale a lacrimilor".

Dar dacă adevărul este pus în inima omului ca să-i arate calea ce duce la fericire, fatalitatea a voit ca pasiunile materiei să învingă mai totdeauna acest sânt simţimânt ce se manifestă în noi de câte ori voim să comitem vreo nelegiuire.

Astfel se întâmplă şi cu fanariotul nostru; mustrarea de conştiinţă dispăru de la dânsul întocmai ca fulgerul sau ca spaima d-un minut ce simt copiii când sunt certaţi cu frăgezime de către părinţii lor. El se hotărî într-o zi a merge la banul şi, dupe mai multe complimente şi linguşiri, reclamă de la dânsul onoarea de a deveni ginere al său.

Bătrânul rămase uimit de cutezarea cea mare a fanariotului; cunoscând însă influinţa ce exercita

asupra principelui Caragea şi relele ce ar fi putut să-i pricinuiască un refuz d-a dreptul, se prefăcu că priimeşte cu bucurie propunerea şi îl lăsă a se încânta de acest vis.

Grecul înţelese însă din trăsurile feţei bătrânului ura ce avea asupra lui, dar nu disperă, ci se duse la principele Caragea, plin de speranţă că va dobândi prin forţă ceea ce bătrânul îi refuzase prin manieră diplomatică.

Trei zile în urma acestei întrevorbiri, banul C... se preumbla prin grădina casei sale, absorbit în cugetări melancolice ce-i inspira trista stare în care adusese ţara jafurile acestei domnii dărăpănătoare, iar mai cu seamă preocupat de un vis groaznic ce-l făcea să se aştepte la o mare nenorocire.

Într-acest timp se prezintă înainte-i un slujitor de ai casei sale şi îi anunţă că un ciohodar domnesc cere a vorbi cu dânsul.

– Să intre, zise venerabilul bătrân, îndesându-şi caucul peste perii capului său cei albi ca zăpada şi cercând a se distra privind şi mirosind florile unui neramz înflorit[1].

Ciohodarul intră în grădină şi, făcând câteva complimente orientale, dete banului un plic sigilat; apoi, trăgându-se puţin, luă o poziţiune respectuoasă.

[1] Românul, când se află coprins de gânduri întristătoare, obicinuieşte a-şi îndesa căciula pe cap. Acesta este un gest românesc ce se păstrează până astăzi între locuitorii ţărani.

Banul deschise plicul şi găsi într-însul scrisoarea aceasta:

„Arhon bane, mâne dimineaţă să vii la Curte; căci am să-ţi vorbesc ceva tainic.

Ioan Gheorghe Caragea"

După ce bătrânul boier băgă scrisoarea iarăşi în plic şi plicul în buzunarul de la pieptul anteriului, zise ciohodarului:

– Spune Măriei sale că voi face astfel precum îmi porunceşte.

Trămisul domnesc se închină până la pământ şi, icşind, se duse ca să-şi împlinească mesagiul, iar bătrânul apucă îngrijat pe o cărare ornată de amândouă părţile cu roze şi cu iasomii şi se opri dinaintea unui pavilion lucrat în stil oriental. Până a nu pune piciorul pe treptele scării, stătu puţin în loc şi se gândi. Nu ştim care vor fi fost gândurile ce-l preocupau; ştim numai că trăsurile feţei sale uneori deveneau crunte, alteori pline de îndurare şi câteodată un zâmbet dulce apărea pe buzele sale pălite, dar dispărea ca fulgerul, lăsând loc unei melancolii adânci.

În fine, dupe puţină ezitaţiune, sui scara pavilionului şi intră înlăuntru. Acolo găsi patru femei, dintre care două torceau, una dărăcea in şi cealaltă împletea la un ciorap.

În mijlocul acestor femei şedea o copilă ca de patrusprezece ani şi cosea la ciur[1] un simizet. Niciodată natura nu combinase mai multe nuanţe de frumuseţe într-o fiinţă umană, decât în această junǎ copilă: ochi negri, umbriţi de nişte gene şi sprâncene ca pana corbului, pieliţă albă şi colorată de purpură, buze ce se-ntreceau cu rozele, dinţi albi şi frumoşi, toate în fine armonizau de minune cu un trup de o formă minunată, cu nişte mâni delicate de nimfă; era în adevăr un tezaur de frumuseţe ce nu se putea vedea decât în statuiele grecilor antici.

Pe dată ce intră venerabilul bătrân în pavilion, toate femeile se sculară în sus şi puseră mânile la piept. Bătrânul le făcu un semn să iasă; apoi, rămâind numai cu juna copilă, îi zise:

– Iubita mea copilă, cum te afli?

– Foarte bine, tătuţule.

– Dară ce, nu vii să săruţi mâna scumpului tău tată?

– Ba da, tătuţule, da! Şi deodată cu vorba se apropie de bătrân şi depuse pe mâna lui un sărutat inocent şi plin de dulceaţă.

Bătrânul o strânse la piept şi o sărută pe frunte cu acel amor pe care numai părinţii îl simt.

După ce tata şi fiica îşi schimbară între dânşii câteva priviri de o iubire nedescriptibilă, şezură pe o sofa de postav roşu cu ciucuri albi de Veneţia, iar după

[1] Ciurul este instrumentul de festonat al damelor române din timpul lui Caragea.

câteva momente de tăcere şi contemplaţiune, bătrânul zise copilei:

– Mario, tu te faci din zi în zi mai frumoasă şi te deschizi întocmai ca un trandafir la razele soarelui. Eu cată de acum înainte să mă gândesc la fericirea ta, să-ţi caut un tânăr de treabă ca să te mărit.

Frumoasa Maria, auzind aceste cuvinte, se roşi şi îşi îndreptă ochii către pământ.

– Ai, ce zici, draga mea copilă? adăogă bătrânul cu nerăbdare. Ce, nu-mi răspunzi? Te temi oare de bătrânul tău tată?

Maria nu răspunse nimic la aceste din urmă cuvinte. Confuziunea şi marea întristare ce acoperise faţa ei făcură pe bătrân să crează mai multe lucruri deodată şi, ca să poată pătrunde în secretul care făcea pe juna copilă să sufere atât de mult, hotărî să vie d-a dreptul la chestiune:

– Ştii, dragă Mario, urmă el, că Măria sa doamna şi toate cocoanele nu mai vorbesc decât de frumuseţea ta? Ştii că vodă a şi ales pe viitorul tău soţ?

Aceste cuvinte făcură pe Maria să tremure, dară după ce-şi reluă putere, ea privi pe bătrân cu ochi rugători şi îi zise:

– Pot să te întreb, tată, cine este acel soţ de porunceală?

– De ce nu, fata mea? El este unul dintre cei mai iubiţi boieri ai domnului Caragea, este tânăr, frumos şi bogat.

– Numele lui?

– Voieşti să-i ştii numele?

– Da, tată.

– Ei bine, copila mea, viitorul tău soţ este postelnicul Andronache Tuzluc.

– Ah, taci, tată, nu mai îmi spune acest nume sau de nu, mă vei vedea moartă dinaintea ta. Spune-mi, te rog, ce ţi-am greşit de voieşti să mă faci nenorocită pentru totdeauna? Oare fiii boierilor pământeni s-au stins din ţară? Nu mai găseşti pe nimeni decât pe acest fanariot nesuferit?

Ura Mariei asupra grecului parvenit mulţumi foarte mult pe bătrân, carele, voind să se încredinţeze mai bine despre aceasta, se prefăcu că nu observase simţimântul de reprobare şi de ură al nobilei copile.

– Aşadară, tu urăşti pe postelnicul, adaose el; şi de unde-ţi vine această ură, fata mea?

– Ura cea neîmpăcată ce am asupra acestui ticălos îmi vine mai mult din prevedere.

– Poate că te înşeli, fata mea.

– Nu, tată, nicidecum. Un om care acum doi-trei ani nu era decât un ticălos ciohodar, ce tremura de frig dinaintea scării caselor noastre, iar acum înoată în atlasuri, catifele şi samuri, nu poate fi decât un nemernic. Aceasta mi-o zice cugetul şi o cunosc chiar din vorbirile Domniii tale cu serdarul D... Nu eşti Domnia ta acela care zicea serdarului că acest fanariot n-a dobândit nimic de la stăpână-său decât prin

slujbele mârşave şi umilitoare ce a săvârşit domniţei Ralu şi beizadelei? Dar bine, tată, cum voieşti acum să uneşti pe unica ta copilă cu acel ciocoi mârşav care a venit aici, la noi, cu toate desfrânările şi hoţiile din Fanarul lui? Care fură şi despoaie pe lume ziua în amiaza mare şi ale cărui mâni păstrează încă mirosul nesuferit al curelelor butcei lui Caragea? Mai bine mă voi îngropa de vie într-o mănăstire şi-mi voi plânge în singurătate nenorocirile mele decât să priimesc a fi soţia celui mai necinstit dintre ciocoii lui Caragea.

Bătrânul boier, auzind aceste cuvinte pronunţate de Maria cu atâta ură şi dispreţ, tresăltă de bucurie; apoi, privind pe juna copilă cu un aer plin de dulceaţă, îi zise:

– Vino în braţele mele, copilă vrednică de sângele moşilor şi strămoşilor noştri. De astăzi înainte, nu ai a te teme de nimic; neîmpăcata ură ce ai asupra acelui grec mârşav îmi dă inimă de ajuns ca să mă împotrivesc poruncilor şi înfricoşărilor lui Caragea. Mângâie-te, fata mea, şi nădăjduieşte în dragostea ce are părintele tău pentru tine.

A doua zi, pe la nouă ore ale dimineţei, trăsura sta la scară aşteptând pe bătrânul boier ca să intre într-însa; nu trecu mult timp şi venerabilul bătrân apăru în pridvorul caselor sale, îmbrăcat cu anteriu de atlas vişiniu, încins cu şal de Ţarigrad, cu biniş de postav albastru închis, încălţat cu meşi şi papuci de saftian galben, la brâu cu un hanger de aur, iar în cap

cu un gugiuman (căciulă) de samur cu fundul roşu. După dânsul venea fie-sa cu oamenii şi femeile casei, dintre cari un june ca de douăzeci de ani, îmbrăcat cu anteriu de maniţă, cu giubea de pambriu, lungă până la pământ şi legat la cap cu un taclit cadrilat, ieşi înainte şi, coborând scara cu mare grabă, deschise uşa caretei, iar după ce intră boierul într-însa, se sui în coadă, zicând vizitiului: „La Curtea domnească!"

Două lovituri de bici lăsate cu marafet pe spatele armăsarilor fură de ajuns ca să pună trăsura în mişcare şi să o pornească pe calea Curţii principelui Caragea.

Ne oprim puţin din această naraţiune ca să dăm cititorilor noştri o idee repede despre locul unde se afla palatul domnesc pe acei timpi şi despre forma arhitectonică şi alte amărunte originale ale acestui locaş, în care domnea moliciunea amestecată cu umilirea şi cu depravaţiunea.

Pe spaţiul de pământ ce se coprinde astăzi între casele lui Resch giuvaiergiul şi vechea sală a lui Momolo era clădită pe timpul lui Caragea noua reşedinţă domnească ce înlocuise pe cea veche din Dealul Spirei, arsă la 1813.

Poziţiunea topografică a acestui palat era astfel: pe locul unde se află astăzi casele lui Bossel era clădit palatul domnesc, compus dintr-un şir de case cu două rânduri, ce începeau din Uliţa Mogoşoaiei şi se terminau dinaintea caselor generalului Herăscu, pe Uliţa numită a Şcoalei.

Arhitectura acestui palat era vagă şi neterminată; era o zidire sau o grămădire de material în care se vedeau mai multe ordine de arhitectură, imitate în ce au cle mai grosolan şi mai neregulat. Faţada ce privea către Podul Mogoşoaiei avea un balcon în formă de chioşc turcesc, mobilat cu divanuri şi laviţe tapetate cu catifea roşie, în care venea adesea principele de-şi lua cafeaua şi ciubucul privind pe trecători.

Pe partea despre Momolo era un şir de odăi în formă de chilii călugăreşti, în care şedeau idicliii, nefèrii şi iciolanii domneşti. Fundul curţii, sau partea despre Herăscu, era consacrat grajdurilor unde se ţineau armăsarii de Missir şi Arabia, cu care se servea domnitorul la solemnităţi şi în preîmblările sale, iar în faţa Podului Mogoşoaiei, pe o lungime aproape de una sută stânjeni, era un zid simplu, care închidea în întregul său marele pătrat ce compunea reşedinţa, şi o poartă mare numită Paşa Capusi, ce servea de intrarea principală.[1]

Curtea domnească, pe timpul acela, se deosebea cu totul de curţile domnitorilor din zilele noastre. Atunci ea înfăţişa un centru unde se aduna tot ce avea Bucureştii mai inteligent, dar mai leneş şi mai depravat. Palatul era plin de boieri şi de calemgii de tot

[1] Descrierea lui Filimon este una dintre cele mai complete pe care le avem; ea concordă în linii mari cu indicaţiile lăsate de călătorii străini care l-au văzut (Ludwig v. Sturmer în 1816, William Mac Michael în 1817, v. Clausewitz în 1824 etc.) (*n. ed.*).

felul, dintre cari fanarioţii se deosebeau prin cochetăria îmbletului lor, prin descle complimente şi temenele ce făceau în dreapta şi în stânga, iar mai cu seamă prin eleganţa veştmintelor tăiate după ultima modă venită din Fanar. Interiorul curţii prezinta vederii o panoramă foarte curioasă şi variată: în mijloc stau înşirate caretele şi butcile boierilor; mai încolo, vizitiii lui vodă preîmblau armăsarii îmbrăcaţi cu cioltare cusute cu sârmă de aur; dinaintea unui rând de odăi numai cu un rând, tufecciii, arnăuţii şi satâraşii îşi curăţau armele, şuierind printre dinţi câte o arie albaneză. Înlăuntru şi afară de poartă, o adunătură de popol din clasele de jos căsca gura la învârtelile şi strâmbăturile pehlivanilor şi ale măscăricilor domneşti. Simigiii, cu tablalele lor sferice puse pe cap şi cu tripodele de lemn la subţioară, împreună cu bragagiii şi salepgiii arnăuţi făceau contrast cu alunarii şi cu vânzătorii de şerbet din Fanar, cari purtau pe cap fesuri mici cu funde stufoase de ibrişim şi cămăşi de borangic subţiri, care lăsau să se vază pe piepturile şi pe braţele lor goale figuri simbolice încrustate, precum obicinuiau ianicerii. În fundul curţii se vedeau diferite grupe de masalagii şi pungaşi; unii jucau nuci, alţii „iasâc şi tură", alţii iarăşi jucau „la o para cinci" şi stos pe despuiate. Aceşti tâlhari, în mare parte fanarioţi scăpaţi din închisorile Stambulului, jăfuiau cu deplină libertate, în Curtea domnească, pe oamenii cei fără experiinţă şi creduli.

Pe când se petreceau aceste variate scene în curtea lui vodă Caragea, butca marelui ban intră cu paşi gravi şi măiestoşi. Poporul saluta din toate părţile pe venerabilul bătrân, iar el răspundea printr-un surâs dulce, puindu-şi mâna dreaptă la barbă şi la frunte.

Ajungând la scara palatului, feciorul deschise uşa butcei şi ajută bătrânului să se coboare, apoi îl urmări pe scară până la perdeaua sălii de priimire. Acolo boierul se opri puţin, iar ficiorul îi trase cizmele cele galbene de saftian şi, scoţând de la brâu o păreche de papuci, i-i puse în picioare, îi netezi puţin şi binişul pe spate şi apoi se trase la o parte cu respect.

Era în acea zi priimire mare la Curte. Logofătul de obiceiuri îngrijise despre toate; sala tronului era împodobită cu o sofa pentru prinţul şi laviţe pentru boieri. Cafegiii, ciubucciii şi alţi slujbaşi ai palatului, îmbrăcaţi în veştminte orientale de o eleganţă plăcută vederei, aşteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraş, ca să dea probă de dexteritatea ce aveau în meseriile lor.

Jos în curte, erau aşezate două bande de muzică instrumentală: una se compunea din tumbelechiuri[1],

[1] Tumbelechiul este un fel de timpan şi se întrebuinţa foarte mult în vechime la muzicele otomane. Sunt mai multe maniere de a suna cu acest instrument, dar cea mai obicinuită la noi, în timpii domnilor greci, era aceasta: fiecare artist avea două tumbelechiuri, unul acordat în *sol*, iar celălalt în *do*, cheie de bas, pe care lovea cu ciocanul după oarecari reguli şi forma un acompaniament melodiilor puse în execuţare.

trombe mari şi meterhanele[1], iar cealaltă, de douăsprezece trombe, sunate de fustaşi români, ale căror vestminte de postav verde cu ceaprazuri albe şi căciuli de oaie cu fundurile roşii făceau un contrast foarte curios cu binişele de postav roşu şi cealmalele cele rotunde şi pline de semeţie ale artiştilor musulmani.

Cum intră banul în sală, un slujitor strigă cu glas puternic: „Marele ban C...". Bătrânul boier înaintă câţiva paşi, apoi se opri în loc şi salută pe toţi boierii, iar după aceea merse cu paşi statornici şi maiestoşi până la treptele tronului, privi pe domnitor cu un ochi în care cel mai mare fizionomist n-ar fi putut să descopere nici linguşire, nici servilism, ci numai ură şi despreţ, acoperite cu vălul indiferenţei; apoi, după ce făcu un compliment oriental, sărută mâna asupritorului cu o neplăcere destul de învederată.

Caragea era destul de fin ca să nu-i scape din vedere aversiunea ce avea banul către dânsul; cu toate acestea, îi întinse mâna cu un zâmbet care ar fi amăgit pe orice om nededat cu fineţa fanariotică, dar bătrânul stâlp al ţării văzuse şi păţise în viaţa lui foarte multe. El sărută mâna fanariotului şi, făcând câţiva paşi înapoi, se duse de-şi ocupă locul cuvenit demnităţei sale.

[1] Meterhaneaua este un fel de *hautbois* imperfect, cu sunetul foarte ascuţit şi ţipător. Acest instrument, asemănat foarte cu anticul *schialumo* al celţilor, era foarte întrebuinţat în muzicele otomane pentru executarea melodiilor.

În fine, ceremonialul sărutării de mână se săvârşi; toţi boierii părăsiră sala, afară numai de banul C... şi postelnicul Andronache, cari rămaseră în urma tutulor.

Pe când se urma însă ieşirea boierilor din sală, Caragea se retrăsese în altă cameră; dar în momentul când cei doi boieri se găteau şi ei să se ducă pe la casele lor, una din uşile laterale se deschise şi, apărând, principele zise:

– Arhon bane, treci în odaia grămăticiei, că am să-ţi vorbesc.

Banul se supuse ordinului, iar postelnicul Andronache, după ce făcu lui Caragea un compliment adânc şi plin de linguşire, părăsi sala cu inima coprinsă de bucurie.

Capitolul III
Românul şi fanariotul

Era mai mult de o oră de când banul aştepta în camera grămăticiei venirea domnitorului. În timpul acela, nenorocitul bătrân, rămâind singur, începu a se gândi la toate nenorocirile ce apăsau ţara; uneori i se rădica sângele în faţă şi devenea teribil, iar alteori se concentra în inimă şi devenea palid ca un mort. În aceste momente dureroase, el zicea în sine, oftând din adâncul inimei: „Doamne, de ce ne-ai părăsit? Pentru ce ne-ai dat în mânile acestor oameni nelegiuiţi, cari ne omoară şi sufletele, şi trupurile prin intrigile, tirania şi scandalele lor? Până când vei suferi ca aceşti mârşavi să batjocorească biata ţara noastră, pe care ai împodobit-o cu toate darurile dumnezeieştii tale iubiri? Scoală-te, Doamne! Apucă în mâni trăsnetele mâniei tale şi stârpeşte în sfârşit aceste fiare nesăţioase!“

Pe când bătrânul se afla cufundat în aceste reflecţiuni triste şi dureroase, uşa secretăriei se deschise şi intră înlăuntru principele Caragea.

După ce fanariotul şi românul schimbară între dânşii câteva complimente de convenienţă, se puseră amândoi pe un divan, se priviră câteva momente unul pe altul, apoi principele Caragea zise:

– Îmi pari cam neliniştit, arhon bane. Ce ai?

– N-am nimic, Măria ta.

– Aş fi dorit să fie precum zici; dar ochii tăi turburaţi şi faţa-ţi pălită mă fac să crez că în sufletul tău se petrece ceva neobicinuit.

– Te amăgeşti, Măria ta. Toată această turburare îmi vine dintr-o durere de cap de care sufăr.

– Îmi place să te crez şi ca să te ajut a ieşi dintr-această tristă stare, am să-ţi spui un ce nou, care te va înveseli.

– Şi eu, ca o slugă plecată a Înălţimei tale, voi asculta cu cea mai mare băgare de seamă.

– Postelnicul Andronache mi-a descoperit amorul ce de mult timp nutreşte pentru fiica ta şi m-a rugat să ţi-o cer de soţie pentru dânsul; mi-a spus iarăşi că ţi-a cerut-o d-a dreptul şi n-ai voit să-l asculţi. Este oare adevărat?

– Unul din obiceiele mele, bune sau rele, este a spune adevărul; nu voi, Măria ta, să amăgesc pe nimeni şi cu atât mai puţin pe stăpânul meu. Postelnicul Andronache mi-a vorbit despre fie-mea şi nu m-am împotrivit, decât l-am făcut să înţeleagă că nu-i voi da-o de soţie fără învoirea ei.

– Şi ea nu-l voieşte, nu este aşa?

– Tocmai aşa precum zici, Măria ta.

– Ei bine, arhon bane, zise Caragea cu un zâmbet plin de răutate şi de dispreţ, acum viu eu să ţi-o cer şi cată să mi-o dai.

– Îţi dau viaţa, îţi dau tot ce am după sufletul meu, iar pe dânsa nu.

– Nu?

– Nu, Măria ta.

– Acum înţeleg mai bine turburarea ta de adineaori; eşti şi tu din taraful boierilor răzvrătiţi[1]. Nu te juca însă, nu cuteza a te pune cu mine; tremură de răzbunarea mea! Ai uitat oare că padişahul mi-a dat sabie şi topuz ca să vă sfărâm oasele când vă veţi răzvrăti?

– Ştiu prea bine, Măria ta; dar eu nu sunt răzvrătitor, ci un sărman părinte care-şi apără pe unica sa fiică.

– Şi care este nenorocirea de care voieşti a o apăra?

– Este aceea de a o vedea în braţele unui ciocoi mârşav, care şi-a început meseria ca lingător de talere şi, mergând din mârşăvie în mârşăvie, a ajuns astăzi biciul oamenilor cinstiţi şi al ţării întregi. Da, Măria ta, porunceşte mai bine să-mi taie capul sau surghiuneşte-mă ca pe atâţi alţi boieri pământeni ai ţării, iar nu cere de la mine să dau de bunăvoie pe

[1] Caragea, bănuind că boierii complotează în contra sa, exilă pe vornicul Constantin Bălăceanu şi pe logofătul Grigore Ghica, iar mai în urmă chiar pe banul Constantin Filipescu, carele după aceea şi muri (Fotino, *Istoria*, pag. 566-567). [Exilarea celor doi boieri este un fapt istoric şi s-a petrecut în timpul ciumei din 1816; banul Constantin Filipescu a fost exilat în 1817. Informaţia se găseşte într-adevăr în ediţia grecească a *Istoriei* lui Dionisie Fotino (Ἱστορια τῆς παλαι Δακίας, Viena, 1818), pe care Filimon o utilizează şi în alte împrejurări (*n. ed.*)].

fie-mea în mâna acelui neomenos, care pradă pe văduvă şi pe sărac fără cea mai mică mustrare de cuget.

Caragea, cu toată furia de care era stăpânit, nu răspunse nimic la toate înfruntările ce arunca bătrânul cu atâta aprindere şi curagiu asupra favoritului său; el era om politic şi nu voia să mai alarmeze din nou poporul în contra sa prin surghiunirea cutezătorului boier. Motivul ce-l îndemna şi mai mult la prudenţă era ştirile cele rele ce priimea pe toată ziua de la Constantinopole. Astfel dar şi-ascunse mânia cu finețea aceea proprie fanarioţilor şi, luând deodată un acr mai vesel, zise:

– Dacă toate câte-mi spuseşi despre postelnicul vor fi adevărate, cată să-ţi mărturisesc că ai dreptate să-l urăşti atât de mult.

– Tot ce am spus Măricl tale este adevărat.

– Ai dovezi?

– Aici nu încape dovezi. Ia-i huzmetul din mână şi vei vedea cum va veni ţara întreagă cu jălbi împotriva lui.

– Voi asculta bunele sfaturi ce-mi dai; îl voi depărta de la Curte şi voi trămite oameni domneşti să cerceteze şi să despăgubească pe săracii jăfuiţi de dânsul. Iar tu, ca un boier credincios ce eşti, de astăzi înainte n-ai a te teme de nimic.

Bătrânul părăsi Curtea domnească şi se îndreptă către casa sa. Dar pe când butca sa trecea pe Uliţa

Șelarilor. el întâlni pe postelnicul Andronache Tuzluc, carele, salutându-l până la pământ, luă drumul către palatul princiar ca să afle rezultatul stratagemei sale.

Capitolul IV
Chera Duduca

Trecuse două luni de la întrevorbirea dintre principele Caragea şi banul C..., fără ca secretul ei să poată fi cunoscut curtizanilor şi boierilor. Toţi se întrebau despre acest secret, căci pe timpul acela, ca şi totdeauna, secretele de cabinet interesau pe toţi şi erau comentate de curtezani în toate modurile; chiar postelnicul Andronache, favoritul lui Caragea, când era întrebat în cauza aceasta, răspundea evaziv şi mai mult prin gesturi.

Se observase însă o mare schimbare în felul de viaţă al postelnicului; casa lui, care înainte de acest eveniment era frecventată numai de oamenii ce veneau să implore vreo favoare de la dânsul, devenise în urmă o casă publică, în care intrau cei mai desfrânaţi juni, fanarioţi, şi români. Mesele şi seratele ce dedea fanariotul apropiau în splendoare şi în bogăţie pe ale lui Caragea, stăpânul său.

Cine s-a dedat cât de puţin la plăcerile vieţii destrămate cunoaşte prea bine că femeia joacă rolul cel mai principal într-însa; ea singură, prin fatalul ei dar fermecătoresc, poate să arunce un văl de poezie asupra acelor plăceri mincinoase, care duc pe nesimţite pe biata junime la sărăcie, la veştejire, la

despoiare şi, de multe ori, chiar la o moarte prematură.

Postelnicul Andronache se aruncă în braţele desfrânării cu o furie nedescriptibilă; un fel de pornire furioasă şi nesocotită îl făcea să caute pretutindeni nu inime de iubit, ci victime ale plăcerilor sale, atrase în lanţuri prin ipocrizie şi prin minciuni.

Dar natura a pus amorul în inima fiecărui om. Această pasiune, cerească sau infernală, care uneori ne înalţă, iar alteori ne degradează, nu poate să se manifesteze cu tărie decât numai pentru un obiect oarecare. Muzica, poezia, pictura [sculptura], arhitectura şi, în fine, tot ce este frumos în natură place mai mult sau mai puţin fiecărui om; el însă nu poate să se declare cu statornicie decât pentru una din aceste arte şi numai pentru dânsa va avea o afecţiune durabilă. Tot asemenea se urmează şi cu pasiunile amoroase. Ochiul nostru este lacom, dorinţele se manifestă în noi abia ce zărim o jună femeie plăcută, dar acest neastâmpăr nu este amorul, ci o furie, un delir momentaneu; căci pe dată ce dorinţa care ne-a aprins imaginaţiunea se află împlinită, ne liniştim şi mai adesea căutăm mijloace ca să ne desfacem de obiectul ce o aprinsese. Amorul cel adevărat, care face să palpiteze inima şi înalţă spiritul, nu-l putem da decât unei fiinţe pe care şi-o alege inima noastră.

Fanariotul, deşi depravat până la extremitate, poseda însă o scânteie de amor în inima sa şi aceasta îl făcea nefericit chiar în mijlocul celor mai mari veselii.

Într-o seară, el se întorcea de la Cotroceni, unde fusese trămis de stăpânul său ca să dea nişte scrisori unui deli-başă, trămis într-adins de sultanul ca să omoare pe Rami paşa, ce se întorcea atunci din Rusia[1].

Orele nopţii erau înaintate; pe cer se afla o mulţime de nori mici cari, împinşi de vânt, aci acopereau luna şi făceau să cază pe faţa pământului un întunerec adânc, aci iarăşi se despărţeau şi formau o mulţime de grupe care, luminate de palida lumină a lunei, prezintau privirei o panoramă fantastică şi răpitoare.

În momentele acestea, postelnicul Andronache trecea pe Uliţa Izvorului, călare pe un armăsar arăbesc şi însoţit de patru tufeccii, dar pe când cugetarea şi privirea lui erau absorbite de frumoasa panoramă a cerului, o voce încântătoare străbătu auzul său: el se opri din calc şi ascultă cu mare atenţiune frumosul cântic fanariotic ce începea cu cuvintele acestea:

Ρίψου φῶς μου βλέμμα ίλαρόν![2]

a căruia melodie, plină de pasiune, fiind cântată cu multă artă, produse în inima lui un efect extraordinar.

Încântat de exclamaţiile amoroase de care este plină această cantilenă, se apropie de ferestrele casei

[1] Rami paşa luase mare parte la revoluţiunea ianicerilor în contra lui Mustafa Bairactar şi fugise în Rusia, ca să-şi scape viaţa. Sultanul Mahmud, cunoscând meritele acestui paşă şi relele ce putea să-i pricinuiască existenţa lui în Petersburg, îi scrise de mai multe ori să se întoarcă la Constantinopole şi, înduplecându-l, îl omorî împrejurul Bucureştilor, tocmai când se pregătea să intre în acest oraş.

[2] Aruncă.lumina mea, o privire binevoitoare (*n. ed.*).

din care ieşeau suavele accente şi văzu, cu destulă surpriză, o femeie junã ca de douăzeci de ani, foarte frumoasă, şezând răsturnată pe un divan de mătase şi cu părul ei cel negru undulând în neorânduială. Cămaşa de borangic, singurul veştmânt ce acoperea trupul ei, era atât de transparinte, încât lăsa să se vază un piept mai alb decât marmura, o talie de nimfă. Ea ţinea în mână o tambură cu care se acompania. Ochii ei cei negri şi plini de văpaie amoroase, absorbiţi acum în arzătoarele visări ce deşteptau în inima ei dulcele accente ale melodiei, părea că cereau o dulce mângâiere la chinurile ce ea suferea.

Cântul începu să devie din ce în ce mai slab; tambura îi căzu din mâni şi frumoasa junã adormi într-o poză atât de răpitoare, încât ar fi putut să piarză minţile celui mai stoic dintre filosofi.

Grecul se deşteptă din letargie şi, după ce luă seama bine la poziţiunea localităţii, se îndreptă către Curtea domnească, dete socoteală de misiunea sa şi, întorcându-se acasă la dânsul, petrecu toată noaptea gândindu-se la frumoasa femeie ce-l încântase.

A doua zi se sculă foarte de dimineaţă şi se coborî în grădină, ca să-şi răcorească pieptul de flacăra ce-l ardea; dar pe când se primbla cu paşi repezi şi cufundat în gânduri, el zări pe unul din oamenii curţii sale şi îl chemă la sine. Sluga, după câteva saluturi adânci, se puse dinaintea stăpânului său cu mânele la piept şi înfipt în pământ întocmai ca o statuie.

Postelnicul îl privi cu atenţiune; apoi, după ce se mai gândi puţin, îi zise:

– Ioane, am să te întreb ceva.

– Porunceşte, preamilostive cucoane, şi sunt gata a răspunde.

– Cunoşti tu mahalaua Izvorului?

– O cunosc.

– Bine?

– Foarte bine!

– Dar pe ipochimenile ce locuiesc într-însa?

– Pe toţi, milostive cucoane, până la cârciumari şi băcani.

– Dacă este aşa, spune-mi care este cea mai frumoasă cocoană din acea mahala?

– Sunt mai multe, milostivul meu stăpân.

– Asta se înţelege, dar eu voi să-mi spui care este cea mai frumoasă din toate.

– Este cocoana Duduca, fiica lui Mihale ciohodaru.

– Şi unde locuieşte această frumoasă cocoană?

– Ea locuieşte împreună cu tată-său în nişte case boiereşti, peste drum de Biserica Izvorului.

– Casa are două ferestre cu cafas în faţa uliţei, nu este aşa?

– Întocmai precum zici.

– Ia spune-mi acum ceva semne despre boiul şi frumuseţea ei.

– Este frumoasă ca o zână, înaltă şi subţirică; faţa o are mai albă decât zăpada; obrajii îi sunt rumeni ca

două mere domneşti; are ochi mari şi negri ca murele, sprâncene negre şi îmbinate; buzele ei sunt ca mărgeanul, iar dinţii albi ca fildeşul; şi peste toate aceste daruri fireşti, cântă din gură şi din tambură întocmai ca o hanâmă de serai.

– Bravo, Ioane, aferim! Ai răspuns tocmai după dorinţa mea. Acum, dacă voieşti să te arăţi slugă credincioasă, să faci cum vei şti ca să mi-o dai în mână şi eu îţi voi răsplăti osteneala cu cincizeci de mahmudele.

– Să trăieşti, milostive cocoane, întru mulţi ani! Şi, deodată cu vorba, sărută mâna stăpânului şi se depărtă.

Puţin dupe aceea, postelnicul deveni posesor al acestei rare frumuseţi şi începu să petreacă o viaţă plină de dulceaţă în braţele amantei sale.

Să lăsăm deocamdată pe fanariotul nostru adormit pe pieptul odaliscei sale, să nu-i răpim această fericire iluzorie, căci el peste puţin o să se deştepte într-o lume reală, plină de amăgiri şi mizerii; iar până atunci, noi să dăm cititorilor noştri o idee despre cocheta şi ambiţioasa greacă.

Această Vineră orientală, ieşită din rămăşiţele spulberate ale populaţiunei grece din Fanar, precum odinioară strămoaşa sa zeiască ieşise din spumele vânturate ale mării, avea o frumuseţe perfectă, o inteligenţă vie şi un spirit fin şi iscusit. Viaţa cea plină de răsfăţări părinteşti ce petrecuse din primii ani ai copilăriei sale şi lipsa de educaţie făcuse să se

dezvelească într-însa o mulţime de dorinţe nepotrivite cu poziţiunea ei socială. Iubea luxul cu deosebire; îi plăcea foarte mult viaţa zgomotoasă; în fine, toată fericirea ei sta în împlinirea fără întârziere a celor mai mici şi mai extravagante capricii.

Ajungând în floarea juneţei, ea devenise un magnet care trăgea spre sine toate privirile şi toate dorinţile tinerilor din Bucureşti. Nu era seară lăsată de Dumnezeu în care să nu se cânte sub ferestrele ei cele mai plăcute serenade. Poeţii timpului secase nesfârşitele comori ale închipuirei lor, fără ca odele, elegiile şi acrostihidele lor să găsească în inima vanitoasei femei altceva decât o stâncă de granit de care se sfărâmau poeticele lor silinţe, fără să producă cel mai mic efect.

Un singur june izbuti să înmoaie inima ei de piatră, dar nu cu stihuri, nici cu cântări, ci numai pentru că era fiul domnitorului de pe atunci. Acest nou Paris[1], care a

[1] Între conchistele amoroase ale acestui frumos beizadea, dăm aci una care a făcut mare zgomot în societate. Acest june se înamorase cu o cocoană de cele mari şi, orbit de această pasiune, se ducea mai în toate zilele şi încă de câte două ori pe zi de o vizita. Soţul acestei cocoane, nemaiputând suferi dezonoarea, luă deciziunea extremă de a omorî pe infamul amăgitor al consoartei sale. Astfel dară, după ce luă toate precauţiunile necesare, se ascunse într-una din odăile caselor sale şi îl surprinse. Beizadeaua, uitând tot prestigiul puterii sale, sări pe fereastră şi numai astfel se putu apăra de lovitura a două gloanţe îndreptate asupră-i. Principele Caragea află despre această întâmplare, dar nu luă nicio măsură în contra cutezătorului, carele, după ce goni pe femeia ce-l dezonorase, plecă la moşie şi, pus în fruntea unei legiuni de arnăuţi armaţi, aştepta cu nepăsare răzbunarea domnului Caragea.

Există şi o baladă în care se explică foarte bine acest eveniment, dară espresiunile obscene ce se coprind într-însa ne opresc de a o publica.

făcut pe mai multe Elene din Bucureşti să-şi lase pe Menelaii lor cu buzele umflate, îndată ce văzu din întâmplare pe juna greacă, îi aruncă o domnească privire de bazilisc, care o făcu să cază ameţită la picioarele sale. Amorul acesta nu avu decât durata unui vis frumos, dar efemer, căci beizadeaua, după ce-şi îndestulă capriciul său de un moment, părăsi pe juna fanariotă, lăsându-i chinurile unui prim amor ce o amăgise şi dorul nestins al visclor de aur ce o dezmierdase în trecut.

Iată starea morală în care se afla Duduca, în seara aceea când o văzu pentru prima oară postelnicul şi se înnebuni de dânsa.

Amorul cel înfocat al postelnicului, poziţiunea strălucită ce avea el la Curte şi cheltuielile cele mari ce făcea pentru împlinirea dorinţelor acestei vanitoase femei fură de ajuns ca să o facă să uite de beizadea.

Ea trăia acum o viaţă foarte dulce şi plăcută. Diamantele şi rubinele, stofele de mătase ţesute cu aur, şalurile de Persia, slugile, trăsurile, armăsarii şi orice poate dori o femeie, ea le avea toate pe dată ce-şi arăta dorinţa.

În primele luni ale acestei legături, sufletul Duducăi nu fu turburat de nicio pasiune contrarie amantului său; dar aceasta nu ţinu mult timp. Inima femeii, chiar de se poate ameţi uneori de ambiţioase aspiraţiuni la mărire, la bogăţie şi la alte vanităţi atât de plăcute sexului femeiesc, dar însă ea se deşteaptă

apoi cu pasiuni mai tari, mai nenfrânate. Astfel se întâmplă şi cu frumoasa noastră eroină.

Natura a făcut din inima femeii o carte scrisă cu litere cabalistice, pe care înamoraţii, în vanitatea şi egoismul lor, cred că o citesc şi o înţeleg; în realitate însă sunt foarte puţini aceia cari pot zice cu drept cuvânt că au descifrat acele ieroglife de la care atârnă mai adesea fericirea şi nenorocirea oamenilor, şi aceşti favoriţi ai soartei nu sunt totdauna cei nobili şi avuţi, nici cei frumoşi sau cu spirit, ci uneori cu totul din contră, căci amorul este o fiinţă curioasă. S-a zis că e orb; se poate. Dar şi dacă vede, trebuie să mărturisim că foarte mult îi place lucrurile bizare.

Postelnicul Andronache credea că descifrase logogriful din inima grecei; dar se amăgea, sărmanul, căci meritul acesta era pentru moment rezervat unui june obscur, ce abia pusese piciorul pe prima treaptă a ierarhiei boiereşti.

Locuinţa în care fanariotul pusese pe amanta sa era situată în Strada Caliţii[1], care pe timpii aceia devenise foburgul favorit al nobleţei şi al amploiaţilor de toate gradele.

[1] Podul Caliţei este numele vechi al arterei numite, după Războiul de Independenţă, Calea Rahovei; „Podo-Calitza" este atestat în cel mai vechi plan cunoscut al Bucureştilor, cel de la 1770 (I. Ionaşcu, *Planul cartografic inedit al oraşului Bucureşti din anul 1770*, în *Studii*, 1959, nr. 5,p. 120). Aşa cum s-a arătat (de Aurelian Constantinescu, *Despre hidronimul Calita*, în *Romanoslavica*, XII, 1965, p. 327-329), numele străzii are la bază un toponim mai vechi. Calita, datorat unei bălţi învecinate sau faptului că strada străbătea terenul mocirlos din valea Dâmboviţei (*n. ed.*).

Juna greacă simţea o plăcere din cele mai mari a privi dupe fereastră pe toţi trecătorii, de la veliţii boieri cu bărbile albe şi cu căciuli de samur până la calemgiii şi iamacii cei cu işlice în patru colţuri şi raşi pe cap chinezeşte.

Un june din aceştia, care sub costumul său ridicol ascundea o figură cât se poate de plăcută, văzu pe greaca noastră şi se înamoră de dânsa.

Tânărul calemgiu începu să treacă noaptea pe la ferestrele femeii ce-l încântase şi să-i facă serenade acompaniate de oftări amoroase, care erau în stare să topească de compătimire inima chiar a statuelor de marmură.

Juna greacă nu lăsă pe calemgiu să ofteze mult timp, ci se învoi cu plăcere a-i da gratis fericirea ce o vindea foarte scump postelnicului. Trebuie să adăogăm însă că calemgiul era foarte înfocat şi nesocotit în amorul său. Aceste două calităţi, funeste amorurilor clandestine, făcură pe înamoraţi să cânte, să joace şi să se expună în tot chipul, fără a se gândi că pot fi observaţi. Cu toate acestea, ei se înşelau; zgomotul serenadelor şi sărbătorilor deşteptă atenţiunea vecinilor şi vestea merse până la postelnicul. Inima acestuia se aprinse de gelozie şi, văzând că acea pasiune culpabilă, în loc de a se înfrâna, creştea mereu, el veni într-o seară furios şi, intrând în camera amantei sale, şezu pe divan fără măcar să o salute.

Greaca pricepu foarte bine de unde venea agitaţiunea şi neobicinuita purtare a amantului ei, dar voind a se încredinţa şi mai bine, se prefăcu că n-a observat nimic şi, luând un aer nevinovat şi plin de graţie, îl strânse în braţe şi-l sărută pe frunte.

Acest fals sărutat irită şi mai mult pe amantul amăgit; el o respinse din braţele sale cu furie; ea se prefăcu că plânge; dar văzând că nici prin mijlocul acesta nu poate face pe amantul ei a se explica, căzu în genunchi dinaintea lui şi, cu ochii înmuiaţi în lacrimi mincinoase, îi zise:

– Ce ai, cocoane Andronache, de eşti atât de supărat pe mine? Spune, ce ţi-am greşit?

– Mă întrebi, nemulţumitoareo, ce mi-ai greşit? Şi ce greşeală mai mare puteai face decât aceea de a mă necinsti pe mine, postelnicul Andronache Tuzluc, favoritul lui vodă, pentru un calic de calemgiu? Pe mine, care te-am scos din trenţe şi te-am făcut cocoană mare?...

– Eu te-am necinstit!... Ţi-am călcat cinstea?

– Da!... M-ai necinstit; toată lumea ştie acea mârşavă faptă.

– Să n-am parte de viaţa mea, să nu-mi ajute Maica Domnului, dacă-ţi voi fi călcat cinstea! Şi deodată cu aceste fraze se repezi cu o disperare prefăcută şi, luând imaginea Maicei Domnului, o sărută cu multă devoţiune ca să atesteze inocenţa ei.

– Să părăseşti casa mea, muiere prefăcută; să te

duci la calicul de calemgiu, auzit-ai tu?... Mâne dimineaţă să nu te găsesc aici, căci te voi omorî!

N-apucă să sfârşească bine aceste cuvinte ameninţătoare şi vicleana amantă dete un chiot şi căzu jos leşinată.

Postelnicul, luând de adevărat acest leşin, pierdu furia de mai nainte şi, printr-un salt repede, o luă în braţe şi o puse pe divan; apoi chemă slugile şi îi dete ajutorul necesar.

Iscusita femeie rămase în această stare de letargie prefăcută până când văzu pe postelnicul plângând ca un copil şi cerându-i iertare că a bănuit un moment virtutea ei; apoi se prefăcu că se deşteaptă din leşin şi, prin această ingenioasă manevră, nepoata Evei izbuti a mânca din pomul vieţii fără a pierde raiul ca străbuna sa.

Capitolul V
Educaţiunea ciocoiului

Lectorii noştri cunosc foarte bine agitaţiunea în care am lăsat pe Păturică în primul capitol al acestei scrieri; ştiu asemenea ambiţioasele lui visuri şi marea sete de bani şi mărire ce îl munceau. Este datoria noastră acum să le spunem mijloacele întrebuinţate de dânsul pentru realizarea acestor aspiraţiuni.

Când acest şarpe veninat călca pragul casei fanariotului, el intra în al douăzeci şi doilea an al vieţei sale. Educaţiunea lui intelectuală se compunea din citire şi scriere în limba românească şi oarecare începuturi slabe de limba greacă modernă; ştia să facă jălbi cu pilde din *Scriptură*, pitace, volnicii, catastişe de lude şi alte forme cancelarice obicinuite în timpii aceia; mai ştia, şi încă foarte bine, să tortureze pe nenorociţii ţărani, puindu-le ouă fierbinţi la subţiori, şi dându-le fum de ardei la nas, ca să le ia cea mai din urmă para din pungă.

Dar aceste talenturi nu-i mai serveau nimic în noua sa carieră; el căta să se instruiască în ipocrizie şi intrigă şi aceste două mari mijloace de parvenire nu se dezvoltează, nici se pot perfecţiona decât prin învăţătură. Puiul de ciocoi simţi de sineşi acest adevăr şi hotărî să-l puie în lucrare.

A doua zi după sosirea lui, postelnicul îl chemă la dânsul ca să-i examineze spiritul şi inteligenţa, spre a vedea de poate face ceva dintr-însul; iar când veni înainte-i, îi zise cu un ton îngânfat, dar dulce:

– Cum te numeşti, băiete?

– Constantin, cocoane; dar tată-meu îmi zicea Dinu.

– Ştii ceva carte?

– Ştiu să citesc şi să scriu.

– Româneşte, nu este aşa?

– Da, blagorodnice stăpâne.

– Altceva mai ştii?

– Ştiu să fac împliniri de bani; am fost cu vinăriciul, cu oieritul şi cu fumăritul[1].

– Aşa de tânăr?

– Da, stăpâne; tata mă lua cu dânsul prin judeţ de-i ajutam la taxidarie.

– Da ceva elinica te-a învăţat tată-tău?

– De! ce să zic, stăpâne?... Mă cam pricep puţintel. Am învăţat pedagoghia şi eclogarion din scoarţă până în scoarţă; dar tocmai când era să încep la *grammatichi*, m-a trimis tata la Înălţimea voastră!

[1] Vinăriciul, oieritul şi fumăritul erau dăjdii indirecte ce plăteau particolarii către stat; sub numele de vinărici domnesc era dator fiecare stăpân de vie să dea din zece vedre una, afară de privilegiaţi şi scutiţi cu hrisoave domneşti. Oieritul era o dajdie pentru care se plătea de fiecare vită mare şi mică câte cincisprezece parale; fumăritul asemenea era o dajdie ce plăteau stăpânii de pivniţe şi cârciumi. Aceste dăjdii se vindeau la particolari şi ei le adunau prin oamenii lor numiţi taxidari.

Fanariotului îi plăcu naivitatea ciocoiului, iar mai cu seamă pompoasele titluri ce-i da cu atâta prodigalitate; şi avea dreptate, căci nu era om căruia să nu-i placă un titlu pe care nu-l are şi nu-l merită, dar la care aspiră foarte mult. El zâmbi cu bunătate şi zise ciocoiului:

– Să ştii, băiete, că de astăzi înainte am să te iau subt îngrijirea mea. O să te dau la şcoala domnească să înveţi carte grecească multă, ca să te procopseşti, să te faci om. Slujba ce ai să-mi faci este aceasta: dimineaţa să vii să mă freci la picioare, să-mi ajuţi să mă îmbrac, să-mi dai de spălat, să-mi aduci dulceaţă, cafea şi ciubuc; iar după aceea să te duci la şcoală să înveţi. Ai auzit?... Ai, du-te acum de-ţi caută de treabă!

Din ziua aceea, Păturică se puse pe învăţătură cu o silinţă extraordinară şi, în mai puţin de doi ani, învăţă limba grecească ca un sofologhiotatos; dar el nu se mulţumi numai cu atâta. Ce-i folosea lui cunoştinţa unei limbi moarte şi a literaturei ei atât de antipatică caracterului şi intenţiilor sale? „Omer, Pindar, Sofocle, Euripide, Anacreon, Sapho etc. sunt buni pentru femei şi oameni afemeiaţi, zicea ciocoiul în sinc cu dispreţ. Mie-mi trebuiesc cărţi care să-mi subţieze mintea, să mă înveţe mijlocul de a mă rădica la mărire. Plutarh îmi vine la socoteală, *Comentariele* lui Cezar, *Istoria omenirei*, vieţile marilor bărbaţi din veacurile trecute şi acelea în care trăim – iată cărţi pe care, citindu-le, cineva poate să zică cu cuget împăcat că nu şi-a pierdut timpul în zadar."

Cu asemenea reflecţiuni intră el în casa unde îşi avea fanariotul biblioteca[1] şi alese tot ce găsi într-însa mai bun. Între alte cărţi găsi un tractat de fiziologie şi operile lui Machiavel pe care le ceti şi le studie cu mare băgare de seamă; în fine, făcu tot ce putu spre a deveni perfect în arta ipocriziei şi a perfidiei.

Se zice că voinţa tare şi statornică învinge toate obstacolele. Nu ne putem pronunţa asupra acestei maxime; zicem numai că Păturică ar fi fost în stare să dea contimporanilor săi o dovadă strălucită că ea se realiză câteodată. Picătura găureşte piatra, zice un alt proverb. Se poate şi nu se poate; acela însă care realiză acest proverb este un om mare în felul său.

Păturică era într-adevăr un om extraordinar. El îşi luase hotărârea de a deveni om mare şi niciun obstacol nu putea să-l abată de la această idee fixă. Ca slugă, era dator să lucreze mai multe ore pe zi şi a se supune la toate slugile celc mai vechi decât dânsul; ca ambiţios, căta să înveţe carte multă, precum îi zisese fanariotul, şi să se silească a înlătura toate obstacolele

[1] Pe acei timpi, ca şi în zilele noastre, bibliotecile erau la modă: toţi junii muchelefi şi spudaxiţi aveau câte o bibliotecă formată din cele mai bune cărţi ale timpului, pe care nu le citea niciodată. Bibliomania era atât de întinsă, încât mulţi din cei aprinşi de această patimă, nevoind să sacrifice bani şi timp, chemau câte un pictor meşter şi le zugrăvea prin saloane şi prin camerile de studiu câte o bibliotecă de minune, în care se găsea tot ce ne-a lăsat mai sublim gândirea omenească, de la Creaţiune şi până în timpii lui Caragea. Judecând între oamenii care au biblioteci şi nu le citesc şi între cei care le au numai zugrăvite, eu cred mai cu minte pe cei din urmă.

ce întâmpina în calea ambiţiunei sale. Cum putu dar să învingă atâtea greutăţi şi să iasă triumfător?

Iată modul ce întrebuinţă: când se crăpa de ziuă, Păturică se afla lângă uşa postelnicului, stând în picioare spre a împlini cu exactitate ordinile stăpânului său. Pe dată ce fanariotul se deştepta, el intra în casă, îl freca pe picioare, îl ajuta să se îmbrace, îi da de spălat, îi aducea dulceaţă, cafea şi ciubuc. Toate aceste mici servicii le executa cu cea mai mare iuţeală, graţie şi cu un fel de afecţiune ce făcea pe fanariot să-l crează de cel mai credincios şi devotat dintre servitorii săi.

Dupe ce pleca boierul la curte, se ducea la vătaful şi-i făcea o mulţime de linguşiri; apoi, dupe ce-şi spăla feligenele de cafea şi curăţa bine ciubucile, se închidea în camera sa şi se da cu totul la citire şi la meditaţiuni, petrecându-şi astfel timpul până la ora prânzului când, după obiceiul său, se aşeza pe treptele scării de la intrarea casei, cu câte o carte în mână şi sta acolo până ce venea stăpânul său, iar după aceea, când şedea la masă, el îşi lua locul printre servitori şi se silea să întreacă pe toţi în zel şi activitate.

Osebit de aceasta, el se purta cu mare amabilitate către toţi servitorii casei, fără excepţiune; îi ajuta la lucrările lor şi le împlinea dorinţele, puindu-se mijlocitor între dânşii şi vătaful de curte.

Această purtare făcu pe Păturică să fie iubit şi adorat de toate slugile, afară numai de vătaful curţii care, înţelegând foarte bine gândurile lui, se prefăcea că nu bagă de seamă nimic şi-l spiona în tăcere.

În timpul acesta se întâmplă cearta postelnicului cu amanta sa, pe care credem că n-a uitat-o lectorii noştri. Fanariotul se afla coprins de mare iritaţie; nu ştia nenorocitul de urma să crează cele ce se vorbeau despre amanta sa, sau jurămintele şi istericalele prin care ea îşi proba inocenţa. Bietul om o iubea foarte mult şi, pentru mai marea lui nenorocire, era gelos ca un turc. Astfel dar, după multă chibzuire şi reflecţiune, se decise a o pune sub supravegherea unui Argus. Măsura nu era rea, dar prezinta mari dificultăţi în privinţa alegerei unui individ care să împlinească acest important serviciu. Prima idee ce i se înfăţişă fu de a o pune sub privegherea unei femei bătrâne; dar după ce mai meditä câtva timp, el zise în sineşi încruntându-şi sprâncenile: „Muierile cele bătrâne se corump foarte lesne". Se gândi să aducă un eunuc din Constantinopole, dar lepădă şi această idee, căci ştia din încercare cât preţuieşte şi credinţa eunucilor.

Obosit, în fine, de a căuta şi a nu găsi vindecarea grijei ce-l muncea, se lăsă pe sofa oftând din băierile inimei; dar după ce se mai gândi un minut, se sculă cu repeziciune şi bătu din palme.

La acest semn de chemare, întrebuinţat foarte mult pe acei timpi, uşa se deschise şi intră Păturică, cu ochii plecaţi în jos şi cu faţa mai umilită decât a unui călugăr.

Fanariotul îl privi cu mulţămirea ce simte tot omul când găseşte aceea ce a căutat, apoi zise:

– Apropie-te, Dinicule, că am să-ţi vorbesc!

– Porunceşte, stăpâne! zise prefăcutul ciocoi, înaintând către stăpânul său cu mânele puse pe piept şi cu ochii plecaţi către pământ.

– Ia spune-mi, Dinicule, cum trăieşti tu în curtea mea? Te mulţumeşti de bucatele cu care te hrănesc şi de hainele cu care te îmbrac?

– Foarte bine, stăpâne; nu sunt vrednic să mulţămesc lui Dumnezeu pentru marea bunătate ce ai arătat şi arăţi cu mine!

– Ia spune-mi acum, mă iubeşti tu pe mine?

– Te iubesc, stăpâne, mai mult decât pe tată-meu.

Fanariotul surâse cu îngâmfare; apoi, după ce-şi răsuci de câteva ori negrele sale mustăţi, zise:

– Ascultă, Dinicule. Am să-ţi încredinţez una din cele mai mari taine ale sufletului meu; bagă însă de seamă să mă slujeşti cu dreptate, căci într-alt chip nu numai că vei pierde nădejdea de procopseala ta, la care mă gândesc de atâta vreme, dar te voi şi pedepsi fără milă.

– Îţi jur, stăpâne, să te slujesc cu credinţă la orice-mi vei porunci.

– Ei bine, Dinule, ascultă. Cunoşti tu pe Duduca?

– Nu o cunosc, stăpâne.

– Cum se poate să nu cunoşti tu pe ţiitoarea mea?!

– În adevăr, stăpâne, nu o cunosc.

– Asta nu face nimic. Duduca este o fată foarte frumoasă, pe care o iubesc până la nebunie şi, fiindcă

o fată ca dânsa poate să placă şi altora, m-am gândit că n-ar fi rău a o pune sub privegherea unui om credincios. Ai, ce zici tu? Bine m-am gândit?

– Foarte bine, stăpâne. Paza bună trece primejdia cea rea, zice parimia.

– Deşi Duduca mea este foarte înţeleaptă şi n-am simţit până acum nimic despre dânsa...

– Aşa este, blagorodnice stăpâne, ai dreptate.

– Dar pentru mai mare siguranţă te-am ales pe tine, ca să o păzeşti.

– Când este vorba să te slujesc pe Domnia ta, stăpâne, sunt gata a trece chiar prin foc; spune-mi numai ce am să fac şi vei vedea.

– Aferim, Dinicule, aferim, să trăieşti, copilul meu; cine slujeşte cu zilos pe stăpânul său, pe acela nu-l părăseşte Dumnezeu. Duduca mi-a zis că-i trebuie un fecior; cată dar să te muţi cu locuinţa la dânsa şi să treci în faţa ei ca o slugă credincioasă, să o asculţi la orice-ţi va porunci, să te prefaci că nu bagi de seamă nimic, că nu vezi şi nu auzi nimic, şi să vii în toate zilele la mine să-mi spui tot ce se va petrece în casa ei, fără să treci cu vederea cel mai mic lucru.

– Voi urma întocmai poruncilor Blagorodniciei tale şi mă voi sili cât voi putea ca să mă fac vrednic de încrederea ce ai în mine.

– Să trăieşti, copilul meu! Şi, deodată cu vorba, băgă mâna în buzunarul anteriului şi, scoţând cincizeci de rubiele, zise: Ţine, Dinicule, şi să fii cuminte, mă înţelegi tu?

Păturică, ca ciocoi fin ce era, îngenuche dinaintea fanariotului, îi sărută mâna cu cea mai mare umilință, și făcu să cază din ochii săi de șarpe două lacrime de acelea ce în aparință arată o inimă plină de recunoștință, dar în realitate nu sunt decât plânsul crocodilului prin care amăgește victima sa.

După această scenă de tartufism jucată cu atâta măiestrie, ciocoiul părăsi camera stăpânului său și intră într-a sa.

Liber acum de povara simulării, începu a se preîmbla prin cameră cu pași rari și precipitați. Trăsurile feței sale luară un aspect straniu, ce lăsa să se zărească uneori expresia unei nespuse bucurii de a-și vedea împlinite dorințele sale de atâta timp; câteodată, un nor de neîncredere în viitor schimba într-o clipă fața fizionomiei sale, apoi iar cădea într-un fel de apatie, din care trecea cu iuțeală la o fieroasă și amenințătoare veselie.

Această criză morală ținu câteva momente, iar după aceea fizionomia ciocoiului se lumină și, cu liniștea ce-i redase încrederea în sine și în dibăcia sa, el exclamă cu bucurie: „Iată-mă, în sfârșit, ajuns la ținta dorințelor mele! Am în mâni pe țiitoarea grecului, patima lui cea mai de căpetenie; în sfârșit, am cheia acelui strălucit viitor pe care-l visez de atâta timp. Ce fericire, ce neprețuită fericire!... Aceasta este o cheie cu care cineva deschide chiar porțile raiului... Și de ce nu?... Eva a scos pe Adam din Rai ca să dea prilej altei

femei a i-l deschide mai în urmă. O femeie a făcut pe greci, dupe cum zic cărţile, să se bată zece ani de-a rândul. Favoritele din harem ţin în mână soarta împărăţiei turceşti; chiar aici, la noi, vedem pe domniţă întorcând Curtea şi ţara întreagă dupe plăcerea ei şi, daca ea a făcut pe stăpânul meu din ciohodar postelnic mare şi cămăraş, de ce oare Duduca să nu facă din mine un om puternic, fericit?... Pildele nu ne lipsesc. Câţi au fost ca mine, ba încă şi mai rău decât mine, căci, slavă Domnului, nu sunt ţigan, şi cu toate acestea, prin muieri şi alte marafeturi ciocoteşti, chiar şi ţiganii au ajuns azi la noi în protipendadă, încât n-ai încotro să te întorci de postelnici, logofeţi şi vistieri. Prinde inimă, dragul meu Păturică! Mâne vei pune işlicul în cap şi, de va vrea Dumnezeu cu tine, nu va trece mult şi vei avea moşii, ţigani şi averi nenumărate, şi vie atunci cineva să-ţi ceară socoteala despre mijloacele prin care ai dobândit toate acestea! Vie, de va putea!"

Pe când Păturică îşi crea în imaginaţia sa aceste realizabile visuri, uşa camerei sale se deschise şi intră un ţigan înlăuntru.

– Ce cauţi aici, cioară? zise ciocoiul supărat.

– Mă iartă, logofete Dinule, dar am venit să-ţi dau o carte de la băbaca dumitale.

– Ad-o-ncoace, cioară, şi piei din ochii mei.

Ţiganul se retrase şi Dinu Păturică, deschizând scrisoarea, citi cele următoare:

„Cu părintească dragoste mă închin dumitale, preaiubitul meu fiu!

Iată doi ani în cap de când te-am dat pe pricopseală la postelnicul şi nu văz niciun spor de la tine; aceasta mă pune în mare aporie. Se vede că tu, în loc să te sileşti a ieşi la obraze, îmbli haimana pe poduri cu derbedeii. Bagă-ţi mînţile în cap, măi băiete, vezi că eu sunt bătrân şi sărac, să n-ai la mine nicio nădejde. Cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi, auzitu-m-ai? Scrisoarea ce-ţi empericlisesc este către d-lui postelnicul; să i-o dai negreşit, căci într-însa îi vorbesc pentru tine şi îl rog să te puie în vreun mansup.

Al tău preadoritor părinte,
treti-logofăt Ghinea Păturică
ot Bucov sud. Saac
1816, mai 17"

După ce Păturică citi această scrisoare, scoase călimările de la brâu, se aşează pe un scăunel şi, puind piciorul drept peste cel stâng, scrise răspunsul acesta:

„Cu sfiiască plecăciune!

Părinteasca dumitale scrisoare de la 17 zile ale lunei lui mai am primit-o cu nespusă veselie şi m-am bucurat din rărunchi că te afli sănătos, căci eu, din mila Cerescului Părinte, mă aflu întru toată întregimea sănătăţii. Bucură-te, taică, şi iarăşi

bucură-te, căci, deşi am slujit doi ani la postelnicul pe îmbrăcăminte şi mâncare şi mi-am plecat capul la toţi calicii fără osebire, dar acum, slavă Domnului, am pus mâna pe pâne şi pe cuţit. Am oprit roata norocului: n-am să mă mai tem de nimic!

Postelnicul m-a ales sfetnic de taină al său şi, pe negândite, mi-a încredinţat o taină prin care în puţin timp poci să ajung om mare. Atât deocamdată; îţi voi mai scrie.

Preaplecat şi dorit al Domniei tale fiu,
Dinu Păturică"

După ce plicui şi pecetlui această scrisoare, chemă de afară pe ţigan, i-o dete în mână şi-i zise:

– Du această carte la postelnicie şi spune să o trămiţă la Bucov, fără cea mai mică zăbavă, ai auzit?

Ţiganul dispăru cu iuţeala vântului, iar ciocoiul se lăsă pe pat şi adormi, gândindu-se la exploatarea minei sale.

Capitolul VI
Ipocriţii în luptă

A doua zi după întrevorbirea confidenţială dintre postelnicul Andronache şi Dinu Păturică, acest din urmă străbătea Strada Caliţii cufundat în meditaţiuni serioase. Preocupaţiunea lui era atât de mare, încât de multe ori se lovea piept în piept cu trecătorii după drum; dar pe când se afla în dreptul caselor lui armaş M., fu atras de sunetul cel nazal şi ascuţit al unei voci care striga:

– Dinule! he, he, Dinule! ia fă-te încoace, ştrengarule; unde ai plecat aşa de dimineaţă?

Păturică, deşteptat din asopismul în care se afla, se uită în toate părţile şi văzând la poarta acelor case un omuleţ cu statura scurtă şi groasă, cu faţa rotundă întocmai ca o lună plină desemnată pe pereţi, cu ochi mici ca de tătar, cu nasul turtit şi cu gura largă, armată cu nişte dinţi mici stricaţi, recunoscu într-însul pe Niculăiţă, vătaful de curte al armaşului, carele, mai norocit decât dânsul, începuse de mult timp a zeciui averile stăpânului său şi acum nu aştepta decât rangul de vtori-vistier drept plata ostenelilor sale şi supranumele de „bulucci-boier", pentru multele şiretlicuri şi încurcături ce făcea.

Păturică trecu drumul şi salută pe îngâmfatul vătaf cu o închinăciune până la pământ.

– Ce mai veste-poveste, Dinule? întrebă vătaful, mândru de poziţiunea sa.

– Nimic nou, nene Niculăiţă!

– Unde te duceai aşa iute şi cu capul între urechi?

– La cucoana Duduca.

– A! a! înţeleg, la ţiitoarea stăpâne-tău. Şi ce ai să faci acolo aşa de dimineaţă?

– Îi duc un răvaş.

– Din partea cui?

– Dintr-a stăpânului meu.

– Dar ce, s-a împăcat cu dânsa?

– Trebuie mai întâi să ştiu de au fost certaţi.

– Va să zică nu ştii nimic?... Prostule!

– Nimic de tot, adaose Păturică cu o privire maliţioasă.

– Află dar de la mine că ei au fost certaţi foarte rău.

– Şi de ce, nene Niculăiţă?

– Auzi colo, de ce! Fiindcă diavoliţa greacă vrea să ţie doi pepeni într-o mână, adecă este amorezată după un calemgiu de la visterie.

– Aş, nu crez!

– Crede ce-ţi spui eu. Postelnicul Andronache a aflat acest amor tainic şi s-a certat cu dânsa furcă.

– Poate; dar ia spune-mi, cine este acest calemgiu?

– Este fiul lui capitan Gheorghe Basma de la Dorobănţie.

– Ce fel de om este acela?

– Este un băiat de douăzeci şi doi până la douăzeci

şi cinci de ani, frumos, gingaş şi subţirel, parc că-i tras printr-un inel.

– O fi iubind-o, mă nene Niculae? Ai, ce zici?

– Mi se pare că da, fiindcă nu înţeleg cum ar putea să facă atâtea comedii dacă n-ar iubi-o.

– Şi ce comedii face? întrebă Păturică cu nerăbdare.

– Trece cu lăutari pe la miezul nopţii, se opreşte dinaintea ferestrelor ei, oftează, cântă şi celelalte.

– Numai atât?

– Ba şi ceva mai mult: sare prin grădina Mitropoliei, dintr-însa trece într-a grecei, d-acolo în curte şi se ascunde într-o claie de fân până pleacă postelnicul; iar după aceea se duce de-i ţine locul lângă frumoasa greacă, cu alte cuvinte fericitul calemgiu se bucură fără nicio cheltuială de femeia pentru care stăpână-tău varsă atâta aur şi argint.

– Eşti bine încredinţat despre aceasta?

– Mai bine nu se poate: omul care mi-a spus această taină este atât de credincios, încât aş putea să jur în biserică pentru dânsul. Dar, ia spune-mi, de ce-mi faci atâtea întrebări asupra acestei pricini? Oare voieşti s-o prinzi şi să te arăţi cu slujbă înaintea stăpânului tău? Să nu faci această nerozie, măi băiete, căci o să te căieşti foarte mult.

– Şi de ce să nu-i dau pe faţă această neagră vânzare? adăogă Dinu cu oarecare aprindere prefăcută.

– Voieşti să afli pricina pentru care te opresc?

– Da, căci eu iubesc pe stăpânul meu şi nu voiesc să-l văz înşelat de o femeie desfrânată şi fătarnică.

– Eşti prost, băiete! Tu nu ştii ce va să zică patima dragostei. Ascultă, tu o să te duci la stăpână-tău şi o să-i spui că greaca îl înşeală, nu este aşa? El deocamdată o să te crează, o să-ţi zică „Aferim, Dinule!", ba încă poate să-ţi dea şi un bunicel bacşiş; dar după aceea o să se ducă la greaca, o să se certe cu dânsa, o s-o sperie c-o goneşte din casă şi celelalte. Ea, ca să-l încredinţeze că e nevinovată, o să înceapă să plângă, o să-şi smulgă părul din cap, o să jure pe tot ce are mai sânt; în cele din urmă, o să se prefacă că leşină şi atunci stăpânul tău, ca un fermecat ce este, o să se împace cu dânsa.

– Atât mai rău pentru dânsul!

– Zi mai bine că pentru tine o să fie rău, nerodule!

– De ce?

– Fiindcă pe dată ce se vor împăca, greaca o să întrebuinţeze toate mijloacele ca să afle pe pârâtorul ei.

– Dar stăpână-meu n-o să-i spuie.

– Ţi-ai găsit! Ba o să-i spuie, şi încă chiar fără voia lui, căci astfel merg treburile dragostei. He! he! băiete! Tu eşti un copil de ieri, d-alaltăieri, nu ştii nimic. Ascultă-mă pe mine, că sunt lup bătrân, am dat cu capul de pragul de sus şi am văzut pe cel de jos. Când bărbatul şi femeia se iubesc şi ţin în dreptate, viaţa lor

curge dulce, întocmai ca apele unui pârâu liniştit; dar când muierea începe să calce strâmb şi o simte bărbatul, inima lui arde, ştii, ca peştele pe cărbuni. Ziua şi noaptea se gândeşte tot la necredinţa muierii; aci se ceartă cu dânsa şi o lasă, aci iarăşi se împacă, şi am băgat de seamă că, la asemenea împăciuri, omul face mai multe jertfe pentru o femeie netrebnică decât pentru una cinstită. Astfel dar greaca o să ceară de la stăpână-tău, ca dar pentru împăcăciune, depărtarea ta din slujba lui şi poate chiar o falangă bunicică dată dinaintea porţii caselor ci, ca să te înveţe minte a nu mai băga zâzănii între dânsa şi postelnicul.

– Ai dreptate; dar, ia spune-mi, ce trebuie să fac?

– Să închizi ochii şi să-ţi cauţi de treabă, ca un băiat cinstit ce eşti, şi vei vedea cât de mult o să te iubească amândoi; iară trebşoarele tale o să-ţi meargă de minune.

Dinu Păturică salută pe mentorul său şi pleacă înainte, mulţumit de poveţele lui, căci găsise într-însele o complectă aprobare a politicei sale. Ajungând la casele Duducăi, el intră pe portiţa cea mică, sui scara şi se puse jos, în pridvor, pe un pat de scânduri acoperit cu un chilim de Ţarigrad.

Era pe la orele nouă dimineaţa; greaca se sculase şi se dusese la oglindă ca să-şi puie în regulă graţiile maltratate de voluptoasele plăceri ale nopţii trecute şi să mai adaoge câteva frumuseţi artificiale, ca să dea mai mult interes celor fireşti.

Toaleta femeilor cochete din zilele noastre, deşi a devenit o îndeletnicire foarte grea şi împovărătoare pentru bietele slujitoare din cauza nenumăratelor forme şi feluri de pieptănări, de spălături, de limpeziri cu ape aromatice şi chimice pentru lustruirea, dregerea şi împrospătarea pieliţei obrazului şi alte nenumărate nimicuri femeieşti, cu toate acestea ea rămâne o jucărie de nimic în comparaţie cu toaleta elegantelor din timpii domnilor fanarioţi.

Chera Duduca, deşi se afla în anii cei mai frumoşi ai vârstei femeieşti, dar destrămata viaţă ce petrecea o făcuse să alerge foarte de timpuriu la ajutorul graţiilor împrumutate. Astfel dar toaleta ei din toate zilele se compunea dintr-un şir de torture la care ea se supunea cu cea mai mare resignaţiune, numai ca să-şi conserve acea frumuseţe care făcea pe postelnicul să depuie la picioarele ei toate jafurile câte le storcea din biata ţară, şi pe frumosul calemgiu a o numi cheruvimul său şi a o iubi cu o ardoare egală amorului ce ea avea către dânsul.

În toate nopţile, după ce expedia pe amândoi adoratorii ei, se ungea pe obraz cu alifie vânătă; dimineaţa se ştergea cu albuş de ou, se aburea cu cărămizi încălzite în foc şi stropite cu apă de salcâm, apoi se spăla cu apă de pelin. Acestea le făcea ca să întindă pielea obrazului şi să dispară zbârciturile; apoi se ştergea cu un burete muiat în apă de castraveţi, ca să scoată petele, şi se spoia cu dres, ca să dea pieliţei o coloare mai albă.

După toate aceste operaţiuni, care n-aveau alt scop decât a albi, a întinde şi a întineri pielita obrazului, veneau rumeneala cea mincinoasă cu care îşi colora obrajii şi buzele, gogoşile de ristic arse cu care îşi înnegrea sprâncenele şi plasturele cele negre cu care îşi făcea murse sau benghiuri false.

După ce greaca îşi săvârşi acea toaletă complicată şi se mai întoarse de câteva ori pe dinaintea oglindei, zâmbind şi gesticulând, ca să se asigure dacă e de ajuns graţioasă, dete ordin să introducă în camera sa pe mesagerul postelnicului.

O ţigancă frumuşică se arătă în uşa sălei şi făcu semn lui Păturică să între înlăuntru. El întră şi dete scrisoarea, apoi, trăgându-se înapoi către uşă, se strânse la piept şi luă o poziţiune atât de umilită şi plină de smerenie, încât ar fi putut să amăgească pe orişicine. Dar chera Duduca, care era personificarea finetei şi a vicleşugului femeiesc, pricepu făţărnicia chiar sub acest văl de prostatecă modestie.

Ea citi scrisoarea până la un loc, fără să lase a se zări pe figura-i vreun semn de surpriză bună sau rea; dar când ajunse la partea aceea prin care postelnicul îi recomanda pe acel nou Argus învestmântat în anteriu şi giubea, ea îşi aruncă fără voie ochii asupra ciocoiului şi, întocmai ca vulpea ce vede şi simte cursa întinsă, zâmbi cu amărăciune şi îşi continuă lectura până la sfârşit. După aceea sărută scrisoarea şi, băgând-o în sân, se puse a examina cu mai multă

atenţiune figura lui Dinu Păturică care, deşi în acele momente de prefăcătorie exprima un fel de nevinovăţie amestecată cu stupiditate, dar tot lăsa a se străvedea îndestule vicii, dintre care cele mai principale erau răutatea şi laşitatea.

Am zis că greaca era vicleană ca o vulpe; ca să dovedim însă cât de adâncă şi pătrunzătoare era fineţea spiritului ei, cată să arătăm că cu toată arta ce puse Păturică în lucrare spre a se face să dispară, din trăsurele feţei sale, întunecoasele intenţiuni şi aspirări ce-i rodeau inima, nu numai că nu putu să o amăgească, dar o făcu chiar să înţeleagă şi mai bine cu cine are a face.

Trecură câteva momente în care aceşti doi actori se priveau unul pe altul, fără să pronunţe o vorbă măcar. Această tăcere scrutătoare semăna foarte mult cu liniştea aparentă a două fiare ce stau de se observă cu o prefăcută nepăsare mai înainte de a sări cu asalt una asupra alteia.

În fine, greaca hotărî să dea asaltul; ea începu de la una din cele mai mari slăbiciuni ale ciocoilor, adecă de la mândrie.

– Ei bine, logofete Dinule, îi zise ea cu un zâmbet dispreţuitor. Cilibi Andronache îmi scrie că de astăzi înainte ai să fii unul dintre slugile casei mele.

– Mă bucur din toată inima, milostiva mea stăpână.

– O fi precum zici, dar, uite, te văz îmbrăcat bine, cu giubea, cu anteriu, cu fermenă, cu papuci galbeni şi

cu fes de Ţarigrad; pare că eşti scos din cutie şi asta nu-mi prea place. Să lepezi aceste haine boiereşti şi să te îmbraci cu haine de fecior prost.

– Voi face după plăcerea Domniii tale, milostivă cucoană!

– Da, negreşit, căci o să te trămiţ cu coşniţa în târg şi nu voi ca pazarghidanul meu să poarte ceacşiri şi işlic!

– Voi face orice-mi vei porunci, milostivo!

– Asta o crez, căci la din împotrivă voi întrebuinţa gârbaciul, pe care-l vei fi văzut poate atârnat dasupra uşii sacnasiului[1].

– Mă voi supune în tăcere la orice va găsi cu cale Milostivirea ta.

Greaca, văzând marea ipocrizie şi falsa resignaţiune cu care ciocoiul priimea aceste lovituri groaznice, se spăimântă, dar nu dispera.

– Aşa precum îţi zic, răspunse ea, o să te pui să tai ceapă la bucătărie, să speli vasele, să tai lemne, să aduci apă cu sacaua de la Filaret şi alte mărunţişuri de felul acesta.

– Prea bine, stăpâna mea; le voi face toate acestea, ba încă şi mai multe, numai ca să te văd mulţumită.

– Vei şedea toată ziua în pridvor cu capul gol, ca să împlineşti poruncile mele, căci la din împotrivă îţi voi

[1] Sacnasiu se numea o cameră mică situată în fundul sălii şi împodobită cu pat şi perne, unde aşteptau cei ce veneau cu trebuinţe, până ce îi priimea boierii în casă.

pune coarne, te voi unge cu miere şi te voi lega de stâlpul porţii, ca să te mănânce muştele şi să râză lumea de tine... Ai înţeles?

– Am înţeles, milostiva mea, şi sunt gata a suferi şi mai mari pedepse decât acestea, fără a mă plânge, căci stăpână-meu te iubeşte şi eu trebuie să sufăr orice mi s-ar întâmpla dupe urma Domniii sale.

„Peste putinţă!", zise greaca în sine, disperată de sângele rece al ciocoiului; şi avea dreptate, căci toate săgeţile vicleşugului ei se tâmpiseră în inima de piatră a ciocoiului. Prima idee ce-i veni în minte fu de a rupe legăturile de amor ce avea cu calemgiul, singurul mijloc de a se pune în siguranţă despre spionagiul lui Păturică; pe dată însă ce se gândi la dulcele momente ce petrecuse şi încă petrecea cu acel june frumos, sângele i se concentră în inimă şi faţa-i se îngălbeni ca ceara. Să ţie pe amant, ciocoiul ar fi trădat-o negreşit şi ar fi pierdut pe postelnicul Andronache, care o îngrijea ca pe o domniţă.

Aceste două idei deveniseră în acel moment Scylla şi Charybda pentru greaca noastră. Dar arsenalul vicleniilor femeieşti este foarte mare; ajunge numai să ştie cineva să caute într-însul şi desigur va găsi câte ceva pentru orice împrejurare. Greaca căută şi găsi în adevăr mijlocul de a scăpa din toate cu faţă curată. La această fericire negândită, fruntea ei se lumină, trăsurile obrazului său luară un aer dulce şi zâmbitor. Atunci, privind pe Dinu cu dulceaţă, îi zise:

– Ia spune-mi, Dinule dragă, cum ți s-a părut purtarea mea către tine? Nu este așa că sunt o nebună? Auzi colo! Să sperie cineva atât de mult pe un flăcăiaș așa de frumos și muchelef! Să n-ai grijă de nimica, o să trăiești în casa mea ca la pieptul maicei tale; tot ce ți-am zis n-a fost decât glume. Ai, de! fii mai cu inimă.

Dinu năbuși în mica sa inimă bucuria acestui mare triumf și, apropiindu-se de greacă cu o sfială prefăcută, făcu mătanie și-i sărută mâna; apoi își luă ziua bună și se duse.

Capitolul VII

Până nu faci foc, fum nu iese

Două săptămâni în urma acelor descrise în capitolul precedent, într-o noapte răcoroasă de primăvară, postelnicul Andronache ieşea de la amoreaza sa cu ciubucul aprins şi cu sluga după dânsul, care ţinea într-o mână o chisea de şal plină cu tutun, iar în cealaltă, o pereche de papuci galbeni. Trăsurile feţei postelnicului, deşi puţin cam descompuse, arătau acum o mulţumire pacinică şi lipsită de grijile ce muncise pe bietul fanariot cu vreo câtva timp mai înainte.

Într-o ulicioară întunecoasă ce duce în mahalaua Dudescului, sta de mai multe ore o butcă elegantă cu doi armăsari. Când boierul se apropie de acea uliţă, sluga alergă către locul unde sta ascunsă trăsura şi strigă:

– Trage, Ioniţă!

Fanariotul se sui în trăsură şi ciocoiul în coadă, strigând cu voce tare:

– Acasă!

Rog pe bunii noştri lectori să lase pe postelnicul a dormi în pace pe sofaua sa, căci are mare necesitate de somn ca nu cumva să-şi piarză, deştept, iluziile fericirei sale, iar noi să ne întoarcem iarăşi

pe Strada Caliței, ca să observăm ce se petrece în casa amantei sale.

Era o noapte frumoasă, o noapte tocmai bună pentru amoruri romantice. Frumos este, în adevăr, amorul de inimă, căci el ne procură momente de o fericire sublimă. Câte simțiri încântătoare nu încearcă un amant, când pentru întâia dată surprinde surâsul dorit al femeii ce el iubește! Cât de-nfocate sunt palpitațiile inimei sale, când el depune primul sărutat pe buzele ei arzătoare; apoi câte încântări nu mai culege el, din treacăt, în dulcea viață a amorului, când, într-o adunare sau la un bal, îi vine din timp în timp câte un semn de dulce suvenire făcut cu o grațioasă sfială sau o privire plină de dezmierdare, aruncată pe furiș și care îi zice în limba cea misterioasă a inimei: „Te iubesc!... te iubesc din tot sufletul!..."

Dar amorul este o medalie cu două fețe. Să întoarcem acum medalia pe partea cea opusă.

Ce ziceți Domnia voastră despre acele amoruri zgomotoase care încep prin serenade de lăutari și uneori de bande militare însoțite cu tobe și cu tipsii, întocmai ca la grădina lui Giafer, și care se termină prin păruieli în clasele de jos și prin ceva mai rău în cele de sus? Ce crimă au săvârșit pacinicii locuitori ai vecinătății, ca să fie deșteptați din somn în strigătele birjarilor și oftările cele monotone și ascuțite ale amorezilor vulgari, mai indiscreți decât pisicile; căci aceste dobitoace sentimentale miorlăiesc și ele o lună

pe fiecare an şi apoi ne lasă în pace, în vreme ce pisoii cei cu două picioare nu numai că miorlăie neîncetat, dar neavând destulă încredere în seducţiile vocei lor, mai iau şi pe alţii de le ajută. Dar răul prin rău se pierde, zice un vechi proverb.

Asemenea oameni nesocotiţi, care pun întristarea şi disperarea în inimile bieţilor consorţi şi părinţi, îşi iau mai adesea plata nelegiuirei lor prin trădarea ce le face femeile corupte de dânşii; căci femeia care a avut curagiul să calce jurămintele făcute înaintea altarului şi juna fată care a dezonorat perii cei albi ai părinţilor ei, pentru vorbele dulci ale unui amant aprins de o patimă ilicită, ce preţ vor pune oare pe nişte angajamente trecătoare, dictate mai totdeauna de capriciu şi prea rar de inimă?

O, juni! dacă aţi şti voi unde vă duc aceste amoruri nesocotite, poate c-aţi fi mai scumpi în răsipirea iluziunilor juneţei voastre! Voi nu ştiţi cu ce monedă vă plăteşte femeia care a primit să-i sacrificaţi anii voştri cei mai frumoşi, timpul, averea şi chiar onoarea voastră. Voi nu ştiţi că acea fiinţă pe care voi o credeţi îngerul vostru, scăparea şi dezmierdarea inimei voastre, aceea este în stare a vă trăda pentru un diamant, pentru un şal şi, de mai multe ori, pentru câte o vorbă de spirit care sfâşie şi batjocoreşte sânţenia amorului vostru. Şi ce culegeţi voi oare din toate sacrificiele ce faceţi pentru aceste statuie de marmură? În locul amorului, trădarea, în locul fericirei,

disperarea care slăbeşte şi dărâmă focul şi energia facultăţilor voastre şi – ce e mai rău – pierderea iluziunei care aduce cu sine scepticismul, monstru de sânge, părinte al turbării şi al sinucidului.

Fericire perfectă nu există pe acest pământ, aceasta s-a zis de mult timp şi de oameni foarte învăţaţi; avem însă ceva care seamănă cu dânsa: avem iluziunea, credinţa şi speranţa. Aceste daruri divine compun aci, pentru noi, ceea ce numim fericire.

Un june care a iubit pe o femeie cu credinţă şi devotament şi a fost răsplătit prin indiferenţă, ipocrizie şi trădare, acela pierde încrederea în femei; pentru dânsul nu mai există fericire conjugală, prin urmare, el nu se mai însoară sau, chiar de se supune la această datorie socială, inocentul amor al soţiei sale, graţioasele ei surâderi, fragedele ei îngrijiri pentru dânsul trec de prefăcătorii. Femeia simte toate acestea, cearcă a-l încredinţa despre sinceritatea amorului ei, dar nu reuşeşte. În fine, lucrul se termină astfel: dacă femeia este virtuoasă, suferă în tăcere, suspină şi moare; iar dacă are caracter slab, cade în haosul pierzării, târând după sine, în ruşine, şi pe nevinovaţii săi copii.

Dar să venim la subiect.

Era una din acele nopţi de vară în care natura întreagă îşi deschide comorile uimitoarelor sale frumuseţi, spre a ne da o idee perfectă de sublimitatea ei; bolta cerului era de un albastru încântător, stelele

presărate pe spațiul ei nemărginit de astă dată erau pline de o lumină magică, luna, a cării palidă și dulce față împle de dor și de ardoare inimele simțitoare, sta aninată printre turlele Mitropoliei și, nemaiputând din acel loc sânt să-și urmeze înfocatul ei amor cu junele păstor Endymion, amantul ei din vremile păgâne, ea părea a privi cu o nesățioasă bucurie la atâția înamorați ce se dezmierdau cu-nfocare sub razele ei amoroase. Suflările cele calde ale vântului de primăvară erau atât de line, încât abia frunzele plopului se clătenau alene.

Această maiestuoasă și dulce tăcere era întreruptă câteodată de suspinele unei privighetori, care cânta durerile sale ascunsă într-o dumbravă de lilieci din grădina Mănăstirei Antim.

Păturică, îndemnat mai mult de bănuitorul instinct al răului decât de simțimântul frumosului, sta țintit la fereastra camerei sale, luând foarte puțin aminte la acea minunată panoramă. Nu trecu mult timp și urechea lui fu izbită de sunetul unor instrumente de muzică. Aceste sunete, fiind un acord de acelea ce fac lăutarii înainte de a începe cântarea, deși încetară numaidecât, însă atraseră atențiunea ciocoiului. El se gândi câteva momente, apoi bătându-și fruntea cu palma, ca omul ce prinde o idee de mult timp așteptată, zise: „A! a! acum înțeleg! Acești lăutari trebuie să fie puși de ibovnicul stăpânei mele!... Niculăiță de la boierul armaș nu

m-a înşelat. Pe muncă, Dinicule! Pe muncă, băiete, ca să mai scurtăm calea ce duce la fericire!" Zicând acestea, el luă ipingeaua pe dânsul şi, coborându-se în grădină, se ascunse după trunchiul unui arbore.

Lăutarii începură din nou acordurile lor; de astă dată însă, ei cântară cum se cântă, adecă puseră capul pe umărul stâng şi, prin ajutorul arcuşelor şi al penelor de gâscă, scoaseră din viori şi cobze nişte accente foarte patetice pentru timpii de atunci, dar care astăzi n-ar avea cea mai mică putere asupra simţurilor noastre, nici chiar pe aceea de a ne face să dormim.

După ce lăutarii sunară câteva arii melancolice, ei încetară, ca să dea loc unei voci de tenor ce întonă cu o doză mare de simţimânt şi de pasiune aria pe care o cântau versurile acestea:

Pe pod pe la Spiridon
Toate paserile dorm,
Numai păserica mea
Toată noaptea ciripea,
De amor se jăluia.
Oh, amor, amoraş,
Vedea-te-aş călugăraş;
Pân'la patruzeci de zile
Să te văz la mănăstire
Cu ochii pe la icoane,

Cu gândul pe la cocoane,
Cu mânile pe Psaltire,
Cu ochii pe la copile etc.[1]

Aria aceasta fu terminată prin oftări din cele mai adânci; dar ferestrele grecii, ce se deschideau la primul accent al serenadelor înfocatului calemgiu, rămaseră de astă dată închise ca un mormânt. Lucrul era de desperat, dar amorezii au mai multe coarde la arc; ei nu disperă aşa lesne.

Calemgiul aruncă o privire duioasă asupra ferestrelor, apoi începu a cânta:

Piatră, d-ai fi, te-ai desface
Şi la mine te-ai întoarce!
Of, of, of, of, chera-mu.[2]

Această din urmă încercare reuşi pe deplin, căci greaca, după o luptă teribilă între interes şi amor, neputând să mai reziste furioaselor bătăi ale inimei sale, deschise ferestrele şi făcu cu batista un semn; apoi se coborî în grădină, intră într-o boltă de viţă în care abia pătrundeau razele lunii şi, aşezându-se pe un divan moale, aşteptă acolo pe amantul ei.

[1] În *Şcoala acum 50 de ani*, din *Scrisori către V. Alecsandri*, I. Ghica atribuie aceste cântece – precum şi cele care vor mai fi citate de Filimon – lui Petrache Năneseu, cunoscut cântăreţ al epocii, prieten cu Pann, cu Chiosea, fiul dascălului de frica căruia a fugit Filimon de la şcoală, Nicolae Alexandrescu ş. a. (cf. I. Ghica, *Opere*, ediţie îngrijită de I. Roman, vol. I, Editura Minerva, Bucureşti, 1967, p. 156) (*n. ed.*).

[2] Săpâna mea (*n. ed.*).

Nu trecu mult timp şi apăru o umbră în fundul grădinii. Această umbră luă o direcţiune către bolta de viţă şi de ce se apropia mai mult, ea lua forme mai distincte. Când fu la o distanţă oarecare de ascunzătoarea lui Păturică, acesta deosebi într-însa un june ca de douăzeci şi cinci de ani, cu anteriu de şamalagea morico, cu fermenă de croazea pembe, încins cu un şal pătlăginiu şi legat la cap turceşte cu un taclit în vărguliţe.

El înainta cu paşi rari şi nesiguri către locul în care se afla dorita inimei sale, fără a se gândi că această întâlnire era să fie cea mai după urmă rază a fericirei lui.

Păturică, care spionase tot ce se petrecea, aştepta acum momentul favorabil ca să se arunce asupra victimei sale. El lăsă pe june să se apropie câtva de bolta de viţă, iar când rămase între dânsul şi prada sa o distanţă de câţiva paşi, zise încet: „Doamne, ajută!" şi, sărind ca o panteră, apucă de piept pe bietul june şi începu să strige: „Tâlharii, tâlharii!... Săriţi, creştini!... Puneţi mâna pe hoţ, pe tâlhar!"

Sărmanul june, văzându-se strâns cu vigoare de un braţ puternic, mai întâi cercă să se libereze de dânsul, dar, neputând, începu a se ruga să-l lase în pace că e om cinstit.

– Nu, tâlharule, nu te las din ghearele mele. La spătărie, hoţule, să te învăţ eu minte a mai veni să furi orz din hambarul nostru!

– N-am furat nimic, logofete; priveşte-mă şi vezi, am eu caifet[1] de hoţ?

– He, he! şiretule, nu mă-nşeli tu pe mine; ştiu eu că te-ai înhăitat cu ţiganii lui Velcea şi jăfuiţi mahalaua. Eu mănânc pânea cocoanei Duduchii şi nu sufer s-o jăfuiască nişte masalagii ca tine! O să te leg bine cot la cot şi mâne o să te dau pe mâna zabetului[2].

Această stratagemă atât de ingenioasă puse pe greacă într-o poziţiune foarte delicată; o făcu, în fine, să se convingă că Păturică era un demon împieliţat – şi avea dreptate biata femeie, căci starea lucrurilor era atât de dificilă, încât nu mai putea să facă nimic în favoarea amantului său. Să tacă, nu putea, căci vicleanul ciocoi ar fi dus la spătărie pe junele calemgiu şi printr-aceasta s-ar fi dovedit amorul ei cel tainic; să-l libereze, nu putea decât printr-o mărturisire care ar fi făcut pe ciocoi stăpân pe secretele sale. Din aceste două rele Duduca alese pe cel mai mic. Ea ieşi din boltă şi, arătându-se dinaintea lui Păturică, zise:

– Ce s-a întâmplat? Ce este acest zgomot?

– Să trăieşti, milostivă stăpână, răspunse ciocoiul, am pus mâna p-acest tâlhar care jăfuieşte mahalaua întreagă, care ne fură orzul şi găinile.

– Bravo, Dinule, să trăieşti; dar ia să văz şi eu p-acest tâlhar.

Junele înamorat se apropie de dânsa, iar Păturică,

[1] Asemănare.

[2] Stăpânire.

simţind că ei voiau a vorbi despre ale lor, se depărtă puţin, prefăcându-se că caută o funie ca să lege pe presupusul tâlhar. Greaca observă şi această viclenie, dar, folosindu-se de dânsa, se apropie de amantul ei şi-i zise:

– De acum înainte totul s-a rupt între noi!...

– De ce, sufletul meu? răspunse calemgiul cu glas tremurător.

– Postelnicul a aflat amorul nostru şi mi-a trămis pe cel mai afurisit ciocoi din lume să mă păzească. Tu eşti în mâna lui şi eu nu pot să te scap decât mărturisind dragostea noastră.

– Să-l cumpărăm cu bani.

– Eşti nebun, Iordache! (Ăsta era numele calemgiului.) Crezi tu oare că acest zgripsor se va mulţămi cu aceea ce-i vom da noi? Lui îi trebuie comori; mândria lui merge până la protipendadă!...

– Aşadar, va să zică?...

– Nimic nu rămâne decât să ne despărţim pentru totdauna.

– Şi crezi că voi putea trăi fără tine?

– Te vei supune la această nevoie pentru asigurarea fericirei mele. Rămâi sănătos şi mângâie-te cu alta de pierderea mea.

Zicând aceste cuvinte, ea chemă pe Dinu şi-i zise:

– Dă drumul acestui flăcău, că-i păcat să-l băgăm în spătărie; iar dacă-l vei mai prinde prin grădină, atunci să faci cu dânsul ce vei voi.

– Prea bine, milostivo. Apoi, întorcându-se către calemgiu, zise: Aide, băiete, cată-ți de drum și să nu te mai prinz prin grădină că, pre legea mea, te jupoi de viu.

Sărmanul june privi pe greacă cu ochii plini de lacrimi și, luând drumul către fundul grădinii, se făcu nevăzut; iar greaca și Păturică intrară în camerele lor, fără să schimbe nicio vorbă.

Capitolul VIII

Mijlocul de a face foc fără să iasă fum

A doua zi, greaca se sculă foarte de dimineaţă şi îşi făcu toaleta cu o îngrijire mult mai mare decât în celelalte zile; după aceea ea chemă pe ţigancă şi-i porunci să aducă două cafele, două dulceţe, un ciubuc şi o narghilea. Chemă apoi pe Păturică şi, după ce rămase cu dânsul, îi făcu semn să şează lângă dânsa pe sofa.

Păturică, deşi dorea de mult timp să ajungă aci, deşi în calitatea sa de om cu multă minte înţelegea pricina care o silea să devie atât de blândă cu dânsul, nu primi totuşi să şează.

– Ci şezi, Dinicule dragă, îi repetă greaca cu graţie.

– Vai de mine, coconiţă, cum aş putea să şez lângă milostiva mea stăpână?

– Tu mi-ai dat să înţeleg că doreşti foarte mult de casa mea.

– Mi-am împlinit datoria şi nimic mai mult.

– Aşa este, dar o slujbă ca aceasta cată să fie răsplătită şi eu voi să te răsplătesc; vino dar să luăm dulceaţă şi cafea împreună.

– Nu cutez, milostivo.

Greaca, văzând rezistinţa ciocoiului, se rădică după sofa şi, după ce dete o aruncătură de ochi la fereastră,

îl luă de mână, îl puse lângă dânsa şi, ca să-i insufle mai mult curagiu, îi dete cu propria ei mână dulceaţa şi cafeaua.

În timpul cât ţinu băutul cafelei, greaca examină cu mult interes trăsurile feţei lui Păturică şi rămase foarte mulţumită, căci, fie zis între noi, băiatul nu era deloc urât. După ce dar se gândi puţin, faţa ei luă un aer dulce şi amoros.

Ce se va fi petrecut în inima ei în acele momente, nu ştim; judecând însă după cele din afară, am putea zice numai că inima ei nu era stăpânită în acel minut de amor, ci mai cu seamă de temerea de a fi respinsă, dacă cumva din nenorocire pasiunea ei n-ar fi intrat în planurile ambiţioase ale ciocoiului.

În fine, se sculă după sofa plină de tulburare şi, ieşind din cameră, zise mai întâi câteva cuvinte servitoarei sale credincioase; apoi se întoarse ţinând în mâni o sticlă cu anason de Chio din care bea numai postelnicul şi un taler plin cu alune prăjite. „Să vedem, zicea ea în sine, va putea el să-şi păstreze acest cumpăt sfieţ şi rece, când această băutură va arunca turburarea în minţile şi în simţurile lui?“ Şi puindu-se iarăşi pe sofa într-o poziţiune voluptuoasă, turnă licoarea de foc cu mâna ei cea albă şi o prezintă cu graţie lui Păturică.

– Ţine, zise ea, bea acest spirt în sănătatea mea!

Dinu luă paharul şi zise:

– În sănătatea cocoanei Duducăi, cea mai frumoasă din toate femeile Bucureştiului.

– Astea sunt linguşiri, ştrengarule! răspunse greaca luând o poziţiune şi mai invitătoare.

– Nu, nicidecum; ba încă, dacă voieşti să spui adevărul, eşti mai frumoasă decât Afrodita din mitologie.

Greaca turnă încă un pahar şi, sorbind puţin dintr-însul, îl dete lui Păturică cu mâna tremurândă.

Ciocoiul, bând şi acest pahar, simţi un foc strecurându-se prin tot trupul său şi o turburare voluptuoasă îi coprinse minţile. El privi pe Duduca cu o sete de amor nedescriptibilă. Atunci greaca, văzându-se sigură de triumf, dete glasului său o intonaţie şi mai dulce şi, privind pe Dinu cu ochi galeşi, îl întrebă:

– Ia spune-mi, Dinicule dragă, ai iubit tu vreo femeie până acum?

– Pe niciuna, frumoasa mea stăpână.

– Nu mă-nşeli oare?

– Nu, zău, nicidecum.

– Ştii tu că eu de mult te iubesc şi nu cutezam să-ţi spui, căci mă temeam să nu fii vreun berbant; dar fapta ta de astă-noapte, dragostea şi credinţa despre care mi-ai dat dovadă m-au făcut să-mi iau hotărârea... Vino dar, dragă, în braţele mele! Nu te sfii, Dinule; eu te iubesc căci eşti tânăr şi frumos, eşti plin de foc şi de mândreţe.

Apoi, lăsând să iasă din adâncul pieptului ei un suspin înfocat, se aruncă în braţele ciocoiului şi-l

strânse cu ardoare pe sânul ei. Gurile lor se lipiră; ochii lor, jumătate închişi de delirul pasiunei, clipeau din când în când cu scântei de amor şi voluptate... Erau beţi de fericire!...

Două ore în urma acestei scene de desfrânată şi uricioasă trădare, Dinu Păturică putea să se laude că a învăţat pe dinafară alfabetul norocului. Greaca, asemenea, dobândise un complice cu care să poată mânca în siguranţă starea postelnicului. Numai postelnicul, sărmanul! el culegea în acele momente roadele oarbei sale încrederi.

Capitolul IX
Confidenţele

Trădarea, începută cu atâta fineţă de Duduca şi Păturică, din zi în zi lua aspectul unui amor sentimental. Ciocoiul, cufundat în plăceri, părea că renunţase la orice plan de ambiţiune; dar asta era o nouă cursă ce el întindea fanariotei.

Ţinta lui era să mănânce starea postelnicului. Greaca avea tot această tendinţă vicleană. Păturică o simţise din purtarea către dânsul, dar, ca om cuminte ce era, el vrea să o aducă în stare a-şi declara însăşi acea dorinţă; cu alte cuvinte, el voia să prindă şarpele cu mâna altuia, metod foarte ingenios, ce s-a practicat în toţi timpii şi se va practica până ce acest glob se va preface în cenuşă sau se va prăvăli în haos.

Într-o seară, ei beau cafeaua în camera de culcare. Mai întâi vorbiră de amor, acuzându-se unul pe altul de indiferinţă; dar această conversaţie se sfârşi foarte curând prin jurăminte de cele ce întrebuinţează adesea amanţii, ca să se poată amăgi mai lesne unii pe alţii.

– Aşa, nemulţumitorule, zicea greaca, tu nu mă iubeşti cu acea căldură ce aşteptam de la un om pentru care am făcut atâtea jertfe. Ştii tu că fără tine nu mai pot să mai trăiesc? Când lipseşti câte un ceas de lângă mine, mi se pare acel timp un an, un veac. Oh! cât

eram de liniştită până a nu mă înclina la tine! Trăiam cu postelnicul fără să fiu turburată de nimic.

– Liniştește-te, Duducuţo, *fos-mu*[1], eu te iubesc mai mult decât orice în lume; să n-am parte de Dumnezeul la care mă închin, să fiu anatema dacă mint.

– Lasă, lasă, nu te mai jura, că am simţit eu toate. Ştiu eu pricina care te răceşte de mine.

– Spune-mi-o, aşa să trăieşti, că-mi vine să nebunesc.

– Tu mă temi de postelnicul – şi ai dreptate; dar de! ce oi să fac?... Nu poci să-l las, căci el mă îngrijeşte despre toate. Dacă ai avea tu stare să mă ţii, chiar acum, în acest ceas l-aş lăsa.

– Ai cuvânt. Dar te tem, şi cum cutezi să ceri de la un om care te iubeşte să stea cu sângele liniştit când vine altul şi te sărută chiar pe locul acela unde şi-a pus el buzele cu puţin mai nainte, când cellalt te strânge în braţe şi doarme cu capul pe pieptul tău? Tu nu ştii ce se petrece în inima mea când te văd în braţele postelnicului. Toate furiile iadului se grămădesc împrejurul meu şi îmi zic: „Înjunghie-te sau înjunghie-l!"

În timpul acesta se auzi pe drum un glas frumos cântând versurile acestea:

Frunză verde ş-o lalea!
N-am cuţit că m-aş junghia,

[1] Lumina mea (*n. ed.*).

Văzând ibovnica mea
Pe braţele altuia...

Amândoi amanţii ascultară cu atenţiune patetica melodie în care erau învălite acele versuri, iar ciocoiul exclamă cu un zâmbet neînţeles:

– Sărmanul Chioftea!

– Cine e acel Chioftea? întrebă greaca.

– Un vătaf de curte de la un boier.

– Şi de ce-o fi cântând el aceste stihuri întristătoare?

– Este amorezat, sărmanul!

– După cine?

– După amoreza stăpânului său.

– A, a! înţeleg, după frumoasa Despina.

– Da, după dânsa, care l-a făcut vătaf de curte şi calemgiu la postelnicie.

Greaca, pricepând simţul acestor vorbe, zise:

– Ai dreptate. Ea a făcut tot pentru dânsul şi eu nimic pentru tine.

– Nu este vorba de mine, răspunse Păturică cu nepăsare.

– Ei bine, Dinule dragă, îmi cunosc greşeala şi încep chiar de astăzi a mi-o îndrepta. Voi scri postelnicului să te facă vătaf de curte în locul lui Gheorghe, pe care voieşte să-l facă zapciu de străini; dar am altceva să-ţi spui, însă cer să fii tainic. Postelnicul e galantom, îşi cheltuieşte starea cu craidonii pe la via Brâncoveanului şi pe la Cotroceni.

– Ei, ş-apoi, ce iese d-aci? Lasă-l să şi-i cheltuiască cum îi va plăcea!

– Aşa este, ai dreptate; dar el poate să se amorezeze de alta sau poate să afle că ne iubim amândoi şi să ne oropsească şi atunci vom rămânea calici pe drumuri. De ce să nu ne bucurăm noi de averea lui, căci suferim mojiciile şi fantaziile lui?... Eu, ca ţiitoare, şi tu, ca vătaf de curte, putem în scurt timp să-l scoatem la silimet[1]. Ai, ce zici?

– Ce să zic, dragă Duduco? Zic că Dumnezeu sau dracul ne-a făcut pe unul pentru altul. Apoi, strângând-o în braţe şi sărutând-o, zise: De mâne, iubita mea, să ne punem la lucru.

– Tu-l vei încărca la socoteli.

– Tu-i vei cere şaluri şi mătăsării.

– Tu-i vei specula moşiile.

– Tu-i vei cere diamanticale.

– Şi unind jafurile la un loc, ne vom cumpăra moşii şi ţigani.

– Ş-apoi ne vom cununa, nu este aşa, Duducuţo dragă?

– Bravo, Dinule, ai ghicit!

– Bravo, Duduco!

– Pe mâne!

– Ia stăi puţintel; am uitat un lucru! exclamă greaca, puindu-şi degetul la buză spre a-şi aduce

[1] Desăvârşită sărăcie.

aminte. Nouă ne mai trebuie un om, ca să ne stoarcă banii grecului; fără de-a ne da noi pe față.

– Ai dreptate, Duduco.

– Cunoști tu vreunul?

– Cunosc, dară...

– Cine e? Cum îl cheamă?

– Chir Costea Chiorul.

– O fi Costea bogasierul, de la Sf. Gheorghe cel Nou?

– Tocmai acela.

– De minune!

Capitolul X
Chir Costea Chiorul

Ne oprim puţin din povestirea noastră, ca să introducem pe scenă încă un personagiu foarte interesant, care are să joace un rol însemnat în această istorie.

Cei ce cunosc cum era forma oraşului Bucureşti înaintea focului de la 1847[1] n-au decât să se gândească puţin şi-şi vor aduce aminte că, mergând drept pe Uliţa Colţii spre Sf. Gheorghe cel Nou, era pe timpii aceia o piaţă triunghiulară din care îşi luau începutul trei uliţe: una ducea spre Bărăţie, alta către hanul lui Filaret[2] şi cea din urmă se îndrepta către pescăria veche din mahalaua Scaunelor. Cea dintâi era locuită de bogasieri, a doua de cojocari subţiri şi groşi, iar a treia, acoperită cu scânduri ca bazarele din Stambul, era locuită numai de abagii şi găitănari.

Pe la 1814, aceste uliţe, ca mai toate celelalte, erau aşternute cu scânduri de stejar şi aveau pe dedesubt

[1] Marele incendiu din 23 martie 1847, care n-a putut fi stins timp de trei zile şi trei nopţi, a devastat aproape jumătate din oraş, îndeosebi centrul; el a izbucnit pe Uliţa Franţuzească şi i-a impresionat puternic pe contemporani. Dintre aceştia, Anton Pann ne-a lăsat o descriere în versuri a dezastrului: *Memorabilul focului mare întâmplat în Bucureşti în ziua de Paşti 1847, martie 23* (*n. ed.*).

[2] Două clădiri au purtat acest nume: una este aceea despre care vorbim, iar cea de a doua este localitatea pe care s-a clădit teatrul.

canaluri de lemn pentru scurgerea apelor. A îmbla însă pe asemenea poduri era o adevărată tortură, căci uneori ele erau pline de noroi infectat din cauza necurăţirei canalelor, alteori se rupea câte o scândură tocmai când nenorocitul pedestru punea piciorul pe dânsa şi, fără veste, el se simţea cufundat în noroi până la mijloc sau chiar se pomenea cu o mână scrântită sau un picior frânt. Să mai adăogăm, pe lângă acestea, şi lipsa de felinare şi abia ne vom putea face o idee despre trista stare în care se aflau uliţile Bucureştilor pe timpii aceia.

În una din aceste trei uliţe locuia un neguţător căruia, din cauza deosebitelor obiecte de vânzare ce ţinea în magazinul său, nu-i putem da nicio calificaţie definitivă; tot ce putem zice despre dânsul este că făcea parte din toate breslele neguţătoreşti, fără ca să plătească patentă la vreuna dintr-însele, căci dacă stărostia voia să-i dea patentă de bogasier, el nu o priimea, zicând că este ceaprazar; iar din această corporaţie el scăpa aruncându-se în alta, fără ca nimeni să-l poată dovedi de mincinos.

Acest neguţător, evreu de origină, dar trăit şi naturalizat printre fanarioţi, se deosibea dintre colegii săi printr-o rară dibăcie, întemeiată, din nenorocire, pe un caracter cât se poate de mârşav.

A trămite la ocnă pe un nevinovat sau a fura cu paraua de la marfă, pentru dânsul era totuna; conştiinţa lui era obicinuită cu tot felul de răutăţi, încât cea mai

mare nelegiuire nu putea să deştepte în inima sa nici milă, nici frică de Dumnezeu.

Ca să ajungă a dobândi stare mare, el întrebuinţase toate mijloacele putincioase şi nu nesocotise câtuşi de puţin folosul ce putea trage întru aceasta de la femei. Nu era un desfrânat în ţară pe a cărui cochetă să nu o cunoască chir Costea. El împrumuta pe toţi junii cu bani, luându-le dobânzi nespuse; făcea înlesniri amoroase chiar în casa lui; spiona pe toată lumea şi o trăda la spătărie. Toate acestea le făcea sub masca omeniei şi a dreptăţii şi suntem încredinţaţi că, dacă biata Ţară Românească ar fi fost şi pe atunci un obiect de speculă chiar pentru oamenii de jos, chir Costea, negreşit, s-ar fi servit şi el de cuvintele patrie şi libertate ca să-şi sature lăcomia de bani.

Când îi ieşea înainte vreo femeie cochetă (de care nu era lipsă nici pe atunci), el, dintr-o simplă căutătură, înţelegea cu cine are a face şi ce profit poate să tragă de la dânsa.

Dacă întreţinuta vreunui boier cu trecere la Curte şi bogat se oprea cu butca dinaintea prăvăliei sale, el ieşea afară cu capul descoperit şi o ameţea cu linguşiri de tot felul: „Bine ai venit, preacinstită coconiţă! Ce mare cinste pentru mine! Cu ce pot să vă slujesc? Am priimit acum de curând mătăsării de Veneţia, tulpanuri, panglice, răţele şi horbote din Lipsca, fesuri albe de Ţarigrad, şaluri de Iran[1]. Am mai priimit

[1] De Persia.

diamanticale de tot felul: rubine, smaragde şi mărgăritare, de la cei mai vestiţi giuvaergii din Stambul". Apoi, întorcându-se către băieţii din prăvălie, le zicea: „Ei, ce şedeţi ca nişte trântori? Scoateţi tot ce avem mai frumos şi puneţi dinaintea milostivei cocoane, ca să-şi aleagă orice i-o plăcea!"

În câteva momente se prefira pe dinaintea cochetei toate borfele şi falsele diamante ale inginiosului bogasier, fără ca el să lase pe vreuna a trece mai jos de un capdoperă. În fine, cocheta îşi alegea un inel de diamant, de mărgăritar sau o perniţă de odagaciu şi zicea surâzând:

– Cât costiseşte acestea, chir Costeo?

– Să fac socoteala, milostivo. Apoi luând în mâni obiectele în chestiune, se prefăcea că se gândeşte la preţul lor şi în urmă răspundea cu aer meditativ şi serios: Pe mine mă ţine şapte sute de lei, dar pentru preacinstitul obraz al Panevgheniei tale le dau tot cu acest preţ, căci voiesc să mă fac om al casei Domniei tale. Ce ştii, poate că te voi ruga şi eu de ceva şi voi fi ascultat!

Cocheta număra banii şi, luându-şi obiectele cumpărate, ieşea din prăvălie petrecută de curtenitorul bogasier.

Dar fineţa lui şi-o întrebuinţa mai cu seama asupra feciorilor de boieri cu stare şi asupra acelora despre care afla că peste puţin timp au să ia vreun huzmet gras. Către toţi aceştia el se arăta generos: îi

împrumuta cu bani, le împlinea cu repeziciune orice serviciu, devenea chiar Mercurul lor fără plată. La toate înşelătoriile însă de felul acesta el se ajuta foarte mult cu două copile ale sale, pe care le învăţase atât de bine arta prefăcătoriei, încât ele atrăgeau pe tineri în casa lor întocmai ca nişte adevărate sirene.

Era foarte curios a vedea cineva pe aceste copile servindu-se deodată cu modestia şi cu cochetăria, două arme aşa de opuse una alteia. Când pentru prima oară se prezinta vreun tânăr în casa bogasierului, fetele, şezând pe câte un scaun, cu ochii plecaţi în jos, simulau o modestie demnă de Sânta Cecilia[1]; dar dupe ce se informau despre starea şi poziţiunea lui şi dupe ce se mai familiarizau cu dânsul, atunci îşi schimbau rolul: dacă tânărul era sărac sau se introducea în casa bogasierului cu scop de a solicita vreo facere de bine, fetele mai adăogau pe lângă modestie un fel de mândrie grosolană, care făcea-ndată pe solicitor să înţeleagă că n-ar fi rău să se care de acolo şi să le lase în pace; când însă tânărul era bogat şi darnic, atunci smeritele fiice ale Evei îşi părăseau curând sfiala cea prefăcută şi, devenind cochete în toată puterea cuvântului, priimeau cu cea mai destrămată răsfăţare glumele, darurile şi sărutările junilor libertini.

Pe când fetele întindeau toate aceste curse ca să

[1] Sânta Cicilia, patroana muzicei, era patriciană romană. Ea suna în perfecţiune organul şi era tipul modestiei.

ameţească pe biata victimă, intra în casă şi chir Costea cu câte o dulamă veche de postav putred, cusută cu fir mincinos, sau vreun alt veştmânt rămas de ani în prăvălia sa, şi cu un zâmbet plin de viclenie îi zicea: „la priveşte, cocoane, această dulamă. Ce mai postav! Ce mai sârmă de aur! Ce mai cusături! Parcă-i un tifarichi[1]. Ia îmbrac-o, aşa să trăieşti! căci trebuie să-ţi şează foarte bine cu dânsa".

Junele, văzându-se pus între ciocan şi nicovală, nu putea face altfel decât a îmbrăca haina. După ce se termina operaţiunea, grecul privea pe tânăr din toate părţile cu o mirare prefăcută şi strigând: „Bre! Ce minune!... Luxăndriţo! Marghioliţo! Ia priviţi, tată, pe coconaşul! Nu este aşa că seamănă cu o beizadea? Cât de bine te prinde, coconule! Parcă-i croită pe trupul Domniei tale. Ai să facem un târg din două vorbe. Eu te iubesc prea mult, nu ştiu ce ai, că m-ai fermecat! Pe mine mă ţine douăsprezece mahmudele, dar pentru hatârul Domniei tale o dau cu zece[2]. Ai, să fie de bine!"

Nenorocitul tânăr, deşi se vedea tot într-un timp şi furat, şi batjocorit, căta să priimească haina, ca să nu-şi strice opiniunea de galanton ce avea fetele despre dânsul. Scotea dar punga din buzunar şi număra cele

[1] Capdoperă de o industrie oarecare şi uneori premiţiu de poame.

[2] Monedele ce circulau în timpul lui Garagea sunt acestea: mahmudea, cu lei 38; dodecarul, lei 12; funducul, lei 22; nesfiaua, lei 4; cercliul, lei 3; galbenul, lei 30; zgripţorul, lei 12, par[ale] 20; sfanţul, lei 2; diricliul, lei 12, par. 20; spcţul, lei 12; krontalerul, lei 14; barbuta, lei 2,20.

zece mahmudele cu o nepăsare prefăcută, sau scădea prețul hainei din vreo sumă cu care împrumutase pe grec mai nainte, tot prin astfel de mijloace.

Nu exista casă de boier în care să nu intre chir Costea, sub diferite pretexte; la gastronomi se introducea prin baclavale și dulcețe de Țarigrad, pe care le prezinta pe la zile mari; la tinerele cocoane își deschidea intrarea prin glastre cu flori și alte nimicuri femeiești, pe care le da cu prețul jumătate, ca să poată câștiga mai în urmă înzecit, prin intrigi și servicii de amor.

În fine, păgânul de fanariot făcea tot ce-i sta prin putință ca să realizeze proverbul țării sale: *Ἄρπαξε νὰ τρῶς καὶ κλέψε νὰ ἔχῃς*.[1]

Iată portretul moral al omului ce alesese Dinu și Duduca spre a le ajuta ca să mănânce starea postelnicului Andronache.

[1] Șterpelește ca să mănânci și fură ca să ai! (*n. ed.*).

Capitolul XI

Adevărul e proastă marfă

Postelnicul Andronache, crezându-se asigurat de credința amantei sale prin punerea ei sub paza lui Păturică, își petrecea acum viața în cele mai dulci plăceri ce pot să dea omului poziținea, aurul și amorul.

Gelozia, unicul rău ce-l frământase câtva timp, dispăruse cu totul prin bunele știri ce priimea despre Duduca și mai cu seamă prin marea afecțiune și înflăcăratul amor de care ea-i da dovezi pe fiecare zi. Unica grijă ce-l preocupa era aceea de a crea norocul credinciosului său servitor, pe care-l orândui mai întâi sameș la hătmănie; dar necrezând de ajuns această răsplătire, el rugă pe Caragea de îl onoră cu rangul de sluger, pe care mai în urmă îl prefăcu în cel de pitar.[1]

Am zis într-unul din capitolile precedente că din toate slugile casei postelnicului numai vătaful de curte străbătuse în adâncul inimei lui Păturică și numai el

[1] Ceremonia dării rangurilor pe timpii lui Caragea era aceasta: individul hotărât a lua rang, de era funcționar, se recomanda domnitorului de către ministrul sub care servea; iar când se întâmpla să fie protegiatul vreunuia din boieri, îl recomanda postelnicul cel mare.

(cont. în pag. 104)

prevăzuse întunecoasele lui planuri și îl urmărea de aproape, fără să lase a-i scăpa din vedere niciuna din faptele sale.

Ceremonia începea astfel: Domnul ședea pe sofa în sala de priimire, iar când se apropia peţitorul de rang, se scula în sus și îl îmbrăca cu o haină de mătase albă, cu vărgi de fir, în formă de biniș sau tunică; apoi, adresându-se către persoana căftănită, îi zicea cuvintele acestea: „Pentru osârdia și credința cu care ai slujit ţărei". Aceste cuvinte nu se ziceau tot într-un fel, ci după informațiunile ce avea domnitorul despre persoana căruia voia să-i dea rang. Grigore Vodă Ghica, când a îmbrăcat cu caftan pe răposatul Barbu Catargiu, s-a servit cu aceste cuvinte: „Te cinstesc cu acest caftan, ca să deștept în tine dragostea către faptele cele bune". Cu ocazia îmbrăcării de caftan a răposatului Tache Rallet, îi zise: „Te cinstesc cu acest caftan pentru multa vreme de când stai fără chiverniseală și pentru evghenia neamului tău".

După aceea postelnicul cel mare comunica celor de față numele rangului, apoi după dânsul ieșea seleam-ceaușul sau baș-bulucbașa și vestea mulțimei numele individului și rangul ce primise.

După săvârșirea ceremoniei, cel ce priimea rang pleca din Curtea domnească pe jos dacă rangul era mic, iar de era de la stolnic în sus, îl punea călare pe cal domnesc, împodobit cu cioltare de fir și calcane de argint, și îl petrecea până la locuința sa cu alaiul domnesc.

Ajungând la casa sa, venea meterhaneaua și-i cânta, apoi veneau trăsuri domnești, având într-însele idiclii și cafegii, cu tacâmuri de dulceață, cafea și ciubuce, toate domnești, și îl cinstea ca din partea domnului; iar cel cu rangul căta să plătească lei 400 pentru meterhanea și câte un bun bacșiș la idiclii, cafegii și ciubuccii. [Barbu Catargiu (1807-1862), fruntaș conservator, prim-ministru sub Al. I. Cuza (1861-1862), și Tache Rallet, fiul logofătului Isac Rallet, coborâtor în linie feminină din „evghenita" familie a stolnicului Const. Cantacuzino, numit agă și apoi caimacam al Craiovei sub Grigore Ghica (cf. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor,* vol. VIII, București, 1906, p. LXIV). Ceremonia „căftănirii" este relatată aproape identic de M. Kogălniceanu în

Din ziua însă când postelnicul avu nerozia de a orândui pe Păturică priveghetor asupra faptelor amantei sale, vătaful își îndoi privegherile sale și află toate câte Păturică voia să le ție ascunse; el descoperi nedemna trădare a ciocoiului și hotărî să denunțe pe trădător, ca să scape pe stăpânul său de nenorocirea în care voia să-l tragă.

Într-o zi, pe când postelnicul se afla singur în odaia sa, trântit pe sofa și îngânând pe nas un cântic de amor, vătaful se prezintă dinainte-i și, după ce-i făcu temenea până la pământ, îi zise:

– Cocoane Andronache, să trăiești întru mulți și fericiți ani! Cinci ani sunt acum de când te slujesc cu credință și supunere. Aș dori dar să aflu din gura Domniei tale dacă te-ai mulțămit de mine ori ba.

– Ei bine, sunt mulțămit; ce vrei?

– Voiesc, cocoane, să aflu: ce părere ai despre mine?

– Unde vrei să ajungi prin aceste întrebări?

– Voiesc să știu dacă ești mulțămit de mine; aș voi iarăși să știu de mă ai de om cinstit sau mă crezi hoț ori șiret.

– Ei bine, ești om cinstit, sunt mulțămit de tine și la ziua mea o să te fac sătrar.

– Să-ți ajute Dumnezeu, cocoane! Ți-am mâncat

Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens. Berlin, 1837 (cf. M. Kogălniceanu, *Opere*, vol. II, ed. Al. Zub, București, 1976, p. 320) (*n. ed.*).]

pânea şi sarca atâta vreme şi voi să-ţi mărturisesc o taină care-mi apasă cugetul.

Grecul, auzind aceste din urmă cuvinte, luă un aer mai serios şi, aţintind ochii asupra vătafului, zise:

– Spune-mi, ce taină este aceea despre care-mi vorbeşti?

– Îţi aduci aminte, cocoane, că acum patru ani ai priimit în curtea Domniei tale un copil trenţăros şi smerit?

– Despre Dinu voieşti să vorbeşti?

– Tocmai despre dânsul, cocoane. P-acest copil sărac Domnia ta l-ai îmbrăcat, l-ai hrănit, i-ai dat locuinţă, l-ai învăţat elinica, întocmai ca pe un grămătic domnesc; apoi l-ai miluit cu huzmet şi boierie[1]. Ei bine, cocoane, ia spune-mi, aşa să trăieşti, ce părere ai despre dânsul?

– Foarte bună; este băiat cinstit şi mă iubeşte ca pe un tată.

– Uite, cocoane, la pontul acesta nu mă unesc cu părerea Domniei tale. Eu, deşi sunt un prost pe lângă Domnia ta, dar din ziua când a venit în curtea Domniei tale mi s-a părut un făţarnic şi un şiret de frunte; l-am urmărit pas cu pas, crezând că poate sunt amăgit, dar purtarea lui, în loc să risipească bănuielile mele, le întărea şi mai mult. Doi ani de făţărnicie fură de ajuns ca să te facă să-l iei drept omul cel mai cinstit din lume

[1] Slujbă şi rang.

și să-l orânduiești păzitor al cocoanei Duducăi, despre care bănuiai că te înșeală.

– De unde știi că mă înșeală?

– Lasă-mă, cocoane, să isprăvesc și vei judeca mai bine dacă minț sau spui adevărul.

– Urmează, dar gândește-te că, de-mi vei spune minciuni, îți voi da cincizeci de topuze la tălpi[1].

– O mie, milostive, de voi minți.

– Aide, spune!

– Pe dată ce Dinu s-a mutat la cocoana Duduca, a început s-o păzească după porunca Domniei tale; însă nu cu socoteală de a-ți spune adevărul și a te scăpa de necinste, ci ca să-l aibă de frică și să facă cu dânsa ce va voi.

– Și ce s-a întâmplat după aceasta?

– A prins-o în grădină cu calemgiul despre care o bănuiai și, în loc să-l aducă legat dinaintea Domniei tale, a făcut altceva.

– Ce-a făcut?... Spune și gândește-te la cele cincizeci de topuze.

– S-a unit cu greaca, care s-a dat la dragoste cu dânsul, ca să-ți mănânce mai lesne averea, și astăzi, pe când Domnia ta te silești să-l scoți la obraze, el te necinstește și-ți mănâncă și averea.

– Și cu ce dovezi poți tu să sprijinești aceste pâri?

[1] În timpii aceia se bătea la falangă cu nuiele de răchită sau cu topuzul. Acesta din urmă însă înfricoșa mai mult pe pacient, căci osebit de durerea ce-l făcea să simță, de multe ori îi vătăma oasele tălpii piciorului.

– Cu nicio dovadă afară de cinstea mea, căci ei, şireţii, au luat măsuri ca să nu lase nicio urmă despre nelegiuirea lor.

Postelnicul, luând tot ce auzise drept minciuni şi pâri născute din gelozie, încruntă figura şi cu un gest de mânie şi o gravitate cu totul otomană zise bietului vătaf:

– Afară, mişelule, să nu-ţi mai calce piciorul prin curtea mea, că-ţi voi înmuia spatele cu bătaia!

Pe când vătaful ieşea pe uşă, disperat că şi-a compromis viitorul, fără cel puţin să scape pe stăpânu-său de nenorocire şi de dizonoare, o butcă cu cai albi intră în curtea postelnicului şi dintr-însa ieşi o femeie învăluită, care se sui pe scări cu cea mai mare iuţeală.

Această femeie era Duduca. Ea simţise de mult că vătaful o spionează şi, printr-o coincidenţă norocită pentru dânsa, ea avuse chiar atunci ideea de a veni la postelnicul, ca să preîntâmpine furtuna ce bănuia că poate să se rădice asupra capului ei.

Cum intră în casă, îşi scoase maloteaua sa blănită cu samur şi, rădicând vălul dupe obraz, lăsă să se vază acele frumuseţi încântătoare care răpise atâtea inimi. Era însă în trăsurile feţei ei ceva care dovedea o agitaţiune interioară foarte mare. Postelnicul simţi aceasta şi, prevăzând chiar din neaşteptata ei venire că o să se întâmple ceva, o privi cu amor şi îi zise:

– Vino lângă mine, îngerul meu, lumina ochilor mei.

Greaca răspunse printr-un suspin, dar nu se mişcă deloc.

– Ce ai, Duducuţo?... Tu oftezi.

– N-am nimic.

– Aceasta nu se poate, sufletul meu; spune de ce eşti tristă? Îţi lipseşte ceva? Te-a supărat cineva? Spune!

Greaca începu să plângă şi, înecată de suspine, îi zise:

– Am venit să-ţi spui că de astăzi înainte nu mai sunt amoreaza Domniei tale; mă duc la călugărie!

– Şi de ce, inima mea? adaose postelnicul cu mirare.

– Ştii Domnia ta prea bine!

– Să n-am parte de ochii mei dacă ştiu ceva.

– Când ai venit întâia oară la mine şi mi-ai spus că mă iubeşti, mi-ai zis că o să mă iei de soţie şi o să mă faci să gust toate plăcerile lumii; iar acum, după ce m-ai făcut să jertfesc toate gusturile vieţii mele pentru Domnia ta, îţi baţi joc de mine ca de o ţigancă.

– Eu îmi bat joc de tine? Eşti nebună, Duduco!

– Tot ce am zis este adevărat. Şi care luare în râs poate fi mai mare decât aceea de a nu te încrede în mine? Ce bănuieli ţi-am dat eu, de când trăim împreună, ca să-ţi poţi îndrepta asprimea ce de doi ani întrebuinţezi asupră-mi?

– Ce asprime? Ce nedreptăţi sunt acelea despre care-mi vorbeşti?

– Ajungem la fătărnicie, arhon postelnice. Dar ce cruzime poate fi mai mare decât aceea de a bănui cinstea unei femei ce ţi s-a dat cu cea mai

mare dragoste şi a mă pune sub paza unui nelegiuit care mă omoară cu nesuferitele lui privegheri? Eu nu mai sunt volnică să-mi descopăr niciuna din cele mai nevinovate plăceri femeieşti; de ies puţin prin grădină ca să gonesc urâtul singurătăţii, ciocoiul Domniei tale mă urmăreşte pe furiş; de cânt câte ceva ca să mă desfătez, el aţinteză la mine nişte ochi plini de venin, prin care pare c-ar voi să-mi zică: „Tu iubeşti pe altul şi pentru dânsul cânţi, iar nu pentru stăpânu-meu". Nelegiuitul mă urmăreşte în tot locul, până chiar şi în sânta biserică, unde mă duc să-mi vărs focul suferinţelor şi să cer întărirea de care am trebuinţă, ca să pot răbda toate chinurile lui.

– Acestea sunt năluciri. Păturică este un băiat cumsecade şi chiar de va fi cutezat să te privegheze, îţi jur pe Dumnezeu că nu cunosc nimic din câte îmi spui şi, ca să-ţi dau o dovadă şi mai mare despre aceasta, îţi făgăduiesc că-l voi dojăni cu asprime.

– Nu mă mulţămesc cu atât. Cer ca să-l scoţi chiar astăzi din casa mea sau părăsesc acea casă care s-a făcut o temniţă pentru mine. Acesta este singurul mijloc de a mai vieţui împreună. Priimeşti sau nu?

Postelnicul, fiind robit de această sirenă amăgitoare, nu putu să reziste la teribilul asalt, ci îi zise surâzând:

– Aidi, de! Fie după voia Domniei tale, Duducuţo; vino în braţele mele să te sărut.

Greaca căzu la pieptul lui şi braţele ei fine se împletecră de corpul cel robust al fanariotului, întocmai precum se împleteşte iedera pe un stejar vârtos; buzele lor se împreunară şi rămaseră câteva momente într-un extaz febril. Pentru postelnicul Andronache, ce era orbit cu totul de amorul Duducăi, aceste momente erau o fericire nespusă, căci se încredinţa din nou despre fidelitatea amantei sale. Pentru iscusita greacă însă, aceste sărutări înfocate erau numai o cursă prin care-şi înlesnea mijloacele de a amăgi mai tare şi mai bine pe acela ce ca voia să exploateze.

Două ore în urma acestei scene de ipocrizie şi neruşinare, Dinu Păturică, complicele Duducăi, ieşea din casa ei cu zâmbetul fericirei pe buze, căci devenise vătaf de curte al postelnicului. Ceea ce mai avea acum de făcut era răpirea definitivă a stării făcătorului său de bine.

Capitolul XII
Una la mână!

Dinu Păturică, cum se instală în postul de vătaf pe care-l dorise atât de mult, chemă pe toate slugile curţii şi le ţinu un cuvânt prin care le făcu cunoscut că, în timpul fostului mai nainte vătaf, se făcuse mare risipă în curtea stăpânului său şi că el nu va suferi să se urmeze şi în timpul său asemenea fapte. „Voi pedepsi, zicea el, fără milă pe toţi aceia ce vor cuteza să înşele pe boierul măcar cu o para". Apoi, după aceea numără păsările din curte, coti buţile cu vin, luă cheile pivniţei din mâna chelarului şi p-ale cămării din mâna jupânesii, scoase pe sofragiu şi pe stolnic sub cuvânt de mâncătorie şi puse în locul lor pe alţii, aleşi de dânsul dupe sprânceană.

Aceste aspre măsuri ajunseră la urechea postelnicului şi el se bucură foarte mult, căci găsise, după părerea lui, un om cinstit ca să-l scape de ruina către care mergea cu paşi repezi; nu ştia însă că acel om în care se încredea atât de mult era cel mai fin dintre toţi hoţii şi că măsurile lui economice nu era decât o cursă întinsă prin care voia să-l adoarmă, ca să-i poată mânca averea mai lesne.

După ce Păturică făcu tot ce putu ca să-şi dea aer de om cinstit şi cu durere de inimă de averea stăpânului

său, el se înfăţişă dinaintea lui şi-i dete socoteala de toate măsurile ce luase.

Grecul ascultă cu bucurie toate proiectele de economie ce-i înfăţişă ciocoiul, apoi exclamă cu o mulţumire învederată:

– Bravo, Dinule, aferim, copilul meu! Cum îngrijeşti tu de averea mea, aşa să îngrijească Dumnezeu de tine.

Aceste binecuvântări, de al căror înţeles echivoc un om cu frica lui Dumnezeu s-ar fi spăimântat, nu făcură nicio impresiune în inima ciocoiului; el plecă capul în jos spre semn de mulţămire şi zise:

– Stăpâne, tot ce am făcut pentru Domnia ta nu este decât un mic semn de mulţămire pentru multele faceri de bine ce ai săvârşit asupra nevrednicului tău rob. Alta mai am să spui Panevgheniei tale.

– Spune, Dinule, să vedem!

– Domnia ta ai moşii, vii, livezi de pomi, heleştaie şi zalhanale.

– Aşa, precum zici; am din toate acestea.

– Ei bine, stăpâne, trebuie să facem cercetare pe la toate aceste acareturi, căci poate să fie călcate de vecini; poate că arendaşii taie pădurile, strică livezile de pomi, lasă morile şi hanurile în neîngrijire şi, bine vezi Domnia ta, acestea aduc dărăpănarea stării Măriii tale. Trebuie dar să trămiţi un om credincios să cerceteze şi să-ţi aducă ştiinţă lămurită despre toate acestea.

– Ai dreptate, Dinule, şi, iată, îţi poruncesc ca chiar de mâne să pui în lucrare această cercetare.

Conversaţiunea aceasta se întrerupse prin venirea postelnicului Vlahuţi, ca să invite pe fanariot la masa ce dădea trămisului împărătesc în pricina haraciului.

A doua zi, pe la şapte ore de dimineaţă, un tânăr îmbrăcat cu haine arnăuţeşti foarte galante şi însoţit de douăzeci şi cinci de idiclii, sub comanda marelui satârgi-başa al cămărăşiei, străbăteau întinsa pădure a Vlăsiei.

Era pe la mijlocul lui mai; aerul dulce al dimineţii, îmbălsămat de mirosul florilor sălbatice şi de acel parfum răcoros al frunzelor de curând crescute, răspândea peste tot o suflare înviătoare; păsărelile, săltând prin crângi, cântau acele mii de melodii sublime care inspiră în inima omului şi melancolie, şi plăcere.

Pe când călătorii îşi urmau drumul în tăcere, deodată se auzi ieşind din desişul pădurei o voce care cânta cu multă expresiune o melodie întristătoare şi eroică. Când cortegiul ajunse destul de aproape spre a deosebi cuvintele cântăreţului, el se opri de sinesi, ca să poată asculta această baladă caracteristică pentru timpii de atunci:

Frunză verde de secară,
Nu mai e dreptate-n ţară.
De dai jalbă la domnie,
Te trezeşti la spătărie
Şi d-acolo la Divan,

De-ţi pierzi vremea câte-un an.
Frunză verde de molotru,
Dacă astăzi sunt în codru...
Cu pistol la cingătoare,
Şi cu flinta pe spinare
De ce nu mă-ntrebi, creştine,
Să-ţi spui focul ce-arde-n mine?
Am avut mumă şi tată,
Casă mare-ndestulată,
Zece vite în coşar.
Şi parale-n buzunar,
Dar grecul afurisit
Tot ce-am avut mi-a răpit:
Părinţi, nevastă, copii
Nu mai sunt între cei vii.
Nu mi-a mai rămas pe lume
Decât eu şi ce-i pe mine.
Frunză verde iasomie,
Aideţi, fraţi, la haiducie,
Să scăpăm de lighioi,
De cochinţi[1] şi de ciocoi.

Simţul acestor versuri şi mai cu seamă focul cu care erau cântate făcu o urâtă impresiune în inima călătorilor, dar mai ales junele ce părea a fi stăpânul se

[1] Cochinţi şi caţaoni sunt numele obicinuite ce le dau ţăranii grecilor arendaşi.

gândi puțin, apoi, țintind ochii asupra lui satârgi-başa, îi zise:

– Ce zici tu, Radule, despre acest cântec?... N-ar fi bine să pregătim armele?.

– Armele!... Şi de ce?

– Auzi acolo, de ce! Parcă ai uitat că suntem în Vlăsia, în cuibul tuturor tâlharilor?

– Aşa e, cocoane Dinule; dar tot e mai bine să ne căutăm de drum şi să lăsăm pe bieții creştini în pace, să-şi verse focul ce le arde inima, că mult sunt amărâți, sărmanii!

– Dar dacă vor fi hoți şi vor năvăli asupra noastră?

– N-avea grijă, cocoane Dinule; îi cunosc eu.

– Ai zis că-i cunoşti?

– Da, am zis!

– Şi de unde-i cunoşti?

– Când eram nefer la spătărie, am văzut pe căpitanul lor venind la spătarul.

– La spătarul?... Şi ce căta la spătarul un căpitan de hoți? adăogă Păturică cu aer de mirare prefăcută.

– Venise să-şi prennoiască huzmetul de hoție.

– Dar asta nu e de crezut, Radule!

– Voieşti să te încredințezi că-i adevărat?

– Da, voiesc.

Satârgi-başa scoase un fluieraş de pământ de la cingătoare şi, puindu-l în gură, făcu să iasă dintr-însul câteva sunete ascuțite. Nu trecu mult şi suita călătorilor fu încongiurată de vreo câțiva flăcăi scurți

de stat, vânoşi şi înarmaţi până în dinţi.

– Bine-aţi venit sănătoşi, flăcăi! zise satârgi-başa, răsucindu-şi mustaţa cea lungă şi zâmbind.

– Bine v-am găsit, boieri Domnia voastră! răspunseră tâlharii.

– Unde este Gheorghe?

– Care Gheorghe?

– Căpitanul vostru!

– A! a! căpitanul... s-a dus cu câţiva feciori să calce pe Mărgineanu.

– Pe părintele arhimandritul?

– Da, boierule, pe dânsul, că-i gras la ceafă.

– Dar bine, măi, nu-i păcat?

– Păcat?... Dar el se gândeşte oare la păcat când ţine şapte-opt ţiitori în casă şi când nenoroceşte tot anul câte douăzeci-treizeci de fete?

– Ce spui, măi băiete; le face el toate acestea?

– Şi mai mari decât acestea, boieri Domnia voastră; bate pe bieţii români din spatele mănăstirei, le ia şi cenuşa din vatră, îi spânzură de picioare şi le dă fum ca la vulpi, apoi, arătându-le gârbaciul cu douăsprezece sfârcuri de plumb, le zice: „Scoate bani, afurisit ţăran, că-ţi crăp pielea cu gârbaciul acesta". Sărmanul ţăran răspunde: „N-am, părinţele, iartă-mă, şi Dumnezeu să-ţi ierte păcatele". „Nu ştiu cu fleacuri d-astea; aceşti bani sunt ai Sântului Munte; plăteşte, ori te omor ca pe un dobitoc", răspunde grecul.

– Bre!... Dar nelegiuit mai este!

– Nevoie mare, cocoane. Mai deunăzi s-a sculat satul Telega şi s-a dus la dânsul cu ouşoare, cu puişori de găină, cu untişor, de! ca creştinul, ca să-l roage să le facă o bisericuţă în sat, să aibă şi ei, biet, unde să-şi îngroape morţii şi să-şi boteze copiii. Ei bine, boieri Domnia voastră, ştiţi ce le-a făcut? După ce le-a luat plocoanele, i-a dat afară din casă cu înjurături. Bieţii săteni au băgat jalbă la domnie; dar el a aflat şi cu marafeturile şi drăciile lui i-a pus pe toţi la închisoare, de li se prăpădesc bucatele pe câmp.

– Ia să lăsăm acestea la o parte, zise satârgi-başa, şi spune-mi cum vă merg trebile? V-aţi dres cu spătăria?

– Mai alaltăieri am dat spătarului douăzeci de pungi de bani[1].

Satârgi-başa se apropie de Dinu Păturică şi-i zise încetinel:

– Te mai îndoieşti, cocoane?

– Ai dreptate, răspunse Păturică cu un aer prefăcut; dar ascultă, măi Radule, deşi te văz că eşti bine cunoscut cu aceşti oameni, eu, însă, drept să-ţi spui, nu prea mă simţ în siguranţă aici. Spune-le ce le-i spune, ca să ne lase să mergem mai curând înainte.

– N-ai nicio teamă, cocoane; ţi-am spus că am fost nefer la spătărie şi n-or fi ei nebuni să se lege de oameni, când îi văd cu mine. Ei! din câte i-am scăpat

[1] Zece mii lei, căci o pungă se socotea la cinci sute.

eu! Ia întreabă-i numai, să-ți spuie: ar mai fi astăzi vreunul din ei nepus în țeapă, dacă n-ar ști să se poarte cu oamenii stăpânirei? Mai bine decât să fugim d-aici ca niște nemernici și să ne facem de rușinea lumii, ia să descălecăm și să ne facem frumos conacul de amiazi aci, pe verdeață, la umbră; să punem pe flăcăii aceștia să ne gătească o masă cumsecade, căci negreșit drumul trebuie să te fi secat și pe dumneata la inimă.

– Bine, adăogă Păturică, asigurat acum prin cuvintele voinicului satârgi-bașa; dar ce să mâncăm, căci, dacă e vorba de mâncare, aș mânca și eu bucuros.

– Hei! dacă e așa, lasă-te pe mine; o să te fac să mănânci un miel fript hoțește.

– Ba zău!... Și ce fel frig hoții mieii?

– Ce-ți pasă Domniei tale! Ia să vezi: îți făgăduiesc o friptură care să întreacă toate chiabapurile[1] de la masa lui vodă. Zicând aceste vorbe: se întoarse către idiclii și, alegând pe doi mai chipeși și mai voinici, le zise: Mă, luați pitacul acesta, duceți-vă cu dânsul în cel dântâi sat ce veți întâlni și cereți să vă dea cinci mici grași, unt proaspăt, ouă și vreo patru-cinci vedre de vin și, dacă v-o cere bani, spuneți-le că toate acestea sunt pentru gătirea conacului isprăvnicesc. Dacă nu v-o crede, arătați-le pitacul; iar dacă și după

[1] Fripturile turcești.

aceea se vor împotrivi, muiaţi-le spinarea cu muchele iataganelor[1] .

– Foarte bine, stăpâne.

Idicliii plecară şi satârgi-başa, întorcându-se către hoţi, le zise:

– Băieţi! Coconu Dinu Păturică, omul marelui postelnic Andronache Tuzluc, voieşte să ospăteze la voi. Cu ce puteţi să ne slujiţi?

– Deocamdată n-avem nimic, dar aşteptăm să ne sosească acum de la Ploieşti de toate.

– Ei, dacă e aşa, până atunci odihniţi-vă şi voi pe la colnicele voastre.

Hoţii înaintară în pădure, iar Dinu şi comandantul idicliilor aşternură un covor de Ţarigrad sub un păr sălbatic şi, aprinzându-şi ciubucile, se trântiră la umbră să se odihnească.

Nu trecu mult timp şi idicliii sosiră încărcaţi cu provizii de ajuns pentru un regiment de soldaţi.

Hoţii ieşiră din pădure, junghiară într-o clipă toţi mieii, le scoase pântecele şi, cosându-i iar la loc cu pielea pe dânşii, intrară în pădure şi, răscolind cu nişte pari un jăratec compus de curpeni de viţă sălbatică, în

[1] Această poruncă dată de satârgi-başa către idicliii ar trece drept o fabulă în ziua de astăzi; nimeni n-ar putea crede că se făceau asemenea tâlhării de către oamenii domneşti, plătiţi ca să ţie liniştea şi să protejeze pe cei săraci; cu toate acestea, ca a existat şi, pentru mai mare nenorocire, s-au exercitat chiar de oamenii privaţi, cari se îmbrăcau în costum de oameni domneşti şi jăfuiau pe biecţii ţărani arătându-le pitace mincinoase (vezi *Condica arhivei*, nr. 112, foaia 280).

care închiziția ar fi putut să arză o sută de eretici, îngropară într-însul pe toți mieii.

Dinu, neînțelegând nimic din acest mod nou de a face fripturi, privea cu uimire pe acești bucătari improvizați cari, prin figurile lor posomorâte și prin mișcările ce făceau, semănau întocmai cu demonii iadului cari torturează sufletele condamnaților.

În timpul acesta, o altă grupă de tâlhari întindea pe iarba verde o masă de pânză, alții făceau mămăligă, câțiva coceau ouă și curățau cepe și usturoi verde, pe care le așezau pe la locurile unde aveau să șează oaspeții.

Pe când toată ceata tâlharilor se ocupa cu pregătirea acestui ospăț original, se auzi un pocnet ca al unei bombe ce iese dintr-un tun. Păturică făcu o mișcare răpide și convulsivă, iar șeful tâlharilor, acel om cu care conversase mai nainte, văzându-l speriat, îi zise zâmbind:

– Ce, cocoane, te-ai speriat?

– Ba nu, dar... ia spune-mi, de unde vine acest sunet?

– Acest sunet va să zică, cocoane, c-a venit timpul să vă puneți la masă.

– Nu înțeleg nimica.

– Privește! îi zise, arătându-i doi tâlhari ce scosese un miel din mormântul de flăcări și îl udau cu un fel de salță compusă din vin amestecat cu usturoi pisat și cu sare. Pocnetul care te-a speriat venea de la acest miel.

– Şi de ce-a pocnit mielul, frăţioare?

– Fiindcă s-a fript de ajuns.

– Dar ce mai fac acei doi voinici cu dânsul?

– Îl stropesc cu vin şi-l înfăşură în pânză, ca să nu-i iasă mirosul cel frumos.

Conversaţiunea lor fu întreruptă de alte pocnete ce urmară unul după altul. Tâlharul aruncă un ochi cercetător împrejurul său, apoi strigă:

– Gata, băieţi?

– Gata, căpitane!

– Poftiţi la masă, boieri! zise căpitanul lui Păturică şi lui satârgi-başa.

Ei făcură un semn de priimire şi înaintară către masă. Căpitanul chemă pe ajutorul său şi-i şopti câteva cuvinte, iar dupe aceea se puse la masă şi, după ce rupse mielul cu mânele în mici bucăţi şi puse plosca pe masă, el zise:

– Ospătaţi, boieri Domnia voastră, şi iertaţi-ne dacă n-am putut să vă slujim mai bine.

Oaspeţii tâlharului puseră mâna pe câte o bucată de miel şi începură a mânca cu o poftă nedescriptibilă, adăogând din timp în timp câte o căpăţână de ceapă sau de usturoi verde şi bând vin de Cernăteşti.

– Ei, boieri, cum vi se pare friptura noastră? întrebă tâlharul.

– De minune, căpitane; dar ia spune-mi, cum se numeşte felul acesta de friptură?

– Miel năbuşit, boieri Domnia voastră, miel fript hoţeşte.

– Să trăiască întru mulţi ani născocitorul mielului năbuşit! răspunseră deodată Păturică şi satârgi-başa cu gurile pline de delicioasa friptură.

După felul acesta de bucate se puse pe masă unt proaspăt cu mămăligă şi ouă coapte. Oaspeţii noştri mâncară şi dintr-acestea cu mare poftă, apoi se sculară de la masă şi, după ce mulţumiră căpitanului, încălecară şi-şi urmară drumul înainte.

Moşia Răsucita, punctul principal al călătoriei lui Păturică, era trei poştii departe de Bucureşti, şi el nu făcuse nici drumul jumătate; temându-se dar ca să nu-l apuce noaptea în pădure, grăbi mult călătoria şi ajunse în sat pe la sfinţitul soarelui.

Pe dată ce se aşeză în casele boiereşti, trămise pe isprăvnicei să cheme satul, ca să cerceteze despre asupririle ce cearcă din partea arendaşului.

A doua zi, pe la revărsatul zorilor, curtea caselor boiereşti era plină de săteni de toată vârsta; unii ţineau în mâini pui de găină, alţii câte o strachină cu ouă sau câte o oală cu unt. Toţi aceştia veniseră să reclame în contra arendaşului şi nu aşteptau decât sculare lui Păturică.

Nu trecu mult timp şi ciocoiul se arătă mulţimei îmbrăcat în haine arnăuţeşti muiate în fir şi cu un aer

măreț. El se așează pe un scaun, ceru cafea și ciubuc, iar după ce-și făcu tabietul aruncă o privire severă și observatoare asupra țăranilor, apoi zise cu un accent plin de îngâmfare:

– Creștini buni, Măria sa postelnicul Andronache Tuzluc, stăpânul nostru al tuturor, m-a trămis aci ca să ascult plângerile voastre și să vă dau dreptate, de veți avea; spuneți dar toate păsurile voastre fără cea mai mică temere. Iată că vă ascult!

Țăranii deteră mai întâi plocoanele în mâna idicliilor, apoi, după ce se scărpinară în cap și frământară căciulile în mâni câtva timp, începură a se jălui care de care mai mult și toți deodată, în chipul următor:

– Să trăiești, coconașule! Bine că te-a adus Dumnezeu la noi, să vezi și să crezi urgia în care am căzut. Ne-a sărăcit, cocoane, hoțul de grec, ne-a lăsat în sapă de lemn.

– Mie mi-a luat boii și vaca, sărac de maica mea! pentru un iuzluc de șaptezeci de parale.

– Pe mine m-a împrumutat cu două baniță de mălai și sunt trei ani de când tot i le plătesc, păcătosul de mine, și când gândeam că am scăpat de dânsul, m-am pomenit că-mi desjugă boii de la plug și mi-i vinde, de m-a lăsat sărac lipit.

– Mie mi-a necinstit fata cu sila, bătând-o până și-a ieșit din minți.

– Pe mine m-a înjugat la carul cu lemne, ca p-o vită, coconaşule.

– Pe mine m-a spânzurat cu capul în jos şi mi-a dat fum de ardei şi nu m-a lăsat până nu i-am dat răvaş că-i sunt dator treizeci de lei.

– Mare năpastă a căzut pe capul nostru, coconaşule! strigară mai mulţi deodată, o să ne ducem în lume, căci Dumnezeu a luat dreptatea după pământ; arendaşul ne jăfuieşte, zapciul ne jupoaie de piei, gazda de judeţ şi ispravnicii ne ung cu miere şi ne leagă de copaci, de ne mănâncă muştele şi ţânţarii!...

– Dar bine, buni creştini! de ce n-aţi venit să-mi spuneţi mie toate acestea? răspunse Dinu cu aer de compătimire.

– N-am îndrăznit, coconaşule. O dată-n viaţa noastră am băgat jalbă la Măria sa şi, în loc să ne facă dreptate, ne-am pomenit cu o ceată de arnăuţi, care ne-au rupt oasele. Nu ştim ce o să ne facem; o să trecem în ţara turcească; încailea să ne omoare păgânii, decât creştinii, cari să închină tot la o cruce cu noi.

În această mulţime de jăluitori erau vreo patru ţărani cari se băteau cu pumnii în piept, îşi smulgeau părul din cap şi sărutau fruntea imineilor lui Păturică. Aceşti jăluitori exageraţi aveau nişte fizionomii de adevăraţi hoţomani. Dinu îi observă şi tăcu; iar după ce congedie gloata de săteni cu făgăduieli mincinoase, făcu un semn isprăvnicelului.

Isprăvnicelul se apropie de dânsul, ţinând căciula în mâni.

– Să-mi aduci mai pe urmă p-acei patru jăluitori cari se văietau mai tare, auzitu-m-ai?

– Am auzit, cocoane.

– Du-te acum de cheamă pe arendaş.

– Să trăieşti, cocoane, este dus la târg.

– Şi când vine îndărăt?

– Pe la chindii[1], cocoane.

– Bine.

Câteva ore în urma scenelor de mai sus, Păturică şedea pe sofa cu picioarele încrucişate ca un osmanlâu şi fuma dintr-un ciubuc dulcea şi parfumata plantă arabică numită ghebel[2], având dinaintea sa pe cei patru ţărani jăluitori.

După ce lăsă să iasă din pieptul său un nor gros de fum, ce se înălţa către tavanul camerii formând o mulţime de grupe bizare, el privi cu atenţiune pe ţărani şi le zise:

– Ei bine, băieţi, acum suntem singuri. Dumnezeu stă de faţă; ia spuneţi-mi, de când a venit acest arendaş pe moşie, cum merg pădurile, hanul, morile, cârciumile? Sunt în stare bună sau nu?

– S-a făcut mare firoseală[3], cocoane; pădurea cea

[1] Prin chindii ţăranii înţeleg apunerea soarelui.

[2] Tutun de Arabia, obicinuit foarte mult pe timpii aceia pentru mirosul lui plăcut.

[3] Răsipă, pagubă.

mare, cu copacii ca butea de groşi, a vândut-o şi a ars-o la facere de rachiu, iar acum a rămas numai o opritură în care nu găseşti decât pari şi nuiele. Hanul s-a dărâmat de tot şi plouă într-însul; cârciumile, asemenea. Din heleşteu scoate pe fiecare săptămână câte un car de peşte şi-l trămite la târg, la Ploieşti.

– Sunt adevărate toate acestea?

– Uite, cocoane, cum te văz şi cum mă vezi.

Ciocoiul chemă un idicliu şi porunci să-i gătească calul; apoi încălecând, luă cu sine pe ţărani împreună cu isprăvnicelul şi doi slujitori şi plecă să facă cercetare. Se duse mai întâi la han şi-l găsi în proastă stare; vizită cârciumile şi morile şi le găsi tot asemenea, apoi intră în pădure şi, găsind-o în adevăr cu totul stricată, se întoarse acasă şi făcu foaie de ispaşă iscălită de preoţi şi de fruntaşii satului.

Pe când se petreceau acestea în casa boierească, arendaşul se întorsese de la târg şi se informase despre aspra cercetare făcută în lipsă-i; el era coprins de frică, căci toate abuzurile despre care vorbirăm erau în adevăr săvârşite de dânsul.

Aşteptă dar până ce rămase Păturică singur, apoi intră în odaie şi, printr-un compliment demn de un paşă cu trei tuiuri, felicită pe ciocoi de bună venire.

Ciocoiul îl primi cu un aer foarte sever şi, fără să-l poftească să şează sau să-i răspunză la compliment, îi zise:

– Bune sunt astea, chir Cristodore? (Acesta era

numele arendaşului.) Astfel îţi păzeşti Domnia ta legăturile zapisului de arenduire?

– Da ce am greşit, cocoane Dinule, de te-ai supărat pe mine?

– Mă mai întrebi încă ce ai greşit? Priveşte!

Arendaşul citi foile de ispaşă şi se spăimântă de mărimea sumelor ce văzu într-însele.

Ciocoiul, observând îngrozirea ce pricinuise arendaşului, îi zise mai liniştit:

– Eu n-am ce să-ţi fac; trebuie în douăzeci şi patru de ceasuri să-mi răspunzi suma coprinsă în ispaşă, căci am poruncă să-ţi pui bumbaşir două ortale de slujitori. Rămâne la Domnia ta să-ţi alegi din două una: ori să plăteşti de bunăvoie, sau prin silă.

– Dar bine, cocoane Dinule, mă laşi sărac pe drumuri!

– Nu voi să ştiu nimic despre aceasta. Plăteşti banii cu binele sau fac pitac la isprăvnicie şi-ţi pui în spinare o sută de slujitori?... Înţelegi româneşte?

Grecul plecă capul în jos şi, după ce se gândi câtva timp, zise:

– Să facem cum e bine, cocoane, că e păcat de Dumnezeu să mă dai pe mâna zabetului.

Dinu, care voia să ajungă la această concluziune, privi pe grec cu un fel de mirare, apoi îi mai zise:

– Fie cum zici! Ispaşa se rădică la o sută de pungi de bani. Cât dai dintr-această sumă?

– Douăzeci de pungi, cocoane.

– Este puţin, foarte puţin. Nu priimesc.

– Fie treizeci, să nu mai fie vorbă.

– Mai jos de cincizeci nu priimesc nicio lăscaie. Te mulţumeşti ori fac pitacul?

– Haide, fie! răspunse grecul scoţând din sân o pungă verde, lungă de doi coţi, şi deznodând-o cu acea întristare ce simt amanţii când se despart de iubitele lor. Numără cele cincizeci de pungi de bani în mahmudele, dodecari, funduci şi rubiele; apoi, după ce salută pe ciocoi, ieşi din casă oftând şi jurându-se pe toţi sânţii că va scoate acei bani îndoiţi din pielea bieţilor săteni.

A doua zi, Păturică plecă din moşia Răsucita la celelalte moşii ale stăpânului său şi, după ce făcu pe la toate câte o cercetare de felul celei descrise mai sus, se întoarce în Bucureşti cu două sute pungi de bani, pe care le puse deocamdată pe fundul sipetului, zicându-şi în sine cu o nespusă bucurie: „Doamne-ajută!... Una la mână!“

Capitolul XIII
Ce dai să te fac ispravnic?

Vestea despre influința ce din zi în zi dobândea postelnicul Andronache la curtea lui Caragea se răspândise atât de mult, încât mai toți cei ce voiau să dobândească vreo funcțiune publică nemeritată sau vreun alt favor de la domnie se îndreptau către casa atotputintelui fanariot și, prin dare de bani, își împlineau dorința.

Cată să spunem că în timpii aceia, ca în toți timpii, jafurile și mâncătoriile nu se făceau așa d-a dreptul. De la domn până la zapciu, toți pe atunci furau cu mijloace delicate și cu o iscusință atât de mare, încât hoțul își asigura inviolabilitatea și nu se expunea la umilire.

Ca să ajungă aci, toți slujbașii mari și mici își aveau prepelicarii lor, cari căutau vânatul și-l aduceau înaintea vânătorului ca să-l jumulească.

Postelnicul Andronache, care făcea totul pentru interes, nu crezu de cuviință a lăsa o asemenea frumoasă ocaziune fără a se folosi de dânsa; el dar inițic pe Păturică în acest nou fel de hoție și, din acea zi, nimeni nu mai dobândi favorile curții decât prin mijlocirea postelnicului sau, mai bine, printr-a lui Păturică, carele câștiga de la fiecare treabă împlinită de două ori mai mult decât stăpânu-său.

Într-o zi se prezintă dinaintea lui un funcţionar scos de mult timp din slujbă. După ce acest din urmă îi făcu o mulţime de complimente, ciocoiul îi zise să şeadă şi porunci să-i dea dulceaţă şi cafea[1].

Cât ţinu acest tratament oriental, Dinu se ocupa cu mustăţile sale cele negre, pe care le răsucea şi le netezea cu multă graţie; iar după ce veni cafegiul şi luă feligeanul din mâna funcţionarului, Dinu zise cu o delicateţă prefăcută:

– Ce întâmplare fericită te aduce la mine, arhon medelnicer?

– Nevoia, cocoane Dinule, şi nimic mai mult.

– Nevoia? Domnia ta să ai nevoie de un om mic ca mine? Mi se pare curios!...

– Nicidecum, cocoane Dinule. Omul nu ştie de azi până mâne şi de multe ori vine vremea de ai trebuinţă chiar şi de un ţigan. Astfel vine vorba, dar te rog să nu fie cu supărare.

– Ferească Dumnezeu, *bei-mu*[2] ..., zise Dinu, silindu-se a ascunde reaua impresiune ce-i făcuse muşcătoarea sentinţă a funcţionarului.

– Vrei dar să afli nevoia care m-a adus în casa Domniei tale?

– Da, şi a te sluji cu ce-mi va sta prin putinţă.

– Ascultă-mă, dar.

[1] Acest ceremonial se făcea tuturor persoanelor ce veneau să ceară intervenirea sa în vreo treabă.

[2] Domnul meu (*n. ed.*).

– Gata la poruncă, *bei-mu*.

– Părinții mei au fost boieri mari din Craiova, ba încă moșul meu a fost caimacam în acel oraș mult timp; tatăl meu, fiind om cu frica lui Dumnezeu și cu milă de țară, văzând nelegiuirile și despoierile ce făceau domnii greci, s-a tras la moșie și trăia acolo o viață liniștită; dar, ori că mișeii de greci l-au bănuit de răzvrătitor, sau că așa a fost scris, știu numai că ne-am pomenit într-o zi cu două sute de pasvantlâi[1] că-l înconjoară de toate părțile, iar câțiva se suie la tată-meu, ca să-l omoare. Bietul bătrân, Dumnezeu să-l ierte! simțind gândul năvălitorilor, a înarmat toate slugile și s-a gătit de împotrivire. Pasvantlâii, văzând această pregătire, s-au înfuriat și mai mult și au năvălit asupra tatălui meu. Lupta a ținut până la prânz; mulți din păgâni au căzut, dar în cele din urmă, prin numărul lor cel mare, au omorât pe toți oamenii noștri împreună cu tatăl meu.

– Și ce s-a mai întâmplat după aceasta? adăogă Păturică căscând de urât.

– Să vedeți, cocoane Dinule. După moartea tatălui meu am fugit la Brașov, împreună cu muma și surorile mele, ca să scăpăm de sabia oamenilor lui Pasvantoglu, și ne-am întors înapoi tocmai după ce s-a liniștit țara.

– Bine c-ați putut să vă scăpați viața, adaose Păturică dormitând.

[1] Rebelii ostași ai lui Pasvantoglu din Vidin.

– Ne-am scăpat-o, ce e drept, dar ne-am ales numai cu atât; căci la întoarcerea noastră am găsit casele arse, ţiganii fugiţi peste Dunăre şi viile părăginite. O singură moşioară ne mai rămăsese şi am dat-o soră-mii de zestre, ca să nu îmbătrânească la uşa casei părinteşti.

– Bravo, *bei-mu*; mă bucur că eşti plin de itichi[1].

– O fi precum zici, dar dând moşioara am rămas sărac lipit.

– Şi cu ce te chiverniseşti acum?

– Cu slujba.

– La ce calem slujeşti?

– Am slujit la hătmănie şi m-a scos, fiindcă am dat pe pârlitură[2] o mulţime de hoţi ce se încuibaseră în acea dregătorie.

– Dar bine, *bei-mu;* de ce nu-ţi căutai treaba? Ce, Domnia ta o să îndreptezi lumea?

– Aşa este, ai dreptate şi eu zic ca Domnia ta; dar când văz pe fanarioţi despoind pe văduve şi pe săraci, îmi vine furii de nebunie, strig ca un ieşit din minţi şi fac tot ce pot ca să dau pe faţă tâlhăriile lor.

– Rău, foarte rău. Domnia ta nu înţelegi nici vremea, nici oamenii cu cari trăieşti.

– Ce voieşti să zici printr-aceasta? Tălmăceşte-mi!

– Voiesc să zic că într-o ţară ca a noastră tot ce putem face mai bine este să plecăm capul înaintea

[1] Morală sau virtute.

[2] A descoperi sau a demasca pe hoţi.

mai-marilor noştri, ca să dobândim chiverniseală şi să strângem stare cu orice preţ.

– Cu orice preţ?

– Da, *bei-mu.*

– Cu alte cuvinte să furăm, să jăfuim?

– Şi de ce nu?

– Da bine, ce faci mustrării de cuget?

– Această slăbiciune să o lăsăm pe seama femeilor cu istericale, iar noi, bărbaţii, să facem ce face toată lumea. He, he! arhon medelnicer, cunoşti bine cum stau lucrurile în ziua de astăzi: ai bani, eşti tare şi mare; eşti sărac, nu te bagă nimini în seamă. Dar să lăsăm la o parte aceste nimicuri. Ia spune-mi, cu ce poci să te slujesc?

– Venisem să te rog ca să pui o vorbă pentru mine la postelnicul Andronache, ca să mă facă ispravnic la vreun judeţ. Să-i spui că neamul meu a slujit ţării de la descălecătoare, că am şi eu ceva cunoştinţe de slujbă, că mă voi sili a nu nemulţumi lumea pe unde voi fi, ci, dimpotrivă, a aduce laude şi binecuvântări Domniei sale şi Măriei sale lui vodă... Aide-de, fă-mi această facere de bine şi nu te voi uita până la moarte.

Dinu ascultă aceste vorbe din urmă cu mare răceală şi, încredinţat că postulantul nu cunoaşte limbagiul diplomaţiei ciocoieşti, îi zise:

– Arhon medelnicere, toate câte mi-ai spus sunt drepte şi frumoase, dar nu se caută în ziua de astăzi. Ia spune-mi mai bine, ce dai să te fac ispravnic?

– Ce-ai zis?... Mai zi încă o dată, că n-am auzit.

– Am zis că isprăvniciile se dau cu ruşfet, ai înţeles ori ba?

– Dacă este aşa, ţine-ţi isprăvnicia pentru altul, căci eu nu mă voi înjosi niciodată să cumpăr slujbă cu bani de la o leşinătură de ciocoi ca tine! Şi postulantul, indignat, ieşi din casă fără să salute măcar pe Păturică.

Acesta, în loc să se supere de o asemenea insultă, zâmbi şi zise în sine: „Iată un nebun precum n-am mai văzut încă".

Un moment după aceea intră o a doua persoană, care, după ce făcu ciocoiului un compliment demn de un seraschier, îi zise de-a dreptul:

– Cocoane Dinule, am auzit că s-a mazilit ispravnicul de Teleorman şi viu să cer ajutorul Domniei tale ca să iau acest mansup.

– Aşa este, *bei-mu*, dar de! să mai vedem. Vremurile sunt grele, isprăvniciile nu se dau la fiecine, răspunse Păturică cu voce îngânată.

Noul venit, înţelegând pricina care făcea pe ciocoi să răspunză prin cuvinte evazive, reluă vorba:

– Da, da, nene Dinule, te rog să-mi faci această trebşoară, căci om sunt şi eu; mână pe mână spală şi amândouă obrazul. Înţelegi Domnia ta.

– Vezi, aşa-mi vine la socoteală!

– Dar de vreme ce ne-am înţeles, să vorbim ca nişte prieteni adevăraţi. Ia spune-mi, ce o să-mi ceri pentru acest mansup?

– Cât despre mine, *bei-mu*, nu ţi-aş cere nimic; dar ce facem postelnicului? El nu este în stare să facă cel mai mic lucru fără interes, şi încă interes nu glumă!

La aceste din urmă fraze, trăsurile feţei candidatului de isprăvnicie luară un aspect posac. Să scărpină puţin în cap cu un aer meditativ, apoi zise:

– Să tăiem preţul.

– Bine! Să-mi dai 2.500 de rubiele.

– Nu e prea mult?

– Nicidecum, *bei-mu*; judeţul Teleorman este unul din cele mai bogate: are zece plăşi, peste cincisprezece mii de locuitori, tot unu şi unu, şi schelă la Dunăre. Domnia ta poţi să scoţi aceşti bani în două săptămâni numai din plocoane. Ce spui Domnia ta! Acest judeţ este un capan[1] împărătesc nesecat.

– Aşa este, dar, uite, nu sunt învăţat să fur, îmi e milă să despoi pe săraci!

– Astea sunt slăbiciuni care pier ca visele îndată ce te vei sui pe scaunul isprăvniciei.

– Aşadar, nu se poate mai jos?

– Nicio para, *bei-mu*. Vremurile sunt grele, s-aude de domnie nouă şi noi trebuie să ne folosim acum, când ne îmblă moara.

– Fie dar precum zici. Porunceşte să-mi aducă hârtie şi călimări.

Ciocoiul bătu de trei ori în palme şi toate se aduseră într-o clipă; postulantul scrise biletul următor:

[1] Magazie de aprovizionare.

„Arhon baron,

Vei da în ordinea mea două mii cinci sute rubiele aducătorului acestui răvaş şi le vei trece în socoteala mea.

Ciolănescu"

După ce uscă scrierea prin puţin năsip pus peste dânsa, el strânse biletul în două şi-l dete în mâna lui Dinu; acesta îl citi, făcu o temenea sau compliment otoman şi, sculându-se în picioare, se îndreptă către o masă. Deschise un mic sipet de lemn de chiparos şi scoase dintr-însul pitacul de orânduire, învestit cu subscrierea şi sigiliul domnesc; apoi, după ce trecu într-însul numele noului ispravnic, i-l dete în mână, zicându-i:

– Slujbă pentru slujbă! Priimeşte, boierule, pitacul de orânduire; du-te de sărută mâna Măriei sale lui vodă şi te aşează sănătos pe scaunul isprăvniciei de Teleorman.

Capitolul XIV
Ţin'te bine, arhon postelnice!

Credem că lectorii noştri n-a uitat secreta întrevorbire dintre principele Gheorghe Caragea şi banul C..., pe care am povestit-o pe la începutul acestei scrieri. Principele fanariot, deşi iritat foarte mult prin refuzul banului de a da pe fie-sa de soţie favoritului său, nu putu cu toate acestea să nu admire simţimântul de onoare şi marele curagiu cu care bătrânul boier apăra onoarea fiicei sale şi pe a naţiunei române.

El încă sta nehotărât şi se gândea ce sfârşit să dea acestei pricini, când logofătul său de taină (secretariul), intrând în camera lui şi salutându-l până jos, după obicei, îi dete în mână o scrisoare şi se retrase.

Caragea aruncă o căutătură pătrunzătoare asupra adresei de pe scrisoare şi, prevăzând din instinct că o să coprinză vreo veste întristătoare, o deschise cu mare grabă şi citi cele următoare:

„Padişahul şi regealurile au luat ştire că jăfuieşti ţara şi surghiuneşti pe cei mai de frunte boieri; sileşte-te cât vei putea a te drege cu împărăţia, căci

într-alt chip va fi rău de Măria ta. Atât, nu zic mai mult.

A Măriii tale supusă slugă,
Ahmet Kelalaili tefterdar"[1]

„Atât, nu zic mai mult!... Şi ce va fi voind oare să înţeleagă Ahmet printr-aceste vorbe laconice şi neînţelese? Oare vizirul şi capugi-başa vor fi găsit pre vreunul care dă mai mult pentru domnia acestei ţări? Dar bine, eu le trămiţ pe tot anul peşcheşuri (daruri) de câte cincizeci mii pungi de bani; capanul împărătesc geme de berbecii, untul, mierea şi grâul Valahici; dorinţele sultanei validè şi ale lui câzlar-agasì fost-au oare ele vreodată neîmplinite? Ţara întreagă geme sub biciul şi caznele oamenilor domneşti, cari despoaie norodul până la piele, numai ca să satur lăcomia saraiului... Şi cu toate acestea, ei tot nu sunt mulţumiţi. O! de trei ori afurisiţi agareni! O! neam nelegiuit!... Cum faceţi voi din oamenii cei mai cinstiţi unelte neruşinate ale tiraniei voastre şi, când nu mai aveţi trebuinţă de dânşii, îi aruncaţi în gunoi ca pe nişte vase netrebnice. Voiţi să mă mazâliţi, ca să puneţi în locul meu pe vreunul dintre Suţi sau Calimahi? Voiţi poate să mă otrăviţi sau să mă sugrumaţi?... Dar voi nu mă cunoaşteţi bine! Eu

[1] Acesta era un amic credincios al lui Caragea şi-i scria tot ce auzea vorbindu-se în Divan despre dânsul.

nu sunt ambiţios ca Mavrogheni, nici fermecat ca Hangerliu. Capul lui Caragea nu va fi [dus în traistă la Ţarigrad, nici va fi] pus în ţeapă dinaintea Înaltei Porţi!..."

Iată starea morală în care pusese pe Caragea citirea fatalei scrisori a lui Ahmet Kelalaili. El se primbla prin sala cea spaţioasă a secretăriei frământat de gânduri negre; câteodată se oprea în loc şi, încruntând stufoasele lui sprâncene, strângea pumnii cu convulsiune şi făcea gesturi amerinţătoare.

În aceste momente intră şi postelnicul Andronache Tuzluc ca să afle cele petrecute între Caragea şi banul C... Pe timpul acesta, Caragea se întorcea către uşă. Postelnicul înainta către dânsul, făcând neîncetat complimente până la pământ, dar când voi să sărute mâna principelui, el se trase înapoi cu groază, întocmai ca vânătorul când i se arată înainte, fără veste, o fiară sălbatică şi, devenind palid de mânie, zise:

– Ce vrei cu mine? Spune în grabă.

– Venisem, Măria ta, să... să...

– Spune în grabă, auzi tu?

– Venisem, Măria ta, să aflu ce ai făcut în pricina despre care te-am rugat cu umilinţă în zilele trecute.

– Desluşeşte-te mai bine, că nu-mi aduc aminte.

– Te rugasem, preamilostive doamne, să ceri de la banul C... pe fie-sa Maria pentru mine.

– A! bine zici! am chemat pe bătrânul boier şi i-am provalisit[1].

– Şi ce ţi-a răspuns, Măria ta? întrebă postelnicul cu o bucurie văzută.

– Mi-a răspuns că mai bine îşi omoară copila cu mânile sale decât să o dea după unul ca tine.

– Dar bine, Măria ta, ce cusur am eu?

– Mi-a spus că eşti hoţ, răpitor, mârşav, linguşitor şi în toate necinstit.

– Şi Măria ta ai crezut toate aceste catigorii[2]?

– O parte din mişeliile tale le cunosc prin mine însumi; cât pentru ceea ce mai rămâne, nu am nicio îndoială, căci te cunosc ce poamă eşti.

– Nu crede, milostive doamne. Aceste pâri vin de la vrăjmaşii mei, cari mă pizmuiesc pentru hatârul şi trecerea ce am la Măria ta. Apoi, terminând aceste vorbe, se încercă să sărute pulpana anteriului domnitorului; dar Caragea se retrase cu indignaţiune şi, luând un aer amerinţător, îi zise:

– Îndărăt, mişelule! Nu te atinge de mine, că-ţi zdrobesc capul.

– Iartă-mă, Măria ta, că nu sunt vinovat.

– Nu, nemernicule? Voi da poruncă lui vel-vistier să cerceteze prin oameni domneşti toate mâncătoriile tale şi, de vor fi adevărate, o să te ţintuiesc în poarta Curţii

[1] Propus.

[2] Defăimări.

domneşti, ca să dau pildă şi la alţi mâncători ca tine.

– Să nu faci acest păcat, Măria ta! adaose fanariotul, căzând în genuchi şi atingând parchetul cu fruntea.

– Un singur mijloc de scăpare îţi mai rămâne, zise Caragea mai liniştit.

– Care este acel mijloc, Măria ta?

– Să te duci la banul şi să-ţi ceri iertăciune.

– Şi pentru ce să-mi cer iertăciune, Măria ta?

– Pentru că ai avut neruşinarea de a cere pe fie-sa în căsătorie.

– Dar bine, suferi Măria ta ca un romeu din ecpaiaua[1] Măriii tale să se înjosească înaintea unui cap gros de vlah?

– Îmi am eu socotelile mele. Ieşi afară şi nu uita că, dacă până mâne nu-mi vei înfăţişa scrisoarea banului de iertare, mă voi ţine de cuvânt; te voi ţintui în poartă.

Postelnicul ieşi răpide şi se duse acasă la dânsul foarte turburat de reaua priimire ce avusese la Curte; aceea ce nu putea el să înţeleagă era schimbarea cea marc ce văzuse în Caragea. „Cum, zicea el în sine, acest mândru şi trufaş Caragea, care uraşte atât de mult pe români şi-şi bate joc de dânşii de câte ori voieşte, cum se poate ca el să mă supuie la această nemaiauzită înjosire? Eu, postelnicul Andronache Tuzluc, să-mi cer iertăciune de la un vlah? Dar ce o să zică capioldaşii

[1] Un grec din suita Mărici tale.

(amicii) mei când vor afla? Ei o să-şi bată joc de mine, n-o să mă bage în seamă!... Aşa este, în adevăr; dar iarăşi, de nu voi împlini voinţa lui Caragea, voi fi depărtat din huzmet şi atunci o să fie şi mai rău, căci nefiind la putere, lumea o să râză de mine cu mai multă îndrăzneală."

Această din urmă idee decise pe fanariot şi, ca să iasă mai curând din încurcătura în care îl băgase ambiţiunea de a deveni ginere al banului C..., porunci să-i puie armăsarii la butcă şi se duse d-a dreptul la banul.

Când trăsura postelnicului intră în curtea banului, era pe la şase ore după-amiezi. Slugile bătrânului boier şedeau pe treptele scării şi îşi petreceau timpul vorbind şi râzând; iar banul, îmbrăcat în antereu de sevai subţire, cu o libadea de pichet alb pe dasupra şi cu cauc cu cearşaf alb, şedea în pridvorul (balconul) casei, pe un colţ al unui pat lung, şi citea pe *Tetravanghel.* Văzând butca fanariotului intrând în curte, el lăsă cartea din mâni şi se puse în stare de a priimi după cuviinţă pe favoritul lui Caragea.

După ce fanariotul făcu banului câteva complimente linguşitoare, şezu pe marginea patului şi, căutând un mijloc mai natural de a începe conversaţia, el zise:

– Arhon bane, te vei mira poate când vei afla scopul venirei mele la Domnia ta.

– Spune-mi, boierule, să vedem.

– Știi că în zilele trecute ți-am cerut pe coconița Marghioala de soție.

– Și eu ți-am zis că nu ți-o dau fără voia ei.

– Ei bine, arhon bane, ai întrebat-o? Ce zice? Mă primește de soț sau nu?

– Să-ți spui curat, nici că vrea să audă de numele Domniei tale.

– Atât mai bine, căci Măria sa mi-a poruncit să iau pe o nepoată a lui Calimah Vodă din Iași.

– Să-ți ajute Dumnezeu, boierule!

– Așa este, arhon bane; dar este ceva care se împotrivește la această fericită căsătorie și numai Domnia ta poți să rădici această piedică.

– Spune-mi, și voi vedea.

– Măria sa vodă știe că am cerut pe cocoana Marghiolița de soție și, fiindcă bănuiește că poate să mijlocească vreo încurcătură de dragoste între mine și Domnia ei, voiește să aibă din partea Domniei tale o scrisoare prin care să arăți că am venit în adevăr la Domnia ta și ne-am agriehisit[1] în treaba aceasta.

Banul, fiind om cu minte foarte ascuțită, pătrunse numai într-o clipă șiretlicul fanariotului; dar, voind să se încredințeze și mai bine, îi răspunse:

– Arhon postelnice, cu mare părere de rău și cu zdrobire de inimă îți fac cunoscut că nu poci să-ți dau hârtia ce-mi ceri.

[1] Învoit.

– De ce, boierule?

– Pentru că mă tem de vreo întâmplare neplăcută, şi de! eu sunt om bătrân.

– Dar această scrisoare îmi trebuieşte; fără dânsa îmi pierz norocirea.

– Mă mir, arhon postelnice, cum Domnia ta, care eşti mâna cea dreaptă a Măriei sale, să te plângi de nenorociri.

Fanariotul, văzând că vicleşugurile sale n-au trecere înaintea bătrânului, căzu în genuchi şi mărturisi tot ce se întâmplase între dânsul şi Caragea.

Bătrânul, neputând să sufere laşitatea şi poltronăria grecului, îi zise să se rădice în sus; dar simţind totdeodată mulţumire a înfrunta nerușinarea acelui venetic şi a-l pedepsi chiar cu armele lui, el luă condei şi hârtie şi scrise lui Caragea aceste cuvinte:

„Măria ta,

Postelnicul Andronache Tuzluc a venit la mine şi mi-a făcut rugăciune în genuchi, ca să-l iert pentru necinstea ce mi-a făcut cerând pe fie-mea de soţie; l-am iertat, Măria ta, şi Dumnezeu să-i dea bine.

A Măriii tale preaplecată slugă,

banul C...“

După ce banul strânse scrisoarea şi o pecetlui, o dete fanariotului, zicându-i: „Ţine, boierule; dă această scrisoare Măriei sale lui vodă, şi fii sănătos“.

A doua zi, după cântarea meterhanelelor, postelnicul sui scara caselor domneşti, plin de speranţă că a scăpat de primejdia ce-l ameninţa. Dete scrisoarea stăpânului său şi, prin regealâcul lui beizadea Costache şi a domniţei Ralu, dobândi de aci înainte mult mai mare influinţă la Caragea.

Capitolul XV
Scene de viaţă socială

Zilele cele frumoase ale toamnei din anul 1817 îşi luaseră zborul, împreună cu plăcerile ce procură ele locuitorilor României. Iarna se arătase cam de timpuriu şi vântul de la miazănoapte începuse din vreme a sufla cu tărie acea răceală care amorţeşte natura, despoaie arborii şi acoperă ţarinele şi oraşele cu vălul întristării şi al monotoniei.

Oraşul Bucureşti, atât de zgomotos şi de capricios în zilele noastre, nu era tot astfel în timpii lui Caragea.

Locuitorii săi din clasa de mijloc, deprinşi de mult timp cu viaţa orientală cea plină de lene şi poezie, vara se adunau la grădinele Breslea, Barbălată, Cişmegiu şi Giafer[1]. Acolo, fiecare isnaf sau cap de familie îşi întindea masa şi, împreună cu casnicii şi amicii, beau

[1] Grădina lui Breslea, amintită şi de Anton Pann, şi de Ion Ghica, se afla lângă Parcul Ioanid, iar cea a lui Giafer, în care se petrece acţiunea unui capitol din romanul *Ipsilant şi Tudor* de Gr. H. Grandea (*Grădina Giaferului*, în *Albina Pindului*, II, 1869, p. 85), era situată „peste drum de Biserica Sf. Constantin de pe strada cu acelaşi nume" (localizările îi aparţin lui I. Roman). Grădina lui Giafer a existat până târziu; C. Bacalbaşa îşi aminteşte că vara, cu câţiva ani înainte de 1877, „cine rămânea în Bucureşti se mulţumea cu grădinile Stavri şi Raşca, dacă era din lumea bună, sau cu Giaferul, Grădina cu Cai, Leul şi Cârnatul, dacă era de a doua mână" (C. Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată*, vol. I, ed. a II-a, Bucureşti, 1935, p. 72) (*n.ed.*).

şi mâncau; apoi începea a învârti hora strămoşească şi danţurile cele vesele, care se deosibesc foarte puţin de tarantela neapolitană şi care plac atât de mult întregului popor latin.

Era însă cu deosebire curios a privi comica gravitate cu care oamenii din popor executau hora, danţul lor de predilecţiune. Provocarea la danţ venea mai totdauna din partea tinerilor; bătrânii şedeau răsturnaţi pe iarbă verde, sub umbra cea deasă a copacilor, şi fumau; dar cu încetul o atracţiune neînvinsă se transmitea în inima oamenilor de orice vârstă: jocul tinerimei, ca un electrism, mişca pe bătrânii patroni; ei se sculau după iarbă, scoteau binişele cele lungi, îşi sumeţeau pulpanele de la anterie şi se aruncau cu exaltaţie în arena danţului. Era comic a-i vedea cu ce gesturi şi cu ce mişcări se sileau a dovedi junilor cum că nici bătrânii nu sunt tocmai de lepădat.

Işlicul cu patru colţuri al marelui terzi-başa[1] părea că reclamă prioritatea noblеţei asupra căciulei de cazacliu a cojocarului subţire, care, la rândul ei, părea că dispreţuieşte căciula cu roată a bogasierului şi calpacul de blană al armeanului ibrişimgiu.

Când trecea furia danţului, toată compania se punea iarăşi pe bere şi pe mâncare şi, spre a da veseliei un ton de galanterie mai mare, ei complectau orgia

[1] Staroste de croitori.

prin feluri de glume, turnând vin în ișlicele bărbaților și în condurii femeilor și dându-și unii altora să bea, râzând și gesticulând ca niște nebuni.

În tot timpul acesta, lăutarii nu încetau a trage din viori și a cânta din gură sau cântece de amor pline de dulceață, destinate a produce în inima ascultătorilor dor și înfocare, sau melodii de danț, vesele și săltărețe.

Pe când însă tinerii și bătrânii de amândouă sexele se desfătau precum arătarăm, copiii, adunați în mici grupe, îndopându-se cu ciurechi[1], simiți cu brânză, alune prăjite și floricele de porumb și adăpându-se mereu din donițele cu șerbet roșu și cu bragă, luau și ei parte la veselia obștească. Băieții azvârleau cu mingea și cu arșicele, iar fetițele cele mici se jucau d-a ascunsele sau d-a baba-oarba, alergând ca niște căprioare prin iarba cea verde și moale, spre a prinde fluturi sau a culege flori.

Către seară, toate aceste grupe înveselite, bărbați și femei, după ce își netezeau giubelele și trămiteau pe slugi înainte cu ploscile și cu blidele de mâncare, plecau pe la casele lor împărțiți în cete, după isnafuri sau meserii.

Așa trecea timpul în sărbătorile verci; dar când venea epoca cea monotonă a iernei, toți acești oameni stau închiși prin case, și serile cele lungi se petreceau în tăcere; abia dacă uneori se adunau mai mulți la un loc

[1] Un fel de cozonaci.

spre a povesti cele ce se întâmplau în cercul restrâns al mahalalei sau spre a juca între ei conţina, mariaşul şi cureluşa.

Atunci însă, ca şi acum, boierii şi oamenii cei cu averi mari se deosibeau foarte mult de popor în petrecerile lor.

Boierii se primblau în caleşti şi butci cu arcurile poleite, spre a se deosebi de neguţători. Podul Mogoşoaiei şi al Târgului de Afară erau cele de căpetenie preîmblări ale boierilor. Mesele şi petrecerile lor se făceau în familii mai multe adunate la un loc; rar se întâmpla să mănânce pe la grădini; dar şi atunci preferau grădina lui Scufa[1], via Brâncoveanului din Dealul Spirii şi grădina lui Bellu, de lângă Văcăreşti, spre a nu da prilej norodului a surprinde vreo necuviinţă a lor şi a li se pierde printr-aceasta prestigiul.

Boierii cei tineri, din cauza strânselor relaţiuni ce aveau cu fanarioţii şi alţi venetici depravaţi, contractaseră încă dupe atunci o mulţime de viciuri, contrarie cu totul modului de vieţuire a boierilor bătrâni. Sania mitologică a lui beizadea C. Caragea, făcută în forma carului lui Apollon, şi cei şase cerbi ce o trăgeau, conteşul cel de postav alb blănit cu samur de Mosca, hangerul cel semănat cu brilianturi şi gugiumanul de samur cu fundul alb al acestui frumos principe,

[1] Această grădină a devenit mai în urmă proprietate a domnului Câmpineanu.

precum şi rochiele cele nepreţuite, şalurile şi feregelele domniţei Ralu întorsese atât de mult capul junilor boieri şi cocoane, încât de multe ori vindeau moşii de mare preţ ca să imitezc luxul şi strălucirea acestor principi răsipitori. Răul poate că ar fi fost mai mic daca s-ar fi oprit aci; dar viaţa scandaloasă şi depravaţiunea, luând proporţiuni mari, infestară şi demoralizară până la un mare grad societatea întreagă.

Din toate relele acestea, jocul de cărţi fu acela care răspândi mai mult demoralizarea; el sărăcea pe boieri şi funcţionari şi-i îndemna la hrăpiri de tot felul.

Unul din cei mai mari desfrânaţi şi răsipitori din acei timpi era postelnicul Andronache Tuzluc; el fura ca un tâlhar de codru şi cheltuia ca un nebun. Mesele cele mai strălucite, seratele cele mai atrăgătoare, jocurile de cărţi cele mai dărăpănătoare, care făceau să treacă dintr-o pungă într-alta averea săracilor, toate acestea în casă la dânsul se petreceau. Arghira, Rozolina şi Calmuca, Phrineele şi Messalinele de pe atunci ale Bucureştilor, erau stăpâne în casa lui, ce devenise adevărat mormânt al oricărui amor curat şi statornic, a oricării credinţe conjugale.

În ziua de 30 noiembrie, fanariotul făcea în toţi anii masă mare şi ziafet în onoarea Sântului Andrei, patronul său. Ajuns în culmea favoarei domneşti, el voi, în anul în care am sosit cu povestirea noastră, ca serbarca să fie cât se va putea mai strălucită. Cu acest scop, el aduse din Constantinopole tot ce se găsea

acolo mai scump în peşti, poame şi vinuri, pe care unindu-le cu delicateţele gastronomice ale ţării: păstrăvi, mihalţi şi felurite alte mâncări fragede şi gustoase, pregătise de acea zi un ospăţ care ar fi putut să aţâţe dorinţele chiar ale vestiţilor noştri străbuni în lăcomie Lucullus şi Heliogabal.

Timpul însă părea că contrariază înadins mania de lux şi opulenţă a fanariotului, căci la 30 noiembrie sufla cu tărie vântul cel de miazănoapte, aducând cu sine troiene de zăpadă deasă, care întunecau, ziua la miaza mare, lumina soarelui; dar invitaţii postelnicului erau oameni de aceia ce nu se sperie de fiece lucru. Era de ajuns pentru dânşii să ştie că în casa amicului lor vor găsi prilej a comite trei sau patru din celc şapte păcate de moarte, şi aceasta îi făcea să treacă prin ger şi zăpadă.

Camera pregătită pentru primirea şi ospătarea invitaţilor era un fel de salon pătrat, spoit cu var şi în mijlocul tavanului cu un cerc de flori arăbeşti, tot de var, lucrate în relief, dar fără gust, nici măiestrie. Mobilierul se compunea din două paturi cu scânduri înfundate, acoperite cu saltele şi perne, peste care erau întinse macaturi de lână de Brussa, cu ciucuri de Veneţia pe margini. Lângă zidul despre grădină era un sipet mare, îmbrăcat cu piele de căprioară albastră şi legat cu fier alb, iar dasupra lui era un alt sipetaş mai mic, de lemn de nuc cu flori de sidef. În mijlocul camerei era un scaun de brad cu trei picioare, pe care

erau puse patru sfeşnice de tumbac, cu lumânări de seu într-însele, şi o păreche mucări de alamă, cu care o ţigancă frumuşică lua din când în când mucul lumânărilor, ca să dea mai multă lumină.

În fine, pe la 12 ½ ore turceşti[1] începură invitaţii a sosi. Cel dintâi care sui scara caselor lui Andronache fu hatmanul Costache Cărăbuş, june frumuşel, dar fără spirit, depravat până la măduva oaselor, amic intim şi părtaş al tuturor desfrânărilor lui beizadea Costache. După dânsul veniră spătarul Dimache Pingelescu, om ce se silea cât putea să nu deminţă pronumele său, cămăraşul Stamate Birlic, clucerul Ioniţă Măturică, paharnicul Dimitrache Mână-Lungă şi baronul Nichita Calicevschi. Mai în urmă de toţi veni şi beizadeaua, întovărăşit de treti-logofăt Iordache Zlatonit, un om foarte cunoscut pe timpii aceia prin spiritul său satiric şi plin de originalitate[2].

După ce mosafirii se aşezară pe cele două paturi, o ţigancă bine îmbrăcată şi purtând o scurteică îmblănită, cu gulerul rădicat în sus, se prezintă înaintea lor cu o tavă plină de dulceţe de tot felul; după dânsa venea altă ţigancă ţiind o tavă cu o mulţime de păhăruţe cu vutcă de izmă şi câteva farfurii cu migdale curăţite şi cu năut prăjit. Îndată apoi intră cafegiul boierului, îmbrăcat cu

[1] Două ore după-amiazi.

[2] Acest om original, al cărui nume l-am prescbibat aici puţin, mai în urmă şi-a pierdut minţile şi a vieţuit până în zilele noastre într-o stare deplorabilă.

un minten de postav negru, cusut cu fir, dar fără mâneci, spre a lăsa să se vază braţele sale albe prin cămaşa de borangic subţire şi refecată cu bibiluri; mijlocul lui, zvelt şi mlădios, era încins cu un şal de mătase vărgată, ale cărui extremităţi atârnau cu graţie pe şoldul cel stâng al piciorului; poturii săi de postav vişiniu, cu turiecii de fir, imineii cei stacojii şi fesul cel roşu cu fundă de ibrişim negru, aşezat pe cap cu cochetăria cea minunată a fanarioţilor, făceau din acel june servitor un Ganymed care ar fi putut aţâţa gelozia vechilor zei din Olimpul lui Omer. El venea cu o tavă de argint în mână, pe care erau depuse, în zarfurile lor de filigran, mai multe feligene pline de o cafea de Arabia spumoasă şi parfumată; după dânsul intră ciubucciul cu ciubucele de antep şi de iasomie, din ale căror lulele împlute afânat cu tutun de cel mai ales ieşeau nori de un fum mirositor. Intrarea succesivă a acestor servitori forma o reprezentare pitorească; cunoscând foarte bine regulele ierarhiei, ca slugi de casă mare, ei se duceau mai întâi la beizadea Costache, apoi gradat la toţi ceilalţi, şi-şi împlineau datoriile cu eleganţă şi exactitate. Terminându-se ceremonialul cafelei, mosafirii, ca oameni în treburi, începură a vorbi politică şi a discuta despre pravilile ce se pregăteau pentru ţară de către principele Caragea şi consilierii săi; dar beizadeaua, voind să spargă acea conversaţiune a căria seriozitate ascundea numai minciuni şi linguşiri ce-l făceau să caşte de urât, zise odată:

– Ia ascultaţi, boieri! La ce am venit noi oare aici? Să punem ţara la orânduială sau să ne veselim? Lăsaţi trebile ţării pe seama tată-meu şi a sfetnicilor lui şi aideţi să bem şi să mâncăm!

Apoi, întorcându-se către stăpânul casei, zise:

– Andronache, zi băieţilor să puie masa!

– Numaidecât, Măria ta! răspunse fanariotul cu obicinuitul său aer de înjosire. Iar până atunci, Măria ta şi Domnia lor cinstiţi boieri, treceţi în odaia cealaltă şi vă englendisiţi după plăcere.

Invitaţii trecură în acea odaie care era mobilată cu două sofale turceşti; pe una era o masă rotundă cu picioarele scurte, pe care erau aşezate două sfeşnice şi mai multe perechi cărţi de joc; iar pe cealaltă erau table pentru jocul de şatrange şi pentru ţintar.

Cei mai mulţi dintre invitaţi se aşezară împrejurul mesei cu cărţile. Beizadeaua însă şi cu hatmanul Cărăbuş preferară jocul de şatrange.

– Ce jucăm, boieri? zise cămăraşul Stamate Birlic, manevrând o pereche de cărţi. Facem un otuzbir de englingea până se va găti masa?

– Mai bine o panţarolă, arhon cămăraşe, răspunse Dimache Pingelescu, scoţând o pungulită cu mahmudele din buzunarul de jos al antereului.

– Ştiţi una, boieri? – adăogă baronul Calicevschi, scoţând cu lene vreo trei carboanţe şi câteva rubiele din buzunarul jiletcii, cu otuzbir şi cu panţarolă ne pierdem timpul în zadar, aideţi mai bine să facem un stosişor.

– Dar ce dănănaie o mai fi aceasta, că noi n-am auzit până acum vorbindu-se despre dânsa?

– Stosul, boieri Domnia voastră, este un joc foarte frumos; el n-aduce somn jucătorilor şi ceea ce are şi mai bun este că, în puţin timp, unul sau doi din jucători mătură toţi banii din punga celorlalţi; cu puţină cheltuială de vreme ştii cu ce te alegi.

– Bree! da zdravăn joc!

– Joc voinicesc! zise Pingelescu cu entuziasm. Auzi acolo, să moţăim de somn toată noaptea pentru câteva mahmudele, dodecari sau rubiele câştigate în otuzbir! Arhon baroane, fă bine de ne învaţă şi pe noi acest minunat joc.

– Bucuros, boierii mei, de ce nu? Sunt însă două feluri de stos: unul se numeşte curat stos şi este cam greu; iar cellalt se numeşte „ce cei" şi este mai lesne de învăţat.

– „Ce cei"! Frumos nume! Arată-ne dar cum se joacă acest „ce cei" al Domniii tale!

– Bucuros! Priviţi, boieri! zise Calicevschi, luând în mâni o pereche de cărţi. Unul dintre noi face cărţile, iar ceilalţi – ori câte unul sau mai mulţi deodată – zic celui care face cărţile: „Dă-mi un birlic, dă-mi un zece ochi, un popă, o preoteasă" sau orice altă carte va voi. Cel care ţine cărţile în mână începe a da cărţi puind pe cea dintâi dinaintea celui care a cerut, iar pe cea d-a doua dinaintea sa; şi dacă cartea va cădea dinaintea celui ce a cerut-o, câştigă el, iar de va cădea dinaintea celui care face cărţile, câştigă acesta.

– Să începem acest frumos joc! ziseră mai mulţi deodată.

Baronul Calicevschi, văzând marele entuziasm ce avea boierii pentru acel joc propus de dânsul, simţi în sine o bucurie infernală, pe care o sugrumă în inima sa, căci el văzu succesul planurilor sale de jăfuire asigurat printr-acest mod de prădare, necunoscut încă acelor boieri români şi fanarioţi, ce altfel erau foarte dedaţi la jăfuiri. Luă dar îndată cărţile în mâni şi întrebă:

– Începem, boieri?

– Să începem!

– Luaţi aminte, că fac cărţile!

– Bine, bine!

– Tăieţi, boieri!

Pingelescu tăie cărţile, apoi zise cu semeţie:

– Cinci ochi pe zece rubiele.

Calicevschi începu să dea cărţi, râzând pe sub mustaţă şi cu sânge rece.

– Opreşte-te, strigă Pingelescu, am câştigat, dă-mi rubielele!

– Poftim, boierule, şi îi numără zece rubiele.

Ceilalţi boieri, văzând cu câtă înlesnire se câştigau banii în acest nou joc, începură a juca şi ei şi atât de bine le mergea jocul, încât unii din ei începură să simţă milă de bietul baron, carele plătea neîncetat, cu cel mai mare stoicism, pierderile sale. Dar aceasta era numai o manevră a şiretului muscal; căci după câteva minute, toţi începură a pierde. Agitaţiunea şi zgomotul acestui joc infernal făcu pe beizadea Costache şi pe hatmanul Cărăbuş să părăsească liniştitul joc al tablelor.

– Popă, pe ce am în mână! zise beizadeaua cu mândria aceea plină de fanfaronadă ce este particulară beizadelelor din ţara noastră.

Baronul începu a da cărţi, fără să se preocupe cât de puţin de suma ce putea să aibă principele în mână.

– Ai câştigat, Măria ta! exclamară unanim, cu surpriză, toţi jucătorii.

Beizadeaua deschise mâna şi găsi într-însa cincizeci şi trei mahmudele, care fură plătite cu punctualitate de către baronul.

– Şase ochi pe toată suma! zise beizadeaua.

Norocul fu şi de astă-dată în partea beizadelei. Baronul îl lăsase într-adins să câştige, ca să-l încurce, căci la a treia carte beizadeaua pierdu tot ce câştigase, împreună şi cu banii săi.

Această schimbare de noroc ambiţionă şi mai mult pe Caragea. El scoase din buzunar o pungă plină cu mahmudele [şi funduci] şi, după ce bău un pahar de mastică şi fumă de câteva ori din ciubuc, zise cu ironie:

– Arhon baroane, câte parale ai în buzunar?

– Am de ajuns, Măria ta, ca să plătesc tot ce voi pierde, răspunse rusul cu mândrie.

– Bine!... ia să-mi dai un zece ochi pe punga aceasta!

– E prea mult, Măria ta!

– Fie dar pe jumătate.

Baronul câştigă jumătate din ceea ce se afla în pungă şi la al doilea joc o luă cu totul.

– Eu mă prinz că jocul ăsta are pe dracul într-însul, zise postelnicul Andronache Tuzluc. Auzi acolo! să pierz

eu zece mii de lei într-o clipeală de ochi? Şi unde pui bătaia de piept şi de inimă; unde pui iarăşi acel îndemn nebiruit de a tot cere pe popa şi zece ochi şi a tot scoate la dodecari din pungă, uitându-te la dânşii cum se duc la dracu.

– Ba să mă ierţi, boierule; banii Domniei tale nu s-au dus la dracu, ci în pungă la mine, zise baronul.

– Tot atâta face, arhon baroane, zise beizadeaua cu ironie.

– Aşa, aşa! adăugă hatmanul Cărăbuş, cu un râs înghesuit şi prostatic, ca să linguşească pe beizadeaua.

– Cât ai pierdut, cocoane Andronache? întrebă treti-logofăt Iordache Zlatonitul, sculându-se după sofaua unde şezuse nemişcat tot timpul cât ţinuse jocul.

– Vreo zece mii de lei! răspunse fanariotul cu nepăsare.

– Puţin, foarte puţin. Să trăiască isnafurile şi sărăcimea! N-ai decât să scoţi o cercătură[1] în ţară sau să dai câteva volnicii de furat pe la hoţi şi banii aceştia vor veni la loc înzeciţi!...

– Bravo, Zlatonitule, bravo! exclamă beizadeaua, bătând din palme şi râzând ca un nebun.

– Dar bine, Măria ta, suferi să fiu batjocorit de acest nemernic chiar înaintea Măriii tale? zise postelnicul rănit la biata cinste.

[1] Cercătura era controlul ce făcea guvernul, pe acei timpi, contracciilor cari luau prin sultan-mezat strângerea veniturilor ţării. Din acea cercătură ieşea un rău foarte mare, căci se descoperea abuzuri mari. Contracciii, ca să scape de pedeapsă, cumpărau pe cercători, iar banii ce le dedeau îi aduna tot de la contribuabili.

– De ce te superi, Andronache? Nu vezi că el glumeşte?

– Dar Domnia ta, boier Pingelescule, cât ai pierdut? întrebă iarăşi Zlatonitul.

– Vreo trei mii de lei.

– A zecea parte din preţul cu care îţi vinzi obicinuit iscăliturile ce pui pe anaforalele veliţilor boieri; nu te întrista de această pierdere, căci din mila lui Dumnezeu pricinile se înmulţesc din zi în zi.

Pingelescu plecă capul în jos şi tăcu; dar Zlatonitul se afla în vervă satirică şi hotărâse să biciuiască pe toţi fără milă, căci nu trecu mult şi se adresă către căminarul Stamate Birlic:

– Ia spune-ne, arhon căminare, ai pierdut şi Domnia ta ceva?

– Vreo mie cinci sute de lei; un bagatel.

– Nu e nimic. O să avem vreo câteva podini lipsă la poduri şi vreo sută de oameni cu picioarele scrântite.[1] Dar Domnia voastră, clucer Măturică şi paharnice Mână-Lungă, cum staţi?

[1] Veniturile podurilor se vindeau prin mezat şi Stamate Birlic se afla contracciu. Aceste venituri se compuneau din taxe puse asupra tuturor carelor ce intrau în Capitală. Carul cu marfă de lipscănie plătea bani 240; cel încărcat cu blane leşeşti, bani 180; se lua 6 bani de vadra de rachiu; 12 bani pentru vadra de vin; 45 de bani carul cu postav românesc; 30 carul cu pici de miel; 45 carul cu pici de vacă; 60 carul cu bogasiu; 60 carul cu pici de iepuri; 45 carul cu coase; 60 carul cu braşovenic; 60 carul cu musuluri de Rumeli; 60 carul de arnici; 45 carul cu aba de Podolia; 30 carul cu aba de tuzluci; 60 carul cu sticle ce vin dinlăuntru; 30 carul cu sticle leşeşti; 60 carul cu postav leşesc; 60 carul cu lână de oaie; 60 carul cu lână de capră; 60 carul cu aramă lucrată; 30 carul cu fier; 120 carul cu butii de vin, fie mănăstiresc ori boieresc sau ţărănesc.

– Noi am câştigat[1].

– Se vede că Dumnezeu priveghează asupra văduvelor şi asupra săracilor, căci de pierdeaţi şi voi, apoi negreşit eraţi să vă băgaţi măturile şi mânile voastre cele lungi în lada săracilor şi eraţi să le luaţi hrana şi îmbrăcămintea măcar pe vreo două-trei luni. Dar Domnia ta, arhon baron Calicevschi, de unde ai venit cu acest joc drăcesc, care o să ne aducă în stare să ne pierdem averea, sufletul şi chiar mustrarea de cuget? Nu ştiai oare că Dumnezeu ne-a pedepsit de ajuns pentru păcatele noastre, dându-ne în mâna străinilor care ne-au stricat toate datinile şi obiceiurile noastre cele bune? De ce ai mai venit şi Domnia ta să ne cufunzi în prăpastia ticăloşiei prin jocul Domniei tale cel sărăcăcios ca şi numele ce porţi?

– Ei! ei! nebunule, te-ai trecut! zise beizadeaua atins de vorbele cele aspre ale Zlatonitului.

– Nu, Măria ta, nu m-am trecut şi nu pot să tac, căci sunt român şi văz de acum unde o să ne ducă jocul muscalului acestuia. Boierimea ţării, atât de iubită de norod pentru faptele ei cele frumoase, fiii acelor stâlpi ai ţării cari au jertfit avuţia şi şi-au dat chiar viaţa pentru ţară, o să ajungă să vânză mere pe pod ca precupeţii, iar cei mai slabi dintre dânşii o să-şi piarză cinstea şi sufletul, vânzându-se la cei ce le vor da bani de cheltuială la neavere! Da, boierilor, jocul acesta o să vă piarză...

[1] Acești doi boieri se aflau casieri la cutia de milostenie.

Muşcăturile Zlatonitului ar fi mers mult mai departe, dacă în momentul când voia să reînceapă n-ar fi intrat Păturică, invitând pe mosafiri la masă.

Beizadeaua se îndreptă către camera de mâncare, urmat de toţi ceilalţi mosafiri, se puse la masă şi toţi începură a gusta din bucatele cele delicate ale grecului şi a bea din vinurile cele mai alese ale ţării. Dar când ajunseră pe la friptură şi poame, începură lăutarii a cânta cele mai frumoase şi mai patetice cântice de masă[1].

Toţi oaspeţii ascultau pe lăutari cu mai multă sau mai puţină băgare de seamă; numai Caragea şi hatmanul Cărăbuş păreau mai agitaţi decât toţi ceilalţi. Aceasta se vedea din mişcările capului, din alterarea feţei şi mai cu seamă din desele oftări ce ieşeau din piepturile lor. Vinul cel tămâios de Cernăteşti, turnat necontenit în gâtlejul boierilor, începu să-şi facă efectul său. Oaspeţii noştri, cari până aci mâncau şi beau liniştiţi ca cei şapte filosofi ai Eladei, prinseră la limbă şi deveniră mai zgomotoşi decât nemţii cei beţi. Respectul ce aveau asupra beizadelei se mai slăbise; unii cântau, alţii îndemnau pe baronul Calicevschi să înceapă iarăşi minunatul joc care cu puţin mai înainte le uşurase pungile; numai beizadeaua şedea liniştit şi din când în când arunca câte o vorbă de spirit în socoteala bieţilor oaspeţi, carii, cu toată ameţeala

[1] Pe atunci muzica română se compunea din arii de joc şi arii de delectare, numite cântice de masă.

vinului, erau siliți să sufere, temându-se de a nu trage asupră-le urgia domnească.

În fine, cina se termină și mosafirii părăsiră casa. Postelnicul Andronache, după ce dete câteva instrucțiuni lui Păturică, se puse și el în sanie și se duse la chera Duduca.

Capitolul XVI

Fă-te om de lumea nouă, Să furi cloşca după ouă!

Să părăsim partea de sus a caselor postelnicului, căci nu mai are niciun interes pentru lectorii noştri, şi să ne coborâm în partea de jos, sau mai bine în beciuri, ca să vedem ce face Dinu Păturică.

Acest ambiţios ciocoi, nevoind a se lăsa nicidecum mai jos decât stăpânul său, pregătise şi el o cină, la care invitase pe câţiva din cei mai de aproape amici ai săi.

Camera în care dedea el ospăţul era împodobită cu două paturi turceşti înfundate, peste care erau puse saltele de lână acoperite cu chilimuri vărgate de Idirné (Adrianopole), cusute pe margini cu ciucuri de bumbac alb; pe lângă pereţi erau puse perne îmbrăcate cu cit tocat[1]; prin înghiurile acestor paturi erau aşezate perniţe mici împlute cu puf, pe ale căror feţe albe de batistă se vedeau mai multe arabescuri cusute cu fir şi mătase, iar pe una dintr-însele erau cusuţi doi amoraşi, ţinând în mâni o ghirlandă de flori, în al căreia mijloc era o inimă pătrunsă de două săgeţi şi inscripţia aceasta: Μὴ μὲ ξεχνὰς![2]

[1] Cel mai scump cit de pe atunci.

[2] Nu mă uita (*n. ed.*).

Zidul de lângă pat era acoperit cu un covor de Brussa, pe care stau spânzurate în cuie o puşcă arnăuţească ghintuită, legată la maşină cu o sangulie cusută cu fir, şi două părechi pistoale băgate în tocuri de piele, ornate tot cu fir. Mai în jos, tot pe acel părete, erau atârnate două săbii turceşti cu mânerile de sidef, iar în mijlocul lor era aşezat un cauc oltenesc de hârşie neagră de miel, al cărui fund era cusut cu fir de cel bun peste postav roşu şi lăsa să atârne în jos o fundă de fir lucrată cu mare gust.

Cele două ferestre despre uliţă erau împodobite cu mai multe glastre de flori, printre care se deosibeau mai ales maghirani, trandafiri şi câţiva endrişaimi, ce împleau atmosfera camerei de un miros nu aşa plăcut, cât era de pătrunzător.

Pe lângă pereţi erau puse în rând câteva scaune de Braşov văpsite şi un sipet mare, legat în bande de fier alb peste piele de căprioară albastră.

La o înălţime oarecare a unuia din pereţi era un dulap mic săpat în zid, în care se afla depusă mica bibliotecă a ciocoiului, compusă din câteva cărţi greceşti şi româneşti, printre care figurau: *Proorocia lui Agatanghel, Filosoful Sintipa, Alixandria, Tilu Buhoglindă* şi alte capete d-opere ale literaturii naţionale de pe atunci, cărţi glumeţe care, prin anecdote de spirit şi poveţe filosofice, făceau petrecerea favorită a poporului.

Masa de mâncare era aşezată între două paturi şi împregiurată cu scaunele pe care erau să şează onorabilii oaspeţi ai lui Păturică.

Pe masă erau rânduite o mulţime de farfurii cu mezelicuri de tot felul: marinată de stacoji, farfurioare mai mici cu icre proaspete de morun, licurini jupuiţi, sardele muiate în untdelemn de Mitilene amestecat cu piper şi zeamă de lămâi de Messina, măsline dulci de Tessalia, grămădite în formă piramidală, icre tari de chefal, smochine de Santorini, halva de Adrianopole; nimic din delicateţile gastronomice ale Orientului nu lipsea pe masa ciocoiului, mai împodobită chiar decât a stăpânului său. Toate aceste mezelicuri erau aşezate după o regulă militară, având la fiecare distanţă de două palme câte o carafă cu vin galben de Drăgăşani, cu pelin roşu din viile Mănăstirei Bistriţa şi cu vinuri orientale de diferite colori şi gusturi, fără a lipsi papornițele[1] cu anason de Chio şi cu mastică de Corint. În fine, Păturică luase dispoziţiuni ca oaspeţii săi să nu cerce cea mai mică lipsă întru îndeplinirea gustului lor rafinat.

Dacă cineva ar fi văzut luxul ce domnea la masa postelnicului şi la a vătafului său de curte, fără îndoială s-ar fi convins că ospăţul slugei întrecea în toate pe al stăpânului şi daca s-ar fi gândit mai serios la mizeriile acelor timpi de tristă memorie, ar fi zis,

[1] Butilii îmbrăcate cu papură.

împreună cu noi, că fanariotul n-avea de ce să se plângă pentru pagubele ce-i făcea vătaful său de curte, căci banii ce se cheltuiau în aceste ospeţe nu erau ai săi, ci ai săracilor şi ai văduvelor căzuţi victimă nesaţiului său de averi.

Între oaspeţii de căpetenie invitaţi de Păturică figurau: Tudor Ciolănescu, vătaful de curte al banului Grigorie B...; Neagul Chioftea de la banul Constantin Băl...; Zamfir Ploscă de la Isaac R...; Vlad Boroboaţă de la F... şi alţi mai mulţi, aleşi dintre coriferii ciocoismului şi ai hoţomăniilor bucureştene dupe atunci.[1]

După ce se duseră mosafirii postelnicului pe la casele lor şi el la amanta sa, Păturică se coborî în odăile de jos şi se puse la masă cu prietenii săi.

Patru ţigănaşi, curat îmbrăcaţi, aduceau bucate la masă, şi două ţigance tinere şi frumuşele erau însărcinate a turna prin pahare nectarul care, de la căderea zeilor din Olimp încoace, a luat prozaicele nume de vin şi rachiu.

Una dintr-aceste două copile luă după masă o paporniţă cu anason şi, împlând mai multe feligene, dete fiecăruia din oaspeţi câte unul. Oaspeţii, sorbind

[1] Ion Ghica, în scrisoarea *Şcoala de acum 50 de ani*, pretinde că nu numai personajele sunt reale, ci şi numele lor. Filimon cunoscându-i pe „Tudor Ciolănescu, vătaful de curte al banului Grigore Bălcanu, pe Gheorghiţă Maţe-Goale de la Filipescu-Buzatu, pe Neagu Chioftea al banului Constantin Bălăceanu, pe Stănică Găvan din curte de la Modroganu, pe Zamfir Ploscă de la Isac Rallet, pe Gheorghiţă de la armaşu Manu etc." (*Opere*, ed. cit., vol. I, p. 159) (*n. ed.*).

rachiul, căzură pe farfuriile cu mezelicuri precum cad lăcustele peste holdele plugarilor.

Dinu Păturică observă aceasta şi, cu oarecare nerăbdare, în calitatea sa de ospătator, strigă cu un glas ascuţit şi obraznic:

– Aduceţi ciorba, bre!

– Numaidecât, cuconaşule! răspunseră ţigănaşii, plecând toţi deodată, ca să arate mai mult zel. După câteva minute, ei puseră pe masă un castron colosal plin cu ciorbă de ştiucă fiartă în zeamă de varză cu hrean; pe urmă aduseră două farfurii lunguiețe cu mihalţi şi păstrăvi rasol, muiaţi în oţet şi untdelemn, aduseră mai multe vase de cositor pline cu iahnii, cu plachii, cu morun gătit în măsline şi foi de dafin, cu crapi împluţi cu stafide şi coconare şi alte felurite mâncări care se ziceau în vechime bucate cu cheltuială.

Vinul asemenea curgea fără încetare din pahare şi aluneca pe gâtul ciocoilor cari, la fiecare deşertare de pahar, strigau:

– Să trăiască nenea Păturică!

Numai Vlad Boroboaţă sta trist şi tăcut.

– De ce, mă Boroboaţă, de ce stai bosumflat? Ori ţi s-au înecat niscaiva corăbii cu marfă? zise Neagul Chioftea, cel mai zgomotos dintre toţi oaspeţii.

– Parcă eşti o mircasă, adăogă Tudor Ciolănescu.

– Închină cu noi, bre! Fă-te om de lumea nouă, să furi cloşca după ouă! ziseră toţi ciocoii deodată.

– Ei bine, răspunse Boroboață, împleți-mi un pahar să închin și eu cu voi!

Paharul se împlu și se dete în mâna lui Boroboață, carele, ridicându-l în sus, zise:

– În sănătatea săracilor țărani, cărora le dăm fum de ardei și le punem fierul roșu pe piept, ca să le luăm bănișorii din pungă! Să trăiască văduvele și copiii cei sărmani, cărora le luăm pânea din gură, ca să mâncăm noi, ăștia, pește de Țarigrad, halvale de Idirné și să bem vin chipriotic!... În sănătatea țării întregi, pe care am lăsat-o în sapă de lemn!...

Zicând aceste cuvinte, trânti paharul pe masă și căzu iarăși în cugetările sale de mai nainte.

Toastul lui Vlad Boroboață și amărăciunea cu care el pronunță vivatul său cel sinistru făcură în inima ciocoilor tot acea impresiune ce făcu odinioară literele de foc regelui Babiloniei, Baltazar, și oaspeților săi cei desfrânați.

Vătafii de curte se uitau unul la altul cu niște priviri sperioase, ce dovedeau îndestul cât de adevărate erau cele zise de Boroboață. Numai Dinu Păturică ascultă acest strigăt al mustrării de conștiință fără ca să se turbure câtuși de puțin, ba încă el aruncă asupra lui Boroboață o privire disprețuitoare și, dând într-un râs sardonic, curmă tăcerea cu aceste cuvinte:

– Cinstiți boicri! Nu vă sinorisiți lui Boroboață, căci este cam nebun, sărmanul. Cine știe ce babă l-a

obrocit[1]. Să bem, fraţilor, şi să lăsăm pe Boroboaţă să spuie la cazanii cât va voi. Apoi întorcându-se către slugi: Aduceţi, bre, vin tămâios de Cernăteşti.

– Şi de cel de Drăgăşani! adăogară ceilalţi.

Sticlele se umplură cu tămâioasă într-o clipă şi veselia renăscu în sânul oaspeţilor ameţiţi de băuturi şi îmbuibaţi de grasele mâncări orientale.

Această cină, compusă toată din plăceri de contrabandă, ţinuse câteva ore şi, cu tot vinul ce se băuse, niciunul dintre ciocoi nu se îmbătase desăvârşit; ei ajunsese numai la gradul acela al beţiei când omul devine vesel şi spune adevărul fără rezervă. Astfel dar, unii vorbeau, alţii cântau, lovindu-se unii pe alţii, în glumă, cu gloanţe de pâne; numai Vlad Boroboaţă sta cufundat în nişte cugetări sinistre, pe care le întrerupea câteodată cu un surâs amarnic. Dinu Păturică, ce-l privea cu o vădită nemulţumire, observând că acea beţie tristă a oaspelui său putea să influenţeze mai tare asupra celorlalţi şi să stânjinească libera explozie a veseliei lor, se sculă, în sfârşit, strigând:

– Ei bine, boieri, vă văz cam pe gânduri; eu v-am chemat aci ca să ne veselim, iar nu ca să ne punem cenuşe în cap şi să ne plângem păcatele ca proorocul Iona din Scriptură! N-aveţi bucate? N-aveţi vin? De ce dar staţi ca nişte curci plouate? Mai aduceţi, bre, marinată de barbuni şi vin de Tenedos, să ne veselim cât

[1] A obroci, după limba poporului d-atunci şi chiar de astăzi, este a fermeca, a îndobitoci.

ne îmblă moara, că destul ne vom pocăi la bătrâneţe. Iar tu, cobe rea, du-te de fă cazanii la biscrică, iar nu în casa mea!... Auzit-ai tu?

– Bravo, nene Păturică, ai dreptate! Să se ducă la dracu acest dăscăleci care ne-a stricat cheful cu iticaua lui.

– Da, la dracul! exclamară toţi deodată.

– Iar noi să ne veselim ca nişte oameni de ispravă, adaose Păturică.

– Şi să vorbim de trebşoarele noastre, răspunse Neagul Chioftea, curmându-i vorba. Ştiţi, boieri, că am cam ajuns în vremea de apoi! Parc-mi-se că stăpânii noştri au cam băgat de seamă că le mâncăm stările şi s-au pus pe economie. Alte dăţi, când le înfăţişai catastihul, nici că se uitau pe dânsul şi-ţi împleau mâna de rubiele; iar acum te ţine câte trei-patru ceasuri în picioare şi te descoase din toate încheiturile ca pe hoţii de cai.

– Bine vă face, ciocârlanilor! zise Păturică râzând.

– Ce-ai zis? întrebă Neagul Chioftea cu mirare.

– Am zis că vă face foarte bine, căci nu ştiţi să furaţi.

– Noi nu ştim să furăm? observă Chioftea cu un zâmbet de ironie.

– Da, da, voi! replică cu siguranţă. Sunteţi nişte bojogari[1].

– Daca este aşa, apoi învaţă-ne tu meseria.

[1] Hoţi proşti.

– Bucuros. Ia spuneţi-mi, boieri dumneavoastră, aţi citit vreodată cartea numită *Floarea darurilor?*

– Nici n-am auzit vorbindu-se de dânsa.

– Aveţi dreptate, nu s-a tălmăcit încă în limba românească[1] şi voi abia ştiţi să citiţi româneşte. Ascultaţi dar şi pricepeţi; în acea carte este o istorioară plină de noimă, care începe cam aşa: „A fost odată un împărat de la Hindiile Răsăritului sau de prin Ţara Sacâzului[2]. Acel împărat avea şaptezeci şi cinci de copii, tot unu şi unu. Ajungând însă la adânci bătrâneţe, el chemă pe fiul său cel mare şi-i zise să facă un snop de şaptezeci şi cinci de nuiele şi să-l

[1] Informaţia este cronată; la acea dată, *Floarea darurilor* era tradusă în româneşti de trei secole. Antologie de cugetări, sfaturi şi istorioare cu tâlc culese din opera filosofilor antichităţii şi a scriitorilor bisericeşti, de la Platon, Aristotel şi Seneca la Sf. Augustin, şi chiar din cea a filosofilor medievali (Avicenna, de pildă), alcătuită de benedictinul Tommaso Gozzadini în sec. al XIII-lea, cartea a fost tradusă din italiană în româneşti, după cât se pare, de un dregător de la Curtea lui Ştefan cel Mare, la sfârşitul sec. al XV-lea. Urme ale acestei traduceri, pierdută astăzi, se păstrează doar într-o versiune rusă care avea la bază intermediarul românesc. Cartea s-a mai tradus o dată, din greceşte, şi s-a tipărit de Antim Ivireanu la Snagov, în 1700; alte ediţii apar în 1807, 1808, 1834 etc. S-a răspândit şi prin foarte numeroase manuscrise (cf. N. Smochină şi N. N. Smochină, *O traducere românească din sec. al XV-lea a cărţii „Floarea darurilor"*, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXX, 1962, nr. 7-8, p. 712-738; N. Cartojan, *„Fiori di virtù" în literatura română*, Bucureşti, 1928; I. C. Chiţimia şi Dan Simionescu, *Cărţile populare în literatura română*, Bucureşti, 1962, vol. II, p. 275-286). Istorioara lui Păturică nu se află însă în *Floarea darurilor*; aflându-şi originea în *Biblie*, ea s-a răspândit în folclorul tuturor popoarelor (*n. ed.*).

[2] Insula Chio.

aducă înaintea sa. Porunca se îndeplini într-o clipă; împăratul chemă atunci pe toţi fiii săi şi le zise: «Eu am îmbătrânit şi peste puţin o să mor; aş voi însă ca, înaintea morţii mele, să las întinsa mea împărăţie aceluia dintre voi care se va dovedi mai tare şi mai priceput. Hotărăsc dar ca acela care din voi va putea să rupă deodată această legătură de nuiele, acela să ia împărăţia după moartea mea!» Feciorii de împărat se priviră mai întâi unii pe alţii cu mirare şi apoi se cercară pe rând şi fiecare în parte să rupă legătura de nuiele, dar niciunul nu putu. Împăratul îi privi râzând şi le zise: «Daca nu le puteţi rupe deodată pe toate, apoi rupeţi-le câte una în parte». Copiii se supuseră la noua poruncă a tatălui lor şi în puţină vreme toate nuielele fură rupte. «Ascultaţi, dragii mei copii – adaose atunci împăratul – acest snop de nuiele sunteţi voi; dacă veţi rămâne uniţi după moartea mea, nimeni nu vă va birui; iar dacă vă veţi despărţi, va veni vrăjmaşul şi va face din voi aceea ce făcuraţi dinaintea mea cu aceste nuiele.»"

Păturică se opri şi, privind câteva momente pe tovarăşii săi cu ochi pătrunzători, îi întrebă: Ei bine, boieri Domnia voastră, cum vi se pare această istorioară?

– Foarte frumoasă, ce e dreptul, dar n-are a face nimic cu necazurile noastre, răspunse Chioftea.

– Vă înşelaţi, fraţii mei, adaose Păturică cu un aer de superioritate. Daca voi aţi fi urmat paradigma acestei istorioare, nu craţi să vă plângeţi acum că stăpânii voştri v-au prins cu ocaua mică.

– Ei bine, învaţă-ne tu ce să facem.

– Să vă învăţ, căci, uite, sunteţi proşti ca nişte băieţi luaţi de procopseală. Voi vă adunaţi în toate zilele la cafeneaua de la Dorobănţie. Aşa este ori ba? Spuneţi!

– Ba aşa. Ne adunăm în toate zilele, precum zici.

– Ar fi de mare folos pentru voi ca, înainte de a părăsi cafeneaua, să puneţi nart[1] la toate lucrurile ce veţi târgui, ca să ştie fiecare din voi cât are să încarce la socoteală.

– Vorbeşte mai deslușit, că nu te înţelegem!

– Iată ce voi să vă zic: să ne închipuim că pentru curtea unuia dintre stăpânii voştri se cumpăra câte douăzeci şi cinci oca de carne pe zi. Ei bine, preţul nu poţi să-l încarci, căci carnea este cu nart (preţ fix); dar poţi să încarci la suma ocalelor, cumpărând mai puţine şi trecând la socoteală mai multe. Cu pânea faci tot

[1] Din vechime şi până la Regulament, carnea, pânea şi lumânările se vindeau la contracţii cu apalt şi se însemna în contract preţul fix, şi câţi din măcelari sau brutari se dovedeau că vând cu cântare strâmbe sau articole proaste se dedeau prin târg şi se ţintuiau de urechi pe la răspântii.

Să explicăm acum ce însemnează „darea prin târg". Această tortură se urma astfel: culpabilul era dezbrăcat până la brâu; mâinile îi erau legate cu o funie de care îl trăgea un arnăut al spătăriei, pe când altul îl lovea cu nuiaua peste spate, strigând tare: „Cine va face ca dânsul, ca dânsul să pată", şi astfel îl plimba prin tot oraşul.

așa. Vânatul și păserile nu au nart: curcanul se vinde un leu, punc-l șaptezeci de parale; gâsca, ipac (*idem*): găina și rața se vând câte o leiță, pune-le câte un leu și cinci. De la untdelemn, zahăr, cafea, tutun, poame și chiar de la zarzavat puteți să vă folosiți în două feluri, adică adăogând la suma ocalelor și la preț...

– Fleacuri, nene Păturică, fleacuri! Din aceste nimicuri cineva abia își scoate zilnicile cheltuieli. Nouă, mă rog dumitale bun, ne trebuie bani mulți, stări mari, ca să scăpăm de slugărie.

– Și cutezați voi să numiți nimicuri cheltuiala cuiniei, acel izvor nesecat din care un om cuminte poate în scurt timp să facă stare mare? Bree! Da proști mai sunteți!... Să vă fac o socoteală cu tahmin (aproximativă), ca să vedeți cât de mult vă amăgiți.

– Fă-o, nene Dinule, să vedem ce bazaconii sunt acestea ce ne tot spui.

– Cioară, adu călimări și hârtie!

La aceste cuvinte, un țigan ce dormita lângă sobă se scula răpide și aduse numaidecât hârtie și o pereche călimări de argint cu coadă. Păturică deschise coada călimărilor, scoase un condei de pană de curcă cu felurimi de flori făcute dintr-însul și, după ce dete pe țigan afară, urmă într-astfel:

– Ei bine, boieri, fiți cu băgare de seamă, că am să vă fac o socoteală cu tahmin, ca să vedeți că vorba mea

e vorbă; şi ca să nu ziceţi că măresc sumele, voi începe chiar de la casa stăpânului meu. Aşadar, scriu aci:

FOAIE DE SOCOTEALĂ A CURŢII MARELUI POSTELNIC ANDRONACHE TUZLUC	Socoteala dreaptă		Socoteală încărcată	
Luni, ianuarie în 8, 1817 (bunioară)	talere	bani	talere	bani
Treizeci oca carne, câte 10 parale ocaua, fac	5		7	60[1]
Douăzeci pituşti pentru masă	1		1	
Morcovi, pătrunjel, ceapă, făină, orez şi piper	2	30	3	90
Ciriviş	2		3	90
Embaliar şi alte mirodenii		30	1	
Doi curcani	3		6	
Cinci claponi	5		7	60
Patru limbi afumate	4		6	
Şase ghiudeni	6		8	60
Zece licurini	5		7	60
Sardele	4		6	
Icre negre de Taigan	6		8	30
Arpagic şi usturoi pentru stufat	1		1	60
Apă de Filaret pentru boieri	1		1	30
Apă de gârlă pentru slugi	2		3	
Statide şi coconari	2		3	
Ouă pentru ochiuri şi jumări	1		1	60
Sare		12		18
Oţet	1		1	30
Struguri şi mere creţeşti	2	30	3	30
Varză pentru calabală[2]	1		1	60
Imiclicul oamenilor[3]	3		4	
Fac peste tot cheltuiţi	57	72	87	18
Să scădem cheltuiala cea dreaptă din cea încărcată		57	72	
Rămâne câştig curat		29	66	

[1] Aci încărcătura vine de la ocale.
[2] Se înţelege slugile peste tot.
[3] Imiclicul este porţia de pâne ce se dă fiecărei slugi pentru o zi.

Să înmulţim acum acest câştig cu zilele anului şi veţi vedea că dă o sumă de talere 10 785, bani 90. Această sumă vine numai de la cuinie; dar unde puneţi Domnia voastră îmbrăcatul ţiganilor, cumpărătoarea orzului, a fânului, a cărbunilor, a lemnelor şi altele mai multe de felul acesta, care aduc pe an alţi opt sau zece mii de lei cel puţin?

– Toate aceste gheliruri le ştim, sunt bune, nu tăgăduim, dar vin cu ţârâita. Noi voim să ne arăţi vreun mijloc prin care să câştigăm sume mari în puţin timp, ca să ne cumpărăm moşii şi acareturi, să ne facem şi noi boieri ca stăpânii noştri.

– Eu v-am arătat mijloacele cele mai lesnicioase; aflaţi voi altele mai bune.

– Şi ce am putea să născocim noi mai mult decât tine, care ştii câte în lume şi în soare?

– Mă linguşiţi, hoţomanilor; dar fiindcă am început, cată să şi sfârşesc. Ascultaţi! Voi ştiţi, ca şi mine, că boierii noştri trăiesc în desfrânări şi se ţin numai de zavistii (intrigi), ca să dea pe domni jos după scaun, crezând că cei noi, ce vor veni, îi vor pune în trebi mai mari sau le vor da ţara pe mână, ca s-o mulgă şi mai tare, iar la averile lor, rămase de la părinţi, nici că se gândesc. Ei au moşii şi nu le cunosc hotarele, nici venitul ce poate să dea pe tot anul. Au vii, fără să le ştie numărul pogoanelor, au zalhanale, heleştaie, livezi de pomi şi câte altele de felul acesta, pe care le arendează pe nimic; iar arendaşii, nemulţumiţi cu un

câştig de sută la sută, scos din spinarea ţăranilor, dărapănă pădurile şi acaretele moşiilor, ba de multe ori înstrăinează chiar din pământul moşiei. Toate acestea, boieri Domnia voastră, sunt o comoară nesecată, din care un vătaf de curte işchiuzar poate, în scurtă vreme, să ajungă bogat ca Iov din *Biblie*.

– Şi ce trebuie să facă el, ca să se folosească din toate acestea? întrebară toţi ciocoii deodată, complectându-se în dezvoltările ce le da Păturică cu atâta elocinţă.

– Nimic, de tot nimic! răspunse Dinu Păturică, răsucindu-şi mustaţa şi surâzând cu mândrie.

– Nu tc înţelegem.

– Lăsaţi-mă să isprăvesc şi veţi înţelege. Când se apropie vremea arenduirei moşiilor, înţelegeţi-vă mai întâi cu arendaşul cel vechi. Spuneţi-i că pe toată ziua vin câte doi-trei muşterii ca să ia moşiile cu arendă îndoită şi că numai din pricina prieteşugului îi goniţi pe toţi; scoateţi chiar muşterii mincinoşi şi veţi vedea cum o să-şi deschiză grecul punga şi o s-o verse într-a voastră. Osebit de aceasta sunt ispăşaniile de păduri, facere de hanuri, mori şi altele mai multe, din care aţi putea să câştigaţi sume însemnate, numai să ştiţi să pipăiţi lucrul cumsecade. Aşa, dragii mei, trebuie ca fiecare dintre voi să se facă om de lumea nouă, ca să ştie a fura cloşca dupe ouă!

Capitolul XVII

Muzica şi corografia în timpul lui Caragea

Pe când Păturică se ocupa cu predarea acestei lecţii de comunism practic, deodată se auzi răsunând în spaţioasa anticameră amestecul unor sunete ascuţite şi îngânate; o pereche de lăutari începuse a cânta din gură şi din viori melodia adaptată pe versurile următoare:

Cine la amor nu crede
N-ar mai călca iarbă verde,
Să calce tot fân uscat

şi pe la timpi se auzea câte un oftat.

– Pui prinsoare că este diavolul de Neculăiţă, ziseră unii din oaspeţi.

– El trebuie să fie! Şi ciocoii alergară către uşă, ca să priimească pe confratele lor.

Ei nu se înşelau, căci abia ce deschiseră uşa, ei văzură pe Neculăiţă, vătaful de la armaş M..., sosind vesel în fruntea lăutarilor.

– Nenea Neculăiţă! exclamară toţi.

– Eu, bre! şi cu mine! Ce gândeaţi voi c-o să scăpaţi de mine? Unde e procopsitul de Dinu să-i mulţămesc de cinste?

– Îţi cer de o mie de ori iertăciune că nu te-am proscalisit la masă; sunt vinovat, ce e dreptul, dar m-am gândit că aveţi ziafet pentru coconul Andrei de la Domnia voastră şi credeam că n-o să poţi veni.

– Nu este nimic. Porunceşte tu numai să-mi aducă şi mie de mâncat şi de băut.

La un semnal al lui Păturică, masa se împlu din nou de bucate şi de vinuri proaspete.

Vătaful armaşului începu să bea şi să mănânce cu o mare poftă; iar după ce se cam ameţi şi dânsul, începu să vorbească şi verzi, şi uscate.

– Ştiţi voi una, bre? zise el. A dat norocul peste mine. Boierul a hotărât să-şi facă case noi şi m-a însărcinat pe mine cu strângerea celor trebuincioase pentru zidire.

– Ei! şi ce iese d-acolo? zise Păturică cu un aer de invidie.

– Tocmai tu mi-o zici aceasta? Ai uitat oare parimia grecului: „Τρίς ἑπτὰ εἴκοση ἕνα πὰρ' ἐσή δῶς μὲ κ'ἐμὲνα".[1] He, he! Unul e Neculăiţă, nu sunt doi. O să-mi fac o păreche de case să le întreacă pe ale armaşului; saraiuri, bre, nu glumă!

– Să-ţi ajute Dumnezeu! ziseră ciocoii.

– Aşa să fie! D-aceea am şi gust de veselie. Am venit aci ca să petrecem; aideţi dar să tragem un danţ d-ale tătăreşti, adăogă Neculăiţă sugând un pahar cu vin.

– La horă! repetă cu zgomot adunarea întreagă.

[1] De trei ori şapte fac douăzeci şi una; mie douăzeci şi ţie să-ţi dau una. Astfel se traducea acest text grecesc în timpul lui Caragea. [Corect: Trei ori şapte fac douăzeci şi unu; ia şi tu, dă-mi şi mie! (*n. ed.*)]

Păturică chemă pe un țigan și, după ce îi șopti câteva cuvinte la ureche, intră și el în hora ce se și începuse.

Era foarte curios lucru a vedea pe ciocoii noștri cu pulpanele antereilor rădicate în brâu, ca să lase picioarelor libertatea de a lucra după cerințele jocului; cu ceacșiri roșii, cu meși și papuci galbeni; încinși cu taclite așezate astfel încât le acoperea pântecele și o parte din piept; cu fermenele de postav de diferite fețe, lăsate pe spate; rași la cap și cu fesurile puse cam pe ceafă; era curios lucru, zicem, a privi efectul grotesc al acestor costume dizgrațioase, mai ales că poza jucătorilor plecați cam pe spate și aerul lor de gravitate în dant îi făccau cu mult mai ridicoli de ceea ce crau în realitate.

Vinul, vorba și în cele din urmă sunetele lăutarilor deșteptase în oaspeții lui Păturică un gust de petreceri, care nu poate fi niciodată complect când în mijlocul bărbaților lipsește femeia, cea mai plăcută dezmierdare în asemenea cazuri.

– Petrecerea fără femei este ca nunta fără lăutari! zise Chioftea, cu o aprindere ce se vedea răspândită în trăsurile fetei sale.

– Da! da!... Ne trebuiesc papucii roșii! adaoseră ceilalți.

– Las' c-am luat eu măsuri și pentru aceasta, răspunse Păturică.

– Aşa este, dar noi vrem lucru bun, iar nu tălanițe din Scaune[1].

– Tăceți, c-au să ne vie tot puişori aleşi. Arghira, Rozolina, Calmuca[2] ...

– Bravo, nene Păturică! Să trăieşti cât Turnul Colţii!

Nu trecu mult şi se auzi un zgomot de trăsură în curte. Păturică ascultă cu atenţiune şi, încredinţându-se bine, zise cu cnfaz ciocoilor:

– Iată, boieri Domnia voastră, vin şi chiramele[3] şi, ca să nu rămâi mai jos decât nenea Neculăiţă, v-am adus şi muzica nemţească.

– Aferim, nene Păturică! Tu nu faci lucrurile pe jumătate.

Uşa camerii se deschise şi intrară mai întâi trei fete îmbrobodite la cap cu tulpanuri albe şi înfăşurate cu nişte scurteici căptuşite cu blană, ca să poată învinge asprimea gerului. Aceste femei, după ce salutară pe ciocoi şi schimbară cu dânşii câteva glume, îşi scoaseră blănile şi-şi descoperiră capetele.

[1] Pe timpii aceia, şi chiar mai în urmă, se numeau tălanițe femeile cele mai degradate şi mai ordinare; mahalaua Scaunelor era cartierul femeilor de felul acesta.

[2] Acestea erau Aspaziile şi Ninon de Lenclos din timpii lui Caragea; mai cu seamă Arghira, prin rara ei frumusețe, devenise un ac magnetic, care trăgea la sine pe toți junii; unii susțin că chiar domnitorul Caragea îi da vizite secrete.

[3] Chiramo pe românește însemnează: doamna mea, cocoana mea; la înmulțit: chiramele, adică cocoanele sau doamnele.

Scoţând acele îmbrobodeli ce le dau înfăţişarea unor femei ieşite din haremurile turceşti, cle rămaseră cu feţele astfel precum le făcuse Dumnezeu, adică tinere şi plăcute ca ale unor zâne.

Arghira, cea mai frumoasă din toate, purta o rochie de mătăsărie ca arderea Moschii, cu trei rânduri de mangeturi pe poale, cu mânicile strimte şi cu pieptul închis. Era încinsă cu un colan[1] de canavăţ roşu, cu paftale mici de aur; la gât avea un şimizet cusut la ciur; capul îl avea acoperit cu un fes alb cu fundă de mătase neagră şi legat cu o sangulie albă cusută cu fir, ale cării căpătâie, înnodate la partea dreaptă a capului, formau o floare de o formă originală; picioarele îi erau încălţate cu ciorapi de Lipsca, foarte albi, şi pantofi de saftian negru cu funde roşii de mătase; la gât avea şi trei şiruri de mărgean ales, iar la urechi atârnau o păreche de cercei lucraţi în aur şi diamante; pe deasupra tutulor veştmintelor purta o fermenă de catifea neagră, scurtă până la talie şi cusută cu fir în mangà.

Calmuca era îmbrăcată mai tot asemenea, cu deosebire numai că avea capul gol şi două coade pe spate ca fetele mari; iar Rozolina, credincioasă tradiţiilor patriei sale, purta costumul german al epocei acelia.

[1] Colan se numeşte încingătoare.

Îndată după dânsele intrară şi cei optsprezece ţigani ce formau muzica nemţească a Niculescului[1], cari, după ce se puseră în regulă, începură a suna mai întâi marşul zis al lui Napoleon şi alte piese muzicale de recreaţiuni foarte la modă pe atunci; apoi începură a cânta menuetul[2].

Ciocoii, luând pe rând damele la joc, se deteră cu furie la toate exerciţiile corografice obicinuite în timpii aceia. Monotonul menuet, danţul clasic al saloanelor europene, săltătoarea cracoviană a leşilor, cotilionul franţuzesc, valţul nemţilor şi ecosezul adus din fundul Britaniei, toate aceste danţuri etnografice deteră prilej pe rând oaspeţilor noştri de a-şi arăta măiestria; dar se vede că aceste inovaţii străine nu erau

[1] După informările ce am, în timpul lui Caragea existau două muzici europene în ţară: una a lui Niculescu, în Bucureşti, şi alta a lui Crisoscoleu, la Buzău. Fiecare din membri ce alcătuiau aceste corpuri armonice avea câte un nai (*fistula Panis*) aşezat dinaintea buzelor, cu care executau melodia sau terţiele şi sextele armonice ale piesei puse în executare. Osebit de acest instrument accesoriu, fiecare artist în parte era obligat a suna câte un instrument de coardă, adică violină primă, violină secundă, violă, violoncel şi chiar contrabas, tobe mari şi tobe mici; numai maestrul dirijetor era apărat de această datorie; el suna numai violina şi indica celorlalţi timpul muzicei şi diferitele nuanţe de efect.

Sunetul ce producea această adunătură de instrumente nu corespundea în mare parte la tot ce se cere de la o bună orchestră din zilele noastre; cu toate acestea, servea de minune pentru muzica de danţ.

[2] Pe timpul lui Caragea erau la modă multe danţuri străine; balurile ce se dedeau prin casele boierilor celor mari începeau prin polonează, după care veneau: tampeta, matradu, manimasca, valţu-mazurca, englezul, cracoviana etc.

încă destul de popularizate în țară la noi sau că ciocoii noștri nu le prea știau juca bine, căci ei se obosiră numaidecât și, ca să facă diversie, ziseră lăutarilor să cânte pristoleanca, chindia și jocul numit „ca la ușa cortului" sau zoralia. Atunci să fi văzut zel și înfocare! Casele postelnicului răsunau sub papucii invitaților vătafului său. Râsetele femeilor, chiotele de veselie, vorba zgomotoasă a bărbaților, sunetele ascuțite ale muzicei, izbirile cadențate din picioare ale dănțuitorilor – toate acestea formau un sabat infernal, al cărui ecou se pierdea în apartamentele pustii ale postelnicului Andronache, ca un vuiet cobitor pentru stăpânul absent. Abia aproape de ziuă se sparse petrecerea de la Dinu Păturică și invitații lui se duseră pe la casele lor.

Capitolul XVIII
Ce n-aduce anul, aduce ceasul

Ştim cât de rău fu răsplătit Gheorghe, vătaful de curte al lui Andronache Tuzluc, pentru că se rădicase cu devotamentul până a-şi compromite poziţiunea, spre a scăpa pe stăpânul său de prăpastia în care-l târa Dinu Păturică şi chera Duduca. În urma gonirei sale, sta nenorocitul june şi se gândea prin ce mijloace să-şi dobândească hrana sa şi p-a bătrânei sale mume.

A mai intra vătaf la vreo casă mare îi era cu neputinţă, căci firea-l făcuse onest şi nu putea să sufere tâlhăriile slugilor. O singură speranţă îi mai rămăsese. El cunoştea bine limba elinească, scria foarte frumos româneşte, mai ştia şi ceva din legile şi datinele ţărei; hotărî dar a se da la breasla condeiului şi, fiindcă nu cunoştea pe nimeni, se făcu jălbar.

Această carieră, deşi nu-i aducea un venit cu care să-şi întâmpine toate necesităţile vieţii, el însă era mulţămit de dânsa, căci îl scutea de umilire şi îl făcea stăpân pe voinţa sa.

Într-o zi, pe când se afla şezând pe scaun la uşa vistieriei, aşteptând să-i vie ceva de lucru, deodată se apropie de dânsul un boier bătrân şi cu faţa foarte dulce, carele, privindu-l cu o bunătate ce era un dar firesc al interlocutorului său, îl întrebă cu un interes învederat:

– Tinere logofeţel, ia spune-mi, cum îţi merg trebşoarele?

– Nici bine, nici rău, boierule, răspunse junele, sculându-se cu grabă şi dând scaunul bătrânului.

– Va să zică, pânea de toate zilele şi nimic mai mult.

– Cam aşa, boierule!

– Dar bine, cum de nu te-ai alăturat pe lângă vreo casă boierească, ca să te procopseşti?

La aceste vorbe, junele lăsă să iasă din pieptul său un suspin, care făcu multă întipărire boierului.

– Oftezi, fătul meu; spune-mi, ce ai?

Gheorghe rădică ochii în sus şi, întâlnind pe ai bătrânului plini de blândeţe, luă curagiu şi zise:

– Mi-ai zis, milostive boierule, că de ce nu intru în vreo curte de boier ca să mă procopsesc; dar mai deunăzi am ieşit dintr-o curte boierească în care am slujit cinci ani de zile şi în loc de procopseală m-a dat pe poartă afară cu urgie!

– Şi cine este acel nemilostiv şi fără omenie boier?

– Este postelnicul Andronache Tuzluc, cel mai de aproape al lui vodă Caragea.

La numele acesta, fruntea bătrânului boier luă o expresiune de nemulţumire; dar cu toate acestea, el mai în urmă adăogă:

– Se vede că nu-l ascultai că, de! voi, tinerii, sunteţi cu minţile cam zburătoare.

– L-am iubit, boierule, ca pe un părinte şi m-am supus lui ca lui Dumnezeu.

– Ei bine, pentru ce dar te-a gonit cu atâta asprime?

– Pentru că am voit să-l scap de la pierdere!

– Şi din ce primejdie voiai să-l scapi?

– Voiam să-i scap averea din ghearele unor tâlhari cari îl înşală, îl sărăcesc şi îl necinstesc!

– Ia spune-mi, cum te cheamă?

– Mă numesc Gheorghe, boierule!

– Ascultă-mă, Gheorghiţă, zise boierul, privindu-l tot cu mai mult interes, voieşti să intri în slujba mea?

– Mai întâi să binevoiţi a-mi spune cine sunteţi şi voi vedea.

– Eu, fătul meu, sunt banul C... şi fii pe pace că nu te voi răsplăti ca postelnicul!

– Priimesc cu toată inima, milostivul meu stăpân!

– Eu nu te voi întrebuinţa în slujba de vătaf, ci te voi numi grămătic al meu, căci îmi trebuia un asemenea slujbaş şi nu ştiu de ce mi s-a părut mie că vei fi bun şi vrednic.

– Bunătatea ce arăţi către mine mă face să-mi pierz minţile. Pronia cerească v-a împins să-mi tindeţi mână de ajutor, răspunse tânărul cu ochii plini de lacrimi de recunoştinţă şi luând cu înfocare şi respect mâna bătrânului boier spre a o săruta.

– Să lăsăm acestea la o parte; ia arată-mi să-ţi văz condeiul[1].

Gheorghe luă o coală de hârtie şi se puse a scrie acea scrisoare complicată care, prin trăsuri fine şi rotunjite, superpunea în două şi trei caturi diferitele

[1] Arată-mi cum scrii.

litere ale unui cuvânt, încât ochiul trebuia să fie deprins spre a descifra acel tainic şi măiestreţ dedal.

– Foarte bine, aferim! Acum pune-ţi călimările la brâu şi vino după mine!

Ei ieşiră împreună din palatul vistieriei şi se duseră la casa banului. Nu era aceasta întâia dată când bunul boier şi mai toţi boierii români luau în curţile lor tineri fără protecţie şi le înlesnea mijloacele de a-şi face, prin munca şi meritele lor, o carieră în lumea aceea unde favoarea şi banii făceau totul.[1]

Două luni fură de ajuns lui Gheorghe ca să-şi arate capacitatea şi onestitatea sa, iar banul ca să preţuiască aceste rare şi nestimate calităţi.

Aceasta se dovedi mai ales într-o zi când banul chemă pe Gheorghe şi-i zise:

– Arhon grămătic, ia acest pitac domnesc şi te du de-l dă în mâna lui vel-vistier!

Gheorghe se duse la vistierie şi dete pitacul în mâna vistierului; dar cât de mare îi fu mirarea lui când auzi pe vistierul zicându-i că este orânduit sameş la casa lefilor şi recomandându-l amploiaţilor de faţă cu cele mai lăudăroase cuvinte.

El făcu metanie până la pământ şi sărută mâna vistierului; apoi, întorcându-se la banul, îi făcu şi lui cuvenitele mulţumiri şi se aşeză în slujbă.

[1] S-a presupus că banul C., asemenea altor personaje din roman, are un prototip real; acesta ar fi marele ban Constantin Bălăceanu (1764?-1831), boier luminat şi patriot, fost efor al şcoalelor în vremea lui Caragea, sprijinitor al lui Gheorghe Lazăr şi al lui Heliade Rădulescu (*n. ed.*).

Ocupațiunea lui cea mai mare era de a îngriji ca serviciul ce i se încredințase să-l îndeplinească cu conștiință și să-l îmbunătățească pe cât iertau legile de pe atunci; dar această ocupațiune nu-l împiedica de a-și împlini cu exactitate datoriile de serviciu și de recunoștință către banul C..., protectorul său.

Osebit de aceste calități, el era respectuos către cei mai mari decât dânsul, fără a-i linguși; iară către cei mai mici, bun și amabil, fără a întrebuința acea popularitate trivială care în zilele noastre deprinde pe atâți oameni slabi de minte a fi impertinenți, sub cuvânt că sunt independinți.

Nu trecu mult și aceste daruri firești, acel zel la serviciu ale tânărului sameș ajunseră până la auzul domnitorului, carele, voind a se arăta că protege meritul și virtutea – domnitorii au câteodată asemenea slăbiciuni! – onoră pe Gheorghe cu rangul de medelnicer, pe care mai în urmă îl schimbă treptat până la cel de serdar; astfel dar junele fonctionar realiză în scurt timp o fortună pe care o invidiau chiar feciorii de boier.

Toți amicii banului se bucurau de progresele ce le făcea; banul C..., însă, împingea bucuria până la un fel de pasiune. Conversațiile ce ținea cu prietenii săi mai totdeauna aveau de subiect meritele ce din zi în zi dobândea Gheorghe prin activitatea cu care își servea țara sa. Casa și masa banului erau puse la dispoziținea protegiatului său, carele, spre a-și arăta

marea sa recunoştinţă către bătrânul boier, îl iubea şi se supunea lui până la sacrificiu.

Aceste onori, ce pe toată ziua se repetau în casa banului, nu rămaseră neobservate de juna Maria. Ea începu să se ocupe cu nevinovăţie de omul acela despre care se zicea atâtea lucruri bune şi frumoase; şi atenţiunea ce dete favoritului tătâne-său o făcu curând să descopere într-însul tot ce poate să insufle simţiri dulci şi atrăgătoare. Bunătatea inimei sale se vedea scrisă pe figura-i francă şi plăcută; blândeţea ochilor săi făcură adeseori pe juna fecioară să se turbure, iar junele nu putu rămânea nesimţitor la aceste semne ale unui amor născând.

Dar atunci pacea îşi luă zborul din inima Mariei şi din a lui Gheorghe; mica familiaritate ce se formase între dânşii din relaţiunile casnice începu să dispară; ei evitau întâlnirile, dar când întâmplarea îi punca pe unul în faţa celuilalt, o confuziune neînţeleasă îi domina pe amândoi, încât nu ştiau ce să facă şi cum să iasă din acea situaţiune nedomirită. Multe nopţi trecură fără ca somnul să poată închide ochii junei copile; cât despre Gheorghe, lucrul mergea mai bine, căci el, deşi o iubea cu focul primului amor, dar ocupaţiile lui cele multe şi variate îl făceau să uite câteva ore din zi suferinţele pasiunei sale celei fără speranţă; pe dată însă ce se apropia de locuinţa banului, inima lui începea să

simţă chinurile arzătoare ale unui amor care devenea cu atât mai puternic, cu cât el prezinta mai puţin probabilităţi de un rezultat fericit.

Locul de predilecţiune al lui Gheorghe era chioşcul din grădină; într-însul îşi ţinea el cărţile de citit şi hârtiile sale. Pe dată ce se scula de la masă şi îşi termina datoriile sale către banul, se suia în chioşc şi rămânea acolo meditând asupra tristei sale poziţiuni. De multe ori focul amorului îl aducea până la nesocotitul proiect de a fura pe juna Maria şi a se ascunde cu dânsa în vreo parte mai puţin cunoscută a ţării. Dar aceste rătăciri copilăreşti dispăreau înaintea simţului de onoare şi datorie. „Ei bine, zicea el, să fac această faptă osândită de bunele obiceiuri; dar ce va zice lumea, când va afla că un om gonit de nenorocire a fost ajutat şi căpătuit de un boier cu inimă milostivă, iar el, drept mulţumire, i-a pătat perii cei albi şi l-a omorât fără vreme? Nu! Nu voi săvârşi această nelegiuire! Voi fugi cât se va putea mai mult de întâlnirile mele cu Maria şi, dacă nu voi putea să sugrum în mine această patimă, voi părăsi casa făcătorului meu de bine şi mă voi duce unde mă va îndemna Dumnezeu"...

Maria, pătrunsă de nevinovata sa iubire, simţea o mare plăcere a urmări pe Gheorghe cu ochii şi cu imaginaţia ei; după ce el pleca la vistierie, ea se suia în chioşc şi privea cu mare interes locul unde şedea

el, cărţile pe care citea şi în fine orice obiect pe care îl atingea el.

Într-o zi, pe când se afla ea în chioşc cu femeile sale, o mică suflare de vânt răsipi vreo câteva hârtii de ale lui Gheorghe; Maria se repezi să le adune, dar mâna ei se opri fără voie pe o hârtie de Veneţia, cu marginile poleite, pe care erau scrise versurile acestea:

Sus, pe cer, sunt multe stele;
Câmpu-i plin de floricele;
Dar niciuna dintre ele
Nu-i ca chipul puicii mele!

Maria, citindu-le, se simţi transportată de bucurie şi, strângând hârtia, o băgă în buzunarul fermenelii. După câteva ore, rămâind singură, ea reciti de mai multe ori acele versuri şi îşi plăsmui o mulţime de închipuiri frumoase, a căror concluziune fu convingerea temeinică că versurile erau scrise pentru dânsa şi că Gheorghe o iubeşte. Singura idee ce o turbura era că nu se credea aşa de frumoasă precum o descrisese Gheorghe în versurile sale. Modestia ei nu-i permitea să crează că este mai frumoasă decât stelele cerului şi florile pământului; cu toate acestea, amorul propriu şi cochetăria, aceste viciuri ce le posedă până la un oarecare grad chiar femeile cele mai oneste, făcu pe noua noastră Ero să-şi îndrepteze paşii către oglindă, unde, după ce schimbă de mai multe ori veştmintele şi

se privi într-însa zâmbind şi gesticulând, se retrase plină de speranţă că poate fi iubită de frumosul c Leandru.

Banul, preocupat de grijile casii şi de neputinţa bătrâneţilor, rămase mult timp în neştiinţă despre naşterea şi creşterea cea răpide a acestui amor. Dar stângăcia înamoraţilor şi mai cu seamă întristarea ce se vedea pe faţa Mariei, când lipsea Gheorghe de lângă dânsa, deşteptară oarecum bănuielile bătrânului. El, însă, ca om înţelept ce era, rămase în oarecare aşteptare până ce timpul şi împrejurările îi va dicta măsurile ce urma să ia şi se îngrijì numai de a chema pe o femeie bătrână, credincioasă a casei, şi a-i ordona ca să privegheze pe fată de aproape.

Pe cât timp amorul acestor juni rămase în periodul suspinelor, al privirilor melancolice, al nălucirilor fantastice şi al viselor de aur nerealizabile, ei putură să-l ascunză de privirile oamenilor; dar toţi ştim că această pasiune este teribilă; este întocmai ca un vulcan, în a cărui inimă geme balaurul de foc şi de văpaie, carele se luptă neîncetat cu stâncile ce-l acoper şi care, spărgându-le în fine, se revarsă cu flacări şi cu unde mistuitoare peste tot ce-l împresoară.

Era o zi frumoasă de toamnă. Banul, împreună cu Gheorghe, se dusese la biserică. Maria, după ce îşi făcu rugăciunile dimineţii, intră în grădină ca să se primble cu două din femeile sale. Faţa ei era pălită ca

a unei flori bătută de vântul iernei. Ochii ei cei negri şi plini de viaţă altădată erau acum stinşi de veghere şi de lacrimi. Ea străbătea aleele cufundată în visurile inimei şi câteodată se oprea în loc şi privea grupele de iasomii şi viţele ce se încolăceau pe arbori, formând figuri fantastice şi graţioase.

Femeile, observând starea în care se afla copila şi nevoind să-i turbure gândurile, rămaseră mai în urmă şi schimbară între dânsele vorbele următoare:

– Ai, ce zici tu, Stanco? Mie mi se pare că cuconiţa are zmeu. Nu vezi tu că slăbeşte din zi în zi?... A ajuns ca o scândură.

– Ce spui tu, fă nebuno? Nu are nici zmeu, nici lipitură.

– Ce are dar?

– I-a căzut dragostea pe grămăticul cuconului. Asta e totul.

– Ce spui tu, fă? Pe cuconul Gheorghe? Da ştie să aleagă... Nu e proastă fetiţa.

– Aşa e, precum zici; dar să vedem, boierul o s-o dea după dânsul?

– Da de ce să n-o dea? Ce are cuconul Gheorghe? Nu e frumos? Nu e pricopsit? Auzi acolo!

Conversaţia lor se întrerupse prin venirea banului de la biserică.

Maria, cum văzu pe tată-său intrând în grădină, îşi compuse oarecum fizionomia şi îi sărută mâna cu

respect; după aceea, ea dete ordin să aducă cafeaua şi dulceaţa în chioşc.

În timpul acesta bătrânul suia cu gravitate scările chioşcului, urmat de Gheorghe şi de serdarul D..., amicul său de casă.

Femeile aduseră tăvile cu dulceaţă şi cafea şi deteră tuturor, începând de la banul; apoi se duseră ca să dea loc ciubucciilor să-şi facă şi ei marafetul lor.

Cât ţinu această ceremonie, Gheorghe şi Maria îşi aruncau din timp în timp câte o căutătură de amor cu aşa de puţină îngrijire, încât banul băgă de seamă şi se convinse de fatalul adevăr pe care mult timp îl crezuse mai mult o himeră a sa şi, ca să nu surprinză cineva turburarea ce-i pricinuise acea descoperire, el părăsi chioşcul, urmat de serdarul D... şi de fie-sa.

Gheorghe înţelese totul şi îngălbeni ca ceara. Pus acum în luptă cu amorul şi datoria, el căuta termenul de mijloc, ca să iasă din această teribilă poziţiune; a mai rămânea în casa făcătorului său de bine îi era cu neputinţă, căci peste puţin ar fi devenit ingrat; a o părăsi era pentru dânsul o lovire fatală, căci nu ar fi mai putut să vază pe Maria, soarele vieţii sale, şi ar fi zdrobit toate speranţele unui viitor splendid ce abia se deschisese dinainte-i.

Nefericitul june se luptă mult timp cu ideile acestea; dar, în sfârşit, se hotărî a face sacrificiul cerut de onoare şi de recunoştinţă. Luă hârtie şi condei şi scrise banului această scrisoare:

„Blagorodnice şi de bun neam al meu stăpân şi binefăcător!

Când vei citi această umilă scrisoare, vei şti că prea plecata Domniei tale slugă a părăsit curtea Domniei tale, ca să nu plătească cu rău facerile de bine ce ai revărsat asupră-i. Milostive stăpâne, sunt în această lume deşartă nenorociri care doboară pe omul cel mai tare. Într-o nenorocire ca aceasta am căzut şi eu, nemernicul; şi ca să nu ajung a mânca cu nevrednicie pânea Domniei tale, iată, mă depărtez curat şi nepătat de nicio nelegiuire. Singura rugăciune ce cutez a-ţi face este să nu blestemi pomenirea mea, căci sunt nevinovat.

Preaplecată şi umilită slugă a Domniei tale,
Gheorghe sărdarul"

După ce strânse şi pecetlui scrisoarea, chemă pe un fecior de-i aduse o căruţă, pe care o opri la portiţa din dos a grădinii, ca să nu afle nimeni ceea ce voia să facă; îşi cără apoi bagajul şi, până a nu părăsi casa banului, dete scrisoarea în mâna slugei, zicându-i: „Când mă va chema boierul, să-i dai această scrisoare".

Gheorghe ieşi din curtea banului coprins de întristare, iar când ajunse la o mică distanţă, privi înapoi şi, zărind chioşcul acela unde petrecuse cele mai frumoase zile ale vieţii sale, ochii lui se împlură de lacrimi...

Să venim iarăşi la banul.

Nefericitul bătrân, trăsnit ca de fulger de neaşteptata şi fatala încredinţare ce dobândise, se închise în camera sa, unde petrecu toată ziua, fără să ia nimic spre restabilirea sănătăţii sale ruinată de suferinţe. Către seară, el intră în grădină cu scop de a chema pe Gheorghe şi a-l dojeni pentru marea lui cutezare. Nerăbdător de a afla până la ce grad se ridica nenorocirea sa, porunci să-i cheme numaidecât pe ingratul. Cât de mare fu însă mirarea lui, când îi spuse sluga că Gheorghe a părăsit curtea, lăsându-i o scrisoare. Luă scrisoarea, o citi de mai multe ori şi apoi, rădicând ochii către cer, zise cu entuziasm: „Ce suflet îngeresc, ce suflet mare, Dumnezeule! Dar, cu toate acestea, ce pot face la o asemenea întâmplare? Fata îl iubeşte; el o iubeşte pe dânsa; nu-mi rămâne alta de făcut decât să chem preotul să-i cunune... Dar bine!... Ce o să zică boierimea cea mare a ţării?... Băiatul e înţelept, e procopsit, are inimă bună, dar este ieşit din prostime; lumea o să afle aceasta şi o să mă fac de râsul grecilor lui Caragea; pare că auz de acum pe acei clevetitori zicând: «Ama cap şi la banul! Mai deunăzi nu voi să dea pe fie-sa după postelnicul Andronache, boier simandicos şi om al lui Caragea, şi acum o dă slugii acelui boier!» Cum voi astupa eu gura lumii, pe care numai negrul pământ o astupă? Dar nu! Ce-mi pasă! Voi da pe fie-mea lui Gheorghe şi, când mă va întreba cineva, îi voi răspunde: «Gheorghe

e om cinstit şi drept şi boieria lui nu i-a dat-o nici averile câştigate din asuprirea săracilor, nici linguşirea!...» Noi n-avem boieri de moştenire, ca alte neamuri străine de prin Europa. Letopisiţele noastre şi arhondologia ne arată curat că Ştefan Vodă, Mihai Vodă şi alţi domni moldoveni şi români au boierit pe câmpul de bătaie pe mai mulţi opincari cu inima de boieri; de ce dar să nu dau pe fie-mea lui Gheorghe, care şi-a câştigat mica lui boierie prin muncă şi isteţimea minţii sale?..."

Banul, luat de vârtejul acestor idei liberale şi umanitare, trămise să cheme pe Gheorghe; dar el plecase cu două ore mai nainte la Moldova, unde credea că va găsi, de nu o alinare a durerilor ce-l consumau, cel puţin un refugiu în contra relei ispite.

Capitolul XIX
Avertismentele

Unul dintre regii Ispaniei, ridicându-se la demnitatea de împărat al Sacrului Imperiu[1], nu mai putea sărmanul om nici să mănânce, nici să doarmă în pace din pricina poeţilor, cari îl zdrobiseră sub povara odelor şi a sonetelor ce neîncetat îi prezintau; căci, să nu fie cu supărare, această tagmă de literaţi – pe care Platon a dat-o afară din republica sa – de la începutul lumii şi până în ziua de astăzi a fost cam linguşitoare şi vanitoasă.

Într-o zi, nefericitul împărat se plimba prin frumoasele grădini ale Escurialului[2], preocupat de grijile imperiului; dar tocmai când se pregătea, bietul creştin, să mulţumească lui Dumnezeu că l-a scăpat cel puţin de poeţi, deodată se înfăţişă înainte-i un individ uscat ca un schelet şi cu mustăţile şi sabia mai mari decât ale vestitului Cid[3].

Nu trebui multă pricepere împăratului spre a cunoaşte cu cine are a face, căci schimonositul individ purta veştmântul de licenţiat în litere, fericire ce sărmanii regi din zilele noastre nu o mai au.

[1] Imperiul German, numit şi al romanilor.

[2] Palatul regilor Ispanici.

[3] Un erou ispaniol.

Complimentele cele ridicole şi retorica cea afectată cu care poetul nostru citi compoziţiunea sa aduseră ilaritatea pe faţa împăratului şi-i dete curagiu să asculte peste cinci sute de exametri latini, furaţi negreşit din poeţii cezarilor.

După ce poetul se ridică de la pământ plin de praf, căci îşi citise oda în genuche, numai ca să arate că poeţii nu sunt deloc linguşitori, strânse pergamentul şi îl dete împăratului zicându-i:

„Sire! priimeşte această poemă care cutez a vă încredinţa că este ieşită din propria mea inteligenţă."

Regele aţintă ochii asupra poetului şi, văzând vestmântele lui cele sfâşiate şi unsuroase, scoase o pungă plină de pistoli de aur[1] şi, puind-o în mâna literatului, zise cu un zâmbet comic: „Priimeşte, domnule licenţiat, această pungă şi află de la mine că totul este vechi în lumea aceasta".

Ne servirăm de această mică istorioară, ca să arătăm lectorilor noştri că avertismentele nu sunt o invenţiune a guvernelor constituţionale, ci, din contra, ele sunt venite pe pământ mai deodată cu omul.

Să deschidem cărţile religiunilor antice şi vom vedea pe stăpânitorul cerului trămiţând la avertismente şi espeduindu-le la adresa lor cu mai multă iuţeală decât registratorii de la Ministerul Dinlăuntru. Printr-unul veşteşte pe primul om să iasă din paradis,

[1] Monedă ispanică.

căci mâncase din pomul inteligenţei în contra avertismentului ce i se dedese. Prin altul vesteşte pe patriarhul Orfeu sau Lot să iasă din Sodoma, căci voia s-o arză, pentru că locuitorii ei nu numai că nu voiseră să ia în consideraţiune avertismentele ce le trămitea, dar cercaseră a dezonora pe îngerii ce le aduceau acele avertismente. Printr-un al treilea avertisment stăpânul universului vesteşte pe Deucalion sau Noe că o să înece pământul şi îi ordonă să facă o corabie de trei sute de coţi în lungime şi de cincizeci în lăţime, în care să între el, împreună cu familia sa cea foarte numeroasă, luând cu dânsul câte şapte părechi din vieţuitoarele cele curate şi câte două din cele necurate, spre a servi la crearea unei lumi nouă, fără să le pese cât de puţin autorilor cosmogoniei de Buffon, Linné şi Cuvier, cari ne arată peste o sută treizeci de mii de patrupede, păsări, insecte şi reptile, pentru a cărora conservare, în număr îndoit şi înşeptit, s-ar cere negreşit o flotilă compusă din câteva corăbii de linie şi fregate.

Pogorându-se din cer pe pământ, găsim că avertismentele au jucat şi joacă un mare rol în trebile omenirei. Astfel dar, sultan Mahmud, marele stăpânitor al celor credincioşi şi necredincioşi, aflase din oarecare avertismente secrete că principele Caragea se apucase la bătrâneţe să înveţe muzica vocală şi că-i plăcea foarte mult să cânte:

Φίλοι μοῦ συμπατριῶται[1] şi Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων[2], vestitele peane ale Eteriei greceşti, şi fiindcă aceste cântece începuse a supăra înaltele urechi ale marelui senior, escită dorinţa lui de a avea cu orice preţ capul muzicantului domnitor; cât despre corp, nu făcea nici o dificultate: putea să rămâie în Bucureşti sau oriunde ar fi dorit principele.

Spre acest sfârşit, dar, se începu mai întâi o corespondenţă între sultanul şi principele şi alta între acest din urmă cu amicii săi din Constantinopole. Văzând însă turcul că nu iese la socoteală cu avertismentele, începu, după obiceiul turcesc din acei timpi, a trămite la capugii, peşchegii şi imbrohori împărăteşti ca să-i ceară capul.

Prinţul însă avea un cap foarte frumos şi o barbă atât de poetică şi delicioasă, încât cel mai sânt dintre toţi sânţii patriarhi şi-ar fi dat fericirea Raiului numai

[1] Scumpii mei compatrioţi. Primul vers din cântecul Ἀσμα πολεμιστήριον (*Cântec de război*) al cunoscutului literat şi filolog grec de factură iluministă Adamantios Corais (1748-1833), publicat anonim la Paris în 1800 (cf. Nestor Camariano, *Chansons et opuscules de l'Hétairie publiés à Jassy en 1821*, Bucureşti, 1966, p. 21-22) (*n. ed.*).

[2] Haideţi, copii ai elinilor. Primul vers al cântecului cu acelaşi titlu, supranumit „marseieza grecească", de poetul revoluţionar grec Rigas Velestinlis (1757-1798), executat de turci pentru activitatea sa patriotică. După cât se pare, Rigas a scris acest cântec la Bucureşti; în 1821, era unul din cântecele favorite ale eteriştilor, după cum ne informează Ilie Fotino în Οἱ Ἀθλοι τῆς ἐν Βλαχία ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, carte pe care Filimon o citează de mai multe ori şi de unde ia, poate, versurile respective (alte informaţii în N. Camariano, *op. cit.*, p. 20-21) (*n. ed.*).

ca să o poată purta câteva zile lipită de fălcile sale cele prea sânţite. Nu-i venea dar neted bietului Caragea să trămiţă capul sultanului şi, ca să scape de supărări, făcea nevăzuţi pe toţi trămişii împărăteşti, strângând tot într-un timp avuţii însemnate, ca să o ia la sănătoasa când îi va veni bine.

Aceste simptome ce prevesteau o mare criză politică nu rămaseră mult timp ascunse minţii cei agere a postelnicului Andronache şi a lui Păturică. De aceea amândoi se sileau a strânge bani cu orice preţ, ca să se poată lupta în contra nenorocirilor ce puteau să-i ajungă prin căderea protectorului lor.

În timp dar de câteva luni, iscusitul Păturică făcu o mulţime de ispravnici şi judecători, schimbă câţiva igumeni, stărui să nu se depărteze din funcţiune un episcop ce abuzase foarte mult de datoriele sale, fără a mai numi zapcilâcurile, polcovniciile de poteră şi căpităniile de judeţ, care îi deteră şi ele un câştig bunicel.

Să nu pierdem din vedere că două părţi din aceste hrăpiri le lua Păturică şi numai a treia parte o da fanariotului, din care mai lua şi un bun bacşiş, însoţit de câţiva aferim şi bravo.

Trecuse un an de zile de când Păturică devenise confident al stăpânului său şi prin isteţimea şi insânuirile sale realizase o stare bunicică, pe care o avea trecută într-un catastif de care nu se despărţea niciodată.

Într-o seară, el se afla singur în odaia sa şi se plimba cu paşi rari, învârtind pe degete nişte mătanii de chihlibar, ca să gonească mulţimea gândurilor ce-l preocupau. Faţa lui palidă şi amerinţătoare lăsa să se vază suferinţa morală de care sunt chinuiţi toţi aceia ce se îmbogăţesc prin fapte ruşinoase.

În fine, el se opri în loc şi, după ce se mai gândi puţin, zise: „Este cu neputinţă! Costea Chioru, deşi este cel mai mârşav şi mai calpuzan dintre toţi grecii din Ţara Românească, dar ce-mi pasă!... el nu va putea să-mi mănânce moşia, căci am înscrisul lui care dă pe faţă că moşia postelnicului pe care a cumpărat-o de la sultan-mezat este a mea şi el nu este decât un vechil pus din parte-mi, ca să nu zică lumea că cumpăr moşiile stăpânului meu cu bani furaţi de la dânsul. Să vedem acum la ce sumă se ridică micul meu căpitălaş. Să punem mai întâi moşia Răsucita, care până astăzi a fost a preaiubitului meu stăpân, iar de mâne-ncolo va fi a preasupusei sale slugi; al doilea, am o sută pungi de bani la baron Sachelarie şi alţi atâţia la căminarul Polizache[1], cu dobândă cinci la pungă; al treilea, am două vii în Valea Călugărească. Toate acestea aduc

[1] Este vorba de un personaj real; poetul Nicolae Văcărescu semna în 1814 o poliţă pentru 200 galbeni „la ordinul domnului Polizache Dimitrios şi comp." (cf. M. Caratașu, *Documentele Văcăreştilor*, Bucureşti, 1975, p. 204) (*n. ed.*).

pe an un venit de lei şaizeci de mii. Bravo, Dinule! Bravo, băiete! Aşa este, în adevăr, dar sunt o slugă boierească, meseria cea mai umilitoare din toate meseriile ţării. Tot omul este stăpân pe voinţa şi pe gusturile sale: plugarul, după ce asudă toată ziua lucrând pământul, seara se-ntoarce la umilita lui colibă cântând şi găseşte lângă femeia şi copiii săi răsplătirea ostenelelor sale; neguţătorul, mulţumit de micul său câştig, cum apune soarele, îşi închide prăvălia şi, dându-se cu încredere în braţele desfătării, este fericit; numai noi, ciocoii de prin curţile boiereşti, suntem ursiţi la cea mai aspră robie. Noi nu trăim decât ca să ducem înainte (să perpetuăm) blestemul lui Cain, ucigătorul de frate, tremurând la glasul stăpânilor noştri, precum tremura el când auzea glasul lui Dumnezeu strigându-i: «Caine, ce ai făcut pe fratele tău?» Dc ce folos ne sunt nouă mâncările cele bune, când nu le putem gusta în linişte? Ce preţuieşte o casă bine încălzită şi un pat moale şi frumos, când noi dormim pe picioare ca pelicanii sau cu ochii deschişi ca iepurii, sprc a fi gata la poruncile stăpânilor noştri în orice ceas al nopţii?!... Dar astă viaţă plină de chinuri va înceta o dată! Moşia cea mare a grecului am înghiţit-o şi nu m-am înecat. Viile din Valea Călugărească i le-am hrăpit fără cea mai mică greutate; a rămas acum cele două moşii din Buzău şi

casele; bun e Dumnezeu şi pentru dânsele, şi atunci voi lăsa pe fanariot cu punga mai uşurică decât a unui nefer de spătărie şi cu sufletul încărcat cu blestemele săracilor, din ale căror sudori şi-a strâns acele bogăţii."

După ce Păturică termină această filosofie ciocoiască, scrise un răvaş şi îl trămise lui Costea Chiorul.

Capitolul XX
Teatrul în Ţara Românească

De va fi esistat teatru în ţara noastră înainte de Caragea nu ştim, istoria nu ne spune nimic; chiar tradiţiunile populare nu ne arată decât venirea unor scamatori arabi şi turci, care scoteau panglice din guri, înfigeau ace prin muşchii mânilor, vărsau mei pe nas şi scoteau din cap o mulţime de căciuli[1].

În timpul lui Caragea veni pentru prima oară un întreprinzător de diorama şi clădi un teatru de scânduri în curtea banului Manolache Brâncoveanu[2]. Acest teatru optic ţinu câtva timp, iar mai în urmă domniţa Ralu clădi la Cişmeaua Roşie o sală de bal, în care se adunau boierii şi cocoanele de petreceau nopţile cele lungi ale iernei.

Puţin însă după aceea veni în Bucureşti un antreprenor de teatru melodramatic, cu o trupă formată astfel încât să poată reprezinta tragedii, drame, comedii şi chiar opere. Artiştii cei mai principali ai acestei companii erau: Gherghe (directorul) pentru rolele comice, madam Dilly pentru rolele forti de femeie, demoazela Dilly pentru rolele de junâ amantă, iar domnul Steinfels era prim amant forte.

[1] De la acei scamatori a rămas vorba populară „altă căciulă".

[2] După unii, acest teatru a fost clădit pe locul Slătineanului.

Repertoriul se compunea din cele mai frumoase producţiuni dramatice şi opere muzicale ale şcoalelor italiană şi germană; dar piesele care întâmpinau o primire mai favorabilă în publicul teatrului nostru erau: *Saul, Ida, Pia de Tolomei, Briganţii* şi *Faust*, precum şi operele *Gazza ladra, Moisi în Egipet, Cenerentola, Flautul magic, Idomeneu* şi câteva altele[1].

În timpul acesta, naţiunea elenă se pregătea să rupă lanţurile ce de patru secoli o ţinea în sclavie. Bărbaţii cei mai luminaţi şi mai patrioţi ai acestei naţiuni se adunaseră din toate părţile în România şi în ţările vecine cu dânsa, şi formaseră din Bucureşti un centru de operaţiune al mai multor comitete ce lucrau în unire pentru binele patriei lor.

Între bărbaţii înscrişi în registrele comitetului revoluţionar elenic din Bucureşti figurau Atanasie Cristopolu, noul Anacreon al grecilor moderni, Iacovache Rizu, poet cu mare reputaţiune, Scufu, care mai în urmă reprezentă pe Grecia liberă la mai multe curţi ale Europei, doctorul Cristali, Costandie Buzăul şi logofătul Gheorghe Serurie.

Aceşti oameni, în adevăr mari şi înzestraţi cu inimi generoase, cunoscând cât de mult contribueşte teatrul la formarea inimei unui popol primitiv şi la pregătirea lui pentru fapte eroice, se gândiră a înfiinţa un teatru în limba elinească.

[1] Cele trei opere dântâi sunt de Rossini, iar celelalte de Mozart.

Ca să poată dar a realiza această idee, ce ţintea la pregătirea junilor elini din Principate pentru sânta luptă a independinţei clasicului pământ al Eladei, formară repertoriul lor tot din piese pline de patriotism, virtute, abnegaţiune şi ură în contra tiraniei.

Prima producţiune ce se reprezentă pe scena acestui teatru fu *Moartea lui Iuliu Cezar* de Voltaire, tradusă în elineşte de logofătul Gheorghe Serurie[1]. Succesul ei fu splendid, iar întipărirea ce lăsă în inima spectatorilor fu atât de mare încât, după ieşirea din teatru, mulţi dintre elini întonau pe ulițe peanul răzbunării şi al morţii.

După această piesă urmară: *Mânia lui Achil*, compusă de Atanasie Cristopolu, *Timoleon* de Zampelius, *Meropa, Zaira* şi *Mahomet* de Voltaire, *Orest* şi *Filip II* de Alfieri, *Polixeni* de Iacovache Rizu şi *Aristodem* de Monti.

Cel ce voieşte să afle dacă aceste piese au produs sau nu efectul lor să întrebe câmpiile Drăgăşanilor din România şi pe ale Greciei sclave pe atunci, şi ele vor răspunde arătându-i un popol liber şi un regat nou înscris pe harta Europei.

[1] Prima piesă reprezentată de trupa amatorilor greci la Bucureşti a fost *Brutus* de Voltaire, tradusă de Mihail Hristaris, în decembrie 1818. *Moartea lui Iuliu Cezar* – sub titlul de *Iuliu Cezar*, considerat de domnitor ca fiind mai puţin incendiar – a fost jucată abia în februarie 1819 (I. H. Rădulescu, *Teatrul francez în Muntenia în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Sibiu, 1943, p. 13-15) (*n. ed.*).

Actorii cari au luat parte la reprezentarea acestor producțiuni teatrale erau mai toți studenți din școala elinească; iar cei ce s-au deosebit mai mult prin geniu și talent au fost C. Aristia, Teodor Gazi, Constantin Șomache, doctorul Formion și Gheorghe Mașu.

La început, toate rolele femeiești se jucau de bărbați și mai cu seamă de tânărul C. Aristia, al cărui fizic și dexteritate se conformau mai mult cu caracterul femeiesc; dar mai în urmă s-a găsit o femeie, anume Marghioala[1], care a priimit cu mare plăcere să joace în toate piesele repertoriului.

Junii români ce-și făceau studiele în școala elinească, văzând pe străini realizând într-un timp atât de scurt o instituțiune de cea mai mare necesitate pentru o națiune, luară hotărârea a-i imita.

Spre acest sfârșit, se aleseră câțiva din cei mai cu talent și în puțin timp ridicară pe scenă faimoasa tragedie a lui Euripide numită *Hecuba*[2].

Această piesă, ce pentru prima oară da ocaziune limbei române a intra în templul muzelor, avu un succes nu tocmai satisfăcător din cauza geloziei și a rivalităților. După dânsa se reprezintă *Zgârcitul* de Molière[3] și alte câteva producțiuni, apoi încetă.

---

[1] Această femeie, română de origină, era soția serdarului Dumitrache Bogdănescul.

[2] Tradusă din elinește de A. Nănescu, unul dintre junii actori români. Rolul Hecubei dintr-această operă s-a jucat (așa spun contimporanii) de d. I. E. Rădulescu, carele, dorind ca reprezentațiunea să iasă întru toate bine, împlinea și rolul de sufler.

[3] Tradusă de Herdelius, amic al lui Georgie Lazăr.

Revoluţiunea lui Tudor Vladimirescu, care dete naţiunei române drepturile ei cele strămoşeşti, o datorăm în parte ideilor de libertate şi eroism culese de junii români din piesele *Moartea lui Cezar, Achil, Timoleon* şi *Hecuba.*

Cât dură aceste turburări politice în care românii, cu armele în mâni, smulseră de la tiranii lor dreptul de a fi guvernaţi de principi români, teatrul stătu închis. Melpomene şi Talia[1] părăsiră marginele Danubiului şi se aşezară în patria lui Leonidas, ca să aprinză în pieptul descendinţilor lui focul cel sacru al libertăţii, care purifică pe naţiuni de lepra sclaviei.

După revoluţiune veni la domnie principele Grigorie D. Ghica.

Acest domnitor român, deşi avea mare dorinţă ca să aducă ţara la cel mai înalt grad de fericire, dar ranele ei erau multe şi vindecarea lor reclama timp îndelungat şi sacrificie colosale. El dar, ca un adevărat părinte al naţiunei, studie cu seriozitate poziţiunea ţărei şi începu opera regenerării prin îmbunătăţiri de primă necesitate: regulă finanţele ţărei sleite de domnii fanarioţi şi invaziunele precedente; combătu abuzurile amploiaţilor, înzestră capitala cu pavagiu de piatră, înfiinţă

[1] Muza tragediei şi a comediei.

şcoale în limba română[1] şi poate că ar fi făcut mai multe îmbunătăţiri, dacă rezbelul turco-rusesc nu-l da jos după scaunul domniei.

Guvernul provizoriu rusesc, deşi în aparinţă se arăta că doreşte luminarea românilor, în fond însă făcea tot ce putea ca să introducă confuziunea spiritelor şi ignoranţa[2]; dar în 1834, numindu-se Alesandru Dimitric Ghica domn ţării, românii din toate părţile începură a se deştepta din letargia în care se aflau pân-aci. *Curierul românesc,* singura foaie pe

[1] În acesti timpi se formă o societate secretă ai cărcia capi şi zeloşi sprijinitori crau Constantin Golescu şi I. Eliade.

Iată şi programa acestei societăţi:

I. Şcoala din Sf. Sava să se împlinească şi să se înalţe la gradul de colegiu. După modelul acesteia să se crecze alta în Craiova.

II. Crearea şcoalelor normale în capitala fiecăruia judeţ prin elevi ieşiţi din colegiu.

III. Crearea şcoalelor primare în fiecare sat.

IV. Fondarea de jurnale sau gazete în limba română.

V. Abolitia monopolului tipografic.

VI. Încuragiarea spre traducţiuni în limba patriei şi tipărirea acestora.

VII. Formarea unui teatru naţional.

VIII. Stăruirea spre a ieşi din regimul fanariot prin reforme înţelepte sau reînnoirea primelor instituţiuni ale ţărei (vezi *Issahar*, pag. 77-78).

[2] În timpul guvernului provizoriu s-a făcut o mică încercare din partea lui Aristia pentru deşteptarea gustului de teatru. El a reprezintat cu şcolarii săi pe *Iunius Brutus* şi *Orest* de Alfieri; iar mai în urmă pe *Zaira* de Voltaire. Pe cele două dântâi, în limba elenă, iar pe cea din urmă, în limba franceză. Dintre junii şcolari s-au distins mai mult (aşa se zice) C. A. Rosetti, carele a reprezintat pe Egist, tiranul din tragedia *Orest*, cu o ferocie atât de naturală, încât a spăimântat pe public şi chiar pe Aristia, profesorul său.

atunci, prin articolii săi plini de patriotism, începu a chema pe românii cei inteligenţi să depuie pe altarul patriei renăscutc rodul ostenelilor şi al veghiării lor.

O societate filarmonică se înfiinţă. Fondatorii ei fuseră: I.E. Rădulescu, I. Câmpineanu şi C. Aristia. Cel dântâi contribuia cu doi galbeni pe lună, lucrări literarie şi sacrificie tipografice pentru imprimarea de piese teatrale, programe, înştiinţări etc.; cel de-al doilea, cu patru galbeni pe lună, iar Aristia, cu un galben pe lună şi îndatorirea de a da lecţiuni dramatice câte şase ore pe fiecare zi.

După şase luni de lupte gigantice în contra dificultăţilor de tot felul, societatea izbuti a pune în scenă pc *Mahomet* de Voltaire[1], cu luxul şi îngrijirea putincioasă în acei timpi.

Piesa, în fine, reuşi de minune. Publicul, acuzat astăzi că nu este în stare să înţeleagă producţiunile clasice, se entuziase atât de mult, încât cerea, prin manifestări zgomotoase, reproducerea piesei.

Junii elevi ce se distinseră în această piesă au fost:

[1] Piesa menţionată este *Fanatismul sau Mahomed proorocul* de Voltaire, tradusă de Heliade şi tipărită încă din 1831. Se pare că Heliade urmărea montarea acestei piese cu mult înainte de înfiinţarea Societăţii filarmonice, pentru că, în ianuarie 1832, el publică în *Curierul românesc* o notiţă în care anunţă că „acum se găteşte o tragedie în versuri foarte cunoscută şi intitulată *Fanatismul*, unde fiind lipsă de o persoană care să facă pe Zeid, se dă de ştire că cine se simte că poate face această rolă să se arate la redacţie" (asupra acestei notiţe atrag atenţia G. Baiculescu şi I. Massoff în broşura lor *Teatrul românesc acum o sută de ani*. Bucureşti. 1935, p. 29) (*n. ed.*).

Nicu Andronescu în rolul lui Mahomet, Ioan Curie într-al lui Zopir, Diamandi Nicolae a jucat bine pe Zeid şi Raliţa Mihăileanu pe regina Palmira; dar inemicii românilor, prevăzând moralitatea şi patriotismul ce putea să inspire asemenea piese în inima poporului, întrebuinţară toate mijloacele şi suiră pe scenă comedii şi farse imorale, care corump spiritul şi inima[1].

Efectul moral ce produse reprezentarea lui *Mahomet* fu necalculabil; venitul Societăţii filarmonice se înzeci; numărul membrilor ei se ridică

[1] Iată ce zicea, în această materie, răposatul B. Catargiu într-un articol făcut în urma reprezintării dramei *Mizantropia şi pocăinţa* de Kotzebue:

„Lăsaţi dar, voi, fii ai acelor mari domnitori ai lumii, lasaţi bufonăria şi satira pe seama acelor suflete înghesuite, pe seama acelor duhuri sărace. Părinţii voştri au fost mari şi voi nu puteţi fi mici. Vrei ca actorul român să arate ceea ce este? Fă-l să trăiască în elementele strămoşilor săi. Slava, amorul, generozitatea, patriotismul, răzbunarea, trufia, dreptaca: iată ce trebuie lui ca să fie mare. Dă-i tragedii sângeroase şi drame scrise cu lacrămc şi le va juca bine. Nu-i da farsă, că el nu ştie să fie bufon; el n-a ştiut a se slugări şi a se maimuţa. Nu-l veî vedea niciodată să-şi ştie rolul, pentru că nu-i place nici în glumă a fi măscărici.

Priviţi teatrul ca o şcoală de moral şi veţi afla pe actori mândri de a fi profesorii norodului, şi veţi vedea şi actori buni. Faceţi pe actorul român să meargă singur, îmbulzit de sine, înecat în lacrămc pe amvonul său; să înveţe, să înduplece, să mişte inimile, să se simtă fericit şi mândru de profesia sa. Nu-l târâţi în silă a pune peruca bufonului în cap, a-l face o caricatură şi a-l umili spre a se scălămba înaintea unui public care şi el e tot român şi singur nu ştie pentru ce nu-i plac scălămbăturile.

Acesta este misterul teatrului socotit în adevărata lui însemnare şi astfel a fost socotit şi între cei vechi.

B. Catargiu"

până la şaptezeci individe, între cari figurau cei mai nobili şi inteligenţi bărbaţi ai societăţii noastre. Entuziasmul merse aşa departe, încât unii din asociaţi, şi chiar dintre particolari, în sacra şi patriotica lor esaltare începură a dota societatea cu donaţiuni testamentare[1]. Dar inemicul cel neîmpăcat al fericirei noastre, văzând toate aceste mărinimoase aspiraţiuni ale românilor către civilizare, aţâţă mai întâi gelozia între capii societăţii, apoi între I. Câmpineanu şi principele domnitor; iar după aceea, prin corupţiune şi intrigă, reuşi a distruge acea societate care, de ar fi esistat pân-acum, negreşit că arta dramatică şi literatura noastră ar fi ajuns la mare grad de cultură.

Mărul discordiei care aduse această nenorocire fu o medalie de aur proiectată de societate a se da prin vot membrilor societăţii cari ar fi meritat mai mult. Se zice că Câmpineanu ar fi dorit să i se dea numai lui acea medalie, şi de aceea începuse a lua ton de dictator; pe de altă parte iarăşi, principele Ghica, văzând cu ochi răi crescânda popularitate a Câmpineanului şi temându-se a nu ajunge printr-însa la tron, aduse lucrurile astfel încât I. Eliade şi C. Aristia îşi dederă demisiunea şi printr-aceasta totul se spulberă în vânt.

Puţin ceva mai în urmă se făcură noi cercări pentru reînfiinţarea Societăţii filarmonice. C. Aristia fu

[1] C. Manu dete primul semnal, înzestrând societatea cu două mii galbeni cari, înmulţindu-se prin dobânzi, credem că se vor fi întrebuinţat la clădirea teatrului.

însărcinat cu această lucrare. El conduse lucrurile cu mare silință și amor propriu; văzând însă că teatrul și literatura erau numai un pretext, iar adevăratul scop era intriga politică, se retrase.[1]

După trecere de câtva timp, iarăși începură a se ivi simptome pentru redeschiderea Teatrului Național. De astă dată însă, domnitorul însuși se puse în capul întreprinderii, cu scop – după mărturisirea contimporanilor – de a paraliza influința Câmpineanului și a surpa totdeodată și teatrul.

Spre împlinirea acestui scop, chemă iarăși pe C. Aristia și-i propuse direcțiunea teatrului cu salariul de galbeni cincizeci pe lună și tot venitul reprezentațiunelor. Este însă un proverb care zice: „Cine s-a fript cu ciorbă se teme și de iaurt".

Bietul Aristia se fripsese de două ori cu ciorbă și ceea ce i se oferea acum nu era nici iaurt, nici apă rece.

[1] După repetate încercări din partea lui I. Heliade Rădulescu de a crea o mișcare teatrală și o trupă de actori cu caracter permanent, în octombrie 1833, ia ființă o societate menită să adune fonduri pentru clădirea unui teatru național, să înființeze o școală pentru actori, să stimuleze traducerile și producerea de piese originale. Președinte al acestei societăți, numite Societatea filarmonică, era Gh. Filipescu, vicepreședinte era colonelul I. Câmpineanu, iar director al școlii, Heliade; dintre membri amintim pe Gr. Alexandrescu, P. Poenaru, C. Aristia, Gh. Bibescu, N. Golescu și Ștefan Golescu, Alecu Vilara (cel pe care îl va pomeni Alexandrescu în *Memorial de călătorie*), I. Manu, C. Cornescu (bibliofilul), I. Slătineanu și alții. Programul Societății filarmonice este publicat în *Curierul românesc* din 7 ianuarie 1834, iar la 29 august are loc prima reprezentație cu piesa *Mahomed* de Voltaire, în traducerea lui Heliade (*n. ed.*).

Spre a scăpa dar de această nouă amăgire, ceru de la domnitor să i se dea în scris ofertele ce-i făcuse.

Această dorință nu i se împlini de domnitorul sub diferite pretexte, între cari intra și acela că nu voiește să se declare pe față protector al teatrului, ca să nu atingă susceptibilitatea Câmpineanului.

Aristia priimi și se fripse pentru a treia oară, căci după suirea pe scenă a lui *Saul* de Alfieri, cu un succes gigantic în care se distinse foarte mult junele Curie, începură persecuții indirecte cari aduseră căderea definitivă a teatrului[1].

La anul 1844-1845, Constantin Carageali, elev al lui Aristia, părăsi capitala Moldaviei, unde întreprindea arta dramatică cu mare succes, și însoțindu-se cu C. Mihăileanu și prin concursul domnilor Anesti Cronibace, Lăscărescu, Raliță Stoenescu și Caliope Carageali, deschiseră iarăși teatrul[2].

[1] Cea mai mare lovire dată teatrului fu oprirea lui Mamolo de a mai închiria sala pentru reprezentațiuni române.

[2] Nu vom zice nimic despre progresul sau regresul ce a făcut teatrul sub direcțiunea lui Carageali, ca să putem vorbi mai pe larg în romanțul *Ciocoii noi* despre tot ce s-a petrecut în teatru până în ziua de astăzi.

Capitolul XXI
Femeia a scos pe om din Rai

Lectorii noştri cunosc planul lui Păturică şi al Duduchii de a ruina pe fanariotul, n-au însă nicio idee despre ingenioasele lor mijloace prin care-şi puneau în lucrare întunecoasa lor intenţiune. Este dar de datoria noastră a da aci câteva probe despre vicleniile acestor doi şireţi.

Cunoaştem cu toţii că luxul este cel mai teribil agent al corupţiunei; pentru dânsul femeia cea mândră şi uşure de minte calcă în picioare credinţa jurată soţului ei, vestejaşte onoarea sa şi a familiei, îşi face copiii nefericiţi, cade în ura şi dispreţul societăţei, în fine, face totul şi se pierde în prăpastia celor mai mari crime.

Acest flagel, inventat de Satan ca să piarză pe om prin femeie, deşi se introdusese în ţară la noi de către fanarioţi, cu scop de a ne face să pierdem simplitatea şi viaţa cea aspră ce ne da tăria de caracter, dar el, fiind foarte costisitor, se întinsese numai în clasele cele avute, iar poporul de jos rămăsese neatins. Dar invaziunile ce neîncetat călcară ţara introduseră cu încetul manufactura europeană, care se compune în mare parte din diamante şi aurării false, precum şi din

postavuri şi mătăsării arse, cu care neguţătorii cei fără conştiinţă înşelau şi sărăceau norodul[1] .

Răul acesta merse crescând neîncetat, iar în timpii lui Caragea ajunse la culme. Luxul, acum, îşi avea prozeliţii săi în toate clasele societăţii; femeile nu mai visau decât diamanticale, stofe de mătase şi alte secături de acestea, pentru care erau în stare a sacrifica tot.

Deschiderea clubului de la Cişmeaua Roşie şi prefacerea lui mai în urmă în sală de teatru dete o întindere şi mai mare luxului. Toată societatea dorea să vază tragediile şi operile germane reprezentate de

[1] Că luxul a corupt în mare parte societatea noastră, nu mai este îndoială. Dovadă la aceasta dăm ordinul principelui Alesandru Moruz dat către marele cămăraş, prin care opreşte pe neguţători de a mai aduce în ţară flude, lino, mătăsării şi alte obiecte de lux, căci aduc vătămare şi sărăcie norodului. Iată acel ordin domnesc:

„Io Alesandru Constantin Moruz, voievod şi domn Ţărei Româneşti.

Dum. vel-cămăraş, priimind domnescul nostru pitac, să chemi pe toţi lipscanii la cămară şi să le dai porunca Domniei mele pentru flude şi linas, sadetica în cusături şi în basmale, ce sunt lucruri care pricinuiesc o cheltuială zadarnică şi o stingere de obşte, ca câte dintr-acestea se află acum la prăvăliile lor, acelea numai să şi le vânză nepopriţi; iar de aci înainte să ştie că, fără de a avea voie să le deschiză şi să le vânză, se va pedepsi, făcându-se zapt la cămara domnească, se va scoate din ţara Domniei mele afară şi mai mult nu vor fi îngăduiţi a le deschide şi a le vinde aici. Drept aceea, ca să n-aibă pricină de îndreptare că n-au ştiut, să le arăţi porunca Domniei mele hotărâtoare, ca să o ştie; aşijderea să arăţi dumneata porunca aceasta la vel-vameş al carvasaralii, ca de acum înainte oricâte de acest fel numite mai sus lucruri zadarnice, va găsi între mărfurile ce aduc lipscanii pedepsindu-le de faţă cu stăpânul acelei mărfi, să le trimiţă la cămara Domniei mele. Şi însumi, eu, domnul, am poruncit.

1794, martie 11"

(După *Condica arhivei* cu nr. 112 roşu, foaia 219 verso.)

Gherghe. Nu era familie în care să nu se vorbească despre teatru şi mai cu seamă despre găteala cocoanelor. Femeile îşi martirizau bărbaţii, iar junele şi junii pe părinţii lor, ca să le cumpere veştminte noi, diamante şi parfumării. În darn se opunea bietul calemgiu la pretenţiunile femeii sale, în darn îi repeta de o mie de ori că dintr-o leafă de cincizeci lei pe lună[1] nu poate să ţie greutăţile familiei şi să facă şi lux, căci femeia punca mânele în şolduri şi îi răspundea prin aceste cuvinte: „Calicule! dacă n-ai stare, de ce te-ai însurat? Să-mi faci rochie de maltef şi să-mi cumperi şal şi cercei de Lipsca, auzi tu? C-apoi îmi fac eu... Înţelesu-m-ai?"

Nenorocitul soţ tăcea şi privea cu sufletul plin de întristare pe soţia sa îmbrăcată întocmai ca cele mai dântâi cocoane, fără să-şi aducă aminte că a contribuit cât de puţin la strălucitul lux al soţiei sale.

Într-o seară, postelnicul Andronache, în contra obiceiului său, se afla acasă la dânsul. El şedea pe o sofa fumându-şi ciubucul cu o flegmă demnă de un osmanlâu şi vorbea din când în când cu Păturică.

– Aşa, Dinule dragă, zicea el, să ne mai măsurăm cheltuielile, că nu mergem bine. Ce Dumnezeu! Eu câştig pe tot anul aproape la patru sute pungi de bani, şi cu toate acestea vii neîncetat de-mi spui că n-avem bani şi mă sileşti să fac împrumutări.

[1] Şeful de masă pe atunci se plătea lei 50 pe lună şi-şi scutea via din vinărici şi individul său de podvezi şi angarii; plătea însă la priimirea ordinului de orânduire lei 5, sub numirea de havaet (*Condica arhivei* nr. 121, foaia 20-26 roşu).)

– Foarte bine te-ai gândit, milostive cocoane; numai este cam târziu. Datoriile s-au mărit foarte mult prin neplata dobânzilor; Costea Chioru vine în toate zilele de-mi cere dobânda şi capetele, grămăticul lui baron Meitani asemenea, fără a mai adăoga că de multe ori întâmpin cheltuielile curţii din mica mea lefşoară de calemgiu, pe care mi-aţi dat-o Blagorodnicia voastră.

– Dar bine, Dinule, îmi aduc aminte că chiar în luna trecută am câştigat peste o sută de pungi de bani de la slujbele ce am dat la unii-alţii prin mijlocirea mea; ce s-au făcut aceşti bani?

– S-au cheltuit toţi, milostive cocoane.

– Ei bine, pe cc? Fă-mă să înţeleg.

– Asta e foarte cu putinţă; să aduc catastiful, să vezi. Ciocoiul se pogorî jos în camera lui şi se întoarse într-o clipă ţiind în mâni o carte mai mult lungă decât lată, pe care, deschizând-o, citi cu o manieră cancelarică:

CATASTIH DE DOSOLIPSIE[1]
AL CASEI DUMNEALUI MARELUI POSTELNIC
ANDRONACHE TUZLUC
Leatul 1818, septembrie
P r i i m i ţ i

Talere	*Bani*	
20 000		– De la şapte ispravnici ce au luat pitacele din mâna mea.
6 585		– Ipac de la alte huzmeturi date prin mine.

[1] De dare şi luare.

3 567		– Ipac de la noii căpitani de poteră ce şi-au luat pitacele tot prin mine.
8 600		– Arenda moşiei Plânsurile pe leatul 1818.
1 250	90	– Ipac din vânzarea a 2.500 vedre vin, vadra pe bani şaizeci.
2 500		– Din vânzarea pădurii de pe moşia Chinuielele.
3 500		– De la igumem pentru volnicii şi alte madele.
2 000		– De la episcopul Râmnicului pentru prefacerea unui zapis de datorie.
1 700		– Ipac de la episcopul Buzău.
297	30	– De la doi nemţi ca să aibă voie a juca pe la bâlciuri: „la o para cinci".[1]
50.000		– Fac peste tot priimirile.

Cheltuiţi pe leat 1818

Talere	*Bani*	
3 680		– Cheltuiala cuinii, care se vede trecută condei cu condei în catastihul stolnicului.
1 560		– Lemne pentru iarna trecută.
800		– Cărbuni.
600		– Fân şi orz.
380		– Îmbrăcămintea ţiganilor.
1 800		– Facerea unui han la moşia Chinuielele.
400		– Dregerea butcei şi a rădvanelor.
15 000		– La două ziafete: unul la Sf. Andrei şi altul la Sf. Vasile.

[1] Jocul rolinci, pe care poporul nostru îl numea „la o para cinci" şi „baba rusu te îmbracă, baba rusu de dezbracă".

12 500	– Daţi giuvaergiului pentru diadema de diamant şi alte giuvaericale date cocoanei Duduchii la Sfântul Andrei.
1 000	– Chiria caselor cocoanei Duduchii.
250	– Ipac simbria slugilor dumneaei.
3 000	– Ipac simbria arnăuţilor.
8 000	– Giuvaeruri, blane de samur, cacom şi de belchiţă şi cumaşuri de rochi cocoanei Duduchii de Sf. Vasile.
250	– Daţi iamacilor şi calemgiilor ce au venit cu Crăciunul domnesc[1].
250	– Daţi meterhanalii, idicliilor, fustaşilor şi altor tagme de slujitori bacşiş de Sf. Vasile.
19 380	– Daţi Blagorodniciei voastre pentru buzunar în mai multe rânduri.
1 200	– Simbriile slugilor casei.
200	– Bacşişul lor de Sf. Vasile.
66 670	– Fac cheltuiţi.
50 000	– Se scad priimiţi.
16 670	– Cheltuiţi mai mult şi cari s-au luat cu dobândă de la Costea Chioru.

Fanariotul ascultă cu luare-aminte socotelile ce-i înfăţişă Păturică, dar când ajunse la încheiere şi văzu luate de vânt cele una sută pungi de bani şi o datorie nouă de lei 16.670 cu dobânda ovreiască, oftă din adâncul inimei; dar în momentul când se gătea să facă oarecari băgări de seamă şi mustrări vătafului său de curte, ajunse la urechea sa zgomotul unei trăsuri ce se

[1] După obicciul de pe atunci, condicarii şi logofeţii de Divan se duceau cu Crăciunul la domnitor şi pe la toţi boierii cei mari.

oprise la scara caselor sale.

Păturică ieşi să vază pe vizitătorul şi revenind anunţă pe chera Duduca.

– Duduca! esclamă fanariotul cu surpriză.

– Da, milostive stăpâne, dumneaei.

– Lasă-mă dar singur şi te voi chema la trebuinţă.

Păturică plecă capul în jos şi, ieşind din cameră, se întâlni faţă în faţă cu Duduca, căreia îi şopti:

– Să te văz, acum este timpul!

– Lasă pe mine, răspunse ea cu un accent ce se stinse pe frumoasele ei buze, precum se stinge o armonie de tonuri muzicale purtată pe aripile vântului din locuri depărtate; apoi intră în iatacul grecului şi şezu lângă dânsul pe sofa. Vestmintele ei simple, dar bine tăiete, coafiura cea împănată cu roze şi micşunele, parfumurile cu care era stropită şi mai presus de toate graţiosul aer ce avea în acea seară arătau până la evidenţă necesitatea ce avea ea de a încânta şi ameţi pe fanariot mai mult decât totdauna.

Scopul ei era deja pe jumătate împlinit, căci fanariotul, cum o văzu, deveni palid şi începu să-i tremure fibrele de emoţiune.

– Dumnezeule! cât eşti de frumoasă, Duduco! exclamă el cu ochii rătăciţi şi cercând, cu mâna tremurătoare, să apuce pe a frumoasei cochete.

– Râzi de mine, cocoane Andronache; eu nu sunt atât de frumoasă precum zici.

– Nu, Duduco, îţi spun adevărul!

Greaca se plecă şi-l sărută pe obraz cu un transport de amor prefăcut, luă mâna lui într-ale sale şi o acoperi de

sărutări, apoi căzu în nişte meditaţiuni pe care fanariotul le tălmăcea în multe chipuri, dar toate în favoarea amorului său.

Mai multe scene de un amor delicios se petrecu între dânşii, dar când greaca crezu că a sosit timpul să dea lovitura decisivă, se prefăcu că cade într-o adâncă întristare, oftă cu o prefăcătorie ce nu s-a văzut pân-acum chiar la cei mai lăudaţi actori dramatici ai teatrului nostru şi vărsă câteva lacrămi mincinoase.

Fanariotul o privi cu estaz şi durere de inimă, căci din nenorocire o iubea până la nebunie. În momentele acestea vicleana femeie scoase o gevrea albă din buzunarul unei scurteici blănite cu cacom alb şi îşi şterse ochii, apoi îmbrăţişă pe fanariot şi începu a-l săruta cu buzele ei cele rumene şi arzătoare ca focul.

Aceste fine prefăcătorii puse pe fanariot într-o poziţiune foarte critică; el nu ştia la ce să atribuie lacrămile şi furiile de amor ale amantei sale.

Greaca începu iarăşi a ofta şi a lăcrăma.

– Ce ai, Duduco, de plângi şi oftezi? o întrebă fanariotul cu un aer în care se vedea disperarea şi curiozitatea. Spune-mi, cine te-a supărat?

– N-am nimic, nu m-a supărat nimeni.

– De ce plângi, dar? De ce oftezi?

– Plâng nenorocirile mele.

– Şi cari sunt acele nenorociri? Nu te îmbrac? Nu-ţi dau demâncare şi casă? În sfârşit, nu te iubesc mai mult decât pe mine? Nu vezi că amorul tău m-a zalisit, am ajuns ca Manea nebunul?...

– Prefăcătorii bărbăteşti şi nimic mai mult.

– Nu, Duduco, pe viul Dumnezeu, te iubesc din toată inima.

– Dacă m-ai iubi, m-ai lăsa şi pe mine să mă duc la plimbare, la teatrul nemţesc şi la comedie; nu m-ai ţine închisă ca p-un papagal şi îmbrăcată cu trenţele astea ca o preoteasă de mahala.

– Dar bine, giuvaericalele ce ţi-am trămis la ziua mea, cumaşurile de rochi, şalurile, toate acestea le numeşti trenţe? zise fanariotul ofensat şi atins de nemulţumirea amantei sale.

– Nu sunt trenţe, dar nu sunt la modă.

– Să le schimbăm şi să luăm altele de modă.

La aceste cuvinte, Duduca începu să râză cu hohot.

– De ce râzi? întrebă fanariotul.

– Auzi acolo, să le schimb! Da, slavă Domnului! nu sunt nici condicăreasă, nici teleloaică.

– Dar bine, Duduco dragă, e păcat să şează degeaba în sipet.

– M-am gândit eu la aceasta şi le-am vândut pe toate la Tolba ovreica[1].

– Şi acum?

– N-am alte haine decât aceste ce le vezi şi cerceii aceştia de tumbac (bronz).

– Şi ce ai prins pe dânsele?

– Mai nimic, o mie cinci sute de lei.

– O mie cinci sute!... dar ştii tu, Duduco, că acele lucruri costiseau peste o sută pungi de bani?

– Teleloaica mi-a zis că pietrele sunt proaste.

[1] O neguţătoreasă de haine vechi din timpul lui Caragea.

Grecul rămase pe gânduri, apoi zise:

– Ei bine, Duduco, cu ce o să ieşi acum în lume?

– Cu veştmintele ce vezi pe mine.

– Să te ferească Dumnezeu de una ca aceasta. Amoreaza postelnicului Andronache nu va purta niciodată rochii de maniţă şi de bogasiu.

Greaca, mulţumită foarte mult de ambiţiunea în care adusese pe amantul ei, schimbă vorba.

– Am auzit, zise ea, că teatrul nemţesc este foarte frumos şi nemţoaica cea tânără a înnebunit lumea; se mai zice, iarăşi, că hatmanul Cărăbuş moare după dânsa. Când o să mă duci să o văz şi eu? Ai? Spune-mi!

– O să vie vremea, scumpa mea.

– Am auzit că zilele astea o să parastisească *Italiana în Algir*, bucată cu cântece. O să mă duci să o văz şi eu?

– Da, da, o să te duc, îngână fanariotul aprins de gelozie.

– Să văz şi eu cocoanele şi boierii cei mari.

La zicerea boieri, gelozia fanariotului se irită şi mai mult; el se temea să o espuie vederii lui beizadea C. şi a capioldaşilor lui, căci îi ştia cât erau de stricaţi.

Duduca se prefăcu că voieşte să plece, dar în momentul când îşi lua rămas bun de la amantul ei, uşa camerei se deschise puţin şi lăsă să se vază capul cel pleşuv şi faţa cea plină de viclenie a lui Costea Chiorul bogasierul.

– Chir Costea! zise Duduca cu o surpriză prefăcută.

– Da, plecata slugă a Măriii sale marelui postelnic şi a dumitale, prea strălucită coconiţă, răspunse şiretul, lăsând să se vază cât se putea mai bine o cutie de

giuvaericale şi câteva şaluri şi cumaşe de mătăsării.

– Ce ne aduci nou, chir Costeo? esclamă fanariotul cu gravitate.

– Să trăieşti, arhon postelnice! Am desfăcut astăzi taxidul de marfă ce am priimit de la Ţarigrad şi, după datorie, am venit mai întâi la Înălţimea ta, ca să-ţi alegi ce-ţi va plăcea.

– Aferim, chir Costeo, să trăieşti; dar ia spune-mi, ce ne-ai adus? Deschide-ţi cutiile să vedem şi noi. Ai, dă-te mai încoace!

Costea Chiorul deschise cutia pe care o adusese cu dânsul şi începu a desface mărfile, pronunţând cu îngâmfare numele fiecăreia mătăsării sau giuvaericà:

– Asta este hataià de Veneţia sadea, hataià florantin, camohàs de Veneţia cu fir, camohàs sadea, catifea cu aur şi sadea de Veneţia, sandal cianfès, tafta, atlas vărgat şi cu flori, harès pungiuc, fesuri tuneslii, basmale de Triesti, de Franţa şi de Englitera, tulpan mosc, alagea de Triesti, şal de India ciceacliu, şal boza-fer mai cu flori pân colţuri, gear de India, sangulie, brâuri caragialar cusute, cutnii, alagea, citării şi gazii de Brussa, suvaiele de Halle.[1]

Greaca privea cu ochi schinteietori mătăsăriele de Veneţia, de Franţa şi de Brussa şi, când îi plăcea vreuna, făcea lui Costea câte un semn de înţelegere, iar el punea la o parte materia aleasă.

– Ceva giuvaericale frumoase şi ieftine! esclamă

[1] Vezi catalogul vămilor din timpii lui Caragea ce se află trecut în *Condica arhivei*, nr. 121, foaia 210.

Duduca cu voce tare şi făcând un nou semn de înţelegere neguţătorului.

– Avem, strălucită cuconiţă, de cele mai frumoase, dar sunt cam scumpuleţe.

– Nu te teme despre preţ, adaose postelnicul, cam atins la mândrie. Scoate tot ce ai mai bun şi voi plăti cu bani peşim (gata).

Aceste cuvinte umplu de bucurie pe amândoi amăgitorii. Costea Chiorul începu să scoată dintr-o cutie: coliere (ghiordane) de diamant şi de rubine, cercei de berliant, inele de smarand, rubin, berliant şi matostat, făcând fiecăruia obiect câte o laudă nemeritată.

Duduca alese un colier de diamant, o pereche cercei de briliant, câteva inele de rubin şi smarand, vreo câteva carfiţe (ace) de aur cu pietre scumpe şi zece bucăţi de mătăsării din cele mai scumpe.

– Ia să vedem, Duduco dragă, ce ţi-ai ales.

Vicleana femeie arătă fanariotului toate obiectele şi, ca să aţâţe şi mai mult ambiţiunea lui, zise cu un zâmbet înrăutăţit:

– Iată lucrurile ce mi-am ales, dar...

– Dar ce? răspunse fanariotul ofensat.

– Costisesc prea mult, nu sunt pentru mine.

– Aceste vorbe mă supără, Duduco. Ia orice-ţi place; ia chiar toată marfa lui Costea, ca să vezi că pentru amorul tău sunt în stare să jărtfesc chiar viaţa mea. Apoi, întorcându-se către Costea, îi zise: Fă socoteala, Costeo, şi spune-mi ce-ţi sunt dator.

– Numaidecât, Măria ta. Şi scoţând un petic de hârtie din sân şi un condei de pană din călimările de alamă ce

purta la brâu, se prefăcu că scrie şi sumarişeşte; iar după ce cletină capul de câteva ori, ca să arate de câtă importanţă era suma ce avea să pronunţe, zise: Giuvaericalele şi cumaşele de rochii costisesc una... sută... douăzeci pungi de bani.

– A! A! e foarte scump; nu iau nimic! esclamă greaca, luând un aer de sublimă prefăcătorie.

– Ţine-le pe toate, adaose fanariotul şi întorcându-se către negustător îi zise cu mândrie: Vrei să-ţi plătesc acum îndată în bani naht sau să-ţi fac zapis cu diorie[1]?

– Bine ar fi să-mi plăteşti în naht, dar, ca să nu te supăr, priimesc şi pe datorie, să-mi dai însă o poliţă cu nume deschis către baron Sachelarie sau către căminarul Pelizache şi totul se va isprăvi.

– Bine, fie după cum zici!

Poliţa se scrise şi se dete în mâna lui Costea, care o priimi făcând închinăciuni până la pământ.

În momentul când se termina această infernală tâlhărie, un geamăt răguşit se auzi din cameră. Nimeni nu băgă de seamă, afară de Duduca, care deveni palidă ca un cadavru.

Acel geamăt, ce semăna cu urletul de bucurie al demonilor când fac să cază un sânt în laţurile lor, era espresiunea infernalei bucurii a lui Păturică, carele prin stratagema de acum a Duduchii devenea stăpân pe tot ce-i mai rămăsese bietului fanariot.

Duduca şi Costea ieşiră amândoi din casa fanariotului, mulţumiţi de treburile ce făcuseră.

[1] Cu termen.

Capitolul XXII
„Italiana în Algir"[1]

În mahalaua numită în vechime Popa Dârvaş, iar acum Biserica Albă după Podul Mogoşoaii, faţă-n faţă cu casele cele mari ale Deşliului[2], se afla pe timpii lui Caragea o piaţă în mijlocul căreia clădise

[1] Subiectul acestei opere se compune din fabula următoare: Corsarii Algirului, într-una din expediţiunile lor, prinseră o corabie florentină, în care găsiră o mulţime de obiecte de mare preţ şi câteva sute de călători pe care îi făcură prizonieri. Între aceşti nenorociţi era şi o damă frumoasă, împreună cu un gentilom bătrân, numit Don Tadeo, carele îi făcea curte de mai mult timp, dar în loc de amor nu dobândea decât ura frumoasei dame. Ajungând, în fine, corsarii la Algir, împărţiră prăzile între ei, dând o parte deiului, una armatorului corăbiii şi pe cea de a treia echipagiului. Frumoasa damă şi Don Tadeo, ce trecea de frate al ei, fură înfăţişaţi înaintea lui Mustafa, deiul Algirului, carele, înamorându-se de dânsa ca un smintit, dete ordin să o transporte în harem, iar pe presupusul ei frate îl onoră cu rangul de mare caimacam şi se servea de dânsul ca să comunice frumoasei femei înfocatul său amor. Într-o zi, deiul hotărî să termine acest amor de capriciu. Chemă dar pe un sclav favorit şi îi dete ordin să introducă la dânsul pe străina ce-i insuflase atâta pasiune; iar lui Tadeo îi zise că, pe dată ce-i va face semn printr-un strănutat repetat de trei ori, să iasă afară. Dama veni, deiul se simţi aprins de un foc neobicinuit, strănută de trei ori, dar Don Tadeo, aprins şi mai mult de gelozie, nu voi să iasă afară cu toate ameninţările deiului. În fine, comedia se termină, că deiul şi Tadeo sunt amăgiţi de frumoasa damă, iar ea părăseşte Algirul împreună cu Lindoro, vechiul ei amant, pe care-l regăseşte între sclavii din Algir.

[2] Astăzi ale Slătineanului.

doamna Ralu o sală de club, care mai în urmă se prefăcu în teatru. Acest edificiu avea lungimea de optsprezece stânjeni, iar lățimea de nouă și câteva palme; privit însă din puntul de vedere al stilului și altor amărunte arhitectonice, nu prezinta nimic însemnător. Interiorul lui se compunea dintr-o sală de spectacol și câteva camere situate la dreapta și la stânga sălii. Într-una dintr-însele se ținea dulcețuri, rachiuri și băuturi răcoritoare pentru trebuința publicului, iar în cea de a doua ședeau slugile boierilor pe timpul reprezentațiunei.

Sala teatrului propriu-zisă avea trei rânduri de loji tapețate cu postav roșu și împodobite cu perdele de chembrică cu ciucuri albi. La dreapta era o sofa îmbrăcată cu catifea roșie, pe care ședea domnitorul, iar mijlocul sălii era acoperit cu laviță căptușite tot cu postav roșu. Scena se deosibea de restul sălii printr-o cortină de pânză pe care era desemnat Apollon ținând lira pe genuchi. Într-un spațiu mic ce despărțea scena de public erau o mulțime de scaune și pupitre[1] destinate pentru muzicanții ce compuneau orchestra de pe atunci. Iluminația era în adevăr curioasă, căci, în loc de lampadariu și lampe, teatrul era peste tot iluminat cu lumânări de seu puse în sfeșnice de

[1] Bângi mici pe care pun artiștii notele în timpul esecutării. Aceastâ numire mai servă și spre a demonstra gradul de perfecțiune al artistului de orice instrument.

tinichea, spânzurate împrejurul sălii[1]. Preţul intrării era regulat în modul acesta: lojile de mijloc se plăteau câte un galben şi erau lăsate pe seama boierilor celor mari, a consulilor şi altor persoane de distincţiune; lojile de jos şi cele de la al treilea rând se plăteau cu lei zece şi erau comune pentru toţi cei ce voiau a le închiria, iar parterul se plătea câte trei lei de fiecare persoană.

La 8 septembrie 1818, pe faţada teatrului despre care vorbirăm era lipit un afiş scris în limba grecească şi tipărit în tipografia boierilor Clinceni. Acest afiş vestea înaltei nobilimi şi respectabilului public de pe atunci că în seara acelei zile era să vază şi să auză opera *Italiana în Algir* de compozitorul Ioachim Rossini.

---

[1] În timpul domniei lui Grigore Vogă Ghica, trecând pe la noi marchizul de Ribeaupierre, èlciul Rusiei la Constantinopole, domnitorul luă măsuri spre a-i face o priimire mai distinctă. Astfel dar, între alte tratamente ce-i făcu, îl invită şi la un bal public dat în onoarea lui. Marchizul se duse la bal mai mult ca să observe gradul de civilizaţiune al societăţii noastre, dar mătăsăriile, şalurile şi mai cu seamă diamantele ce văzu la damele române îl surprinse, căci numai diadema, cerceii şi ghiordanul cocoanei Z... M... costa peste un milion. Din întâmplare, marchizul îşi aruncă privirea şi asupra iluminaţiei sălii şi văzu cu destulă surprindere că era iluminată cu lumânări de seu. A doua zi, venind la curte şi fiind întrebat de către domnitorul de a petrecut bine sau nu, marchizul răspunse că luxul cocoanelor noastre este egal cu al nobleţei din Petersburg, numai un lucru nu mi-a plăcut, zise el domnitorului.

– Ce lucru? întrebă vodă Ghica cu nerăbdare.

– Lumânările cele de seu, al cărora fum strica aerul sălii.

– Cât despre aceasta, ai dreptate, arhon marchiz; dar la noi numai domnul are voie să arză lumânări de ceară, ceilalţi cată să arză de seu.

Această operă, fiind anunțată de mai multe ori și încă nereprezentată, atâtase foarte mult dorința publicului de a o vedea. Amatorii dar de teatru veniseră cu două ore înaintea deschiderii teatrului, spre a-și cumpăra bilete de intrare; și, ca să fugă de urâtul ce pricinuiește așteptarea, unii se plimbau formând mici grupe și discutând despre diferite cestiuni de care se interesau, iar alții formaseră un mare cerc împrejurul afișului și comentau muzica și intriga piesei cum se pricepeau. „E tragedie", ziceau unii. „Ba este comedie", răspundeau alții, afară de câțiva învățați, cari, luând cuvintele *drama giocoso* în simț material, afirmau cu aroganță că nu este nici tragedie, nici comedie, ci jalnică priveliște cu jocuri și cântece!...

În timpul când se petreceau toate acestea pe piața și înaintea teatrului, se deschise o ușă și se văzu capul cel pleșuv și fața cea galbenă și rece a neamțului casier. Privitorii, ce până aci așteptau liniștiți, cum văzură pe casier, năvăliră toți deodată și începură a cere bilete cu un zgomot foarte mare.

Neamțul, însă, își vindea marfa cu sânge rece și după regulă, fără a se turbura cât de puțin de cererile ce i se adresau în numele celor mai mari boieri ai țărei; dar când auzi strigând: „Loja marelui postelnic Andronache Tuzluc", tăie numaidecât biletul și-l dete cu atâta grăbire, încât era aproape să uite a cere costul ei.

În fine, pe la șapte ore și jumătate după-amiazi, porțile teatrului se deschiseră; publicul începu a intra

înlăuntru salutat cu temenele de arnăuții ce formau garda de onoare și, în puțin timp, lojele și parterul se împlură de privitori.

Directorul teatrului, fiind înștiințat la timp că în acea seară era să vie și domnitorul, împreună cu toată ecpaiaua sa (suita sa), osebit de alte înfrumusețări de ocazie ce făcu, dete ordin a se ilumina teatrul cu lumânări de ceară care, deși produceau o lumină foarte slabă, erau însă de ajuns ca să facă a schinteia în mii de culori diamantele și alte pietre nestimate grămădite pe cerceii, fuliile și ghiordanele cocoanelor[1].

Într-una din lojile Curții sta beizadea Costache Caragea, împreună cu doi fanarioți și cu hatmanul Cărăbuș, favoritul și neseparabilul său amic. Acest frumos și libertin principe privea prin toate lojile, ca să găsească vreo frumusețe necunoscută încă de dânsul, spre a o face victimă plăcerilor sale.

După ce făcu un gir de privire peste tot teatrul, ochii lui rămaseră înfipți asupra unei june femei, care, pe lângă o rară frumusețe și eleganță, avea și un costum din cele mai la modă și mai bogate. Ea era îmbrăcată cu o rochie de catifea pătlăginie, cu piepții ridicați și cu mânecele strimte, după moda de atunci. Mijlocul îl avea încins cu un colan țesut în fir sârmă[2], iar în mijlocul pieptului avea o mare floare de diamant, care, fiind pusă pe rochia cea de coloare închisă,

[1] Flori de diamante sau briliante.

[2] Fir de cel mai bun.

strălucea cu mai multă tăric. Gâtul ei era acoperit cu simizet de blonduri de Olanda şi cu un ghiordan (colier) de smaragde şi safire; în urechile sale cele delicate erau atârnaţi nişte cercei de diamant, mari şi strălucitori; pe cap avea un fes alb de Tripoli, legat împrejur cu o sangulie albă, cusută cu mătase şi fir, ale căreia estremităţi formau un frumos nod, în care erau înfipte două flori de diamant.

După ce beizadeaua o privi cu multă luare-aminte, se întoarse către hatmanul Cărăbuş şi îi zise:

– Costache!

– Auz, Măria ta!

– Cunoşti tu pe cocoana aceea?

– Care, Măria ta?

– Aceea care şade în loja de lângă a conţului prusienesc.

Cărăbuş privi cu luare-aminte locul indicat, apoi răspunse cu mare linişte:

– O cunosc, Măria ta.

– Cine este, spune-mi?

– Este fata lui Mihale ciohodarul.

– Să vedem, pare că-mi aduc aminte; cum ai zis?... Fata lui?...

– Fata lui Mihale ciohodarul din Izvor şi acum ţiitoare a postelnicului Andronache Tuzluc.

– Da, da! îmi aduc aminte, o cunosc.

– Vei fi voind poate să o vizitezi, adaose Cărăbuş cu acel interes ce mişcă pe toţi junii cei demoralizaţi,

când li se prezintă noi ocaziuni de dezmierdări simţuale.

– Ţi-am zis că o cunosc şi credeam că înţelegi noima acestui cuvânt laconicesc.

Pe când se petrecea acest discurs între beizadeaua şi favoritul său, seleam-ceaușul Curţii domneşti intră în teatru şi anunţă venirea domnitorului.

Vestea aceasta făcu să se nască un freamăt în tot publicul, carele aştepta venirea principelui cu acea nerăbdare şi curiozitate proprie mulţimei şi gloatelor societăţii.

În fine, principele intră în teatru cu aerul său de mărire pe care fanarioţii ştiu foarte bine a-l imita. Publicul strigă de trei ori: „Să trăiască Măria sa!", apoi se linişti.

Reprezintarea începu prin frumoasa uvertură scrisă de celebrul Rossini în momente de o fericită inspiraţiune şi merse înainte până la faimosul terţet din care se formează finalul primului act, după a cărui terminare cortina se lăsă, iar publicul din parter şi chiar din loji ieşi afară ca să se răcorească.

După o mică pauză, clopoţelul dete semnalul începerii actului al doilea. Spectatorii se aşezară pe la locurile lor şi se puseră a asculta cu mare atenţiune frumoasele melodii ce se coprind şi în acest act; dar pe când reprezintaţia ajunsese la scena în care Mustafa, deiul Algirului, trămite pe sclavul Lindoro să cheme pe Isabela, iar lui Tadeo, caimacamul său, îi zise că pe

dată ce se va prezinta frumoasa streină şi îl va auzi strănutând de trei ori să iasă afară, pe acest timp doi condicari de Divan, ce şedeau pe o laviţă şi ascultau opera, începură a vorbi între dânşii şi a râde ca nişte nebuni.

– Este curios, dar foarte adevărat, zise leşinând de râs unul dintre cei doi condicari adresându-se către cellalt.

– Despre ce este vorba? răspunse cel întrebat, zâmbind fără să ştie pentru ce.

– Priveşte, te rog, mai cu băgare de seamă la ceea ce se petrece pe scenă şi vei vedea că seamănă ca două picături de apă cu ceea ce se petrece în casa postelnicului Andronache Tuzluc.

– Şi ce se petrece în casa acestui boier?

– Lucruri mari, nenişorule, gugumănii nemai-auzite! Vezi pe cocoana aceea care şade în loja de lângă èlciul Prusiei?... Uită-te bine la dânsa; vezi cât e de gătită: diamantele şi rubinele sunt aruncate pe dânsa cu lopata, parcă e brezaie sau teleloaică.

– Ei bine, o văz.

– Acea femeie este ţiitoarea postelnicului Andronache Tuzluc.

– Bravo! e frumoasă de minune.

– Aşa este precum zici, dar eu unul m-aş lipsi de asemenea frumuseţe şi fericire.

– Da de ce, bei-mu?

– Pentru că l-a lăsat în sapă de lemn; l-a făcut să-şi

vânză două moşii pân-acum şi mult-puţinul ce i-a mai rămas o să se strige mâne-poimâne la mezat de către datornici.

– Sărmanul om! poate că l-o fi iubind şi dragostea ameţeşte pe om.

– Aş! nu mai crede, nu-l iubeşte deloc; şi pentru mai mare ocară a bietului om, s-a îndrăgit cu vătaful lui de curte şi-i toacă starea fără mustrare de cuget.

– Ciudat lucru! Dar ia spune-mi, cine este acel vătaf de curte?

– Este un oarecare Dinu Păturică, un opincar de la Săcuieni şi un şiret de n-are pereche.

– Dar bine, măi frate, cum s-a alăturat el pe lângă postelnicul?

– A venit în curtea lui cu picioarele goale şi trenţăros; bietului om i s-a făcut milă de dânsul, l-a îmbrăcat, l-a dat la şcoală să înveţe carte grecească, l-a boierit şi l-a pus în huzmet, iar el, drept mulţumire pentru toate aceste părinteşti faceri de bine, îi mănâncă starea şi-şi bate joc de cinstea lui.

– Curios lucru! Dar bine, nu s-a găsit cineva să-i deschiză ochii şi să-l scape de această prăpastie spăimântătoare?

– Nu ştiu, zău; ştiu însă că eu unul, de-aş fi dintre cei mai de aproape prieteni ai lui, tot n-aş cuteza să-i dau sfat în madeaua aceasta.

– Şi de ce să nu-i faci acest bine?

– Pentru că m-aş învrăjbi cu dânsul.

– Nu înțeleg nimic.

– Ascultă, măi frate; omul dacă apucă să cază la o patimă oarecare, poate să-l sfătuiască toată lumea, chiar Dumnezeu de-ar veni și i-ar zice să-și vie în simțiri, el nu l-ar asculta, ci va merge înainte, până ce va da în prăpastie.

Un mic zgomot ce venea despre ușa teatrului dete ocaziune unuia din spectatori a se rădica după laviță și a privi în partea în care se afla cei doi condicari. Acel om era postelnicul Andronache Tuzluc; el auzise tot ce se vorbise de dânsul și, voind să cunoască mai bine pe acele două persoane ce se ocupau de trebile sale, se servi de acea ocaziune ca să-i poată privi în față.

Capitolul XXIII
Slugile boiereşti

Pe când floarea societăţii din Bucureşti petrecea în sala teatrului, ascultând muzica lui Rossini şi privind magnificul fast al lui Caragea şi al copiilor săi, într-o cameră, alături cu sala teatrului, erau adunate toate slugile boiereşti şi aşteptau acolo ieşirea boierilor din teatru, ca să le ajute a se sui în butci şi a-i duce pe la casele lor.

Camera aceasta era foarte spaţioasă şi mobilată cu paturi de lemn învălite cu rogojini. Un mangal de aramă, plin cu cărbuni aprinşi, slujea de încălzit şi un felinar cu patru lumânări, spânzurat în mijlocul casei, procura lumina trebuincioasă.

Între slugi (feciori) există de mult timp un fel de ierarhie, întocmai ca cea din clasele boierilor: boier este marele ban, tot boier este şi pitarul şi şetrarul; dar banul şi cei de seama lui şed la

masă cu vodă, pe când boierinaşii cei mici tremură de frig prin săli sau aprind ciubuce boierilor celor mari.

Feciorii de pe la boierii cei mari, plecând de la această regulă de distincţiune, ocupau în paturi locurile cele mai bune, iar ceilalţi şedeau unul lângă altul, înghesuiţi ca sardelele în butoaie.

Feciorul banului X..., după ce împlu ciubucul stăpânului său şi se înfăşură în giubeaua îmblănită cu samur, tot a stăpânului său, se trânti în pat cu nepăsare şi se puse a fuma ca un cadiu. Feciorul vornicesei G... întoarse maloteaua stăpâne-sei pe dos şi se îmbrăcă cu dânsa, apoi, după ce făcu un fel de pernă din şalul şi sanguliile ei cele de mare preţ, puse capul pe dânsele şi se lăsă în braţele somnului. Câţiva din feciori, ca să gonească urâtul, începură a juca cărţi pe fundul işlicului marelui clucer T..., iar ceilalţi rămaseră câtva timp într-un fel de nemişcare amestecată cu o uşoară somnolenţă.

Ioniţă – astfel se numea feciorul banului X... –, terminând fumarea ciubucului, tuşi de două-trei ori cu ifos boieresc, apoi zise celorlalţi:

– Ştiţi una, băieţi? Mie mi-e sete; cine face cinste?

– Eu, răspunse unul dintre feciori.

– Bravo, Dumitrache, bravo! Ai semne de procopseală, adaose Ioniţă, vesel pentru aprobarea propunerei sale.

– Are dreptate să facă cinste, zise un alt fecior cu aer de gelozie învederată.

– Dar de ce?

– E! e! Să trăiască stăpână-sa şi coconul Costache...

– Şi de ce să trăiască, spune-ne şi nouă?

– Pentru că Dumitrache al dumneavoastră, Dumitrache ăl cu cinstea, era mijlocitorul lor; dar o să spargă dracu opincile şi parcă văz pe Dumitrăchiţă al dumneavoastră bătut la falangă sau zdrobit cu topuzul.

– Şi de unde ştii tu toate acestea? întrebă Ioniţă.

– Mă întrebi de unde ştiu? E! e! băieţi. Eu ştiu tot ce se vorbeşte pân toate casele boiereşti, cunosc chiar cele mai ascunse sfaturi ale boierilor.

– Dar bine, cum le afli toate acestea?

– Asta este iuşchiuzarlâcul meu.

– Spune-ne şi nouă, cum faci de afli toate tainele boiereşti.

– Cât despre casa stăpânu-meu, ştiu tot ce se petrece într-însa, căci cum vine câte un boier străin sau altcineva, eu întru după dânsul şi, ca să nu se bage de seamă şiretlicul meu, uneori mă prefac că mut un scaun de la un loc la altul, alteori netezesc macaturile pe pat, împlu ciubuce sau pun apă proaspătă în caramfile. În timpul acesta, boierii vorbesc şi verzi, şi uscate, fără să le treacă prin minte că-i ascult; eu însă le bag toate la cap şi mă folosesc de dânsele la timp.

– Ei bine, cu stăpânu-tău faci precum zici, dar cu cocoana lui?

– Mult mai bine: m-am împrietenit cu fata din casă şi-mi spune toate tainele stăpâne-sii.

– Bună şi aceasta; dar ia spune, cum afli tainele celorlalte case boiereşti? Aci să te vedem!

– Mă duc în toate zilele la pivniţa de la Zlătari, unde găsesc pe toţi feciorii de la casele boiereşti; aduc numaidecât o arămeasă[1] de vin chihlimbariu şi dau

[1] Arămeasa este măsura ocalei sau a jumătăţii de oca, făcută din tinichea sau din alt metal.

câte un ichilic[1] la toți frații, apoi încep havadișurile; și știm cu toții că în adunările noastre nu se vorbește decât de trebile altora. Eu fac ca filosoful: vorbesc puțin și ascult mult, adecă îmi fac capul ceaslov de havadișuri, fără ca alții să poată afla ceva de la mine.

– Ia spune acum, de unde știi tu că o s-o pață Dumitrache?

– Ascultați: astăzi m-am dus cu coconul la Mitropolie și, după obiceiul meu, am intrat în cancelarie și am auzit cu urechile mele pe logofătul mitropolitului luând tacrir vizitiului; ca mâne o să vedeți și pe nenea Dumitrache închis la spătărie și bătut la tălpi.

– Pune-ți pofta-n cui, nene Tudorică, răspunse Dumitrache cu nepăsare. Mi-am luat eu măsurele mele, adaose el. Cum oi duce pe ciocoaica[2] acasă, îmi strâng catrafusele (bagajele) și o apuc la sănătoasa.

– Iar până atunci să bem vinișorul care ni l-ai făgăduit! esclamară mai mulți dintre feciori, lingându-și buzele de pofta băuturei.

– Da! da! să bem, de ce nu? zise Dumitrache, trântind pe pat un dodecar. Iată, băieți, din partea mea, adăogă el. Mai puneți și voi ceva și să-i tragem o mâncare de cârnați și o băutură de vin, să ne țiuie urechile.

– Aferim, Dumitrache, aferim! esclamară toți

[1] Ichilic se numește măsura de 50 dramuri.

[2] Boierii numesc pe slugi ciocoi, iar slugile dau acest epitet boierilor.

ciocoii deodată; apoi doi dintre dânşii, luând banii, se duseră să cumpere vin şi cârnaţi.

În fine, aceste demoralizate slugi mâncară şi băură câtva timp, iar după ce se cam ameţiră de vin începură a petrece pe socoteala stăpânilor lor.

– Ce am auzit, mă Gheorghe, că stăpânu-tău să ţine cu soră-sa? Adevărat este, mă, ori minciuni?

– Foarte adevărat; ba încă îi toacă starea mai rău decât o tălaniţă de cârciumă.

– Dar stăpânu-tău cum merge cu cărţile? zise Ioniţă, îndreptându-se către feciorul vornicului I... F...

– Rău, nenişorule, rău de tot. A rămas sărac lipit; n-are nici cu ce să plătească imiclicul[1] slugilor.

– Dar bine, mă, ce a făcut atâta bănet ce i-a rămas de la tată-său?

– A dat tot în cărţi.

– Da stăpână-ta, măi Tomo, cum merge?

– Foarte bine; în lume se arată că este cea mai evlavioasă muiere, parc-ar fi o călugăriţă, dar într-ascuns joacă pe bietul cocon tontoroiul.

– Ai, fugi d-aci, nu te crez!

– Crede ce-ţi spui eu; a prins-o alaltăieri cu hatmanul Cărăbuş.

– Ce spui, mă Tomo!... Ei, şi cum a prins-o?

– Coconul aflasc de mult vicleşugurile ei şi se prefăcea că nu ştie nimic; ba încă a chemat pe hatmanul

[1] Porţia de pâne şi mâncare ce se dă slugilor pe ficcare zi.

Cărăbuş şi i-a zis să-i lase femeia în pace, căci la dimpotrivă îi va face una de-l va pomeni cât va trăi.

Hatmanul, luând toate acestea drept glume, îşi urma dragostea cu cocoana, ca şi mai nainte, dar o păţi cât se poate de bună.

Coconul scoase vorbă afară că pleacă la o moşie, tocmai peste Olt şi, ca să dea mai mult crezământ acestei născociri, chemă pe vizitiu şi, faţă cu cocoana, îi porunci să dea careta la neamţ s-o dreagă, să potcovească caii şi să ungă hamurile. Când toate acestea fură gata, porunci să-i frigă un curcan, să-i cumpere icre, licurini şi ghiudenuri; împlu şi câteva clondire cu vin şi rachiu şi le puse la scatolcă; în sfârşit, făcu atâtea pregătiri, încât nimeni nu se mai îndoia despre călătoria sa; iar după aceea se sui în caretă şi plecă. Cocoana, cum îl văzu ieşit pe poartă, scrise un răvaş hatmanului Cărăbuş, ca să vie îndată. Hatmanul veni şi petrecu toată ziua în oftări şi îmbrăţişări, iar colea, pe la douăsprezece ceasuri[1], se dezbrăcă de hainele sale şi se îmbrăcă cu anteriul de noapte al coconului; apoi, după ce-şi aprinse un ciubuc cu caimac şi trase dintr-însul de câteva ori, se sui în pat lângă cocoana. Dumnezeu însă nu-i ajută, căci tocmai când era dragostea mai mare se pomeni cu coconul în mijlocul iatacului cu un iatagan în mână, parcă ieşise din pământ. Bietul Cărăbuş înmărmuri de frică; iar

[1] Opt şi jumătate europeneşti.

cocoanii îi veni istericò. Coconul stete puţin pe gânduri, apoi zise:

– Bine, măi Cărăbuş, astfel răsplăteşti tu prieteşugul şi încrederea mea? Nu ţi-am zis eu şi mai deunăzi să-ţi bagi minţile-n cap şi să-mi laşi nevasta-n pace?... Nu răspunzi nimic? Aşteaptă dar, hoţ de cinste căsnicească, că te-oi învăţa eu minte.

Zicând aceste vorbe, deschise uşa puţin şi începu să strige:

– Gheorghe, Ioane, Iordache!...

N-apucă să sfârşească şi numaidecât veni vătaful, vizitiul şi doi ţigani.

– Ce poruncești, cocoane? ziseră ei, intrând în casă, somnoroşi şi zăpăciţi.

– Luaţi pe coconaşul ăsta şi duceţi-l în sacnasiu.

– Numaidecât, cocoane.

Ei luară pe bietul Cărăbuş de subţiori şi-l duseră târâş-grăpiş în sacnasiu.

Coconul, rămâind singur cu cocoana, încrucişă mânele la piept şi, cletinând din cap, îi zise:

– Bune sunt astea, Elencuţo dragă? Asta este răsplătirea care-mi dai pentru strădaniile mele, pentru dragostea mea? Să piei din casă, tălaniţo, căci, pe viul Dumnezeu, te omor...

După aceea trecu în sacnasiu înfuriat şi trase o bătaie ţeapănă lui Cărăbuş, apoi îl despuie în pielea goală, îl unse cu păcură peste tot trupul şi după ce-i puse o păreche de coarne închise cu lacăt, ca să nu le

poată scoate, îi dete brânci din curte afară.

Era pe la un ceas din noapte. Lumea furnica pe drum. Cum văzu dar pe hatmanul negru ca un bivol şi cu coarnele-n cap, începu a-i da cu huideo, încât bietul om, nemaiştiind ce să facă, o luă la fugă şi se ascunse sub podişca de la Sfântul Ilie după Podu Calicilor; dar nici acolo nu-l lăsară în pace cânii mahalalii prin lătratul şi urletele lor cele grozave.

În sfârşit, ieşi de sub podişcă şi porni către streajă la o vie a sa, ca de acolo să trămiţă să-i aducă haine de primeneală şi celelalte.

Ajungând la vie, începu a bate cu tărie în uşa vierului, carele, aflându-se tocmai în somnul dăntâi şi nevoind să se scoale, trămise pe un argat să vază cine bate la uşă. Argatul, după ce se scărpină în cap de mai multe ori, se duse să deschiză uşa; dar cum văzu pe hatmanul în starea în care se afla, începu să zbiere ca un năbădăios şi închise uşa cu răpeziciune.

– Dar ce ai, mă, neghiobule? strigă vierul, supărat că-şi stricase somnul.

– Ce să am; iacă a venit dracul să ne ia.

– Ba te-o lua pe tine, nevoiaşule. Deschide uşa, auzi tu, şi vezi cine este.

– Da nu ţi-am spus, măi omule, că este dracu?

Vierul sări necăjit din pat şi, îmbrâncind pe argat, zise:

– Cine bate la uşă?

– Eu, Ioane!

– Cine eşti tu? răspunde.

– Sunt stăpânu tău, nu mă cunoşti?

Vierul deschise uşa, dar o închise iarăşi cu repeziciune, crezând că a văzut pe dracul în adevăr.

– Ci deschide o dată, mă Ioane, nu mă ţine în frig.

– Nu deschiz eu dracului.

– Dar eu sunt stăpânul tău, nu sunt dracul. Deschide, că mor de frig.

– Nu deschiz, că eşti dracul cu glasul boierului.

În sfârşit, după mai multe zbuciumări, vierul îi deschise uşa şi îl priimi în casă, iar după aceea pusc cazanul pe foc şi-l îmbăie ca p-un copil mic, apoi trămise la curte să-i aducă haine şi un fierar, ca să-i scoaţă coarnele.

– Ce spui tu, mă Tomo! esclamară ciocoii cu mirare, sunt astea adevărate?

– Adevărul curat, fraţilor.

– Bre! dar asta seamănă a basm.

Abia se terminase povestirea aceasta şi deodată intră un seimean spătăresc şi zise cu glas răsunător:

– S-a spart teatrul, copii; aide, ieşiţi de strigaţi caleştile stăpânilor voştri!

Un om onest s-ar fi scandalizat privind pe acele slugi nerușinate cu ce grabă se dezbrăcau de hainele boierilor şi cum se sileau a le scutura de praf şi a le netezi, ca să nu se cunoască reaua întrebuinţare ce suferiseră ele în timpul reprezintării.

În fine, privitorii se duseră toţi pe la casele lor; teatrul se închise şi totul intră într-o perfectă linişte.

Capitolul XXIV
Cochii Vechi

Costea Chiorul, priimind biletul lui Păturică despre care am vorbit într-unul dintre capitolele precedente, se îmbrăcă în grabă cu giubeaua şi, luând după masă un catastih de dare şi luare, se duse cu mare iuţeală ca să se întâlnească cu complicele său.

Ajungând la poarta caselor postelnicului, îşi rădică gulerul giubelei în sus şi lăsă caucul pe ochi, ca să nu fie cunoscut de slugile curţii; apoi, după ce aruncă o privire răpede peste toată curtea şi se asigură că nu l-a văzut nimeni, intră în galeria beciurilor de sub case şi de acolo în odaia lui Păturică.

Ciocoiul se afla în momentele acelea răsturnat pe pat şi absorbit în meditaţiuni; dar cum auzi zgomotul uşii şi văzu pe Costea intrând, se sculă după pat ca să-l priimească.

– Bine ai venit, chir Costeo, îi zise cu un surâs silit.

– Bine te-am găsit, cocoane Dinule, răspunse şiretul neguţător, compuindu-şi trăsurile feţei după împrejurare.

– Ia spune-mi, cum mergi cu alişverişurile?

– După vremi, cocoane Dinule.

– Ştii la ce te-am chemat?

– Nu ştiu, dar îmi închipuiesc că pentru răfuirea socotelelor dintre noi.

– Bravo, chir Costeo!... Ai ghicit. Să începem dar!

– Să începem!

Ciocoiul închise uşa pe dinlăuntru şi, scoţând un catastih dintr-un sipet, zise lui Costea:

– Să paravalisim mai întâi condeiele ca să vedem dacă se potriveşte catastihul meu cu al dumitale.

Costea deschise catastihul său şi citi toate târguielile făcute de chira Duduca şi de postelnicul. Păturică, văzând că se potriveşte cu însemnarea sa, zise cu aer de încredere:

– Destul, chir Costeo, nu mai citi că te crez; apoi, scoţând de sub brâu două hârtii îndoite, zise: Iată foaia de socoteală iscălită de dumneata; iată şi teşchereaua prin care faci cunoscut că toată marfa vândută ai priimit-o înapoi prin mine.

– E foarte adevărat.

– Ei, chir Costeo, ia spune-mi acum, cât o să-mi ceri la sută pentru că ai luat parte la acest alişveriş (daraveră) prefăcut?

Costea începu să-şi răsucească mustaţa cam pus pe gânduri, apoi, după ce privi pe ciocoi cu un zâmbet perfid, zise:

– Să împărţim pe din două.

– Ce ai zis?... Pe din două?...

– Da! pe din două.

– Dar bine, asta-i furtişag, nu mai e neguţătorie.

– Ba furtişag, nu glumă; cu deosebire numai că hoţul cel mai mare nu sunt eu, ci Domnia ta şi chira Duduca.

Păturică, neașteptându-se la atâta obrăznicie din partea lui Costea, se cam uimi, dar viindu-și în sine zise:

– Ia lasă glumele la o parte, chir Costeo, și spune-mi cu ce te mulțumești pentru trebșoara aceasta?

– Am zis o dată.

– Dar bine, măi omule, nu e prea mult? Să-ți dau douăzeci și cinci la sută.

– E prea puțin, cocoane Dinule. Asta-i treabă de pușcărie și dumneata scapi cu una, cu alta, dar pe mine mă dă pân târg cu capul ras și mă duce la ocna părăsită.

– Ei bine, fie treizeci; fie treizeci și cinci!?

– Știi ce, cocoane Dinule, adu mâna-ncoa; patruzeci la sută și să nu mai fie vorbă.

– Fie precum zici, adăugă Dinu, gândindu-se la ocna părăsită.

Fanariotul scoase banii ca să răfuiască socoteala, dar Păturică îl întrerupse zicând:

– Dar bine, despre moșie nu-mi vorbești nimic?

– Asta-i altă treabă. Dă-mi lei zece mii ce am cheltuit în rușfeturi și iată zapisul adeverit de Măria sa și de hătmănie.

– Dar ia spune-mi, cui ai dat acele rușfeturi?

– Am dat, mă rog dumitale bun, lei cinci mii starostii de negustători[1], ca să nu amâne vânzarea. Am dat lui telal-bașa lei 1.500, ca să nu strige pân toate răspântiile, căci mă temeam să nu iasă mușterii mulți, să ne strice

[1] Starostea de negustători era ales dintre boierinași; el prezida adunarea negustătorilor ce formau pe atunci Cochii Vechi sau Trib. de Comerț și avea dreptul să poarte barbă.

chilipirul. E!... am dat zarafului (casierului) de la Cochii Vechi lei una mie, ca să nu-mi facă zădufuri (greutăți) la numărătoarea banilor, două mii de lei am dat havaietul mezatului, iară ceilalți cinci sute i-am dat bacșiș iamacilor și calemgiilor. Fă acum socoteala și vezi.

– Bine, fie precum zici. Adu șaptezeci pungi de bani și zapisul moșiei.

– Bucuros, *bei-mu*. Și pe dată îi numără banii, dându-i și zapisul în mână.

– Acum să vorbim despre celelalte două moșii ale postelnicului ce se vând mâne la Cochii Vechi.

Costea scoase orologiul și, văzând că arată 4 ore turcești, zise:

– Pe mâne, cocoane Dinule, căci e cam târziu și mă ia streaja.

– Dar unde ne vom găsi mâne?

– La Cochii Vechi.

– Bine.

A doua zi era să se facă mari vânzări prin mezat. Starostea de negustători venise foarte de dimineață la stărostie și, ca un bun amploiat ce era, își pusese în regulă hârtiile tuturor objectelor ce erau să se vândă în acea zi. Negustătorii ce compuneau consiliul stărostiei erau aleși dintre lipscani, giuvaergii, argintari și cojocari subțiri, oameni cu cunoștințe speciale despre prețul objectelor ce se vindeau la mezat.

În ziua aceea erau puse spre vânzare mai multe moșii, între care figurau și cele două ale postelnicului

Andronache Tuzluc; patru vii lucrătoare, două vii părăginite, şase părechi de case, diamanticale şi blănării.

Vânzarea începu de la haine şi giuvaericale. Aerul răsuna de glasul cel tare şi ţipător al telalilor, care făceau din caraghioslâc şi datoria funcţiunei lor un ce identic. Aceşti oameni fără pudoare, cei mai mulţi armeni şi greci de origină, voind să dea un aer comic meseriei lor, străbăteau piaţa, făcând gesturi comice şi strigând din toată puterea plămânilor: „Două sute de lei binişul boierului X...; o sută de lei maloteaua cocoanei E... Areci!... o dată; de două ori...; cine dă mai mult?"

Era foarte trist pentru un om cugetător a privi cum aceste objecte de mare preţ treceau din stăpânirea boierilor într-a ciocoilor procopsiţi de dânşii, cari le cumpărau cu preţuri foarte scăzute şi le plăteau cu banii furaţi de la stăpânii lor.

Printre mulţimea de curioşi adunată acolo, mai mult ca să-şi petreacă timpul decât spre a cumpăra ceva de la licitaţie, figura şi Costea Chiorul împreună cu Păturică. Ei şezură câtva timp liniştiţi; dar când veni rândul moşiilor a se striga la mezat, Costea zise lui Păturică:

– Cocoane Dinule, facem vreo trebşoară astăzi?

– Mă mai întrebi? doar n-oi fi venit aci de florile mărului.

– Aşa crez şi eu; dar voiam să ştiu, căci mai am şi alte trebi de făcut.

– Ei bine, ia spune-mi, ce o să-mi ceri ca să-mi cumperi moşiile stăpânului meu?

– Cinci la pungă, după învoiala cea veche.

– Te-ai dedulcit de la moşia Răsucita, dar nu este în toate zilele Paşti.

– Ei bine, fie patru.

– Aşa îmi mai vine la socoteală.

– Să facem înscrisurile?

– Să le facem!

Costea intră într-o prăvălie şi făcu înscrisul acesta:

„Două moşii, şi anume: Plânsurile şi Chinuielele din sud. Buzău ale postelnicului Andronache Tuzluc, le-am cumpărat pentru dumnealui marele pitar Dinu Păturică cu banii dumisale, iar eu sunt numai vechil din parte-i.

1818, sept. 23.

Costea bogasierul"

– Poftim, boierule, zise Costea, dând înscrisul în mâna lui Păturică; dă-mi acum banii, şi lucrul e isprăvit.

– Ce bani îmi ceri, nu ştii că sunt sameş la hătmănie? Vino mâne şi-ţi dau teşcherea că s-au priimit preţul acestor moşii.

– Voi face precum porunceşti.

După ce aceşti tâlhari puseră la cale neruşinoasa lor speculaţie, se despărţiră. Păturică se duse la hătmănie, iar Costea rămase la Cochii Vechi, ca să cumpere moşiile.

Capitolul XXV
Marea hătmănie

Hatmanul cel mare era executorul tuturor decretelor domneşti şi al hotărârilor Divanului relative la împliniri de datorii, clironomii, vânzări de moşii, case şi altele de felul acesta. Hatmanul mai era dator a înfăţişa pricinile de judecăţi dinaintea Divanului. În cazul acesta, el sta pe picioare ţinând în mâni un baston de argint, semn al dregătoriei sale; iar când părerile boierilor divaniţi erau împărţite, lua şi el parte în dezbatere deopotrivă cu judecătorii.

Personalul cancelariei acestei autorităţi era compus de un sameş, însărcinat cu păstrarea banilor ce se depuneau acolo şi cu ţinerea corespondenţei, un condicar şi câţiva scriitori, şase zapcii pentru împliniri de bani şi înfăţişări de pricini în Bucureşti şi câte unul de fiecare judeţ, tot cu asemenea îndatoriri. Osebit de aceştia, hătmănia avea un steag de slujitori şi mumbaşiri[1], cu cari se slujea la împliniri de bani şi esecuţiuni.

Localul se compunea din opt camere, ce formau o casă cu două rânduri; în rândul de jos şedeau slujitorii

[1] Mumbaşirii erau pe atunci aceea ce este astăzi esecuţiunea poliţienească.

şi mumbaşirii, iar în cel de sus era cancelaria hătmăniei, aşezată în felul acesta: una din cele mai luminoase camere era destinată pentru marele hatman, alta pentru sameşul împreună cu ceilalţi amploiaţi ai săi, iar în celelalte două se păstrau banii împliniţi şi obiectele de preţ lăsate în depozitul hătmăniei.

Odaia hatmanului avea un pat lung, înfundat şi împodobit cu aşternuturi de cele obicinuite pe timpii de atunci; mai avea şi câteva scaune pentru trebuinţa persoanelor ce veneau să reclame ajutorul acestei dregătorii în diferitele lor interese.

Mobilierul sămeşiei se compunea dintr-un pat foarte mic, pe care şedea sameşul, şi o masă rotundă, pe care scria el.

Lângă unul din pereţii camerii se afla o laviţă lungă pe care şedea logofeţii şi iamacii trebuincioşi pentru scrierea poruncilor şi trecerea în condici a banilor hătmăniei; iar în fundul acestei camere erau două lăzi vechi, pe care şedeau câţiva copii luaţi pe pricopseală şi se esersau în scris după modelul acesta:

„Cel ce nu se sileşte la învăţătură şi cu gândurile zburatice, aceluia poţi să-i zici carne cu ochi, iar nu om. I proci."

Pe la două ore turceşti[1], un zgomot ce se făcea prin curtea hătmăniei anunţă venirea sameşului la cancelarie. Condicarul, logofeţii şi iamacii,

[1] Două ore turceşti fac nouă şi jumătate europeneşti.

înştiinţându-se despre aceasta, îşi strânseră giubelele la piept şi puind mâna dreaptă dasupra inimei, priimiră pe boierul sameş cu capetele plecate până la pământ.

Cum intră sameşul înlăuntru, îşi scoase giubeaua şi o dete unui slujitor, carele o scutură şi o puse pe un scaun; alt slujitor îi trase din picioare cizmele cele roşii de piele de ţap; iar după aceea sameşul se sui în pat şi scoase dintr-o mică lădiţă câteva plicuri pe care le puse pe mica sa mescioară şi începu a le desface pe rând şi a căuta printr-însele cu o nerăbdare văzută.

Hârtia ce căuta el era o jalbă dată de banul R.G. către principele Caragea în pricina unei pietre mari de smarand care, fiind pusă în păstrarea unui bancher şi mai în urmă la hătmănie, se schimbase prin vicleşug şi se pusese alta proastă în locul ei.

Dinu Păturică, în calitatea sa de sameş al hătmăniei, cunoştea foarte bine istoria schimbării acei pietre, căci era el însuşi autorul acei hoţii; voind a rădica de asupra sa responsabilitatea acestei fapte, scoase călimările de la brâu şi scrise mitropolitului pitacul acesta:

„Cu fiiească evlavie sărut blagoslovitoarea dreaptă a Preasfinţiei tale, părinte mitropolite.

Din coprinderea acestei jălbi ce a dat către Măria sa, dum. biv-vel-ban R... G... pentru o piatră verde, care fiind în depoziton la mai multe mâni, se zice că s-ar fi schimbat, puindu-se în locu-i alta mincinoasă.

Ci dar din porunca gospod[1]*, iată, trămit Preasfinţiei tale acea piatră, ca să o aibă în păstrare şi să am sinetul Sfinţiei tale de priimirea ei. Şi sunt*

al Sfinţiei tale
plecat fiiu sufletesc şi slugă,
Vel-hatman"

Acest pitac fu înfăţişat marelui hatman, care îl subscrise fără cea mai mică observaţiune şi ordonă să-l trămiţă la Mitropolie, împreună cu piatra cea mincinoasă.

În momentul când Păturică ieşea din camera hatmanului, plin de bucurie că se pusese în siguranţă despre relele urmări ce ar fi putut să aibă hoţia sa, i se prezintă înainte un individ care, după îmbrăcăminte şi alte amărunte, semăna a fi boier de ţară.

Noul venit se apropie de Păturică, făcând neîncetat complimente silite, iar când ajunse în apropierea cuvenită, scoase din buzunar o jalbă şi o dede în mâna lui.

– Ce ceri, boierule, printr-această jalbă? zise Păturică cu aer de autoritate.

– Cer de la cinstita hătmănie să-mi sloboază lei şase mii, preţul viei mele, ce s-a vândut la Cochii Vechi de bunăvoia mea.

– Aşa este, boierule, precum zici – răspunse

[1] Domnească.

Păturică, dând fesul pe ceafă și scărpinându-se în cap cu nepăsare –, dar poate să se ivească ceva datornici și noi trebuie să cercetăm cu băgare de seamă această madea, ca să nu cădem în răspundere.

– Și în cât timp s-ar putea săvârși aceste marafeturi ale cinstitei hătmănii?

– Se cere timp îndelungat, *bei-mu*. Trebuie să strige pristavul în București, să facem un tacâm de pitace către zapciii hătmănești de prin județe și, dacă, după o lună de la darea acestui nezam[1], nu se va arăta niciun datornic, vino să-ți priimești banii.

– Dar banii aceștia îmi trebuiesc acum, căci sunt fără huzmet de atâta timp și n-am cu ce să-mi hrănesc nevasta și copiii.

– Asta nu este treaba mea. Un slujbaș credincios trebuie să se supuie nezamului.

– Așa este, boierule, răspunse jăluitorul, puind cu mare iuțeală douăzeci rubiele sub hârtiile sămeșiei, dar când vei vrea dumneata, treaba se face, căci, slava Domnului, nu sunt om pierdut.

Păturică, care întrecea la vedere chiar pe Argus, nu numai că văzu rubielele, dar putu chiar să le numere din vedere, cu toată iuțeala ce întrebuințase jăluitorul în punerea lor sub hârtii; se prefăcu însă că nu vede nimic, apoi, luând un aer mai blând, zise:

– Aidea, fie după voința dumitale; o să-ți fac acest

[1] Regulă, ordin sau lege.

hatâr şi de voi păţi ceva, vei da seama la Dumnezeu. Logofete Radule, adăogă el, întorcându-se către subalternii săi, ia condica de amaneturi şi trece banii boierului la partida plăţilor. Iar el se sculă din pat şi se duse în cămară, de unde se întoarse peste puţin cu o pungă pecetluită; puse pe jăluitor să subscrie de priimirea banilor, iar după aceea îi dete punga zicând: Iată, boierule, banii dumitale, astfel precum i-am priimit de la stărostie. Priveşte bine pecetea; vezi de are vreun cusur, ca să nu avem vorbe la urmă.

Jăluitorul luă punga şi ieşi plin de încredere că a scăpat numai cu cele douăzeci de rubiele ce dedese sameşului; dar se amăgea, căci abia ce ieşi din cancelaria hătmăniei, fu încongiurat de condicari, logofeţi, iamaci şi slujitori. Condicarul cerea să-i plătească pentru trecerea în condică; logofeţii pentru tacâmul de pitace ce erau să scrie, dacă s-ar fi ivit vreo pretenţie asupra banilor ce priimise, iar iamacii şi slujitorii, negăsind alt pretext ca să scoaţă şi ei ceva din punga nenorocitului împricinat, cereau în numele protectorilor lor. Unul zicea: „Dă-mi şi mie ceva, căci sunt al marelui hatman"; altul: „Dă-mi, căci sunt luat de pricopseală de dumnealui sameşul" etc.

În fine, după ce astupă gurile tuturor acestor obraznici şi demoralizaţi amploiaţi, părăsi localul hătmăniei blasfemând şi dând tuturor răilor pe toţi amploiaţii ţărei cari, în loc să protege societatea de la care se nutresc şi se înavuţesc, o speculează ei înşile şi o pun în disperare prin neterminatele lor şicane.

Dar nenorocirea bietului om nu era încă completă, căci Păturică, ca hoţ perfect ce era, nu făcea niciodată hoţia pe jumătate; el lua acasă la dânsul toţi banii ce se depuneau în păstrarea hătmăniei şi-i schimba la Costea Chiorul pe bani tăiaţi sau calpi, iar după aceea cosea pungile într-un chip cum să nu rămâie nicio urmă de violare.

Jăluitorul, dar, ajungând acasă, deschise punga şi găsi banii pe deplin, dar când îi trase la cumpănă îi găsi pe unii lipsă, iar pe alţii calpi şi fără nicio valoare. Sărmanul om, văzându-se furat în toate modurile, oftă din adâncul inimei, dar nu luă nicio măsură contra despoiătorilor săi, căci atunci, ca şi în timpii de astăzi, amploiaţii furau sub protecţiunea legilor.

Dar în hătmănie nu se depuneau numai bani, ci de multe ori se lăsau în păstrarea ei diamanticale şi alte objecte de mare preţ, pe care Păturică le falsifica în folosul său şi în paguba acelora ce căutau asigurarea averii lor la un guvern corupt până la măduva oaselor.

În ziua aceea mai veniră şi alţi nenorociţi împricinaţi, pe cari Păturică îi jăfui binişor şi fără cea mai mică mustrare de conştiinţă; iar după aceea îşi puse işlicul în cap şi giubeaua pe umeri şi plecă foarte vesel de câştigul său din acea zi.

Ajungând acasă, la dânsul, o altă bucurie neaşteptată era aproape să zdrobească mica sa inimă. Costea Chiorul izbutise a cumpăra cele două moşii de la mezat şi-i trămisese un răvaş prin care îl înştiinţa

despre aceasta. Un alt răvaş de la Duduca îl vestea despre fuga lui Caragea.

Aceste două ştiri importante făcu pe ciocoi să se esalteze de bucurie, şi iată cauza: de la scena întâmplată în teatru, când acei doi condicari descoperiseră postelnicului Andronache toate hoţiile lui, postelnicul, deşi nu crezuse că un copil sărman, crescut şi înaintat de dânsul, ar fi putut să ajungă cu nerecunoştinţa până la gradul de a-l sărăci şi a-l necinsti, cu toate acestea o mică bănuială tot rămăsese în sufletul lui.

Păturică, însă, simţise furtuna ce se rădica asupra capului său şi luase măsuri de asigurare atât de bune, încât pe cale legală ar fi putut să se împotrivească la toate prigonirile ce i-ar fi venit din partea stăpânului său; dar postelnicul era favorit al lui Caragea şi acest din urmă ştia pe dinafară celebrul „*L'état c'est moi*" al lui Ludovic al XIV-lea; n-avea dar decât să priimească o reclamaţie în contra lui Păturică şi l-ar fi aruncat în ocna părăsită pe toată viaţa.

De aceea, faimosul nostru ciocoi, cum citi răvaşul Duduchii, zise în sine cu un fel de aprindere: „Caragea fuge! adevărat să fie oare? O! de s-ar adeveri aceasta, aş crede că Dumnezeu îl îndeamnă să fugă, numai ca să scap de ocnă şi să mă fac boier mare. Cu starea fanariotului am sfârşit; mâine îi voi lua şi amoreaza şi atunci solia mea în casa acestui venetic va fi împlinită cu desăvârşire."

Capitolul XXVI
O scenă dramatică

Principele Caragea, văzând că peţitorii de domnie aţâţaseră asupra-i ura regealurilor, înştiinţat iarăşi în corespondinţele ce ţinea cu Ţarigradul că Alesandru Vodă Suţu era aproape să ia domnia ţărei, hotărî a fugi în Europa, împreună cu familia şi comorile ce adunase din sudorile de sânge ale nefericiţilor români.

Temerea însă ce avea de a nu descoperi sultanul fuga sa şi a trămite oştiri să-l prinză îl făcea să ascunză acest secret de toată lumea; şi, ca să amăgească şi mai bine pe inemicii săi din ţară, aduna Divanul în toate zilele şi dezbătea proiecte de reforme, întocmai ca un domn suit pe tron de câteva zile.

Cu toate acestea, conferinţele secrete ce ţinea cu consulul rusesc şi austriacesc, neobicinuita activitate ce se urma în serviciul său particolar, iar mai cu seamă desele intrări şi ieşiri din palat ale celor mai însemnaţi capitalişti ai oraşului deşteptă bănuielele poporului care, deşi vedea în toate acestea apropierea unui eveniment, dar neputând să-l ghicească, se mulţumea a-l comenta fiecare după capacitatea şi interesele sale.

Astfel se afla starea lucrurilor cu câteva zile înaintea fugii lui Caragea.

La 29 septembrie 1818, Caragea pofti la Curte pe

toţi boierii şi le vorbi cu multă graţie, iar după săvârşirea ceremoniei sărutării de mână[1] se puse în butca sa de călătorie şi plecă, fără să spuie cuiva unde se duce şi când o să se întoarcă.

Patru ore în urma acestui eveniment, pe toate zidurile Bucureştilor era lipit pitacul acesta:

„Cu mila lui Dumnezeu, io Ioan George Caragea Voievod i gospodar zemli vlahscoe[2],

Dumneavoastră veliţilor boieri ai Divanului Domniei mele. Cum veţi priimi acest pitac al Domniei mele, să vă adunaţi la Mitropolie şi să faceţi cunoscut tuturor boierilor halè şi mazâli[3] că eu am lăsat scaunul domniei pentru scoposuri ce numai mie mi se

[1] Acest vechi, dar umilitor obicei s-a desfiinţat de principele Alexandru Ghica prin ofisul de mai jos:

„Noi, Alexandru Dimitrie Ghica Voievod, cu mila lui Dumnezeu domn a toate Ţărei Româneşti.

Vechiul obicei a fost consfinţit sărutarea de mână ca un deosebit semn de cinste şi de supunere către domnul ţării.

Socotind Domnia mea drept destoinică dovadă de acel cuvenit respect îndeplinirea datoriilor din partea fieştecăruia, supunerea la pravili şi la poruncile stăpânirii şi adevărata dragoste către persoana noastră, care nu suntem la îndoială că se vor păzi cu scumpătate de către toţi.

Noi desfiinţăm pe viitorime acel obicei al sărutării de mână.

Sfatul Administrativ este poftit a da această a noastră domnească punere la cale în cunoştinţa obştii,

(Subscris) Alexandru Ghica Vv.

Anul 1834, iulie 21, nr. 5, oraşul Giurgiu."

[2] Şi domn Ţării Româneşti (*n. ed.*).

[3] Halè şi mazâli se înţelege boieri în funcţii şi fără funcţii.

cade a le şti; iar după aceea să alcătuiţi căimăcămie şi să căutaţi trebile ţărei cu osârdie şi dreptate; şi pentru o mai bună pază a liniştei locuitorilor, să faceţi mehtup[1] *către muhafizii*[2] *serhaturilor după marginea Dunării, ca să vă dea ajutorul trebuincios. Tolico pisah, gospod s vami!*[3]

Leat 1818, luna septembre 29

L. P.
George Caragea"[4]

Această înştiinţare, ce da pe faţă un secret politic care turmentase câtva timp pe toţi locuitorii Bucureştilor, fu citită cu mare lăcomie; dar impresiunea ce produse ea fu deosebită: boierii care nu luaseră slujbe în timpul acestui domn se bucurau, crezând că succesorul lui se va purta mai bine cu dânşii; favoriţii îşi smulgeau perii din cap de disperare, căci prin căderea protectorului lor pierdeau pentru totdauna acele huzmeturi grase ce le înlesnea o viaţă de satrapi. Numai neguţătorii şi clasele muncitoare priimiră noutatea fugii lui Caragea cu indiferinţă; şi aveau dreptate, căci ei, ca victime seculare ale lăcomiei domnilor fanarioţi, se interesau foarte puţin a şti dacă asupritorul lor se numeşte Caragea sau Suţul.

Din toţi locuitorii oraşului Bucureşti, numai două

[1] Raport, arătare sau petiţie.

[2] Guvernatori militari ai fortăreţelor după malul Dunării.

[3] Atât am scris, Dumnezeu cu voi (*n. ed.*).

[4] Ioan Gheorghe Caragea ajunge cu bine la Braşov, de unde pleacă în Elveţia şi apoi în Italia, stabilindu-se la Pisa; moare în 1845 (*n. ed.*)

individe împingeau simţimântul întristării şi al bucuriei până la estremitate. Aceştia erau postelnicul Andronache Tuzluc şi Dinu Păturică. Cel dăntâi, după o viaţă de sultan ce trăise atât timp, se deştepta acum într-o mizerie complectă. Sărmanul om!... în viaţa lui semănată cu atâtea plăceri, nu cutezase niciodată a se gândi că fericirea o să-l părăsească vreodată.

Amici adevăraţi nu avea, căci în timpul trecutei sale fericiri întinsese mâna şi îşi deschisese punga numai desfrânaţilor şi linguşitorilor, iar pe oamenii cei oneşti îi tratase cu asprime şi dispreţ; încotro dar întorcea privirile, nu vedea decât visele sale cele de aur, ce îndulcise atât de mult trecutul vieţii sale, prefăcute acum într-o aspră mizerie, care-l strângea cu tărie în braţele ei cele topite de suferinţă.

O singură speranţă îi mai rămăsese, dar şi aceea nu era decât o nălucire amăgitoare. El îşi aduse aminte de Duduca şi de Păturică şi zise în sine cu un zâmbet plin de melancolie: „Dumnezeu m-a pedepsit în adevăr pentru păcatele mele, dar nu m-a părăsit cu totul. Pe Păturică l-am crescut în casa mea, l-am învăţat carte şi l-am procopsit. Pe Duduca am acoperit-o de dăruiri şi alte faceri de bine; ei dar se vor sili a mă face să uit pierderea trecutei mele fericiri".

În momentul însă când bietul fanariot cerca să se console de marea sa pierdere prin aceste amăgitoare iluziuni, uşa camerei se deschise şi intră un aprod al hătmăniei, carele îi dede pitacul următor:

„Marea hătmănie

Dumnealui postelnicului Andronache.

Starostea de negutători, prin anafora de la 27 ale curgătoarei luni sept., face cunoscut acestei hătmănii că suma ce a prins din vânzarea moşiilor dumitale, şi anume Plânsurile şi Chinuielele, nu ajunge ca să se plătească întreaga sumă ce eşti dator lui Costea bogasierul şi altor ipochimeni, cerere făcând ca să se vânză şi casa în care te afli locuind, ca prin tirtipul acesta să se despăgubească toţi datornicii. Ci dar hătmănia te poftește ca să vii a sta faţă la Cochii Vechi, unde este a se face vânzarea, spre a nu-ţi rămânea cuvânt de tagă.

1818, sept. 30

Vel-hatman
procit[1] *vel-pitar"*

Deşi prin acest pitac se dedea cea mai în urmă lovitură stării fanariotului, el însă îl citi cu sânge rece, apoi bătu în palme ca să vie sluga să-l îmbrace, dar nimeni nu se arătă; bătu de al doilea cu mai multă violinţă şi abia după trecere de câtva timp se înfăţişă înainte-i un rândaş de la bucătărie.

La vederea acestui individ murdar, fanariotul se împlu de mânie, apoi zise slugii cu un accent brusc:

– Cine te-a trămis aici, mojicule, şi ce voieşti?

[1] De asemenea (*n. ed.*).

– Apoi de, cocoane, auzii bătând din palme şi de, venii eu, că...

– Dar unde este arnăutul, jupâneasa, logofătul Dinu, ai? Unde sunt ei? De ce ai venit tu de la bucătărie să-mi înneci pieptul cu mirosul tău de ceapă?

– Aşa e, cocoane, ai dreptate, dar de, ştii, ca omul, n-am venit eu de florile mărului, o fi ceva la mijloc.

– Spune-mi curând, ce este?

– Apoi de, cocoane, ce să fie?... iacă a fugit toate slugile din curte şi am rămas numai eu singur, singurel...

– Cum se poate una ca aceasta?

– Ştiu şi eu, cocoane?

– Dar bine, cum au fugit ei fără să-şi priimească simbriile?

– E, e! cocoane, dumneata să trăieşti, şi le-au priimit, ba încă mai cu asupra.

Fanariotul, auzind aceste cuvinte, tresări ca un leu rănit fără veste; el îşi aduse aminte de cele ce-i spusese Gheorghe, vătaful său de curte, despre Păturică şi de vorbele celor doi condicari din teatru şi oftă cu amar, dar era foarte târziu; voind însă ca să afle până unde ajunsese laşitatea lui Păturică, se adresă iarăşi către slugă:

– Eu nu pricep nimic din câte îmi spui; eşti beat?

– O fi ş-asta, cocoane, dar eu spui adevărul.

– Dar bine, cine le-a plătit simbria?

– Logofătu Dinu.

– Dar el n-are nici bani, nici poruncă din parte-mi să plătească.

– Să vezi, cocoane, cum merge șiretenia: logofătul Dinu s-a sculat de la cântatul cocoșilor și ne-a spus că dumneata ai mofluzit; apoi ne-a întrebat ce simbrie avem să priimim și ne-a plătit la toți, unora în bani gata, iar altora le-a dat lucruri de ale casei.

– Urmează până la sfârșit, zise fanariotul, tremurând de mânie și de disperare.

– După ce a plătit la toți, au scos armăsarii și telegarii din grajd și, puindu-i la butca dumitale, ce era încărcată cu calabalâcurile sale, s-a pus într-însa și a ieșit pe poartă; iar eu am rămas să-mi strâng mult-puțin ce am și o să mă duc și eu p-aci-ncolo.

– Destul, destul, ieși afară!

Sluga ieși, iar postelnicul se îmbrăcă singur numaidecât și se duse la Curtea domnească să întâlnească pe spătarul, ca să se plângă în contra hoțiilor lui Păturică, dar și acolo-l aștepta o altă dezamăgire.

Obicinuit din timpul său de mărire ca toți să-l salute și să-l lingușească, credea, în vanitatea sa, că va fi tratat tot cu asemeni onori și după căderea lui Caragea; dar se amăgea. Guarzii de la poarta domnească, care altădată îi făcea temenea până la pământ, acum nici că voiră a-l privi. Ajungând în anticamera căimăcămiei, întâlni mai multe grupe de boieri și amploiați, dar ei, în loc să-l salute ca în trecut

şi să-i facă linguşiri umilitoare, puseră capetele în jos şi se prefăcură că nu-l văd. În fine, intră în odaia spătarului, făcu o mulţime de temenele de tot felul şi pline de cea mai mare înjosire; dar spătarul, voind să-şi răzbune asupră-i pentru insolenţele ce săvârşea când se afla la putere, se prefăcu că nu-l vede şi începu a vorbi cu o altă persoană venită de mai nainte.

Acest rece dispreţ al spătarului încurcă în adevăr pe fanariot, dar nu-l descuragie; el făcu puţin zgomot, ca să atragă atenţiunea marelui funcţionar, carele, voind să se desfacă de dânsul mai curând, îi zise cu nepăsare:

– Ce te aduce la mine, arhon postelnice?

– O mare nenorocire, *efendi-mu*.

– Nenorocire!... Şi chiar la dumneata, care eşti cel mai mare prieten al norocului! Asta nu e de crezut.

Fanariotul simţi toată greutatea acestor sarcasme, dar continuă povestirea nenorocirilor sale.

– Da, arhon spătare, adăogă el, o mare nenorocire, o tâlhărie nemaiauzită.

– Şi au cutezat tâlharii să calce casa unui... om ca dumneata? Curios lucru!

La aceste cuvinte, fanariotul îngălbeni, căci înţelese tot veninul satiric ce conţinea într-însele, dar tăcu. Spătarul însă, văzând cât de mult lovise amorul propriu al bietului fanariot şi voind a-i face poziţiunea mai suferită, îi zise:

– Ia spune-mi, boierule, cunoşti pe hoţi?

– Da, arhon spătare; este vătaful meu de curte, pe

care l-am scos din trenţe şi l-am procopsit.

– Şi cum se numeşte el?

– Dinu Păturică.

– Cunosc un om cu numele acesta, dar el este sameş la hătmănie.

– Acela este, nu te înşeli.

– Ei bine, ce voieşti să fac cu dânsul?

– Să-l bagi în puşcărie; să-i tai urechile nelegiuitului; să-l pui în ţeapă! zise fanariotul cu o agitaţiune ce-l făcuse să-şi piarză minţile.

– Asta este foarte lesne de făcut pentru un om ca dumneata, dar nu şi pentru mine.

– Dar de ce, arhonda?

– Pentru că Dinu Păturică este boier cu caftan şi se află în huzmetul ţărei.

– Va să zică să rămâi păgubaş?

– Ba nu, boierule, dar trebuie să luăm lucrurile cu uzul subţire şi, când voi dovedi că este adevărat ceea ce-mi spui, atunci îl voi pedepsi după vină. Atât deocamdată, şi lasă-mă, căci am treabă.

Fanariotul ieşi din odaie disperat de cruda ironie cu care fusese tratat de spătarul şi se duse să prânzească la unul dintre amicii săi; iar după ce înnoptă, luă drumul ce ducea la chira Duduca, cu scop de a se consola prin graţioasele ei mângâieri de însemnatele pierderi ce suferise în aşa scurt timp.

Ajungând la poartă, bătu de trei ori, dar nimeni nu veni să-i deschiză. Supărat de această contrarietate,

împinse cu tărie în poartă; ea însă se deschise foarte lesne. Intră înlăuntru turburat de o mulţime de cugetări triste; privi ferestrele casei, dar în locul luminei ce altă dată îi încânta vederile, de astă dată nu văzu decât un întuneric foarte gros. „Trebuie să fie şi aici o taină", zise el în sine, îndreptându-se către locuinţa Duduchii; dar în loc să fie priimit de dânsa după obicei, îi ieşi înainte o ţigancă bătrână ţinând un sfeşnic în mână.

– Unde este cocoana Duduca, bre? întrebă fanariotul cu mânie şi impacienţă.

– S-a mutat d-aicea, coconaşule.

– Când şi unde s-a mutat? Spune, cioară, degrab', că te omor!

– Spui, coconaşule, mânca-te-aş.

– Spune curând!

– Astăzi a venit boieru Dinu şi a vorbit ca vreun ceas cu dumneaei, apoi s-a dus şi, după câtva timp, ne-am pomenit cu vătaful de arabagii că vine cu şase care şi, încărcând tot din casă, a luat drumul spre Sfântul Nicolae din Ţigănie.

– Adevărat este ceea ce-mi spui?

– Foarte adevărat, cocunaşule.

– Dar Duduca ce s-a făcut după plecarea carelor?

– A mai şezut până a venit coconu Dinu cu butca dumitale şi a plecat cu dumnealui.

– Ei bine, n-ai putut şi tu s-o-ntrebi unde se duce?

– Am întrebat-o, cocoane!

– Şi ce ţi-a răspuns?

– Mi-a spus că se duce să se cunune cu coconul Dinu.

– Când?

– Astăzi!

– Unde?

– Nu ştiu!

– Spune, cioară, nu tăgădui, că-ţi răsucesc gâtul!

– Nu mă lua iute, coconaşule, că mă zăpăcesc.

– Spune-mi curând.

– La Biserica Lucaci.[1]

– La ce ceas?

– La douăsprezece din noapte, dar să nu-i spui, cocoane, că-mi pune coarnele.

Fanariotul privi orologiul şi, văzând că se apropie ora cununiei, ieşi pe poartă şi alergă cât putu ca să întâmpine răul.

Când ajunse la Biserica Lucaci, ceremonia cununiilor era pe la temeiul ei sau pe la „Isaia dănţuieşte", după cum zice proverbul. El intră în biserică numai în anteriu şi în fermenea, căci giubeaua şi-o scosese din cauza marei călduri. Faţa sa, de fel brună, devenise întocmai ca a unui faur de fier din cauza prafului ce se pusese pe dânsa în grozava alergare; ochii săi, altădată negri şi încadraţi cu un alb

[1] Biserica Lucaci a fost ridicată în 1736 pe locul unei biserici mai vechi, de lemn, şi refăcută de mai multe ori; se află pe Str. Logofătul Udrişte nr. 6. Aici a fost înmormântat Anton Pann (cf. N. Stoicescu, *Repertoriul...*, p. 221) (*n. ed.*).

perfect, acum erau roşii ca sângele şi esprimau ferocia tigrului iritat până la cel mai înalt grad.

Cum intră în biserică, se răpezi cu furie asupra lui Păturică şi a Duduchii, cari, văzându-l atât de mult iritat şi gata a-i sugruma cu mânele sale cele robuste, intrară în altar şi se puseră sub apărarea inviolabilă a religiunei.

– A! a! tâlharilor, zise el. V-aţi ascuns în altar, ca să scăpaţi de furia mea; dar ştiţi voi, netrebnicilor, că sunt în stare să vă hrăpesc chiar din braţele lui Hristos sau din ghearele Satanei, ca să-mi sting focul răzbunării în sângele vostru cel mârşav?! Şi, deodată cu vorba, se răpezi spre altar ca să sfâşie victimele sale.

– Opreşte-te, boierule! strigară cu uimire preoţii, oprindu-i intrarea în altar.

– Daţi-mi pe nelegiuiţii care mi-au mâncat starea şi şi-au bătut joc de cinstea mea; daţi-mi-i, vă zic, căci în starea de apelpisie în care mă aflu, dau foc bisericii de se duce pomina. Şi voi veţi da seamă înaintea lui Dumnezeu.

– Dar bine, boierule, ce rău ţi-a făcut aceşti oameni? spune să ştim şi noi!

– Ce rău mi-au făcut, ziceţi voi? Ei bine, ascultaţi şi veţi afla: El se numeşte Dinu Păturică şi e fecior de opincar. Eu l-am luat de mic copil în casa mea; l-am crescut şi l-am procopsit, iar el, drept mulţumire şi răsplătire, mi-a mâncat starea şi m-a lăsat în sapă de lemn. Pe dânsa am luat-o asemenea în casa mea, am

acoperit-o cu diamanticale, şaluri şi mătăsării ca pe o domniţă; dar ea, nemernica, s-a unit cu acel tâlhar şi, tocmai acum când îmi pusesem toată nădejdea într-înşii, ei mi-au luat tot din casă şi m-au părăsit. Acum dar, când cunoaşteţi nelegiuirea lor, daţi-mi-i sau intru cu sila, trecând peste trupurile voastre.

O luptă grozavă se aţâţă între disperatul fanariot şi între preoţi. Această luptă dură numai câteva minute, căci fanariotul, slăbit moraliceşte şi fiziceşte din cauza moliciunii şi a băuturilor ce-i dedea să bea vicleana Duduca, nu putu să reziste mult timp unei teribile crize morale; el dar rădică ochii către cer şi zise:

– Dumnezeule! m-ai pedepsit de ajuns pentru păcatele mele, nu mă lăsa nerăzbunat! Apoi căzu jos, fără simţire, de unde nu se rădică decât ca să ducă înainte o viaţă mizerabilă. El era lovit de dambla şi-şi pierduse minţile.

Puţin în urma acestei scene, Păturică şi Duduca traversau uliţa Băltăreţului ca să se ducă acasă la dânşii, unde-i aştepta cina şi celelalte veselii nupţiale.

Capitolul XXVIII
Blăstemul părintesc

Scena întâmplată în Biserica Lucaci produse un mare zgomot în societate. Câtva timp nu se vorbi decât de înnebunirea postelnicului Andronache şi mai cu seamă de mărturisirea lui, prin care declara pe Păturică de autor al tuturor nenorocirilor sale. Este însă un proverb românesc vechi care zise: „Timpul face şi desface". Societăţile umane, acest amalgam compus din fiinţe bune şi rele, înţelepte şi nebune, pline de curiozitate şi impasibile, bizare şi nătânge, de multe ori se alarmează de fuga unui principe, de căderea unui popol în sclavie sau de falimentul unui bancher.

În asemenea cazuri, mulţimea se adună în grupe pe uliţe şi în locurile publice, raţionează asupra evenimentului, vorbeşte cu zgomot, declamă şi se înfuriază. Jurnaliştii fac articoli fulgerători şi plini de semnul mirării şi al întrebării, prin care se silesc a da faptului o importanţă de o mie de ori mai mare decât este el în realitate; dar pe dată ce trece timpul cerut pentru satisfacerea curiozităţii publice, o tăcere mormântală se răspândeşte asupra faptului; principele căzut rămâne cu oasele zdrobite de cădere, popolul sclav geme cu lanţul de braţ, iar creditorii falitului fraudulos se mulţumesc cu zece la sută din capete, fără

ca societatea să se turbure cât de puţin. Iată ce este societatea în vanitatea ei; de aceea Păturică, ca om înţelept ce era, lăsă lumea să vorbească ce-i va plăcea şi cât îi va plăcea, iar el îşi regulă casa şi interesele sale cât putu mai bine.

Starea lui se compunea din trei moşii, două vii şi o casă pe una din cele mai frumoase uliţe ale Bucureştilor. Dacă el s-ar fi gândit mai bine la nestatornicia şi ticăloşia lucrurilor omeneşti, negreşit că s-ar fi oprit aci şi ar fi petrecut o viaţă dulce şi liniştită; dar el era ambiţios şi ambiţiunea nu are margini. De ce folos ar fi fost avuţia pentru dânsul, daca i-ar fi lipsit acea poziţiune socială care ar fi putut să-i deschiză uşile boierilor celor mari şi să-l facă egal cu dânşii? Iată ideile ce preocupau pe Păturică în primele zile ale emancipării sale din clasa vătafilor de curte.

În timpul acela sosi şi cartea vizirului Derviş Mehmet, prin care făcea cunoscut boierilor şi poporului român că Alesandru Suţu s-a numit domn al Ţărei Româneşti.

Păturică, voind să profite de acest eveniment, mai întâi se informă despre starea lucrurilor şi, după ce află numele tuturor persoanelor ce încongiurau pe noul domnitor, începu a se duce des pe la Curte şi, prin linguşiri pline de baseţă, dobândi cu început favoarea tuturor. Casa lui devenise un loc public unde se adunau toţi paraziţii Bucureştilor, căci, din nenorocire, această

lepră a societăţii esista şi pe atunci, cu deosebire că paraziţii din zilele noastre sunt favorizaţi şi puşi în slujbe.

Fanarioţii veniţi din Ţarigrad cu Alecu Vodă Suţu găseau în această casă un tezaur de toate cele mai încântătoare plăceri. Vutcile şi cafelele cele mai bune, ciubucele şi narghelelile cele împlute cu parfumatul tutun al Siriei, jocurile de noroc cele mai despuitoare şi femeile cele cu ochii mai fermecători decât ai vasiliscului, toate aceste puternice baterii de corupţiune erau adunate în casa lui Păturică. În fine, oricine intra în acest palat fermecătoresc ieşea încântat de plăcerile ce gusta într-însul, iar mai cu seamă de buna priimire şi de îngrijirea cu care erau trataţi de gentila şi multiscusita fanariotă.

Păturică ştia tot ce se petrecea în casa sa, dar în loc să se deştepte într-însul simţimântul de onoare, din contra, el se bucura când vedea pe fanarioţi oftând şi făcând ochi dulci femeii sale.

Aceste infamii îl făcură să fie foarte bine priimit la Curte, iar mai în urmă îi procurară rangul de mare stolnic şi funcţiunea isprăvniciei de străini, care-l puse în relaţiune cu consulul rusesc şi austriacesc, două mine noi de esploatat.

Într-o zi, el dedea masă mare protectorilor şi noilor săi prieteni. Toate dispoziţiunile se luaseră ca să mulţumească cu desăvârşire pe oaspeţi. Cornul

abondinţei coprindea mai puţine bunătăţi în comparaţiune cu cele ce se vedeau pe masa parvenitului. Aş dori să descriu numărul oaspeţilor, împreună cu calităţile morale şi fizice ale fiecăruia în parte, dar asta se atinge de epopee şi mi-e frică să nu mă trântească Pegas. Mă mărginesc dar numai în povestirea unui incident care turbură acest ospăţ măreţ şi umili foarte mult mândria lui Păturică.

Pe când mulţimea fanarioţilor mânca şi bea în onoarea lui Păturică, un zgomot de trăsură se auzi în uliţă. Acest zgomot venea de la o cărucioară de ţară, fără coveltir (neacoperită). Ea era trasă de doi cai slabi ca nişte iezme şi conduşi de un băiat îmbrăcat ţărăneşte. Înăuntru era aşternut fân, peste care era pusă o scoarţă (covor) roşie cu vărgi, pe care şedea un boierinaş de provincie, îmbrăcat cu anteriu de dimie verde, cu caravani (nădragi) de pânză albă de casă, cu târlici şi iminei roşii în picioare, cu libadea de aba albă împodobită cu găitan negru şi cu un cauc ascuţit îndesat pe cap.

Dacă cineva ar fi calculat vârsta acestui boier de ţară după perii săi cei albi ca zăpada, negreşit că i-ar fi dat de la şaptezeci până la şaptezeci şi cinci de ani şi nu ar fi greşit; judecat însă după falnica ţinere a corpului şi după frăgezimea feţei sale şi ochii cei plini de inteliginţă şi mândrie, l-ar fi luat drept om matur, dar nu bătrân.

Cum ajunse căruța în dreptul caselor lui Păturică, boierinașul zise vizitiului:

– Oprește, Stane!

Căruța încetă de a se mai mișca, iar boierul se dete jos, intră în curte și de aci în sala de jos a caselor.

Privirea lui se opri mai întâi asupra mulțimei de arnăuți și de feciori ce intrau și ieșeau, ținând în mâni farfurii pline de cele mai gustoase bucate; după aceea observă celelalte amănunte ale casei și rămase uimit de luxul și bogăția ce coprindea într-însele. „Oare nu mă voi fi amăgit! cugetă el în sine, asta este casă de boier de protipendadă, e saltanat domnesc."

Și ca să se încredințeze dacă nu era un vis ceea ce vedea, opri pe un arnăut și-i zise:

– Ia spune-mi, dragul meu, ce boier șade în casa aceasta?

Arnăutul, luând pe bietul bătrân drept cerșetor, îi zise cu ironie:

– Să vii sâmbătă, moșicule, că astăzi nu face boierul milostenii.

– Ia lasă milosteniile la o parte și răspunde-mi la ce te-am întrebat, zise boierinașul cu un glas aspru, ce indica supărarea ce-i pricinuise umilitoarele espresiuni ale arnăutului.

– De ce nu, dacă voiești. Aici locuiește marele stolnic Dinu Păturică, halè ispravnic de străini.

– Dar saraiurile acestea și cele ce se coprind într-însele sunt toate ale lui?

– Da, ale dumnealui.

– Apoi dacă este aşa, spune-i c-am venit să-l văz, că sunt mulţi ani de când nu l-am văzut.

– Şi cine să-i zic că eşti?

– Spune-i că sunt tatăl dumisale şi mă numesc treti-logofăt Ghinea Păturică ot Bucov sud. Saac; ţine minte, băiete, ot Bucov sud. Saac.

Arnăutul privi pe bătrân cu mai multă băgare de seamă, dar sărăcia ce se vedea întipărită pe veştmintele cu care era îmbrăcat îl opri de a anunţa mândrului său stăpân un tată atât de umilit şi trenţăros.

Bătrânul simţi aceasta şi, înfuriindu-se de nebăgarea în seamă cu care îl privea arnăutul, zise:

– Ascultă, mojicule, du-te numaidecât de spune stăpânului tău că am venit să-l văz sau arată-mi odaia în care se află, să intru eu d-a dreptul. Oşti d-aci! (fugi d-aci!)

Aceste cuvinte ale bătrânului, fiind pronunţate cu voce tare, pătrunseră până la auzul lui Păturică, carele, înţelegând după accent că persoana ce întreba de dânsul era tatăl său, ieşi în sală şi ordonă arnăutului să-l gonească.

– Dar bine, cocoane Dinule, cum pot cuteza eu să dau afară pe un om care se numeşte părinte al dumitale? răspunse arnăutul confusiat.

– Da, fiule, sunt bătrânul tău tată. Nu mă cunoşti?

– Auzi acolo obrăznicie! un cerşetor de uliţă să se numească tată al meu! Daţi-l afară pe brânci, auzit-aţi voi? Eu nu am tată.

Apoi se retrase în cameră, ca să nu turbure petrecerea amicilor săi.

Bătrânul, auzind pe fiul său pronunţând aceste omorâtoare cuvinte, îşi pierdu minţile; faţa lui deveni teribilă şi ameninţătoare ca a unei fiare sălbatice care voieşte a sfâşia pe cel ce a rănit-o.

În paroxismul dar al furiei sale, se repezi în camera ospăţului şi, puindu-se faţă în faţă cu ingratul său fiu, zise:

– Ce, nu mă mai cunoşti, fiule? Acest trup uscat de bătrâneţe şi de sărăcie nu este el care ţi-a dat viaţă? Aceste mâni zbârcite de muncă nu sunt oare ele care te-a mângâiat în copilăria ta şi ţi-a pus în mână condeiul cu care te-ai procopsit şi ai câştigat aceste bogăţii? Nu te gândeşti, nenorocitule, că săvârşeşti un păcat osândit de legile firei şi de obiceiurile politiceşti? Iuda a vândut pe Învăţătorul său, dar nu s-a lepădat de tatăl său! Râul cel măreţ şi încongiurat de verdeaţă tăgăduieşte el oare umilitul izvor din care îşi are începutul? Încă o dată, te rog, fiule, vino în braţele mele să te sărut şi să-ţi dau binecuvântarea mea cea mai după urmă, căci sunt bătrân şi poate să mor fără să te mai văz!

Păturică, care nu vedea în acele momente decât umilirea sa în faţa celor mai de frunte boieri ai domniei, porunci de-al doilea şi cu mai multă asprime ca să-l scoată afară din casă.

Bătrânul, văzând atâta împietrire de inimă, zise cu un aer profetic:

– Dumnezeu, care cunoaşte şi vede toate, să nu-ţi ajute, fiu blestemat ce eşti! El, care te-a înălţat atât de mult, te va pogorî mult mai jos decât unde te aflai. Aceste bogăţii câştigate prin nelegiuiri ţi le va risipi cum risipeşte vântul praful după arie. Cum mă goneşti tu pe mine, să te gonească îngerul Domnului în toată viaţa; să nu aibi prieteni în nenorocire, să îmbli din casă în casă cerşind pâne, ca să-ţi astâmperi foamea, şi o treanţă, ca să-ţi acoperi goliciunea; să linguşeşti toate tarafurile şi toţi să-şi bată joc de tine. În chinurile boalei tale să nu aibi pe nimeni care să te mângâie şi în vedeniile tale să-ţi stea înainte toate fărădelegile tale. Amin! Fie, fie!...

După ce bătrânul rosti acest teribil blăstem, puse mânile la ochi şi ieşi din casa fiului său cu repeziciune; iar Păturică îşi continuă ospăţul, fără să se turbure cât de puţin de amarele imprecaţiuni ale părintelui său.

El se ocupă acum de noile sale cunoştinţe şi de folosul ce putea să tragă dintr-însele; dar tocmai pe când se rădica cu ambiţiunea până la cele mai înalte demnităţi ale ţărei, un nour politic veni să întunece puţin soarele speranţelor sale.

Încă de la anul 1814, Nicolae Scufu, grec din oraşul Arta (în Peloponez) şi Riga Palamide formaseră o societate cu scop de a pregăti pe greci pentru liberarea patriei lor. Această societate numită *Ἑταιρία τῶν φιλικῶν*[1], împreună cu cea numită *Φιλόμουσος*

[1] Societatea prietenilor (*n. ed.*).

ἑταιρία[1], ce staţiona în Atena, îşi aveau corespondenţii şi comitetele lor în Odessa, Chişnev, Galaţi şi Bucureşti[2].

Membrii comitetului din Bucureşti, cunoscând însemnatele servicie ce ar fi putut să aducă Alecu Vodă Suţu revoluţiunei greceşti, îi propuseră să intre şi el în societate, dar Suţul refuză. Prin această conduită neaşteptată a principelui, secretul societăţii putea să fie descoperit şi s-ar fi pus în pericol viaţa celor mai însemnaţi bărbaţi ai mişcării. Mijlocul dar cel mai propriu spre a evita această nenorocire fu înveninarea lui vodă Suţu, la 19 ianuarie 1821, prin doctorul Cristali, medicul său particolar.[3]

Acest eveniment, deşi contrarie oarecum planurile ambiţioase ale lui Păturică, dar el, în loc să dispere, aşteptă cu sânge rece prefacerea ce putea să ia lucrurile; şi fiindcă nu putea să prevază cele ce erau să se întâmple, linguşea pe toţi, fără escepţie, ca să-şi facă popularitate.

Revoluţia lui Tudor Vladimirescu, ce izbucni a doua zi după moartea lui Suţu, părea venită într-adins,

[1] Societatea literară (*n. ed.*).

[2] Vezi *Istoria Principatelor dunărene* de Palauzof şi *Istoria revoluţiunei greceşti* de Ioan Filimon.

[3] Mai multe izvoare şi diferiţi autori, care au fost contemporani evenimentelor, afirmă că Mihai Suţu ar fi fost otrăvit de doctorul Hristaris pentru că acesta refuzase să se alăture Eterici (între autorii care afirmă acest lucru este şi M. Cioranu, *Revoluţia lui Tudor Vladimirescu*, Bucureşti. 1859, p. 39, pe care Filimon îl foloseşte de mai multe ori în acest roman). Cu toate acestea, fiul domnitorului, N. Suţu (*Mémoires*, Viena, 1899, p. 37), respinge ideea că tatăl său ar fi murit asasinat (*n. ed.*).

ca să dea ocaziunea lui Păturică a arăta lumii duplicitatea şi laşitatea caracterului său. El se gândi foarte mult asupra acestei mişcări, iar mai cu seamă asupra foloaselor ce ar fi putut trage dintr-însa. Astfel dar, pe cât timp revoluţiunea se compunea din Tudor Vladimirescu, Macedonski şi câţiva panduri, el ţinea de partidul boierilor şi calomnia împreună cu dânşii pe acei bravi care îşi pericolau viaţa spre a da ţărei drepturile ei cele vechi; iar după ce revoluţiunea triumfă şi sili pe boieri a o recunoaşte şi a-i jura credinţă, atunci Păturică deveni cel mai fierbinte apărător al ei şi o esploată cât putu mai bine; dar intrarea lui Ipsilant în ţară şi proclamaţiunea lui cea măreaţă făcu pe ciocoi să-şi schimbe politica. „Ipsilant în ţară!, zise ciocoiul în sine, un fecior de domn cu o mulţime de viteji după dânsul şi ajutat de muscali! Asta este o minunată întâmplare şi caută să mă folosesc de dânsa. O să mă scriu între mavrofori!... Dar bine, ce va zice Tudor când va afla? Ce vor zice atâţi prieteni ai mei ce se află intraţi în oştirea lui? E! şi ce-mi pasă mie de dânşii? Ei sunt nişte calici care s-au sculat cu răzmiriţă împotriva împărăţiei; ca mâne vin turcii şi-i risipeşte ca pe puii de potârniche, în vreme ce Ipsilant, deşi este şi el apostat, dar este sprijinit de preaputernica împărăţie a Rusiei. O izbândă să facă numai şi pare că-l văz domn în ţară şi răsplătind cu galantomie pe toţi care l-au ajutat. Mă voi duce dar la dânsul şi voi părăsi pe aceşti calici ce

cântă toată ziua: «Ah! sabia lui Traian, într-o mână de român»[1] şi le chiorăie maţele de foame!"

După ce ciocoiul se împăcă cu conştiinţa sa în privinţa laşităţii ce voia să comiţă şi după ce îşi făcu toate dresurile cu unul dintre consoli, porunci să înhame armăsarii la butcă şi se duse la Colintina, ca să se prezinte înaintea lui Ipsilant.

Trecuseră două ore de când el aştepta rândul de a intra la prinţul, dar acest timp nu-l pierdu în darn, căci legă relaţiuni de pricteşug cu căpitan Iordache, Constantin Duca şi Vasile Caravia.

În momentul însă când el oferea acelor tâlhari de drumuri ziafeturile cele mai delicioase ca să dobândească favoarea lor şi printr-însa pe a lui Ipsilant, uşa camerei de audienţă se deschise şi ieşi secretarul principelui, carele făcu semn lui Păturică să intre înlăuntru.

Ciocoiul îşi scoase cizmele cele de saftian roşu şi, rămâind numai cu meşii, îşi puse o păreche de papuci galbeni de Ţarigrad, îşi strânse giubeaua la piept şi intră în camera lui Ipsilant, unde, după ce făcu câteva complimente pline de linguşire,voi să sărute haina

[1] Cântec patriotic al unui autor necunoscut („Ah, sabia lui Traian / Într-o mână de roman, / Mai vârteşte-te o dată / De cuprinde lumea toată, / Nu zăcea-n ticăloşic, / Ruginită şi pustie..." etc.); pasajul din Filimon este singura indicaţie cunoscută care atestă utilizarea acestui cântec de pandurii lui Tudor. O copie a textului poate fi găsită în ms. 137 de la Biblioteca Academici, f. 760[v], care conţine în majoritate poezii ale lui Constantin Conachi, scrise de o altă mână, dar revăzute şi corectate de poet (*n. ed.*).

principelui; dar fiindcă principele refuză cu delicateţă acest act înjositor, ciocoiul sărută ciucurii patului pe care şedea fanariotul.

Săvârşindu-se aceasta ceremonie, Păturică se trase puţin d-a-ndăratele şi, luând o poziţiune umilitoare, zise:

– Să trăieşti, Măria ta, întru mulţi şi fericiţi ani! Eu sunt stolnicul Dinu Păturică, halc ispravnic de străini, şi am venit să mă închin Măriei tale ca o slugă plecată ce sunt şi să priimesc strălucitele porunci ce te vei milostivi a-mi da.

Fanariotul, fiind informat foarte bine despre Păturică, se uită drept în ochii lui şi, după ce-şi termină observaţiunile sale fizionomice, zise cu un zâmbet rece şi ironic:

– Am auzit, arhon stolnice, că eşti om deştept şi cu pricepere în treburile ţărei.

– Laude, Măria ta; fac şi eu ce pot ca un om mic ce sunt.

– Am mai auzit că..., dar asta nu e treaba mea; se zice iarăşi prin lume că, fiind sameş la hătmănie, s-ar fi pierdut o piatră verde de mare preţ... Dar nici asta nu mă priveşte.

– Nu crede, Măria ta! Astea sunt defăimări ce vin din pizmă, căci am prea mulţi vrăjmaşi.

– Ai dreptate, arhon stolnice, tot ce e mare e pizmuit. Dar să lăsăm la o parte toate acestea şi să vorbim ceva despre interesele noastre. Te rog citeşte

acest răvaş – şi deodată îi dete o bucată de hârtie strânsă în formă de răvaş.

Păturică privi răvaşul şi recunoscu forma de scriere a unuia dintre consulii puterilor străine.

– Citeşte-l, arhon stolnice, nu te sfii! zise Ipsilant, văzând pe ciocoi încurcat.

Păturică deschise de-al doilea răvaşul şi citi frazele acestea:

„Ilustre principe,

Cunoscând greutatea misiunei ce aveţi a împlini, cred că vă aduc un mare serviciu recomandându-vă pe stolnicul Dinu Păturică, carele, prin iscusinţa şi cunoştinţele ce are despre trebile ţărei, vă poate ajuta în multe împrejurări. El trebuie să vie astăzi sau mâne pe la Înălţimea voastră, căci l-am vestit prin osebit bilet din parte-mi. Informaţiunile ce ţi-am dat în trecutele zile despre acest boier sunt destul de precise; rămâne la Înălţimea voastră să profitaţi de marile lui talente.

Sunt al în...
N.“

Acest răvaş răspândi multă lumină asupra neînţelesei poziţiuni în care pusese Ipsilant pe Păturică prin muşcătoarele lui cuvinte. Ciocoiul înţelese imensele foloase ce putea să tragă servind interesele capului Eteriei greceşti. Strânse dar răvaşul şi-l dete cu

mult respect în mâna prinţului, carele, după ce îl rupse în mici bucăţi, zise:

– Ei bine, arhon stolnice, eu am să-ţi împărtăşesc o taină care poate să te rădice la mărire şi bogăţie, dacă mă vei sluji cu credinţă, dar care negreşit te va pierde dacă mă vei înşela sau mă vei vinde; ai auzit?

– Spune-mi, Măria ta, ce am de făcut şi răspunz cu capul că nu vei fi nici înşelat, nici vândut.

– Ascultă, arhon stolnice. Cunoşti pe Domnul Tudor?

– Îl cunosc, Măria ta!

– Îl cunoşti bine?

– Foarte bine, Măria ta.

– Spune-mi, dar, ce fel de om este?

– Este viteaz şi drept, Măria ta!

– Astea sunt darurile ce poate avea; eu voi să aflu cusururile lui.

– Are şi cusururi.

– Care sunt acele cusururi, spune-mi?

– Este mândru şi furios la mânie.

– Astea-mi place; dar ia spune-mi, iubeşte banii?

– Nicidecum, Măria ta!

– Dar muierile?

– Nici pe dânsele.

La aceste cuvinte, prin care Păturică fără voia sa făcea panegiricul omului pe care voia să-l vândă, Ipsilant rămase uimit. „Viteaz! – zise fanariotul în sine, drept, neiubitor de bani şi de femei! Iată calităţi

care poate să facă dintr-însul un Caton, un Brutus. Prin vitejie, el îşi va face un nume mare în toată ţara! Prin dreptate, va dobândi iubirea norodului; el dar va fi mare şi puternic! Iar eu voi fi mic! Eu, Alesandru Ipsilant, fiu de principe şi general de brigadă; eu, care am stat cu capul rădicat înaintea lui Napoleon; eu, care nu am tremurat în faţa morţii ce venea asupră-mi din milioane de guri vărsătoare de foc, să mă văz silit a pleca capul înaintea lui Tudor? Asta-i cu neputinţă! Ce voi face dar? Voi porni numaidecât la Cotroceni, ca să smulg din pieptul şi inima protivnicului meu acele virtuţi care astăzi chiar îl fac mai iubit şi mai respectat decât pe mine!... Dar bine, eu am jurat ca să mă lupt împotriva necredincioşilor, iar nu să vărs sângele creştinilor!..."

După ce trecură aceste gânduri sinistre ce sfâşiau fără milă pe fanariot, o linişte se răspândi pe faţa lui şi un zâmbet uşure se arătă pe buzele sale.

Păturică, care esaminase cu multă luare-aminte faţa fanariotului, ştia acum, ca şi dânsul, care erau pasiunile ce-i sfâşiau inima; cu toate acestea, el sta în picioare, nemişcat, ţinând într-o mână işlicul şi cu cealaltă giubeaua strânsă la piept, fără să lase a se vedea pe faţa sa decât nepăsarea şi nevinovăţia, reproduse cu cea mai mare fineţă.

– Ei bine, arhon stolnicc, esclamă fanariotul, îmi spuneai că Domnul Tudor este cam furios.

– Ba furios cumsecade; el socoteşte pe om ca pe un pui de vrabie.

– Ce spui, arhon stolnice, să fie oare adevărat ceea ce zici?

– Chiar ieri a spânzurat pe unul din cei mai de frunte viteji, numai şi numai pentru că s-a dus cu vreo câţiva neferi şi a spart o cârciumă din Dealul Spirii.

– Şi l-a omorât, ai?

– Ca p-un pui de găină, Măria ta.

– Ei bine, ce zice oştirea lui despre aceasta?

– Nemulţumirea se vede zugrăvită pe toate feţele, dar nu cutează nimeni să-i facă băgări de seamă.

– De ce?

– Fiindcă se pomenesc cu gâzii lui ieşiţi ca din pământ şi totul se isprăveşte într-o clipă.

Ipsilant se puse iarăşi pe gânduri. De astă dată însă, faţa lui era acoperită de o veselie sinistră; el se sculă după pat şi, netezindu-şi câtva mustăţile, zise lui Păturică:

– Ascultă, arhon stolnice; dar bagă de seamă la ceea ce am să-ţi spui, căci d-aci atârnă fericirea şi nenorocirea ta.

– Ascult, Măria ta.

– Două săbii pot să intre într-o teacă?

– Nu, Măria ta!

– Dar o ţară poate fi stăpânită de doi domni deodată?

– Nici asta nu se poate, Măria ta!

– Ei bine! Ţara Românească are astăzi doi domni sau cel puţin doi peţitori la domnie: unul este Tudor şi celălalt sunt eu. Mă înţelegi?

– Te înţeleg, Măria ta.

– Unul dar dintre noi trebuie să piară.

– Şi cel care trebuie să piară este Tudor, Măria ta?!

– El însuşi, şi aceasta o cer de la tine. Răvaşul consulului zice curat că eşti cel mai întreprinzător şi mai îndemânatic dintre boieri; fă-mi dar această slujbă şi te voi face cel mai bogat dintre toţi.

– Gata la poruncă, Măria ta, dar n-ar fi rău să-mi arăţi şi mijloacele prin care să pot săvârşi această mare faptă.

– Mijloacele, zici?... Dar tu însuţi mi-ai spus că el este mândru şi nesocotit la mânie. Strămoşul nostru Adam a pierdut Raiul numai pentru nerăbdare; de ce, dar, Tudor să nu-şi piarză capul, când are două din cusururile cele mai de căpetenie?

– Te înţeleg, Măria ta!

– Du-te dar în lagărul lui şi îndeamnă pe unii din ostaşi la nesupunere, iar pe alţii la jafuri şi silnicii; apoi fă ca să le afle Tudor pe toate acestea; şi fii sigur că cu cât spânzurătorile se vor înmulţi în lagărul lui, cu atât noi vom izbuti mai bine. Cunoşti puterea mea, ştii că sunt ocrotit de marea împărăţie; lucrează pentru mine şi norocirea ta e făcută.

– Să trăieşti, Măria ta, esclamă Păturică, făcând o temenea până la pământ, dar aş vrea să ştiu şi eu,

plecatul Măriii tale rob, cu ce o să mă aleg din toate acestea. Măria ta eşti luminat şi cu praxis şi ştii mai bine decât mine prin câte primejdii am să trec eu, nemernicul, ca să săvârşesc poruncele Măriei tale.

Ipsilant se gândi puţin, apoi luă pana în mână şi scrise pe o coală de hârtie cuvintele acestea:

„Eu, Alesandru Ipsilant, principe de naştere şi general de brigadă al nebiruitei oştiri ruseşti, mă îndatorez a răsplăti pe boierul român, stolnicul Dinu Păturică, pentru slujbele săvârşite de dânsul Eteriei elineşti, numindu-l deocamdată ispravnic peste două judeţe din cele ce se află acum în stăpânirea mea; iar daca milostivul Dumnezeu îmi va ajuta să stăpânesc ţara întreagă, îl voi face caimacam al Craiovei.

A. Ipsilant"

– Ţine hârtia aceasta şi sileşte-te cât vei putea să împlineşti poruncile mele, iar când lucrul va fi săvârşit, vino cu dânsa să-ţi iei răsplătirea.

Păturică sărută mâna fanariotului şi se retrase.

Capitolul XXIX
Un suflet nobil

La estremitatea despre miazănoapte a mahalalei Oţetarilor era pe timpii lui Caragea o uliţă înfundată, strâmtă şi neîncetat plină de noroi. În acea uliţă se aflau mai multe căsuţe învelite cu trestie, în care locuiau numai sacagii şi căruţaşi. În mijlocul acestor bordeie mizerabile era o casă care, prin arhitectura ei de ordin otoman şi prin mica grădină compusă din arbori roditori şi flori, atrăgea foarte mult băgarea de seamă a trecătorilor.

Curtea acestei case era îngrădită cu uluci de stejar ascuţite la vârf şi foarte înalte, iar în partea despre faţa uliţei avea parmaclâcuri cioplite şi aşezate cu mare gust. În mijlocul îngrădirei era o poartă cu două canaturi, învelită cu streaşină cu uluci mărunţele, ca să o apere de stricăciunea ploilor. În vârful acelui înveliş erau doi căpriori în formă de sceptru, având fiecare la estremitatea de sus câte un cocoş lucrat în lemn foarte gros, iar pe faţada stâlpilor erau sculptaţi doi şerpi ţinând câte un măr în gură.

Casa era de zid, cu un singur etaj şi împărţită în două camere şi un pridvor. Învelitoarea ei era de olane, iar la cele două puncturi, unde se unesc

doliile, avea câte o băşică de pământ smănţuită, cu vârful în formă de pasăre.

Uşa principală, ce conducea înlăuntrul casei, era compusă din mai multe bucăţi de lemn lustruite cu rândeaua şi legate de căptuşeala principală prin cuie de fier alb cu capetele rotunde şi lustruite.

Lângă pridvor era o grădiniţă compusă din câteva viţe legate în formă de boltă, un corcoduş, doi zarzări şi câţiva piersici, printre care erau câteva brazde despărţite între dânsele cu bucăţi mici de cărămizi foarte frumos aşezate. Aceste brazde erau pline de garoafe sălbatice, ochiul-boului, lemnul-Domnului şi limba-mieluşelului[1]; iar pe lângă îngrădirea de trestie a micei grădini şi pe prispa caselor erau aşezate o mulţime de oale cu maghirani, indruşaimi şi alte flori scumpe după atunci. În unul din colţurile curţii era un puţ cu roată, lângă care se formase un lac de apă, ce servea de scăldătoare câtorva raţe româneşti şi leşeşti.

Interiorul caselor era astfel aranjat: una din cele două camere servea drept cămară pentru conservarea proviziunilor; iar cea de a doua, destinată pentru locuinţă, era pardosită (pavată) cu cărămizi spoite cu văpsea roşie şi avea două paturi turceşti acoperite cu saltele, perne şi macaturi de cit. Aproape de ferestre era o masă de brad, acoperită cu o pânză albă cu marginile de borangic galben, pe care erau puse câteva cărţi una peste alta, hârtie de scris şi o pereche călimări

[1] Nume de flori ce se cultivau pe atunci şi chiar acum prin grădinile meseriaşilor.

de alamă; iar sub această masă se vedea un işlic învelit în hârtie groasă, o pereche cizme turceşti de saftian roşu şi o strachină cu ouă.

Pe părete despre răsărit erau două icoane aşezate pe o bucată de stofă. Lângă dânsele se afla o sticluţă cu agheazmă, un mănunchi (buchet) de busuioc uscat şi câteva spice de grâu; iar în faţa acestor obiecte de devoţiune era spânzurată o candelă ce ardea neîncetat, dând o lumină slabă şi melancolică. Tavanul acestei camere era de grinzi şi uluci de stejar, frumos lucrate. Lângă un alt părete şi cam aproape de tavan era o culme pe care steteau atârnate: un anteriu, o giubea blănită, nişte ceacşiri de şal roşu şi câteva rochii. Osebit de aceste mobile ce indicarăm, mai era în această cameră o ladă de Braşov, câteva urcioare cu apă de băut şi o sobă oarbă, dasupra căreia era pusă o tavă cu tacâmul dulceţii şi al cafelei; iar în firidele de jos se vedeau câteva gheme de lână şi o donicioară cu fuse.

În unul din cele două paturi zăcea un om ca de patruzeci şi cinci de ani, dar care, după zbârciturile feţei şi perii capului cei cărunţi, semăna să fie de o etate mult mai înaintată. Acest nenorocit avea capul rezimat pe o pernă şi părea adâncit într-un somn foarte greu.

Lângă pat şedea o femeie bătrână, care se îndeletnicea făcând colţişori şi bibiluri de mătase la piepţii şi mânecile unei cămăşi, aţintind din când în

când ochii asupra suferindului.

Era pe la nouă ore din noapte. Tristul cadru ce puserăm înaintea lectorilor noştri, fiind luminat numai de palida lumină a candelei, devenea mult mai atingător şi mai interesant. În momentul însă când bătrâna se silea să alimenteze slaba lumină a candelei, ca să poată lucra mai cu spor, se auzi câteva loviri în poarta curţii. Bătrâna se duse să deschiză şi, după câteva momente, se întoarse împreună cu un june frumos, bine îmbrăcat şi cu ochii plini de o bunătate îngerească.

– Doarme? zise străinul adresându-se către bătrână.

– Abia dete Dumnezeu de adormi, că n-a închis ochii de trei nopţi.

– Din ce pricină?

– Apoi de, mamă, ştiu şi eu?

– Şi ce a făcut în acel timp de nedormire?

– Ce face totdauna: se posomorăşte, strigă, îşi rupe hainele după dânsul, apoi pare că se linişteşte, dar deodată sare tremurând şi îmi zise: „Ascunde-mă, scapă-mă de aceşti ticăloşi ce voiesc să mă omoare!"

– Şi de cine se teme el? Ce i se năluceşte?

– O mie de bazaconii, mamă; dar aceea ce-l face să se înfurieze şi mai mult este aducerea-aminte despre un vătaf de curte şi o ţiitoare a sa, cari i-au mâncat averea şi l-au lăsat pe drumuri.

– Aş dori să ştiu, buna mea bătrână, daca vine cineva să-l vază sau să-l ajute cu ceva.

– Nimeni, boierule.

– Dar bine, cine-i plăteşte chiria casei, mâncarea, căutarea şi celelalte?

– Toate acestea le-am întâmpinat singură până la un timp, dar tocmai când sfârşisem de cheltuială şi mă duceam în târg ca să-mi vânz maloteaua, un boier tânăr ca dumneata, fie-i umbrele, mă luă la cătare, apoi apropiindu-se de mine îmi zise:

„Nu cumva eşti dumneata baba Iana spitalagioaica?"

„Eu sunt, boierule", îi răspunsei.

„În ce mahala locuieşti?"

„În Oţetari."

„În uliţa înfundată, nu este aşa?"

„Este întocmai precum zici, boierule."

„Vină dar după mine", zise el. Eu îl urmai până la o boltă de lipscănie, unde, intrând împreună cu mine, zise stăpânului bolţii: „Dă acestei femei lei una sută şi să urmezi tot astfel pe fiecare lună până la o altă poruncă a mea"; apoi apropiindu-se de mine, îmi zise încet: „Să cauţi bine pe bolnavul ce-l ai în casă, căci o să viu câteodată să-l văz." Fârşind aceste cuvinte, ieşi răpede din boltă şi se făcu nevăzut.

– Cunoşti pe acel june boier?

– Nu-l cunosc, căci n-am avut timp ca să-l privesc bine în faţă; dar, oricum va fi, Dumnezeu să-i dea bine şi să-l norocească, căci de nu venea el în ajutorul sărmanului bolnav, numai Dumnezeu ştie ce s-ar fi întâmplat.

– Dar bine, bolnavul era odată bogat, ce s-a făcut starea lui?

– Am cercetat, mamă, şi am aflat că i-a vândut-o datornicii la Cochii Vechi şi l-a lăsat numai cu hăinele după dânsul.

– Dar casa lui, acea casă atât de îmbelşugată?...

– Tot s-a vândut.

– Şi cine au fost acei nelegiuiţi care au cutezat să lase pe drumuri pe un om cu minţile rătăcite şi străin în astă ţară?

– Apoi de, mamă, mai ştiu şi eu?... Lumea vorbeşte multe.

– Şi ce zice lumea?

– Zice că el a avut o ţiitoare şi că ea s-a unit cu vătaful lui de curte şi i-a mâncat toată averea.

– Ticăloşii şi nemernicii!... Dar am auzit vorbindu-se şi despre un bogasier... lipscan... ceva cam aşa.

– Îl cunosc şi pe acel ticălos... e bun de pus în ţeapă.

– Da de ce?

– Fiindcă m-a lăsat pe drumuri.

– Şi cum s-a întâmplat aceasta?

– Ia, strânsesem şi eu, în tinereţe, câteva părăluţe, ca să le am la bătrâneţe, ştii povestea vorbii: „Bani albi de zile negre", şi el mi i-a mâncat, mânca-l-ar coţofenele!

– Şi cum ţi i-a mâncat? Ia spune-mi.

– A făcut mofluzuc mincinos şi m-a lăsat pe drumuri, nu l-ar mai lăsa de la inimă.

– Dar bine, n-ai dat jalbă la stăpânire?

– Ba am dat, da-l-ar pân târg cu nasu' tăiat.

– Şi ce-ai ales?

– Mai nimic, mamă! din două miişoare de lei m-am ales numai cu două sute, din care mi-a oprit şi havaietul judecăţii.

– Ia spune-mi, cum îl cheamă pe acel hoţ de şireang?

– Costea.

– O fi Costea Chiorul bogasierul?

– El este, mamă!

Tânărul căzu într-o adâncă întristare, apoi, după ce aruncă o privire asupra bolnavului, zise în sine: „Unul zace în pat lipsit de minte şi sărac, cellalt mofluz mincinos şi gata a merge la ocnă pe toată viaţa, numai cel d-al treilea şi cel mai rău din toţi se bucură încă de roadele nelegiuirilor sale; puţin însă şi voi auzi şi de numele lui".

Pe când străinul se afla absorbit în aceste triste gândiri, bolnavul începu a ţipa şi a gesticula din mâni, strigând cu glas răguşit şi tremurător:

„Lăsaţi-mă, nelegiuiţilor! Nu vă e de ajuns că m-aţi sărăcit? Voiţi acum să-mi luaţi şi viaţa?" Apoi, deschizând ochii săi înflăcăraţi de mânie, începu a lovi cu pumnii părţii casei, crezând că loveşte acele umbre imaginare; iar dupe aceea începu iarăşi a striga: „Luaţi de lângă mine pe această muiere desfrânată, căci privirile ei mă îngheaţă! Nu vedeţi voi că ea voieşte să

mă sugrume cu prefăcutele ei îmbrăţişări?"

– Linişteşte-te, boierule, zise străinul, sărind după scaun şi alergând către bolnav, ca să-i dea ajutorul necesar în acele teribile momente.

– Daţi-mi un pahar de apă să-mi răcoresc pieptul, zise nenorocitul bolnav cu vocea mai de tot stinsă şi zdrobită de oboseala agoniei.

Apa cea rece cu care fu adăpat şi stropit bolnavul produse un mare efect. El deschise ochii şi-i aţinti asupra făcătorului său de bine, apoi, lăsând să curgă dintr-înşii două şiroaie de lacrămi, zise cu glas liniştit, dar întrerupt de suspine:

– Tu aci!? Tu la capul meu? Dar acesta este locul lui Dinu pe care l-am procopsit, iar nu al tău, pe care te-am izgonit fără milă din curtea mea!

Tânărul luă cu transport mâna suferindului şi, udând-o cu lacrămi şi sărutări, zise:

– Am voit, stăpâne, să te scap din mâna acelor tâlhari, dar Dumnezeu nu mi-a ajutat.

– Iar eu, ticălosul, drept mulţumire pentru binele ce voiai să-mi faci, te-am scos cu urgie din curtea mea.

Cât ţinu această scenă atingătoare, bătrâna stete în picioare privind cu băgare de seamă trăsurile feţei şi glasul străinului, apoi se apropie de patul bolnavului şi îi zise cu o privire plină de uimire:

– Stăpâne! Acest june atât de milostiv şi cu inimă bună este boierul cel necunoscut care de atâta timp ne dă mijloace de vieţuire; bănuielile mele nu mă

amăgeau, acum îl cunosc cu desăvârşire; este grămăticul marelui ban C..., este sărdarul Gheorghe, zaraful vistieriei. Să îngenunchem înaintea acestui înger şi să-i mulţumim pentru mila ce a arătat către noi.

Necunoscutul, văzându-se descoperit şi nevoind să stea faţă la o scenă ce-i atingea modestia, ieşi din casă cu răpeziciune şi se duse la ale sale.

Buna bătrână nu se amăgea deloc în aprecierile sale. Persoana cea misterioasă era în adevăr Gheorghe serdarul, acel june plin de virtute, care părăsi casa banului C... şi-şi sacrifică arzătorul amor ce avea pentru fiica acelui boier, numai ca să nu răsplătească cu rău binefacerile ce priimise de la dânsul.

El se refugiase în Moldova, crezând că schimbarea aerului, privirea frumoşilor munţi din acea ţară şi deosebirea obiceiurilor vor stinge cu încetul flăcările amorului ce-i ardeau pieptul şi inima.

Ajungând dar în capitala Moldovei, se înfăţişă înaintea lui Mihai Vodă Suţul, care, din puţinele cuvinte ce schimbă cu dânsul, descoperind rarele lui calităţi şi profunda cunoştinţă ce avea despre limba elinească, îi oferi postul de secretar particolar al său.

Junele priimi această cinste domnească, sperând că prin ocupaţiune îşi va micşora suferinţele, dar se amăgea, căci marea încredere ce din zi în zi îi arăta principele, onorile ce priimea de la boierimea moldoveană, caftanul de marea comis şi darurile domneşti cele bogate în loc să-i micşoreze suferinţele, din contra i le mărea mai mult.

În fine, părăsi Moldova şi se întoarse iarăşi în Bucureşti, dar aci avea să întâmpine noi lovituri; Maria, fata banului C..., zdrobită şi dânsa de patima amorului, căzuse la o boală care îi amerinţa viaţa. Bătrânul ei părinte, văzând acest rău care voia să-i răpească comoara fericirei sale, se sfătui cu cei mai învăţaţi doctori după acei timpi şi, după povaţa lor, se strămută cu locuinţa la una din moşiile sale de munte.

Gheorghe, aflând despre toate amănuntele acestei împrejurări şi, necutezând să se înfăţişeze înaintea banului, nici să vestească pe Maria despre sosirea sa, căzu într-o adâncă melancolie, care negreşit l-ar fi târât în mormânt, dacă schimbarea epocei nu aducea cu sine o mare schimbare în poziţiunea sa.

Singura mângâiere ce-i mai rămăsese după atâtea nenorociri era de a contempla din depărtare chioşcul din grădina banului, acel local în care văzuse pentru prima oară răsărind soarele trecutei sale fericiri, şi a face bine celor nenorociţi. El dar aflase jalnica stare în care adusese Păturică pe postelnicul Andronache Tuzluc, vechiul său stăpân, şi îl ajuta în secret.

Capitolul XXX
Lagărul de la Cotroceni şi trădarea

Tudor Vladimirescu, luând ştire că Ipsilant a intrat în ţară, îşi împărţi oştirea în două părţi: dintr-una formă mici garnizoane pentru apărarea mănăstirilor din Valahia Mică în care îşi avea depuse proviziunile necesare pentru hrana oştirei; iar cu o parte compusă din şase mii de panduri aleşi şi două mii cinci sute de arnăuţi, comandaţi de Macedonski şi Prodan, luă calea către Bucureşti şi se aşeză în Mănăstirea Cotroceni şi pe câmpia dimprejurul ei, formând din această localitate un lagăr fortificat, din care observa mişcările lui Ipsilant, pe boieri şi politica turcească.

După regulele stabilite de acest căpitan, intrarea în lagăr a oamenilor particolari nu era poprită nici ziua, nici noaptea, dacă ei cunoşteau cuvântul de ordin.

Dinu Păturică, profitând de această neîngrijire, încă de la sosirea lui Tudor vizita neîncetat lagărul şi, prin manierele lui însânuitoare, dobândi amicia şi încrederea tuturor căpitanilor armatei şi chiar pe a lui Tudor.

Astfel sta lucrurile cu câteva zile înaintea întrevederii lui Păturică cu Ipsilant, în care se stabili vânzarea liberatorului României.

A treia zi după încheierea acestui pact infam, pe la două ore turceşti din noapte, Păturică încinse iataganul,

puse două pistoale la brâu şi alte două la ciochina şelei; apoi încălecă pe un armăsar şi luă drumul către Cotroceni, urmat de un arnăut armat cu o şişinea boşnegească.

Era pe la 20 martie, timpul cel mai nestatornic al climei noastre; un întuneric des acoperea faţa cerului, vântul austral sufla cu răpeziciune, glasul paserilor de noapte, unit cu freamătul sinistru al copacilor, făceau o armonie infernală, iar ploaia ce cădea în torente complecta acest cadru fioros.

Cei doi călători, înfăşuraţi în ipingelele lor, îşi urmau călătoria în linişte, privind acest dezordin al naturei cu nepăsarea şi bucuria ce simţiră demonii când Cel Atotputinte deschise jgheaburile adâncului, ca să piarză o lume nedemnă de amoarea şi intenţiunea sa. Dar când ajunseră în dreptul caselor lui buluc-başa Giafer, Păturică zise tovarăşului său de călătorie:

– Să fie oare adevărat tot ce mi-ai spus? Răspunde!...

– Precum mă vezi şi te văz, cocoane Dinule.

– Nu mă minţi tu oare?

– Îţi jur pe Dumnezeu şi pe Sfântul Gheorghe, ajutătorul meu.

Ciocoiul, mulţămit de acest jurământ ce totdauna e sacru pentru hoţi şi bigoţi, înaintă conversaţiunea.

– Ia mai spune-mi încă o dată, câte spargeri de case s-au făcut?

– Şapte, stăpâne!

– În ce mahalale?

– La Biserica Albă din Postăvari şi la Spirea din Deal.

– Jaful a fost mare?

– S-au luat peste tot ca la două sute mii lei, afară de argintării şi borfe.

– Câte femei s-au siluit?

– Zece, dintre care două au murit, neputând suferi până la sfârşit caznele arnăuţilor şi ale pandurilor.

– Dar uciderile cum au mers?

– Trei cârciumari, doi băcani şi un boierinaş.

– Le ştie astea Domnul Tudor?

– Nu numai că le ştie, dar a şi spânzurat azi-dimineaţă cinci dintre cei ce au săvârşit aceste fapte.

– Spui adevărul?

– Adevărul, stăpâne; şi dacă nu mă crezi, poţi să-i vezi cu ochii, căci sunt spânzuraţi în grădina Brâncoveanului şi acea grădină este în drumul nostru.

– Să mergem dar să vedem!

Păturică îşi îndreptă calul către grădina Brâncoveanului, urmat de complicele său; intră într-însa şi merse cu curagiu până dinaintea unei fântâni ocolită de sălcii, apoi se opri în loc şi privi cu sângele cel mai rece nefericitele victime ale ambiţiunei sale.

– Acum crezi, cocoane Dinule? zise arnăutul.

– Da, răspunse Dinu; aş dori însă să ştiu prin ce mijloace ai săvârşit această mare faptă?

– Foarte lesne, cocoane!

– Cum?

– M-am strecurat în ordia (lagărul) pandurilor cu meşteşug; le-am spus că sunt dintre mavroforii lui Ipsilant; ei au început să mă întrebe despre multe, după obiceiul ostaşilor. Atunci am început şi eu să laud pe Ipsilant şi să-l rădic până la cer; le-am spus că avem câte treizeci de lei pe lună şi tain îmbelşugat de carne, pâne şi vin. Bieţii olteni, auzind aceste laude, rămaseră cu gurele căscate. Le-am mai spus că ostaşii lui Ipsilant sparg biserici, necinstesc femei, şi Ipsilant se preface că nu ştie nimic, şi astfel, precum vă spui, le ziceam eu, nu e nefer în oştirea noastră ca să nu aibe câte un pungoi plin cu mahmudele şi dodecari! După ce le înşirai verzi şi uscate, luai vreo doisprezece dintre ei şi mă pusei pe băutură, apoi către seară mai veniră alţi douăzeci şi plecarăm împreună după jafuri; iar după ce s-a săvârşit toate nelegiuirile, silniciile şi omorurile ce ţi le-am povestit, m-am dus la căpitanul Oarcă şi i-am spus tot ce se petrecuse; el a spus lui Domnul Tudor şi celelalte le văzurăm amândoi.

– Bravo, Năstase, eşti un mare om.

Întrevorbirea acestor doi tâlhari putea să urmeze mai departe, dar fu întreruptă de vocea santinelelor ce păzeau prima rază a lagărului.

– Stareţi, măre, strigară pandurii olteni, văzând pe Păturică şi pe sluga lui: Cuvântul, bre! sau vă chitul la pământ ca pe brabeţi.

– Suntem oameni buni, voinicilor, zise Păturică,

voind să se încredinţeze despre starea morală a santinelelor.

– Cuvântul, înţelegeţi voi, sau dăm foc flintelor!... Şi deodată cu vorba îndreptară puştele spre dânşii.

– Gorju! răspunse Păturică, mulţumit şi nemulţumit de curagiul şi statornicia oltenilor.

– Pe cine căutaţi în ordie?

– Pe căpitan Urdăreanul.

– Aide, intraţi!

Păturică dete scări calului şi înaintă în lagăr.

Până ce Păturică va găsi pe căpitan Urdăreanul, noi vom atrage băgarea de seamă a lectorilor noştri asupra stării morale a trupelor lui Tudor Vladimirescu, căci de la moralitatea şi disciplina oştirei depinde succesul bătălielor şi cele mai strălucite fapte de arme.

Oştirea lui Tudor, ca toate oştirile de aventurieri, nu avea şi nici că putea să aibă acea disciplină riguroasă ce o întâmpinăm în armatele regulate. Disciplina şi moralitatea nu se pot stabili în cinci-şase luni, şi armata lui Tudor nu avea o vechime mai mare decât aceasta.

Trebuia dar ca Tudor să fie mai puţin aspru cu nişte juni ce părăsiseră dulceţile vieţii liniştite, ca să se lupte pentru libertatea patriei lor, lipsiţi de multe ori chiar de hrană şi alte necesităţi ale vieţii; el însă servise în armata rusă şi moştenise de la dânsa acea asprime fără esemplu care fu principala cauză a pierderii sale; spargerea unei prăvălii, siluirea unei femei şi alte

dezordini de felul acesta şi chiar de mai puţină importanţă, asprul căpitan le pedepsea cu decapitarea sau spânzurătoarea; dar aceste cruzimi, în loc să producă efectul dorit, ele aduseră ura între căpetenie şi ostaşi, iar rezultatul acestei pasiuni deveni funest pentru amândouă părţile.[1]

Suntem în lagăr; să mergem înainte.

Într-o căsuţă de scânduri, învelită cu trestie, erau patru juni căpitani, legaţi de mult timp printr-un amor de acela ce nu se găseşte decât în cadrele militare. Doi dintr-înşii fumau, unul citea pe o carte, iar cellalt mângâia un câne de vânat ce şedea încolăcit la picioarele sale. Feţele lor erau coprinse de acea întristare profundă ce vine din meditaţiuni dureroase. Tăcerea ce domina în acel locaş trist, întocmai ca inimile celor ce locuiau într-însul, se rupse în fine; unul din junii ostaşi zise celorlalţi:

– Ei bine, tovarăşi, ce hotărâre luaţi voi?

– Dar tu, ce hotărâre ai luat?

– Eu unul nu iscălesc înscrisul şi întâmplă-se orice s-ar întâmpla.

– Dar bine, nu te temi de mânia Domnului Tudor?

– Nu mă tem deloc, pentru că d-oi iscăli sau n-oi iscăli, totuna face.

– De ce?

– Fiindcă, iscălind, plătesc cu capul orice

[1] Vezi Cioranu, pag. 50 şi *Istoria revoluţiunei elineşti* de Tricupi şi Ioan Filimon.

neorânduieli vor face pandurii de sub căpetenia mea; de nu voi iscăli, mai rău, căci Tudor mă va spânzura ca pe un nesupus!...

– Bine zici tu, mă Enescule!

– Auzi acolo! reluă Urdăreanul, ce tăcuse pân-aci. Auzi vorbă, să răspundem noi de faptele neferilor noştri; dar am văzut oştirea lui Kutusof, oştire împărătească, cu hazna mare de bani, cu zaherele după dânsa, cu doftori, cu spiţerii; şi cu toate acestea, ostaşii spărgeau prăvălii, furau fete şi nu li se tăia capul, nici îi punea în spânzurătoare, precum pune Tudor pe neferii noştri, ce nu sunt decât nişte copii adunaţi după cum s-a putut şi fără cea mai mică cunoştinţă despre datoria ostăşească.

– Urdăreanul are dreptate, zise Enescul, reluând vorba. Noi n-am descărcat până acum nicio puşcă în vrăjmaşii ţărei şi vreo câteva sute dintr-ai noştri au căzut jertfă mâniei lui Tudor. Asta este o zaveră tainică împotriva vieţii noastre şi nimic mai mult. Pentru aceasta ne-am părăsit noi părinţii şi pacinicile îndeletniciri, ca să ne omoare ca pe nişte vite?

– Ce trebuie dar să facem? rostiră toţi căpitanii deodată, aţintind ochii asupra Enescului şi strângând mânerele iataganelor cu convulsiune.

– Să nu iscălim neomenosul înscris ce ni se cere.

– Să nu-l iscălim! repetară tinerii ostaşi.

– Juraţi?

– Jurăm!

În momentul când cei patru căpitani întorceau feţele către răsărit şi îngenuncheau să jure, o lovitură se auzi în uşa casei.

– Cine este? întrebă Enescul, puind mâna pe iatagan.

– Oameni buni, răspunse o voce de afară.

– Numele voastre!

– Căpitan Macedonski, buluc-başa Prodan şi stolnicul Dinu Păturică.

– Voi sunteţi? întrebă Enescu deschizând uşa.

– Da bine, ce faceţi voi aci singuri? întrebară noii veniţi; mă tem că vă sfătuiţi ceva împotriva stăpânirei, adaose Macedonski cu un zâmbet întunecat.

– Eu nu crez una ca aceasta, zise Păturică, silindu-se a da feţei sale un aer de încredere.

– Nici eu, adaose buluc-başa Prodan.

– Ia să lăsăm la o parte aceste secături şi să venim la lucrul cel de căpetenie, zise Macedonski. Ia spuneţi, băieţi, cum vi s-au părut omorurile de alaltăieri?

– Care omoruri? întrebă Păturică, prefăcându-se că nu ştie nimic despre dânsele.

– Cei doi căpitani şi trei panduri spânzuraţi de Domnul Tudor în sălciile din grădina Brâncoveanului.

– Sărmanii băieţi!... Şi pentru ce i-a spânzurat?

– Pentru lucru de nimic, pentru că vrea şi poate.

– Şi fiindcă suntem proşti de ne supunem unui gâde, răspunseră cei patru juni căpitani.

– Aveţi dreptate, copii, zise Macedonski, dar ce o să

facem? El este stăpân şi noi slugi; trebuie dar să ne supunem.

– Nu este adevărat, căpitane, zise Enescul înfuriat. Noi ne-am sculat ca să ne luptăm pentru drepturile ţării; să ne trămiţă dar împotriva turcilor care au intrat în ţară, ca să murim ca nişte viteji, iar nu să ne omoare cu moartea cea mai ruşinoasă.

– Căpitanul Enescul are dreptate, zise Păturică, văzând intrigile sale reieşind pe deplin. Astă tiranie nu mai e de suferit şi, dacă nu veţi lua măsuri, să ştiţi cu hotărâre că toţi câţi sunteţi aci veţi muri în spânzurătoare.

– Aşa este! Stolnicul Păturică are mare dreptate! rosti adunarea întreagă.

– Oştirea lui Ipsilant, pe oriunde trece, arde şi jăfuieşte, şi cu toate acestea Ipsilant n-a spânzurat niciun căpitan, nici măcar un nefer până acum, adaose Păturică.

– Aşa este, precum zici; dar ia învaţă-ne, arhon stolnice, ce trebuie să facem ca să scăpăm de această fiară sălbatică?

– Nimic mai mult, decât să vă alegeţi altă căpetenie.

– Dar bine, noi am jurat să-i fim supuşi şi credincioşi, zise adunarea întreagă a căpitanilor.

– Aţi jurat, replică Păturică cu un zâmbet plin de amărăciune şi dispreţ, dar nu ştiţi voi că jurămintele nu sunt decât nişte marafeturi născocite de domnii şi

căpeteniile noroadelor, ca să despoaie şi să omoare pe supuşii lor mai cu înlesnire şi fără temere?

– Ce voieşti, dar, să facem?

– Faceţi ce veţi voi; lăsaţi pe Tudor să vă taie ca pe vite.

Aceste din urmă cuvinte, fiind pronunţate de Păturică cu un mare dispreţ ascuns sub masca nevinovăţiei, produse un efect straniu în inimile căpitanilor; cei mai maturi dintr-înşii erau pentru călcarea jurământului şi alegerea altor căpetenii; junii, din contra, ţineau mult la jurământ, dar erau de părere să facă o revoluţiune prin care să silească pe Domnul Tudor a le da garanţii solide pentru încetarea vărsării de sânge pe viitor.

Aceste idei fură discutate cu zgomot mare; partidele începură a se încrimina şi a se ameninţa una pe alta şi poate că ar fi vărsat chiar sânge nevinovat, dacă nu intervenea Păturică, care vedea în această atitudine zădărnicirea viselor sale celor ambiţioase.

– Opriţi-vă, fraţilor! zise el, intrând în mijlocul înfuriaţilor căpitani. Şi unii, şi alţii aveţi dreptate; dar înţelepciunea cere să alegem un mijloc prin care să putem ajunge la luarea măsurelor de asigurare pentru viitor. Mijlocul acesta îl cunosc numai eu.

– Arată-ne-l şi nouă!

– Bucuros, dar făgăduiţi că veţi urma poveţile mele.

– Făgăduim! ziseră toţi deodată.

– Să aşteptaţi şapte zile şi dacă pân-atunci Tudor nu va mai omorî pe nimeni, să ne adunăm iarăşi aici şi să chibzuim despre cele ce trebuie să facem; iar dacă în cursul acestor şapte zile omorurile vor urma ca în trecut, atunci să părăsiţi pe Tudor şi să vă alegeţi de căpetenii pe Macedonski şi Hagi Prodan. Vă mulţumiţi, flăcăi, ori ba?

– Ne mulţumim!

– Din toată inima?

– Din toată inima!

– Atunci dar, faceţi amândouă tarafurile câte un înscris şi după ce le veţi iscăli, să mi le daţi mie în păstrare ca, după trecerea celor şapte zile, să ne adunăm iarăşi aici, ca să pedepsim pe cel ce-şi va călca cinstea şi iscălitura.

– Să se facă înscrisurile! zise Macedonski, silindu-se să ascunză bucuria ce simţea în inimă.

Înscrisurile se făcură şi se dederă în mâna lui Păturică; iar după aceea chemară doi panduri şi-i trămiseră să aducă demâncare şi băutură.

Cina dură mai mult de două ore şi pot încredinţa pe lectorii noştri că nu avea nici cea mai mică asemănare cu cina celor şapte înţelepţi ai Eladei; iar pe la miezul nopţii, oaspeţii îşi luară rămas bun unii de la alţii şi se duseră fiecare la locuinţa sa.

Păturică încălecă pe armăsar şi se îndreptă spre Bucureşti, urmat de complicele său. Bucuria lui era nemărginită din cauza marelui rezultat ce dobândise cu atâta înlesnire.

– Ei, Năstase, zise el arnăutului aruncând câteva priviri în lături, ca să se asigureze despre vreo cursă ce i s-ar fi putut întinde de inemicii săi; ia spune-mi, cum ţi-ai petrecut timpul cât ai lipsit de lângă mine?

– Bând şi mâncând, cocoane, să fie cu iertăciune.

– Şi cu cine ai făcut toate acestea?

– Cu arnăuţii lui buluc-başa Prodan.

– Ia spune-mi, ce mai zic ei despre mersul trebilor?

– Omorurile de alaltăieri i-a turburat foarte mult, cocoane; unii vor să fugă la Ipsilant, alţii la buluc-başa Sava şi sunt foarte puţini cei care voiesc să mai rămâie în ordia lui Tudor; apoi unde mai pui şi blăstematele de înscrisuri ce...

– Ce înscrisuri sunt acelea?

– Domnul Tudor cere înscrisă chezăşie de la toţi căpitanii pentru purtarea neferilor de sub ascultarea lor.[1]

– Şi ei o să dea?

– Vai de ei de vor da.

– Da de ce?

– Pentru că mâne seară o să se calce patru case boiereşti.

---

[1] Deşi amănuntele sunt modificate pentru a se încadra în intriga romanului, faptele narate sunt autentice; după părăsirea Bucureştilor, Tudor Vladimirescu – care pedepsise aspru toate dezordinile provocate de pandurii săi – a cerut căpitanilor înscrisul de care aminteşte Filimon. Motivul real al acestei cereri neobişnuite este că Tudor Vladimirescu aflase de conspiraţia lui D. Macedonski şi Hagi Prodan, care urmăreau să-l predea lui Iordache, omul de încredere al lui Ipsilanti (cf. Andrei Oţetea, *Tudor Vladimirescu*, Bucureşti, 1971, p. 419) (*n. ed.*).

– De unde ştii tu aceasta?

– O ştiu, fiindcă i-am îndemnat eu.

– Aferim, Năstase! Dar ia spune-mi, o să se ţie ei de cuvânt?

– Negreşit, fiindcă o să fiu cu dânşii şi o să-i ţiu de scurt.

– Sileşte-te, Năstase, cât vei putea s-o scoţi la cale cu bine şi vei avea de la mine o sută de mahmudele bacşiş.

– Ştii ce, cocoane Dinule? Fă-mă mai bine polcovnic de judeţ şi nu-mi mai da acele mahmudele.

– Prea iute mergi, dragul meu Năstase.

– Ba nicidecum, cocoane Dinule. Muruz Vodă a făcut pe arnăutul său ispravnic; de ce oare Domnia ta să nu mă faci pe mine polcovnic?

– Fii cuminte şi te voi face.

Conversaţiunea călătorilor noştri trecu de la o cestiune la alta şi numai atunci se întrerupse, când caii se opriră ca din instinct la porţile caselor lui Păturică.

Arnăutul descalică după cal şi deschise poarta stăpânului său, carele, sărind cu iuţeală după frumosul armăsar, se duse drept în iatacul său de dormit, ca să-şi aline printr-un dulce somn agitaţiunea ce-i pricinuise marele său succes.

Acum vino tu, Morfeu, care închizi cu dulceaţă ochii plugarului ostenit de munca zilei şi pe ai tinerei mume ce veghează lângă capul micului ei copilaş; veniţi şi voi, vise amăgitoare, care deschideţi avarilor minele de aur ale Americei şi prin închipuiri măgulitoare uşuraţi

suferinţele sclavilor şi faceţi pe devoţi să guste din fericirea paradisului! Părăsiţi întunecoasele voastre locaşuri şi veniţi în camera acestui infam ca să-i închideţi ochii prin narcotica voastră suflare; daţi-i vise frumoase, faceţi să dispară după fruntea lui acele încreţituri săpate de infamie şi crimă! Dar mă tem că voi nu veţi putea să-l adormiţi, căci pasiunea care muşcă fără milă din rărunchii lui este mult mai mare decât magica voastră putere. Este setea de mărire care îndemnă pe Caesar a trece Rubiconul înarmat, ca să înfigă pumnalul în inima republicei romane; este mândria şi răzbunarea care sili pe tiranul Hippias a veni în patria sa cu perşii lui Dariu, spre a o face să treacă prin foc şi prin sabie!... El va fi mâne stăpân absolut peste o parte din ţară şi, dacă fatalitatea va voi, poate să devie biciul ţărei întregi.

Ciocoiul avea în adevăr mare necesitate de repaos, ca să-şi restabileze puterile fizice slăbite de atâtea zguduiri morale; dar somnul nu putea să închiză pleoapele ochilor săi, cu toată ştiinţa ce întrebuinţa ca să poată aromi un moment măcar.

Orele nopţii sunt foarte lungi pentru cei ce nu au somn şi mai cu seamă pentru aceia a cărora conştiinţă este pătată de crimă.

Păturică, văzând neputinţa de a dormi, cercă a se distra prin lectură; luă dar o carte după masă şi deschizând-o citi din întâmplare aceste cuvinte: „Văzut-am pe cel fără de lege înălţându-se ca cedrii Libanului; puţin însă, şi el nu mai era; puterea şi mândria

lui pierise cu sunet!" Acest verset din psalmii regelui-poet, ce făcea aluzie la dânsul, îl făcu să închiză cartea şi să puie mâna pe alta; dar deschizând-o şi pe aceea, dete peste maxima aceasta: „Şi ce va folosi omului de va câştiga toate avuţiile lumei acesteia şi îşi va pierde sufletul?" Trânti cu mânie şi această carte şi, sculându-se după pat, începu a se preumbla prin cameră cu faţa descompusă de nedormire.

Noaptea, în fine, se pregătea a părăsi emisferul nostru. Un zgomot de căruţe şi voci omeneşti anunţau deşteptarea poporului şi punerea lui în mişcarea obicinuită de toate zilele.

Ciocoiul se plimba neîncetat, căutând în osteneala corpului somnul ce-l părăsise; dar deodată urechea lui fu lovită de vocea nazală şi ascuţită a unui precupeţ care cânta într-un fel comic cântecul acesta:

Ipsilanti feldmarşal,
Deca pende vinărar;
Ofiţerii cei mai mari,
Bragagii şi covrigari.[1]

[1] Versurile citate sunt cunoscute probabil din lucrarea *Revoluţia lui Tudor Vladimirescu* de Mihai Cioranu, fostul aghiotant al lui Tudor, Bucureşti, 1859, p. 51: „...dorind oştirea ce venise cu Ipsilant ca să se plimbe prin oraşul Bucureştelui, cum i-a văzut copiii, au început să cânte pe uliţe:

Ipsilante fert-marşal,
Pendideca Ghinărar,
Ofiţerii cei mai mari,
Covrigari şi plăcintari." (*n. ed.*).

Nu ştim care va fi fost adevărata impresiune ce produse în spiritul ciocoiului aceste versuri, care cu multă conciziune descria atât de bine pe capii Eteriei greceşti; ştim numai că un zâmbet de fiară sălbatică apăru pe buzele sale şi se pierdu cu iuţeala fulgerului.

Sunt crime care spăimântă pe cel mai mârşav şi mai degradat tâlhar, dar Păturică avea o natură de fier el se afla în preziua vânzării celui mai mare bărbat al României şi, cu toată grozăvia acestei crime, conştiinţa lui nu era încă turburată; şi dacă îl văzurăm neliniştit, acesta era efectul acelui neastâmpăr ce simte tot omul ambiţios când reuşeşte în planurile sale, iar nu al remuşcării.

În fine, după câteva momente de cugetări adânci, el se puse pe pat şi adormi.

Capitolul XXXI

Alesandru Ipsilant şi Eteria grecească

Revoluţiunea grecilor din Elada şi în celelalte provincii ale Imperiului Otoman, privită din adevăratul ei punct de vedere, este plină de severitate şi de o lugubră maiestate. Când grecii, bătrâni şi tineri, femei şi copii, luară armele în mâni, nu o făcură aceasta pentru desfiinţarea unei legi apăsătoare oarecum, nici pentru gonirea unui tiran ordinar care întârzie, dar nu distruge cu totul progresul unui popul. Ei se rădicaseră ca să se libereze de sălbaticele orde otomane, ce de mai mulţi secoli le violau consoartele şi fecioarele, le pângăreau religiunea şi îi omora după capriciu prin cele mai nesuferite torture.[1]

[1] Ca să convingem mai bine pe lectorii noştri despre suferinţele acestui popol în adevăr martir, dăm aci un fragment dintr-o baladă grecească, trasă din colecţiunea de cântece populare tipărită în Atena de N. Anghelidi:

Ως πότε παλληκὰρια νὰ ζοῦμε στὰ στενὰ,
Μονάχοι, 'σὰν λιοντάρια, 'σ ταῖς ῥαχαις 'ς τὰ βουνὰ.
Σπηλιαῖς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιὰ.
Νὰ φεύγωμεν τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιὰ;
Νὰ χάνωμεν πατρίδα, ἀδέλφια καῖ γονεῖς,
Τοὺς φίλους τοὺς δικούς μας κι΄ὅλους τοὺς συγγεὶς,
Καλήτερα μιᾶς ὥρας ἔλευθερη ζωή,
Παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιὰ καῖ φυλακὴ.
Τῖ σ΄ὠφελεῖ νὰ ζήσης καῖ νὰ΄σαι΄ς τὴ σκλαβιὰ
Στοχασου πως σὲ ψίνουν καθ΄ὥρα΄ς τὴ φωτιὰ.

Planul acestei revoluţiuni era să răscoale toate popoarele din Orient şi, la o zi hotărâtă, să se arunce asupra turcilor şi să-i zdrobească deodată.

Între comandirii aleşi de comitetul revoluţionar ca să puie în lucrare această mişcare, de la care atârna liberarea sau desăvârşita pieire a Greciei, era şi Alesandru Ipsilant.

Consiliul revoluţionar, bazat pe sentimentele patriotice ale acestui june şi pe esperienţa lui în arta rezbelului, îi încredinţase una din cele mai grele părţi ale întinsului plan de revoltă.

El dar căta să treacă Dunărea prin România, ca să revolteze populaţiunile slave din Turcia şi, pus în capul lor, să străbată Bulgaria, Tracia şi Macedonia spre a se uni cu grecii din Elada, Epir şi Tesalia şi a

---

Αὐθέντης δραγουμάνος, Βεζύρης ἄν σταθῆς,
Ὁ τύραννος ἀδίκως σὲ κάμει νὰ χαθῆ.
Δουλεύεις ὁλ' ἡμέρα, εἰς ὅ, τὶ κι' ἄν σοῦ πιῆ
Κτ' αὐτὸς πασχίζει πάλιν τὸ αἷμα σου νὰ πιῆ.

.....

.....

(Până când, voinicilor, să trăim prin strâmtori, singuri ca niște lei, pe piscuri, în munți? Până când să locuim prin peșteri, să avem înaintea ochilor doar desișuri, să fugim de lume din pricina robiei umane, să pierdem patria, frații, părinții, prietenii și toate rudele noastre? Mai bine un ceas de viață liberă decât patruzeci de ani de robie și închisoare. La ce-ți folosește să trăiești și să fii în robie? Gândește-te cum te frig în foc în fiecare ceas... Domn, dragoman, vizir de-ai fi, tiranul te face să pieri pe nedrept. Slujești toată ziua la orișice ți-ar spune, pe când el face tot ce poate ca și sângele să-ți bea.)

combate împreună şi cu succes armatele otomane, puse în confuziune prin această generală insurecţiune.

Planul era bine combinat şi poate că ar fi reuşit în toată întinderea sa, dacă armata lui Ipsilant ar fi avut disciplina şi moralitatea ce s-ar fi pretins de la nişte oameni cari luaseră armele în mâni pentru o cauză atât de sacră. Dar aceste virtuţi lipseau sau cel puţin erau foarte rari în armata lui Ipsilant[1]. Să mai adăugăm şi

[1] Ca să nu trecem de calomniator, punem în faţa lectorilor noştri proclamaţia lui Ipsilant dată către armata sa, când s-a văzut silit a o părăsi şi a trece în Austria. Dintr-acest document necontestabil se poate convinge ficcare că armata lui Ipsilant era în mare parte compusă din tâlhari de drumuri, laşi şi trădători.

„Proclamaţia principelui Alesandru Ipsilant dată la

fuga sa din România.

Rezbelnici! Nu, nu mai voiesc a profana acest sacru şi onest nume chemându-vă pe voi astfel. Turmă fricoasă de oameni! Trădările şi actele voastre sediţioase mă silesc a vă părăsi. De aci înainte orice legătură între voi şi mine este ruptă. Atât numai că îmi va rămânea în fundul sufletului ruşinea că v-am comandat. Voi aţi călcat jurămintele, aţi vândut pe Dumnezeu şi patria, m-aţi vândut şi pe mine chiar în minutul în care speram a învinge sau a muri cu voi. Astfel dar vă părăsesc. Adresaţi-vă turcilor, cari singuri sunt demni de idcile şi tendinţele voastre. Părăsiţi pădurile, coborâţi-vă din munţi, aceste aziluri ale fricii voastre, şi mergeţi la turci să le sărutaţi mâncle încă fumegând de sacrul sânge al supremilor preoţi, patriahi, episcopi şi o mie de alţi fraţi de ai voştri inocenţi, masacraţi fără milă. Dar grăbiţi-vă a vă cumpara sclavagiul cu viaţa voastră, cu preţul onoarei femeilor şi copiilor voştri.

Iar voi, umbre ale adevăraţilor eleni din sacrul batalion, cari cu trădare aţi căzut victimă fericirii patriei voastre, vouă, recunoştinţa compatrioţilor voştri. Puţin va trece şi se va înălţa coloana ce va face nemuritoare numele voastre.

În litere aprinse sunt însemnate în fundul inimei mele numele amicilor

dispreţul ce aveau grecii asupra românilor şi slavilor, plus ideile de panelinism, ce Ipsilant şi căpitanii lui le manifestau cu atâta uşurinţă în faţa acestor populi pe cari trebuia să le linguşească, şi ne vom convinge despre tristul rezultat ce avu mişcarea grecilor în Principate.

La 22 februarie din anul 1821, Ipsilant trecu în Moldova şi se declară liberator al naţiunei grece, iar după aceea dete mai multe proclamaţiuni prin care asigura pe moldoveni că, pe cât timp va sta armata sa acolo, nu vor suferi niciun rău de la dânsa; dar faptele dederă o aspră dezminţire acelor frumoase proclamaţiuni, căci pe dată urmă asasinarea neguţătorilor turci din Iaşi şi Galaţi şi jafurile cele nemaiauzite.

În fine, armata Eteriei, mărită prin corpul lui Vasile Caravia şi Iordache Olimpie, intră în Ţara

---

mei cari mi-au arătat până în sfârşit încrederea şi sinceritatea lor. Aducerea lor aminte va răcori totdauna sufletul meu.

Dau dispreţului general, dreptăţii legilor şi blăstemului compatrioţilor pe călcătorul de jurământ şi vânzătorul căminar Sava, pe spionii şi pe cei dântâi ce înlesniră dezertările, pe Constantin Duca, Vasilie Barla, Gheorghe Manu fanariotul, Grigoric Suţu fanariotul şi pe depravatul (τὸν φαβλόβιον) Nicolae Scufu.

Asemenea aridic şi lui Vasilie Caravia titlul de camarad de arme, pentru nesupunerea şi necuviincioasa lui purtare.

Alesandru Ipsilant,
Râmnic, 8 iuniu 1821."

(Vezi *Istoria României* de Palauzof.)).

Românească; iar la 25 mai ajunse la satul Colintina şi formă acolo cvartirul ei general[1]. Ipsilant priimi închinăciunile boierilor, ale clerului şi pe ale tuturor tagmelor ostăşeşti şi neguţătoreşti. Linguşirile însă ce i se făcea în toate zilele de către fanarioţi şi câţiva români corupţi, ce voiau să esploateze Eteria în interesul lor, ameţise foarte mult capul acestui căpitan;

[1] Miliţia eteriştilor era compusă din corpurile şi despărţirile acestea:

Întâiul corp, sub comanda lui Nicolae Ipsilant, se alcătuia din:

Tagmatarhia lui Duca	1930
Hiliarhia lui Orfano	300
Despărţirea lui Ghica din escorta lui Al. Ipsilant, alcătuită din slavi	60
Despărţirea lui Manu	150
Despărţirea lui Costea Balticos	60
Despărţirea lui Caloiani	100
Cazacii	200
	2800

Al doilea corp, sub comanda lui George Ipsilant:

Tagmatarhia lui Caravia	350
Hiliarhia lui Colocotroni	275
Hiliarhia lui Vasile Tudorov	350
Despărţirea lui Mihail	180
Ulanii lui Tarcovski	70
Escorta principelui Cantacuzin	50
	1275

Al treilea corp, al Olimpianului Iordache:

Arnăuţi	1500

Al patrulea corp, al lui caminaru Sava:

Arnăuţii de sub comanda lui Sava	800
Arnăuţii de sub comanda lui deli-baş Mihale	120
Arnăuţii de sub comanda lui Ghenea	100
Ἱερὸς λόχος sau batalionul sacru	450
Despărţirea moldovenilor	300

dar tocmai când bietul om se obicinuise cu viaţa şi pompa domnească, la care începuse să aspire, priimi trista ştire că turcii au intrat în ţară prin mai multe părţi şi că ei se îndreptează asupră-i cu forţe considerabile, ca să-l zdrobească deodată.

Aceste ştiri nefavorabile îndemnă pe Ipsilant să-şi rădice lagărul de la Colintina şi să-l aşeze la Târgovişte, loc foarte priincios pentru apărare şi mânuirea intrigelor sale în contra lui Tudor Vladimirescu.

După ce el îşi aşează oştirea în lagăr fortificat cu şanţuri şi trămise despărţiri mici de arnăuţi ca să coprinză strimtorile munţilor, spre a se putea refugia la caz când oştirile turceşti ar fi învins pe ale sale, se dete apoi cu totul la realizarea planurilor sale celor ambiţioase.

Într-o zi, el se afla singur în camera sa, absorbit în meditaţiuni; dar când se deşteptă din acea momentanee uimire, văzu pe Păturică stând cu mânile la piept şi smerit ca un călugăr.

Fanariotul îl fixă puţin, apoi îi zise fără preambule:

– Ia spune-mi, arhon stolnice, cum merg trebile noastre?

– Foarte bine, Măria ta!

– Tălmăceşte-mi ce înţelegi dumneata prin acest foarte bine.

– Hârtiile acestea te vor pliroforisi mai bine decât mine, Măria ta, răspunse ciocoiul, cu aer triumfător şi

prezintând lui Ipsilant cu mândrie înscrisurile căpitanilor.

Fanariotul le citi cu multă nerăbdare apoi, după ce privi pe Păturică cu un fel de admiraţie amestecată cu dispreţ, zise:

– Încep a crede, arhon stolnice, că élciul care te-a sistisit la mine n-a cunoscut bine darurile ce ai; dumneata eşti un om mare, întreci în isteţime chiar pe Nesselrode al Rusiei; dar eşti cam... adaose fanariotul cu aer batjocoritor.

Ciocoiul suferi această umilire cu sânge rece prefăcut, ba încă făcu şi câteva complimente, ca să ascunză mai bine turburarea sa.

– Dar dacă omorurile vor înceta? adaose Ipsilant, atunci aceste înscrisuri vor rămânea hârtie albă; ai, ce zici?

– Zic, Măria ta, că omorurile s-au săvârşit: doi arnăuţi de ai lui Prodan s-a spânzurat la puţul de piatră după Podul Calicilor, doi în Dealul Spirii şi unul dinaintea lagărului de la Cotroceni.

– Dar căpitanii cu înscrisurile, ce zic ei despre aceasta?

– Nimic pe faţă, dar într-ascuns au şi ales de căpetenii ale lor pe Macedonski şi Prodan şi acum nu aşteaptă decât vreme cu prilej ca să omoare pe Tudor.

– Foarte bine, dar ei poate să-şi schimbe gândul.

– Nu, Măria ta; sunt atât de bine încredinţat

despre aceasta, încât aş putea chezăşui cu capul meu că de astă dată ei se vor ţinea de cuvânt.

– Astea sunt vorbe, arhon stolnice; eu cunosc foarte bine pe români. Ei îţi făgăduiesc astăzi totul şi mâne nu-ţi dă nimic.

– Ai dreptate, Măria ta, să te îndoieşti, fiindcă nu cunoşti întâmplările din urmă.

– Care întâmplări? Vorbeşte!

– Omorurile din urmă.

– Altele proaspete?... Spune-mi degrab!

– De la rădicarea lagărului din Cotroceni şi până la Goleşti a spânzurat peste treizeci de panduri, toţi băieţi tineri, unul şi unul.

– Ce spui, arhon stolnice?... S-a întâmplat toate acestea?

– Ai răbdare, Măria ta, că n-am sfârşit! esclamă ciocoiul, mândru de triumful său.

– Vorbeşte, căci mor de nerăbdare!

– După ce ajunse Tudor la Goleşti, află prin iscoadele (spionii) sale, că patru din cei mai voinici căpitani[1] nu voiesc să dea înscrisurile cerute şi numaidecât spânzură pe doi dintre dânşii în nişte sălcii; în sfârşit, daca Măria ta voieşti să te încredinţezi

[1] Aceşti patru căpitani se numeau: Ioan Oarcă, Ghiţă Cuţui, Enc Enescul şi Ioan Urdărcanul. Doi dintre ei, cunoscând gândul lui Tudor, scăpară prin fugă; iar pe ceilalţi i-au spânzurat (vezi Cioranul, pag. 83-84). [De fapt, numai Urdărcanu a fost spânzurat; Enescu a fost iertat, la cererea tovarăşilor lui, iar Cuţui şi Oarcă s-au ascuns (*n. ed.*).]

şi mai bine că m-am ţinut de cuvânt, dă-mi pe căpitan Iordache cu două sute de arnăuţi şi îţi jur că-ţi voi aduce pe Tudor legat cot la cot.

– Bravo, arhon stolnice! Acum te înţeleg. Şi deschizând uşa, chemă pe grămăticul său şi îi zise: Spune lui Iordache să ia două ortale de arnăuţi aleşi şi să se ducă la Goleşti cu dumnealui, şi să împlinească cu străşnicie orice-i va porunci.

Grămăticul plecă capul până la pământ şi ieşi împreună cu Păturică.

Capitolul XXXII

Cu rogojina aprinsă-n cap şi cu jalba-n proţap

România, această ţară mănoasă şi împodobită de natură cu toate darurile, a fost ursită de soartă să sufere toate relele fizice şi morale: cutremurile de pământ, inundările râurilor, epidemiile omorâtoare, incursiunile ordelor barbare, jafurile domnilor fanarioţi şi espoliarea sestimatică a oştirilor ruseşti; toate aceste flagele pustiitoare păreau create de fatalitate numai ca să nimicească această nenorocită ţară. Dar ea a rezistat cu bărbăţie la toate lovirile şi a mers pe calea însemnată ei de provedinţă, purtând pe umeri crucea martirului ca Mântuitorul lumii.

Au fost în adevăr timpi când suferinţele zdrobise curagiul românilor. Inemicii noştri, crezând că luxul şi moliciunea introduse de dânşii au stins în inima poporului român simţimântul de naţionalitate şi libertate, săltau de bucurie; dar se amăgeau, căci românul se deştepta tocmai la timp şi cu armele în mână le proba că este încă viu şi gata a se lupta pentru drepturile sale.

Revoluţiunea de la 1821, ce este ea oare dacă nu vocea disperării rădicată în contra apăsării? Oare nu

arată ea de ajuns pe un popol viu şi hotărât a muri sau a trăi pentru libertate?

Dar să ne oprim aci şi să arătăm lectorilor noştri poziţiunea ţărei înainte şi după izbucnirea acestei revoluţiuni sociale.

Desele năvăliri ale oştirilor lui Pasvantoglu şi ale altor paşi, răzvrătiţi în contra împărăţiei turceşti, spăimântase atât de mult pe locuitorii ţărei, încât îi făcuse să devie un popol aproape nomad, gata în tot momentul a-şi părăsi locuinţa şi rodul ostenelelor sale, ca să-şi scape viaţa în crăpăturile munţilor sau peste hotarele ţărei, unde nu putea să-i ajungă iataganul manafului şi lăcomia de bani a fanariotului.

Războiul ruso-turcesc, început la 1806 şi terminat la 1812, slei ţara şi pe locuitorii ei atât de mult, încât comandirii armatelor ruseşti supuseră chiar pe preoţi şi diaconi a le da proviant şi care de trasport; ba încă, pentru ruşinea omenirei, s-au văzut în acea campanie fapte care indignează pe tot omul cu inima dreaptă. Comisarii de aprovizionare ruşi, după ce că cereau mai multe proviziuni decât le trebuiau, apoi la plecarea lor le vindeau înapoi sărmanilor locuitori, stricate şi cu preţul întreit mai mult decât ceea ce costau.

Domnia lui Caragea, deşi pe la început promitea ceva pentru uşurarea ţărei, dar mai în urmă căzu şi dânsa în greşalele domniilor trecute; funcţiunile cele mai însemnate se dedeau grecilor veniţi cu domnul

din Stambul, iar boierii români erau dispreţuiţi şi esilaţi, dacă cutezau a-şi apăra onoarea.

Veniturile ţărei se vindeau în total la favoriţii greci, cari despoiau fără milă pe nenorociţii locuitori. Dreptatea se vindea pe bani şi, când se întâmpla vreo judecată între un fanariot şi un român, oricât de lămurit ar fi fost dreptul românului, procesul se câştiga de fanariot.

Aceste mari şi nemaiauzite nedreptăţi siliră pe Jianul, Gruia şi alţii a se face tâlhari de drumuri şi a-şi răzbuna omorând pe fanarioţi şi pe ciocoii parveniţi şi ajutând pe săraci.

Iată jalnica stare în care se afla ţara înaintea revoluţiunei; dar ea deveni mai rea sub revoluţiune, căci dacă sub un guvern legal se comiteau atâtea abuzuri, oare câte nu s-ar fi putut comite când o parte din ţară se guverna de o căimăcămie slabă şi fără prestigiu, alta de Ipsilant, iar restul de Tudor Vladimirescu?

Dinu Păturică, ca om dibaci în jafuri şi mâncătorii, prevăzuse cât de mari treburi putea să facă într-o asemenea stare de lucruri; prevăzuse, în fine, că a sosit împărăţia ciocoilor şi se pregătea a se folosi de dânsa.

Astfel dar, după ce acest monstru comise fără cea mai mică sfială toate crimele, după ce făcu să se verse atâta sânge nevinovat pentru realizarea ambiţioaselor sale planuri, el vându chiar pe Tudor Vladimirescu, omul cel mai mare al României, precum arătarăm în capitolul precedent.

În ziua, dar, când el făgădui lui Ipsilant că-i va aduce pe Tudor legat, se puse în fruntea cohortei de asasini şi se îndreptă către satul Goleşti. Ajungând acolo, se sfătui mai întâi cu Iordache, Ghencea şi Farmache; căpeteniile arnăuţilor ce-i dedese Ipsilant pentru esecutarea trădării, apoi, după aceea, intră în lagăr şi aţâţă revolta. În fine, Tudor fu prins şi dus între arnăuţi la Câmpulung, iar de acolo la Târgovişte, unde mai în urmă fu asasinat.[1]

A doua zi după împlinirea acestei grozave trădări, Păturică se înfăţişă înaintea lui Ipsilant cu acel aer de impertinenţă propriu asasinilor plătiţi şi, după ce făcu închinăciunile obicinuite fanariotului, îi zise:

– Să trăieşti, Măria ta! Tudor Vladimirescu nu-ţi va mai turbura liniştea de acum înainte.

– Da de ce?

– Fiindcă el nu mai trăieşte.

– Tălmăceşte-mi, arhon stolnice.

– Astă-noapte eu, împreună cu căpitanul Caravia şi câţiva arnăuţi, l-am luat din temniţă şi l-am dus pe malul iazului, apoi, după ce l-am tăiat în mici bucăţi, l-am aruncat în puţul de lângă grădina lui Geartolu.

Ipsilant luă după masă o hârtie îndoită şi, dând-o lui Păturică, îi zise:

[1] Părăsit de pandurii revoltaţi de uciderea lui Urdărcanu, Tudor Vladimirescu a fost ridicat din mijlocul taberei sale de căpitanul Iordache la 21 mai şi dus la Piteşti pentru a fi judecat de Divanul ţării. El a fost însă transportat la Târgovişte şi aici ucis, după câte se pare, de Vasile Caravia, la ordinul lui Ipsilant (cf. A. Oţetea, *op. cit.*, p. 424-426) (*n. ed.*).

– Slujbă pentru slujbă, arhon stolnice. Ţine acest pitac; printr-însul te orânduiesc ispravnic la Prahova şi Săcuieni şi dacă Dumnezeu îmi va ajuta, precum nădăjduiesc, te voi face caimacam al Craiovei.

Ciocoiul făcu trei temenele până la pământ şi sărută mâna lui Ipsilant cu o recunoştinţă prefăcută, apoi rădicându-se în sus esclamă cu voce declamată:

– Să trăieşti întru mulţi ani, Măria ta; să-ţi ajute Dumnezeu a te pune pe scaunul strămoşilor Măriei tale, pentru fericirea noastră a nemernicilor Măriei tale slugi.

– Destul, arhon stolnice, destul; du-mi-te acum cu Dumnezeu şi te sileşte să faci fericirea locuitorilor acestor două judeţe ce ţi-am încredinţat; dar bagă bine de seamă, să nu-i faci prea fericiţi, mă înţelegi?... căci poate să ţi se întâmple vreun rău.

Oricât era de prefăcut, Păturică tot nu putu să reziste acestor cuvinte pline de ironie şi cu două înţelesuri; plecă dar capul în jos, ca să ascunză întipărirea ce-i făcuse şi, după ce mai făcu o metanie până la pământ, se duse.

După câteva zile de ospeţe şi veselii date amicilor săi pentru rădicarea sa la această mare şi bănoasă funcţiune, el plecă să ia în posesiune judeţele pe care devenise stăpân. Pe atunci, ca şi în ziua de astăzi, erau la modă proclamaţiile şi profesiunile de credinţă. Ipsilante da pe toată ziua câte una, Tudor Vladimirescu asemenea, fără a mai vorbi de pitacele căimăcămiei lui Calimah Vodă, ce se lipeau pe ziduri în toate zilele.

Ciocoiul, ajungând la Bucov, locul naşterii sale, porunci să adune pe toţi boierii din amândouă judeţele, toate isnafurile şi pe opincari; iar când mulţimea celor chemaţi umpluse curtea isprăvniciei, el se arătă în pridvor (balconul) şi le citi această proclamaţiune:

„Fraţi boieri, neguţători şi opincari,

Dumnezeiasca pronie, milostivindu-se asupra acestei nenorocite patrii, m-a rădicat la vrednicia de ispravnic al acestor două judeţe, Dumnezeu cel Atotputernic ştie mai bine decât voi toţi libovul[1] *cel fierbinte ce arde în inima mea pentru fericirea voastră. Să ştiţi dar cu hotărâre, fraţilor, că pe cât timp voi fi cu voi, nimeni nu va fi asuprit cu o para mai mult peste ceea ce hotăraşte nezamul. Ludele şi celelalte iraturi ale stăpânirei de acum înainte se vor împlini de către oameni cinstiţi şi cu frica lui Dumnezeu; mituielile şi mâncătoriile vor lipsi cu totul. Cei năpăstuiţi să vie la mine şi-şi vor afla dreptatea; căci doresc ca razele fericirei să străbată până în bordeiul cel ticălos al opincarului.*

Amin, fie, fie."

Coprinderea acestei proclamaţiuni şi mai cu seamă accentul dramatic şi gesturile ritoriceşti cu care o pronunţase Păturică făcu o mare întipărire între auditori, căci ei nu cunoşteau încă adevăratul înţeles al proclamaţiunilor.

[1] Dragostea sau amorul.

Primele zile ale administrării lui Păturică fură consacrate în scoaterea amploiaţilor celor vechi şi orânduirea altora cari să corespunză cu intenţiunile sale. Între aceşti noi ciocoi, aleşi de Păturică după chipul şi asemănarea sa, era şi unul numit Neagu Rupe-Piele, om născut să fie calău şi care se silea prin cruzimi nemaiauzite a nu-şi strica reputaţiunea pronumelui său. Pe acesta îl alese Păturică de împlinitor al tuturor jafurilor ce făcea.

A descrie cu de-amănuntul despoierile şi caznele ce suferea locuitorii de toate clasele de la acest monstru ar fi o lucrare de care pana noastră s-ar indigna. E de ajuns a spune numai că birul se împlinea de la sărmanii săteni de câte trei şi patru ori pe un trimestru; taxidarii luau întreită zeciuială pentru oierit, ierbărit, tutunărit şi vinărit, şi când sătenii nu mai aveau cu ce să plătească, îi ungea cu păcură şi îi lega de copaci, ca să-i înţepe viespele şi ţânţarii, apoi le vindea dobitoacele şi, după ce-i sărăcea cu desăvârşire, îi închidea în coşare, ca să nu poată reclama la stăpânire.

Într-o zi, Dinu Păturică sta închis într-o odaie împreună cu Neagu Rupe-Piele şi încheia socotelile trimestriale. Suma adunată se rădica la o cifră de patru ori mai mare de ce s-ar fi cuvenit după lege.

– Puţini bani, Neagule, foarte puţini, zise ciocoiul; eu credeam să-mi aduci trei mii de pungi de bani.

– E! e! cocoane Dinule, mulţumeşte-te şi pe atât.

– Şi de ce aşa, când am fi putut să strângem mai mult?

– Dar bine, cocoane Dinule, de unde eram să adun atâţi bani?

– De la ţărani, nerodule! Să-i legi cot la cot şi să le prăjeşti piepturile pe lângă foc şi vei vedea cum o să scoată la bani.

– Toate acestea le-am făcut, ba încă şi mai multe; i-am spânzurat cu capul în jos, le-am bătut ţepuşi de trestie pe sub unghii, le-am luat chiar vitele şi lucrurile din case şi le-am vândut; ce voieşti să mai fac?

– Ia spune-mi, ce ai făcut cu cele două sute de vaci care le cere Ipsilant?

– Am urmat poruncei ce mi-ai dat. Am luat optzeci de slujitori cu mine şi, în puterea gârbaciului şi a trântelelor, am strâns opt sute de vaci în loc de două sute.

– Bravo, Neagule; şi cu ce preţ le-ai cumpărat, ia spune-mi?

– Câte trei lei de vită.

– Iar după aceea ce-ai făcut?

– Am trămis două sute lui Ipsilant; iar pe celelalte le-am vândut iarăşi ţăranilor cu câte lei cincisprezece una.

– Ado banii-ncoace! zise Păturică cu o lăcomie nedescriptibilă.

Neagu Rupe-Piele începu să numere banii şi Păturică să-i strângă cu lăcomie; dar tocmai pe când se aflau amândoi ocupaţi cu lichidarea acestei îngrozitoare hoţii, oarecine bătu în uşa camerei cu multă violinţă.

Păturică strânse banii în grabă, apoi zise:

– Cine bate la uşă?

– Eu, cocoane!

– Şi ce vrei? spune.

– Îţi aduc o ştafetă de la Ipsilant.

– Ad-o-ncoace!

– Poftim, cocoane, adaose Năstase arnăutul.

Ciocoiul deschise uşa şi luă ştafeta din mâna lui Năstase arnăutul, care devenise acum polcovnic de judeţ, apoi citi ştafeta şi o trânti pe masă.

– Se vede că nu sunt bune mujdelele din această ştafetă, zise Neagu Rupe-Piele.

– Nicidecum, răspunse Păturică distract. Îmi cere două sute mii de lei.

– Dar bine, abia sunt trei zile de când i-am trămis bani.

– Îmi mai scrie iarăşi că turcii au intrat în ţară şi asta nu-mi place deloc.

– Şi mie asemenea!

– Ia spune, Neagule, cum am face noi să scăpăm aceste două sute mii de lei din mâna lui Ipsilant?

– Să nu-i trămitem!

– Ba să-i trămitem, dar să găsim vreun tirtip ca să-i luăm înapoi; ia caută tu un marafet, de, să te văz!

La aceste cuvinte, Neagu deveni palid; el înţelesese întunecoasa cugetare a lui Păturică şi, cu toată fieritatea caracterului său, se înspăimântă.

– Ai găsit mijlocul, Neagule?

– Da, cocoane Dinule.

– Ia să vedem!

– Pe de o parte numărăm banii în mâna trămisului şi luăm teşcherea de priimire, iar pe de alta doi flăcăi îl aşteaptă în pădure, îi dă... şi...

– Şi ne aduce banii înapoi. Aferim, Neagule!

Cât ţinu acest regim de terorism ciocoiesc, nenorociţii locuitori din aceste două judeţe dederă jălbi neîncetat în contra lui Păturică; dar aurul ciocoiului paraliza toate măsurele stăpânirei. În fine, revoluţiunea căzu. Grigore Ghica Vodă se orândui domn, iar turcii se retraseră peste Dunăre.

Aceste schimbări politice îndemnară pe ţărani a se scula cu mic, cu mare şi a se înfăţişa cu jalbă la domnie.

Era o privelişte jalnică pentru un om cu inimă a vedea pe nenorociţii ţărani în număr de patru-cinci sute, îmbrăcaţi în trenţe, desculţi, veştezi la faţă şi cu ochii stinşi de sărăcie şi alte suferinţe; ba încă unii dintr-înşii purtau pe corpul lor chiar semnele torturelor abia cicatrizate, iar cei de tot schilodiţii erau transportaţi în care cu boi.

Ei intrară în Bucureşti pe la opt ore de dimineaţa, tocmai pe când domnitorul se afla în Divan şi, ca să atragă mai mult atenţiunea publică, unul dintr-înşii făcu un sul de rogojină şi, dându-i foc la partea de sus, îl puse în cap; apoi scoţând jalba din sân, o puse în vârful unui proţap lung şi intră în Curtea domnească.

Zgomotul ce produse această procesiune, mărită foarte mult prin mulțimea norodului atras de curiozitatea lucrului, ajunse până la auzul domnului, carele icși în pridvorul palatului și priimi jalba din proțap chiar cu mâna sa.

Domnul dete jalba marelui logofăt să o citească; și pe când acesta arăta cu voce tare toate nelegiuirile lui Păturică, el le constata pe figurile și în starea de mizerie în care erau ajunși nenorociții jăluitori. În fine, mânia lui ajungând până la indignare, strigă ca un leu:

– Să vie-ncoa spătarul! Spătarul se prezintă înaintea domnitorului. Arhon spătare, zise Ghica, să trămiți patruzeci de arnăuți la Bucov ca să rădice pe acel nelegiuit ispravnic, să-l pecetluiască și să-l bage în ocna părăsită. Iar dumneata, arhon logofăt, să vinzi toată starea acelui tâlhar și să despăgubești pe acești săraci.

Țăranii, auzind cele poruncite de domn, rădicară mânile spre cer și începură a striga:

– Să trăiești întru mulți ani, Măria ta! Dumnezeu să-ți răsplătească cu bine mila ce ai arătat către noi, nemernicii robi ai Măriei tale.

Domnitorul aruncă asupra lor o privire plină de amor părintesc și, după ce îi încredință încă o dată că le va face dreptate, intră iarăși în Divan.

Capitolul XXXIII
Ocna părăsită

Într-o dimineaţă din luna lui mai, doi slujitori de judeţ străbăteau plaiul ce duce la ocna Telega, călări pe cai mici de munte. Aceşti cai, deşi erau mai slabi decât caii iezme ai lui Alesandru Dumas, aveau însă şi ei calităţile lor, căci suiau fără osteneală cele mai repezi dealuri şi conduceau pe călăreţi pe marginea celor mai adânci prăpăstii, fără a-i espune la cel mai mic pericol.

Unul dintre cei doi slujitori era june şi purta la spate o flintă haiducească, iar la brâu avea două pistoale mari turceşti; cel d-al doilea era mai înaintat în vârstă; trăsurile feţei sale pline de asprime, ochii săi sângeroşi şi sprâncenele cele dese şi zbârcite arătau pe omul crud şi gata a săvârşi orice nelegiuire. El avea o geantă cu scrisori atârnată de gât şi un cuţit mare arnăuţesc pus la brâu.

Era pe la opt ore ale dimineţei; soarele sta înfipt cu mândrie pe bolta cea albastră a cerului şi arunca de acolo dulcea sa lumină asupra munţilor plini de zăpadă şi a câmpielor înverzite, iar razele lui, străbătând prin norii de aburi compuşi din roua nopţii, formau o mulţime de curcubee tricolore ce încântau privirea.

Cintiza şi pietruşelul făceau să răsune colnicele prin vocea lor ascuţită, dar plină de dulceaţă;

ciocârliile se înălţau în aer întocmai ca nişte mici bombe, apoi se opreau în loc şi, bătând din aripi, umpleau aerul de melodioasele lor cântări. Prepeliţele, aceste inocente şi fricoase pasări ce se nasc şi mor în iarba livezilor şi în frunzele cele dese ale dumbravilor, prin vocea lor monotonă, dar ritmică, părea că servă de regulator al cadenţelor acestui concert divin.

În aceste momente, când natura întreagă părea că înalţă rugi de mulţumire către Creatorul ei, cei doi slujitori, deşi dedaţi cu asemenea sublime spectacole, nu rămaseră nesimţitori la priveliştea ce-i înconjura. Ei se opriră pe loc şi priviră în tăcere magnifica panoramă ce le absorbise simţirile, iar mai în urmă unul din ei rupse tăcerea:

– De multe ori am trecut prin plaiul acesta, măi Badeo, dar niciodată nu mi s-a părut atât de mândru ca astăzi.

Munţii pare că-noată în pară de foc, pasările ciripesc cu mai multă dulceaţă decât alte dăţi; chiar apele Doftanei parcă dorm. Ce mândreţe!...

– Aşa este, măi Vlade, toate sunt precum zici, dar eu nu simţ nimic; mi-e inima închisă.

– Şi de ce, mă Badeo?

– De multe, măre!

– Ţi-o fi mâncat lupul vreo vită sau te-o fi prădat zapciul?

– Nu mi s-a întâmplat niciuna din câte zici.

– Ce ai dar, de şezi aşa bosumflat?

– Ia mă gândesc la bietul coconu Dinu, fostul nostru ispravnic, că sunt trei luni de când şade închis la ocna părăsită.

– Lasă să şază, că prea era nemilostiv şi hrăpitor; ţipa judeţul în mâna lui ca broasca în gura şearpelui.

– Aşa este, mă; da de, e păcat şi de dânsul!

– Păcat? Dar bine, ai uitat cum ardea şi căznea pe săraci? Nu ştii zicătoarea românească: „După faptă, şi răsplată"?

– Ai dreptate, măi Vlade, a făcut în adevăr multe nelegiuiri; dar l-a pedepsit Dumnezeu de ajuns. Ţi-aduci aminte când pleca cu cercetarea prin judeţ? Ce mândru era, măre! Şi cât de bine îi şedea călare pe bidiviul său cel roib şi pintenog![1] Parcă era Făt-Frumos din poveste. Ei bine, mă Vlade, m-aş prinde cu tine pe-o vadră de vin că, să-l vezi acum, nu l-ai mai cunoaşte.

– Şi de ce, măi Badeo?

– L-a mâncat necazul în ocna părăsită.

– Ce spui tu, mă?... Se vede dar că este rău în ocna părăsită.

– Nevoie mare, măi Vlade! Eu de-aş fi ca vodă, în loc de-a osândi pe tâlhari la ocna părăsită, le-aş tăia mai bine capetele.

– Da de ce, măi Badeo?

– Pentru că este de o mie de ori mai bine să omori

[1] Ţăranii numesc bidiviu orice cal frumos şi iute la fugă. Simţul însă cel adevărat al cuvântului însemnează cal pitic de Arabia.

pe om dintr-o lovitură, decât să-l ucizi cu încetul. Am văzut pe Radu haiducul, pe care l-a băgat Caragea în ocna părăsită; era, ştii, colea, voinic din patruzeci, rupea piatra în mână; dar după ce-a şezut numai şase luni în ocna părăsită, nu l-am mai cunoscut; îi crescuse barba de trei coţi, ochii-i luceau ca de strigoi, surzise şi ologise.

– Şi a mai trăit mult, mă Badeo?

– Să vezi. Într-o zi m-am coborât în ocnă să-i duc demâncare şi l-am găsit cu dinţii rânjiţi şi zgârcit ca un ghem în culcuşul său de paie; îl strigai o dată, de două, de trei ori şi nu-mi răspunse; îl mişcai cu mâna, dar ce să vezi? El murise!

– Murise!

– Ba încă negrijit şi nespovedit, ca un câne.

– Sărmanul, ce păcat!

Cei doi slujitori îşi urmară mai mult timp călătoria absorbiţi în povestirea lor, dar caii, deodată, se opriseră. Atunci ei văzură cu oarecare surpriză că se aflau dinaintea cămărăşiei ocnelor.

Cămăraşul se plimba în acel timp pe prispa caselor, absorbit cu totul în fumarea ciubucului său. Slujitorii descălecară după cai şi, după ce îl salutară, îi dete poruncile şi se retraseră. Unul însă dintre dânşii făcu un semn de înţelegere cămăraşului, apoi intră împreună cu dânsul în cămărăşie şi, după ce se aşezară unul pe pat, iar cellalt pe o laviţă, începură această întrevorbire:

– Ei bine, Neagule, zise cămăraşul aşezându-se pe

pat, ce mujdele mi-aduci despre bietul coconu Dinu?

– Foarte bune, arhon cămăraş; am două scrisori, una de la conţu, iar cea de a doua de la un boier pe care nu-l cunosc. Eu crez că conţul a izbutit să scoată poruncă domnească de iertare; ai, ce zici?

– Poate, dar eu unul nu crez.

– Şi de ce aşa?

– Fiindcă cunosc prea bine pe oamenii cei mari; ei ne linguşesc pe noi ăştia micii numai când au trebuinţă de noi, iar când ne văd căzuţi în nevoi, ne dă cu piciorul ca la nişte vase netrebnice.

– Oricum va fi, însă, te rog să-i dai aceste două scrisori mai în grabă, şi eu voi veni mâne de dimineaţă să iau răspunsul.

Acest slujitor, ce se interesa atât de mult pentru scăparea lui Păturică, era Neagu Rupe-Piele, vestitul mumbaşir prin care ciocoiul îşi săvârşea toate despoierile şi cruzimile sale, pe când se afla ispravnic; el scăpase de urgia domnească numai prin fugă şi deghizare, iar acum se făcuse purtător al corespondinţei dintre Păturică şi câteva persoane mari din Bucureşti ce se încercau a-l scăpa din ocnă.

Să zicem acum câteva cuvinte şi despre ocna părăsită de la Telega.

Ocnele de la Telega sunt situate pe o câmpie înconjurată de dealuri acoperite cu păduri şi udată de râul Doftana, ce o traversează.

Puţurile din care se scoate sarea se împart în ocne

lucrătoare şi ocne părăsite. Acestea din urmă se numesc astfel căci sunt lăsate în nelucrare, uneori pentru că minerii le cred esploatate de ajuns şi se tem să nu se surpe peste dânşii, iar câteodată din cauză că se ivesc izvoare de apă ce împiedică lucrarea.

În timpul domnilor fanarioţi esistau la Telega mai multe guri de ocne părăsite, dintre cari una servea de închisoare pentru tâlharii cei mai vestiţi prin omoruri şi cruzimi.

Această temniţă subterană avea o intrare pătrată, susţinută de toate părţile cu ghizduri de lemn, întocmai ca ale puţurilor din care se scoate apă. Această formă pătrată ţinea până la o profunditate de 10-12 stânjeni; iar de acolo în jos se lărgea gradat în circonferinţă şi când ajungea la profunditatea cerută de ştiinţa mineralogiei, devenea un haos înspăimântător[1]. Părepii ei erau umezi şi de multe ori pica apă dintr-înşii; aerul era iute, infectat de miasme şi omorâtor; o lumină palidă abia străbătea câteodată spaţiul nemăsuratei adâncimi, ca să mărească şi mai mult grozăvia acestui mormânt teribil.

Tâlharii condamnaţi a locui în acest iad pământesc erau tot din cei osândiţi de Divan la moarte şi ale căror sentinţe le preschimbau domnitorii în muncă perpetuă; dar niciunul din câţi se închideau acolo nu putea să

[1] Oameni speciali în mineralogie m-au încredinţat că adâncimea ocnelor de sistema veche nu se întindea mai mult de 150-155 şi maximum 180 metre.

trăiască mai mult de doi până la trei ani, căci umezeala şi aerul cel înecător le curma zilele.

În fine, dacă faimosul vers al lui Dante: „*Lasciate ogni speranza voi ch'entrate,*"[1] s-ar fi putut scri undeva, negreşit că acel loc nu ar fi putut să fie decât pe porţile ocnei părăsite, căci oricine intra acolo îşi pierdea speranţa de a mai ieşi viu vreodată.

Iată locaşul în care se afla de trei luni Dinu Păturică, acel om mândru şi ambiţios carele comisese toate laşităţile şi crimele cele mai îngrozitoare, numai ca să ajungă la mărire. Ar fi crezut el vreodată că o să părăsească atât de curând palatele sale cele luminoase, mâncările cele alese şi acea mulţime de linguşitori cari se supunea orbeşte la toate capriciile lui şi se credeau fericiţi când puteau să fure câte un zâmbet de mulţumire după faţa lui cea severă? Dar averile lui cele nenumărate? Dar soţia şi fiii săi, speranţa bătrâneţelor sale, pentru a căror fericire poate că săvârşise cea mai mare parte din nelegiuirile sale, ce vor fi devenit toate acestea? Vom vedea!

Primele zile ce petrecu în ocna părăsită fură prea dureroase pentru dânsul. Întunericul cel mare, singurătatea, patul său de paie şi mâncarea cea puţin hrănitoare îl adusese într-o stare grozavă de paroxism şi de furie, încât urla ocna de vaietele şi tânguirile lui.

În darn chema somnul ca să-i aline durerile fizice şi morale, căci el fugea de la dânsul sau, deşi venea

[1] [Părăsiţi orice speranţă voi care intraţi aici.] Dante, *Infernul*, cântul III, versul IV.

câtcodată să închiză ochii lui cei slăbiţi de lacrămi, dar la zgomotul unei pietricele sau a unei picături de apă ce cădea din păreţii ocnei fugea şi-l lăsa iarăşi în prada turburării şi a disperării sale. Dar, după ce trecu câtva timp, el începu a se mai obicinui cu noua sa locuinţă şi deveni mai liniştit, ba încă, după scrisorile ce scria pe la protectorii săi şi răspunsurile încuragiatoare ce priimea, începuse a spera că peste puţin va părăsi ocna, ca să se mute iarăşi în palaturile sale. Cu toate acestea, răul ocnei începuse să roază cu încetul acea organizaţiune robustă; reumatismul îi coprinsese tot corpul, ochii i se îmflase, facultatea auzului i se paralizase şi o tuse violinte amerinţa din ce în ce mai mult esistenţa lui.

Aceasta era starea fizică şi morală în care se afla Păturică în ziua când priimi cele două scrisori ce i le adusese Neagul.

El şedea lungit pe patul său de paie şi aştepta cu nerăbdare ora prânzului, ca să-şi astâmpere foamea ce începuse a-l turmenta. De astă dată însă, cămaraşul îi trămisc porţiunea înaintea orei fisate. Păturică, văzând dintr-această schimbare ceva estraordinar şi poate chiar în favoarea sa, se repezi cu furie asupra coşului cu merinde ce se cobora încet, legat de o sfoară. Căută într-însul şi găsi două scrisori pe care le luă cu o nerăbdare nervoasă şi, apropiindu-se de felinarul ce sta atârnat deasupra patului său, deschise mai întâi pe una dintr-însele şi

citi cuvintele acestea:

„Cocoane Dinule,

Cu destulă mâhnire te vestesc că cocoana Duduca, soţia dumitale, a luat tot din casă şi a fugit cu un turc peste Dunăre, lăsând pe bieţii copilaşi pe drumuri. Moşiile, viile şi casele dumitale s-au vândut la sultan-mezat, iar banii s-au trămis cu om domnesc, ca să se împartă la ţăranii ce se zice că i-ai sărăcit, când erai ispravnic. Vei şti iarăşi că bătrânul dumitale tată a murit de inimă rea, pentru afrontul ce i-ai făcut, când ai pus arnăuţii de l-au dat afară din casă.

Al dumitale
de aproape prieten
şi frate,
S...“

Iată şi coprinderea celei de a doua scrisoare:

„Dinule,

M-am dus de mai multe ori la vodă să-l rog pentru tine şi l-am găsit totdauna neînduplecat; iar în cele după urmă mi-a spus-o, ritos, că o să te lase să putrezeşti în ocna părăsită, ca să slujeşti de pildă şi altor hoţomani ca tine. Vodă a zis aceasta.

N...“

Aceste două scrisori fu pentru Păturică o lovitură de trăsnet. Averile sale, câştigate prin nenumărate crime şi

lașiți, acum erau risipite ca praful în vânt; soția fugită, copiii lăsați în voia întâmplării, el chiar condamnat a muri cu încetul în fundul ocnei părăsite, chinuit de durere și disperare.

Ar fi fost o mare fericire pentru dânsul dacă aceste știri teribile l-ar fi omorât deodată sau i-ar fi paralizat inteligința, căci ar fi scăpat de toate suferințele morale și fizice; dar providența, în decretele sale cele nepătrunse de mintea omenească, voise a-i lăsa neatinse toate facultățile, ca să guste și el acel venin amar cu care adăpase societatea atâta timp.

După ce se mai alinară dureroasele impresiuni ce lăsase în inima lui acele fatale scrisori, el căzu pe patul său cel de paie și începu a plânge cu amar și a se lovi cu pumnii în cap de disperare.

Se zice că hoții și tâlharii sunt superstițioși și fără curaj la lovirile soartei. Nu știm până la ce grad poate fi adevărată această maximă; știm numai că Păturică, acel om de fier care în furia ambițiunei sale disprețuise mustrarea de conștiință și chiar pe Dumnezeu, acum devenise atât de fricos, încât cel mai mic zgomot îl făcea să tremure.

Uneori i se părea că vede umbra tatălui său ieșind dintre stâncile titanice ale ocnei și zicându-i cu voce mormântală: „Fiu nelegiuit! privește starea în care m-a adus răutatea și mândria ta! Dumnezeu, pe care l-ai disprețuit atâta timp, te vestește prin mine ca să-ți mântuiești sufletul prin căință, căci trupul tău nu va mai ieși cu viață de aici."

Alte dăți iarăși i se părea că vede oameni spânzurați,

cu limbile ieşite afară din gură, pline de sânge, şi femei slabe şi urâte la faţă mâncându-şi copiii şi dându-i şi lui să guste din cărnurile lor reci şi putrede, ca unui pricinuitor al morţii lor.

În momentele unor asemenea oribile alucinaţiuni mintea îl părăsea cu totul, capul i se înflăcăra, îşi rodea mânele de disperare şi striga cu o voce răguşită şi tremurătoare:

„Stafiile! stafiile! săriţi, creştini buni! Nu mă lăsaţi, că mă strânge de gât aceste umbre ale lui Satana"; apoi, deschizând ochii săi înflăcăraţi şi rătăciţi de teroare, se repezea dintr-un loc într-altul şi începea iarăşi a striga: „Luaţi de lângă mine pe aceste femei schiloade, căci mânele lor cele uscate şi sângele ce varsă din guri mă îngheaţă de frică!"

Dar toate rugăciunile lui erau în darn; nimeni nu-l auzea, nimeni nu venea să-i răcorească fruntea sa cea plină de sudori sau să-i stingă acea sete infernală ce-i usca gura şi pieptul.

În fine, după o existinţă mizerabilă de şapte luni, îşi dete sufletul în spasmuri şi părăsit de toată lumea.

A doua zi după moartea acestui monstru, populaţiunea Bucureştilor se afla într-o mare agitaţiune. Cauza ce pusese în mişcare pe aceşti adevăraţi strănepoţi ai Gracchilor[1] , venea de la vestea ce se răspândise că în

[1] Tiberiu şi Caiu Gracchus erau fii ai lui Semproniu Gracchus şi ai Corneliei, fiica lui Scipion. Aceşti adevăraţi patrioţi romani, văzând deplorabila stare în care ajunsese Roma, patria lor, din cauza rezbelului social, se încercară a o ajuta ca să o scape din pieire, dar amândoi căzură victime ale furiei poporului. Mai mulţi scriitori de romanţe s-au servit de numele acestor doi celebri romani, numai ca să arată populaţiunea cea fluctuoasă a Romei cei vechi.

acea zi era să se dea prin târg un falit fraudulos, iar după aceea era să-l ţintuiască dinaintea prăvăliei lui, ca să serve de pildă poporului.

O mulţime de curioşi de toate etăţile şi clasele societăţii inundau Piaţa Sf. Gheorghe cel Nou, iar o altă grupă, destul de numeroasă, intrase în curtea spătăriei şi, cu toate că timpul era ploios în acea zi şi vântul nordului sufla cu tărie, ei însă înfruntau cu bărbăţie şi ploaia, şi frigul, numai ca să poată vedea acel spectacol barbar, cc-i dilecta atât de mult.

În fine, logofătul spătăriei, văzând nerăbdarea şi curiozitatea gloatelor, se arăta înaintea mulţimei şi citi cu voce tare hotărârea Departamentului de criminalion, prin care condamna pe mofluzul mincinos a fi bătut la spete prin toate pieţele neguţătoreşti şi a se ţintui de urechi în faţa prăvăliei sale.

După ce se termină citirea hotărârei, patru arnăuţi spătăreşti intrară în temniţă şi scoaseră pe nefericitul falit cu capul ras, dezbrăcat până la mijloc şi cu mânele legate una lângă alta cu o funie lungă; iar după aceea unul dintre arnăuţi apucă funia de căpătâi şi începu a trage pe paţient după sine, pe când alţi doi, puşi unul d-a dreapta şi cellalt d-a stânga paţientului, îl lovea pe spinare cu nuiele de salcie.

Sângele ce sărea din pielea nefericitului om, ruptă neîncetat de lovituri, şi ţipetele lui de durere produceau diferite impresiuni în inima poporului: femeile şi oamenii cei miloşi cereau iertarea lui, iar gloata cea mare, în care intrau şi cei sărăciţi prin falimentul cel

fraudulos, simţeau o nedescriptibilă bucurie pentru tot ce suferea paţientul şi la orice gemet de durere ei îl apostrofau cu cuvinte ca acestea: „Bine-ţi face, tâlharule, c-ai sărăcit lumea!" „Să-i dea la nuiele până-i va cădea toată carnea după spinări", fără a mai numi şi pe unii care strigau: „Să-l spânzure! sau să-l puie în ţeapă!"

Vederea torentelor de sânge şi pofta de răzbunare iritase atât de mult pe popor, încât dacă s-ar fi aflat la această privelişte barbară vreunul din acei filosofi umanitari, negreşit ar fi crezut că se află în Roma gladiatorilor, în Roma martirilor, şi pe români i-ar fi luat drept acel mizerabil şi degradat popol al Romei imperiale care suferea sclavia şi umilirea fără să murmure şi se revolta numai atunci când îi lipsea pânea şi circul[1].

Această procesiune îngrozitoare trecu mai întâi prin Piaţa Sf. Gheorghe cel Nou, de acolo intră în Uliţa Şelarilor şi, ieşind pe la Curtea cea Veche, merse spre Sf. Gheorghe cel Vechi; iar de aci intră în uliţa cea strâmtă din dosul Bărăţiei, unde era să se petreacă partea cea mai îngrozitoare a acestei oribile drame.

Poporul, ce părea sătul oarecum de ceea ce văzuse până aci, pe dată ce se înştiinţă că a sosit timpul ţintuirei, năvăli cu furie asupra locului unde era să se săvârşească această barbară faptă. Curiozitatea era atât de mare, încât unii din mulţime intrau prin silă în

[1] Poporul roman din timpul imperiului era aşa de demoralizat, încât se revolta numai când îi lipsea pânea şi spectacolele şi strigau: „*Panem et circenses*".

casele şi prăvăliile neguţătorilor, ca să poată privi mai bine esecuţiunea; iar alţii se suiau chiar pe acoperişul caselor, cu riscul de a cădea şi a se zdrobi.

În momentul însă când esecutorul rădicase pe paţient în vârful picioarelor şi se pregătea să-i ţintuiască urechile la stâlp, clopotele de la câteva biserici începură a suna, şi o psalmodie tristă ajunse până la auzul mulţimei.

Aceste cântări ieşeau din gurile câtorva preoţi şi cântăreţi ce petreceau la mormânt un cadaver aşezat într-un coşciug modest şi purtat de patru postelnicei pe un pat mortuar, compus din lemn simplu şi căptuşit cu chembrică verde.

Poporul, ale cărui sentimente se schimbă foarte lesne, cum auzi cântările preoţilor şi văzu cortegiul funerar apropiindu-se, începu să se tragă înapoi cu respect, ca să-i înlesnească trecerea; dar această bunăvoinţă fu nefolositoare, căci din partea opusă uliţei venea o căruţă de ţară cu doi cai, în care era asemenea un cosciug închis şi un preot care citea cadavrului dintr-însul rugăciunile de odihnă.

Aceste două procesiuni mortuare, neputându-se vedea una pe alta din cauza poporului ce era adunat în centrul uliţei, înaintară una în contra alteia până la locul esecuţiunei şi se opriră, căci uliţa era atât de strâmtă, încât era cu neputinţă a trece una pe lângă alta sau a se întoarce una din ele înapoi, spre a putea trece cealaltă.

În fine, baş-bulucbaşa al spătăriei, însărcinat cu

esecutarea hotărârei, văzând această încurcătură, făcu semn esecutorului să-şi termine lucrarea. Un ţipăt ascuţit şi nervos, repetat de mai multe ori, anunţă poporului că ţintuirea s-a terminat. Gloatele dispărură într-o clipă; totul intră în tăcere, numai cele două procesiuni steteau una în faţa celeilalte dinaintea falitului ţintuit.

Ar fi zis cineva că între morţii din cele două cosciuge şi neguţătorul cel ţintuit esista o legătură fatală sau o ură neîmpăcată. Ei bine, această legătură esista în adevăr, căci cadavrul cel purtat pe pat mortuar şi însoţit de preoţi şi cântăreţi era al postelnicului Andronache Tuzluc; cel d-al doilea cadavru, tras de doi cai de sat în acea căruţă mizerabilă, era al lui Dinu Păturică; iar mofluzul cel ţintuit era Costea Chiorul, carele, deşi cam târziu, luă însă o aspră răsplătire pentru toate crimele ce săvârşise.

Iată cum îşi terminară cariera vieţii aceşti trei sceleraţi. Întâmplarea voise ca ei să se mai întâlnească încă o dată, înainte de a se prezinta lui Dumnezeu, spre a-şi da seama de relele ce săvârşiseră pe acest pământ.

Cât despre chera Duduca, am aflat mai în urmă că ea, voind să facă pe cocheta şi în casa noului ei bărbat, fu descoperită de dânsul şi trămisă înaintea cadiului, carele ordonă să o coasă într-un sac şi apoi să o arunce în valurile Dunării, după coprinderea legilor musulmane.

Epilog

Din opincar, mare spătar

La 23 aprilie anul 1825, locuitorii Bucureştilor erau coprinşi de frigurile veseliei şi ale plăcerei; ei serbau ziua Sfântului Gheorghe, vechiul patron al României. Uliţele mari şi mici erau măturate şi stropite cu apă; prăvăliile neguţătorilor şi casele boierilor erau împodobite cu ramuri de salcie şi iarbă verde. Un cer senin şi un soare dulce de primăvară veneau să complecteze acest cadru magnific care prefăcuse oraşul într-o grădină improvizată.

Podul Mogoşoaiei era plin de privitori de amândouă sexele şi din toate clasele societăţii, bine înveşmântaţi şi cu feţele zâmbitoare. Ei se îndreptau către Mănăstirea Mihai Vodă, unde era să se săvârşească într-acea zi o nuntă domnească.

Pe amândouă laturile uliţei de pe podul Dâmboviţii ce duce la Mihai Vodă erau brazi înfipţi în pământ şi împodobiţi cu panglice şi beteală de fir. Înaintea acestor brazi erau două rânduri de catane spătăreşti, îmbrăcate cu mintene, poturi (nădragi) şi ghebe scurte, împodobite cu găitane tricolore; iar pe cap purtau căciuli cu floace albastre şi drept toată armătura aveau câte o puşcă pusă pe umeri şi câte un pistol la brâu.

La spatele acestor ostaşi se formase pe amândouă părţile piramide de curioşi, cari aşteptau cu nerăbdare trecerea alaiului domnesc. Dar aşteptarea nu fu lungă, căci peste puţin se arătă înaintea lor spectacolul ce le aţâţase atât de mult curiozitatea. Alaiul sosea.

Acest cortegiu princiar era orânduit astfel:

Avangarda se compunea din brasla agiei, alcătuită din călăreţi polcovniceşti călări şi armaţi; vel-căpitan de cazaci cu steagul şi toboşarul său; talpaşii dorobănţeşti pedeştri cu tobele, chiverele şi cimpoaiele lor; vel-căpitan de dorobanţi cu zapciii săi şi cu câţiva din brasla armenească, cu steag şi tobe după dânşii; podari pedeştri cu topoarele pe umeri; cazaci agieşti pedeştri, cu cimpoaie şi tobe; vânători, asemenea; căpitanii de agie înarmaţi; ceauşul agiesc cu logofătul agiesc; polcovnicul de poduri cu polcovnicul de ciocli; polcovnicul de vânători cu polcovnicul de Târgovişte; apoi marele agă cu podoabele lui după obicei.

După aceştia venea brasla spătărească alcătuită din lefegii cu steagul, călări; marele căpitan de lefegii cu zapciii, buciucul, toboşarii şi sărmaciul[1] său; seimenii călări, înarmaţi şi îmbrăcaţi cu haine roşii şi moţuri galbene; baş-bulucbaşa cu steagul cel mare, cu tobe şi sărmaci; scutelnicii spătăreşti înarmaţi; apoi marele spătar.

[1] Sărmaci se numea un fel de gârbaci sau bici de sârmă.

După dânşii venea brasla marelui portar cu toată ecpaiaua (suita) sa; marele armaş cu steagurile ţării, cu trâmbiţele şi cu armăşeii săi; apoi venea careta domnească, trasă de şase armăsari vineţi, cu doi ciohodari pe capră, doi în coadă şi alţi şase împrejurul caretei, toţi îmbrăcaţi în haine roşii cu fir şi cu işlice rotunde de samur.

În această caretă şedeau un june şi o tânără fată. El era înveşmântat cu anteriu de suvai alb cu vărguliţe de fir bun, avea fermenă de buhur ca paiul grâului şi giubea de zuf albastru-deschis. Peste mijloc era încins cu un brâu de tulpan alb, iar pe cap avea fes roşu de Ţarigrad. Juna fată era îmbrăcată cu rochie albă de tulpan şi încinsă peste mijloc cu un cordon de panglică roşie încheiată cu o cataramă ferecată cu diamante; pe cap purta o diademă de berliante şi beteală; la gât avea un ghiordan de rubine, iar în urechi cercei de smarand înconjuraţi de diamante. Amândoi aceşti juni erau de o frumuseţe rară şi, după privirile furişe ce-şi aruncau unul altuia, semăna a fi coprinşi de un amor înflăcărat.

Careta mergea în pasul cailor, ocolită de ciohodari, iar după dânsa venea restul alaiului compus din tagmele acestea: calemul armăşiei cu ftore şi treti-armaş cu ecpaiaua lor, în mijlocul cărora era marele armaş cu haine muiate în fir; steagul cel mare al ţării, lăutarii şi trâmbiţaşii domneşti, uruc-bairam, tuiurile, sacagiii domneşti şi salahorii cu beţile în mâini, apoi cei doisprezece cai domneşti, împodobiţi cu cioltare

(valtrape) de fir şi cu calcane de argint suflate cu aur şi cu pene de struţ în frunte. Aceşti cai erau conduşi de comişi domneşti şi înconjuraţi de ciohodari.

După aceştia veneau comişii, rahtivanii şi postelniceii călări, îmbrăcaţi cu capoturi roşii şi purtând în mâni semne domneşti. Apoi veneau treti-logofăt cu treti-vistier, ftori-logofăt cu ftori-vistier, iar în mijlocul lor era marele comis cu ceauşii şi capugiii împărăteşti, însoţiţi de călăreţi turci şi români.

După dânşii venea ecpaiaua domnească şi se încheia cortegiul prin ortaua ciohodarilor şi a satâraşilor, căpitanii agieşti şi spătăreşti, tufecciii, mataragi-iamac, sarai-iamac, icioglanii cu agaua lor, peicii şi has-ahârlii[1]; iar în urmă de tot venea tagma Divanului purtând topuzul, sangeacul şi semnul domniei, înconjurat de copiii din casă purtând prapurile ţării.

Pe când acest alai defila pe Uliţa Mihai Vodă cu acea pompă şi mărire cunoscută numai la curţile orientale, Grigore Vodă Ghica, împreună cu mitropolitul ţării, doamna cu boierii cei mari şi binişliii săi aşteptau în uşa bisericei sosirea mirilor. În fine, ei sosiră şi intrară în biserică, unde se săvârşi ceremonia religioasă a cununiei cu mare magnificenţă, iar după săvârşirea cununiei, domnitorul zise ginerelui cu glas tare şi majestos:

[1] Garda de corp a domnitorului sau a Curţii domneşti.

– Iată, te cinstesc cu caftanul de mare spătar şi te fac caimacam al Craiovei, ca să răsplătesc bunătatea sufletului tău şi slujbele ce ai făcut ţării; fii fericit!

Junele făcu metanie şi sărută mâna domnitorului, apoi se retrase plin de bucurie că-şi ajunsese ţinta aspiraţiunilor sale; iară juna lui soţie căzu pe braţele părintelui ei, obosită de neaşteptata fericire, şi-i sărută mâna cu fierbinţeală.

Acest soţ fericit era Gheorghe, fostul vătaf de curte al postelnicului[1] Andronache Tuzluc; era acel june mărinimos ce l-am văzut sacrificându-se ca să scape pe stăpânul său de sărăcie şi de ruşine. El venea să arate românilor că este de ajuns ca omul să fie bun şi înzestrat de natură cu virtuţi şi inteligenţă şi, fie condiţiunea sa oricât de obscură la început, el va ajunge la mărire. Cât despre juna sa soţie, ea este frumoasa Maria, fata banului C... care, deşi iubise pe Gheorghe cu multă pasiune, dar preferase mai bine moartea decât o fericire trecătoare şi dobândită prin călcarea îndatoriilor sale de bună fiică; suferinţele şi disperarea ei erau acum răsplătite de ajuns.

Fine

[1] În original: comisului (*n. ed.*).

CUPRINS

Prefaţă V

Tabel cronologic XVIII

Dedicaţie 5

Prolog 8

PARTEA I. DE LA 1814 PÂNĂ LA 1830

Capitolul I

Dinu Păturică 14

Capitolul II

Postelnicul Andronache Tuzluc 21

Capitolul III

Românul şi fanariotul 36

Capitolul IV

Chera Duduca 41

Capitolul V

Educaţiunea ciocoiului 53

Capitolul VI

Ipocriţii în luptă 65

Capitolul VII

Până nu faci foc, fum nu iese 76

Capitolul VIII

Mijlocul de a face foc fără să iasă fum 87

Capitolul IX

Confidențele 91

Capitolul X

Chir Costea Chiorul 96

Capitolul XI

Adevărul e proastă marfă 103

Capitolul XII

Una la mână! 112

Capitolul XIII

Ce dai să te fac ispravnic? 130

Capitolul XIV

Țin'te bine, arhon postelnice! 138

Capitolul XV

Scene de viață socială 147

Capitolul XVI

Fă-te om de lumea nouă,
Să furi cloșca după ouă! 164

Capitolul XVII

Muzica și corografia în timpul lui Caragea 179

Capitolul XVIII
Ce n-aduce anul, aduce ceasul 186
Capitolul XIX
Avertismentele 200
Capitolul XX
Teatrul în Ţara Românească 208
Capitolul XXI
Femeia a scos pe om din Rai 219
Capitolul XXII
„Italiana în Algir“ 232
Capitolul XXIII
Slugile boiereşti 242
Capitolul XXIV
Cochii vechi 251
Capitolul XXV
Marea hătmănie 257
Capitolul XXVI
O scenă dramatică 265
Capitolul XXVIII
Blăstemul părintesc 278
Capitolul XXIX
Un suflet nobil 296

Capitolul XXX
Lagărul de la Cotroceni şi trădarea 306
Capitolul XXXI
Alesandru Ipsilant şi Eteria grecească 322
Capitolul XXXII
Cu rogojina aprinsă-n cap şi cu jalba-n proţap 331
Capitolul XXXIII
Ocna părăsită 342
Epilog
Din opincar, mare spătar 357

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026